Janusz Korczak
Cum iubești un copil
Dreptul copilului la respect

Cum iubeşti un copil
Dreptul copilului la respect

Janusz Korczak este pseudonimul lui Henryk Goldszmit (1878 – 1942), activist social, medic pediatru, pedagog, scriitor şi profesor. Şi-a făcut studiile la Universitatea din Varşovia, între 1905 şi 1912, apoi a lucrat la Spitalul de Copii Berson & Bauman din capitala Poloniei.

Din tinereţe a simţit nevoia unei schimbări sociale şi a luptat pentru drepturile celor discriminaţi, de la copii la femei, muncitori şi minorităţi naţionale. Această nevoie s-a concretizat în 1912 prin înfiinţarea unui orfelinat pentru copii evrei. În programul de conducere al orfelinatului, copiii şi educatorii lor erau implicaţi şi răspunzători în egală măsură de tot ce se întâmpla. La vremea respectivă, acest model de conducere era o inovaţie. În 1919 a pus bazele unei case pentru copii polonezi, la Pruszkôw, care s-a numit „Casa Noastră" şi care funcţiona după aceleaşi principii ca orfelinatul pentru copii evrei.

Numele lui apare în panteonul celor mai de seamă pedagogi, fiind unul dintre cei mai importanţi reprezentanţi ai mişcării „noua educaţie", iar gândirea lui Janusz Korczak stă la baza Convenţiei ONU privind drepturile copilului, adoptată în 1989.

Totodată, este considerat o autoritate morală a secolului al XX-lea şi una dintre cele mai tragice figuri din istoria Poloniei, în vara lui 1942 fiind ucis în lagărul de la Treblinka, împreună cu angajaţii şi cei aproximativ 200 de copii din orfelinatul său. La Varşovia a fost ridicat un monument în memoria lor.

Janusz Korczak
Cum iubeşti un copil
Dreptul copilului la respect
Ediţia a II-a, revizuită
Prefaţă de
AGNIESZKA SCHIETERSKA
Traducere din polonă de VASILE MOGA

CURTEA VECHE
Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României KORCZAK, JANUSZ
Cum iubeşti un copil – Dreptul copilului la respect / Janusz Korczak; pref. Agnieszka Skieterska; trad. Vasile Moga Ed. a 2-a reviz.
— Bucureşti: Curtea Veche Publishing, 2019
ISBN 978 – 606 – 44 – 0326 – 1
I. Skieterska, Agnieszka (pref.)
II. Moga, Vasile (trad.)
159.9
ISBN epub: 978 – 606 – 44 – 0359 – 9 ISBN mobi: 978 – 606 – 44 – 0360 – 5 Carte publicată şi în ediţie digitală
Redactor: Mihnea Gafiţa Corector: Cornelia Florea Tehnoredactor: Dana Ionaşcu
CURTEA VECHE PUBLISHING Str. Aurel Vlaicu nr. 35, Bucureşti, 020091 redacţie: 0744 55 47 63
distribuţie: 021 260 22 87, 021 222 25 36, 0744 35 97 21 fax: 021 223 16 88 redacţiecurteaveche.ro comenzicurteaveche.ro www.curteaveche.ro
JANUSZ KORCZAK
Jak kochac dziecko Prawo dziecka de szacunku
Ilustraţiile din cuprinsul cărţii au fost puse la dispoziţie de Institutul Polonez din Bucureşti şi provin din colecţiile Korczakianum – atelierul Muzeului Varşoviei.
Carte publicată pentru prima dată în limba română la Curtea Veche Publishing în anul 2012.
© Curtea Veche Publishing, 2019 pentru prezenta versiune în limba română
CUPRINS
Prefaţă de Agnieszka Skieterska 7
Cum iubeşti un copil
Copilul în familie 15
Internatul 179
Coloniile de vacanţă 275
Casa Orfanilor 326
Dreptul copilului la respect
Dispreţul, neîncrederea 419

Aversiunea 428
Dreptul la respect 438
Dreptul copilului de a fi ceea ce este 445
PREFAŢĂ

Conceptul de educaţie pentru copii dezvoltat şi descris de către Janusz Korczak (1878 – 1942) a revoluţionat pedagogia contemporană din întreaga lume. Puţini ştiu că tocmai ideile medicului şi educatorului polonez, născut la Varşovia într-o familie de evrei, cu numele de Henryk Goldszmit, au devenit bază şi o importantă sursă de inspiraţie pentru legislaţia postbelică în privinţa copiilor – „Declaraţia drepturilor copilului" din anul 1959 şi „Convenţia privind drepturile copilului" adoptată de Organizaţia Naţiunilor Unite pe 20 noiembrie 1989.

Cel de-al doilea act juridic este până astăzi cel mai important document internaţional care apără drepturile şi libertăţile copiilor.

Cartea *Cum iubeşti un copil. Dreptul copilului la respect* este una dintre cele mai importante lucrări pedagogice din creaţia lui Janusz Korczak. Aceasta constituie un compendiu al ideilor sale despre educaţie.

Încă din tinereţe, Korczak a luptat pentru drepturile celor discriminaţi, nu doar ale copiilor, ci şi ale femeilor, muncitorilor şi minorităţilor naţionale. Activitatea de medic l-a sensibilizat, însă, în mod deosebit la nedreptăţile comise faţă de cei mici şi lor le-a dedicat întreaga sa viaţă. A renunţat să-şi întemeieze o familie, luând în grija sa sute de copii orfani.

Începând cu 1912, împreună cu Stefania Wilczyńska a condus, la Varşovia, Casa Orfanilor pentru copiii de origine evreiască, iar din 1919, în colaborare cu Maryna Falska, şi orfelinatul Casa Noastră pentru copiii polonezi.

Principiile de funcţionare ale celor două orfelinate erau inovatoare. Acestea se bazau pe autoadministrare şi pe implicarea activă a elevilor în organizarea lor. Ceea ce particulariza metoda lui Korczak erau regulile bine definite

care domneau în cele două centre, cu caracter obligatoriu atât pentru elevi, cât şi pentru educatorii acestora. Respectând drepturile fundamentale ale copilului, Korczak îi angaja în participarea activă la viaţa aşezământului prin îndeplinirea unor sarcini precise.

În acest mod, pedagogul Korczak i-a făcut pe copii coresponsabili în procesul educaţional, tratându-i la fel ca pe adulţi. Era un tip de parteneriat care, acum 100 de ani, constituia o adevărată revoluţie. Korczak afirma: „Copilul este o fiinţă raţională, care cunoaşte bine nevoile, greutăţile şi obstacolele din viaţa sa". Nu erau importante „ordinul despotic, rigorile impuse şi controlul neîncrezător", ci primau „înţelegerea plină de tact, credinţa în experienţă, colaborare şi coabitare".

Un alt element important al autonomiei copiilor în aşezămintele conduse de Korczak îl reprezentau tribunalele colegiale. Membrii acestora, aleşi prin tragere la sorţi, examinau problemele semnalate, bazându-se pe Codexul elaborat de pedagog. Organizarea socială a copiilor constituia o garanţie a dreptăţii şi a egalităţii în drepturi, instanţa apărându-i pe copii împotriva erorilor şi abuzurilor comise de educatori. Elevii şi pedagogii erau răspunzători în egală măsură de conflictele care apăreau.

În activitatea sa de educator, Janusz Korczak a recurs cu încredere la noile mijloace mass-media. În anul 1926, a fondat gazeta redactată de copii, *Maly Przeglqd* (*Mica Revistă*), supliment săptămânal la cotidianul pentru adulţi *Nasz Przeglqd* (*Revista Noastră*). Faptul a reprezentat un eveniment la scară mondială: o gazetă pentru copii, scrisă de copii.

Tematica articolelor era foarte largă, de la problemele actuale din Polonia şi din lume, până la chestiuni de ordin personal ale tinerilor reporteri. *Maly Przeglqd* s-a bucurat de o enormă popularitate, ceea ce a reprezentat o dovadă a succesului colaborării pe bază de parteneriat dintre adulţi şi copii. Sub pseudonimul „Bătrânul Doctor", Korczak a realizat şi o emisiune radiofonică foarte populară pentru cei mici, în cadrul

căreia propaga ideea drepturilor copilului.

Korczak a fost, de asemenea, literat, autor de cărţi şi colaborator la diferite reviste – de la cele de publicistică până la cele ştiinţifice şi autor de cărţi pentru copii. Cel mai cunoscut roman al său, *Krôl Macius Pierwszy* (*Regele Macius întâiul*), disponibil şi în limba română, a fost tradus în peste 20 de limbi.

Considerat unul dintre cei mai renumiţi pedagogi ai tuturor timpurilor şi un precursor al acţiunilor în beneficiul drepturilor copilului, Korczak se numără printre cei mai importanţi reprezentanţi ai mişcării Noua Educaţie, precum John Dewey, Maria Montessori sau Herbert Spencer. Renumitul educator este apreciat drept una dintre cele mai importante autorităţi morale ale secolului al XX-lea şi una dintre cele mai tragice figuri din istoria Poloniei.

De profesie a fost medic, însă munca pe care a desfăşurat-o cu copiii a depăşit cu mult graniţele medicinii.

A fost, în primul rând, un pedagog remarcabil, care a reevaluat complet principiile educaţiei din vremea sa.

Fundamentul conceptului de educaţie creat de Janusz Korczak reprezintă o perspectivă complet nouă în atitudinea faţă de copil, care pentru pedagogul polonez este om în aceeaşi măsură în care este şi un adult, şi nu este cu nimic mai prejos decât acesta. De la naştere i se cuvin acelaşi respect şi aceleaşi drepturi de care beneficiază adulţii. Necunoaşterea sau lipsa experienţei nu reprezintă o manifestare a slăbiciunii copilului, ci doar o etapă în procesul dezvoltării, care este extrem de solicitant şi dificil. Korczak considera perioada copilăriei drept cea mai importantă etapă a vieţii.

„Bătrânul Doctor”, fin observator, era pe deplin conştient de diferenţele dintre copii, vedea că au caractere şi personalităţi diferite, preocupări şi nevoi diferite, iar cheia către educarea lor era abordarea individuală. De aceea, asculta atent ceea ce avea de spus fiecare dintre ei şi adapta metodele educaţionale în mod individual. Ştia că, pentru a educa bine copiii, trebuie mai întâi să-i cunoşti

bine. În cărţile lui Korczak nu vom găsi, deci, reguli şi principii rigide, ci doar exemple şi îndrumări generale, care dau posibilitatea adaptării procesului educaţional nevoilor fiecărui copil.

Relaţia apropiată, respectul, eliminarea violenţei, aprecierea demnităţii copilului ca valoare primordială în procesul educaţiei, interacţiunea dintre copii şi adulţi reprezintă baza pe care se sprijină pedagogia lui Korczak.

Doctorul din Varşovia considera că cei mici au toate drepturile fundamentale: dreptul de a se autoexprima, dreptul la intimitate şi proprietate şi dreptul la necunoaştere şi nereuşită.

A avut curajul de a avea încredere în copii, ştia că ei înşişi îşi cunosc cel mai bine emoţiile, visurile şi nevoile, aşadar se cuvine ca opiniile lor să fie luate în considerare.

În accepţia sa, rolul de bază al adultului este de a ajuta copilul să ajungă singur la adevăr, încercând să-l înţeleagă, nu să-l schimbe.

Korczak a subliniat faptul că o valoare educativă mult mai mare o are traversarea de către copil a unei anumite experienţe şi tragerea unor concluzii pe baza acesteia, decât aceeaşi informaţie transmisă de către educator sub forma unei observaţii sau a unui avertisment. De aceea, nu trebuie să îi ţinem pe copii departe de lume, ci să le îngăduim să o descopere singuri şi, în acest mod, să-şi modeleze propria personalitate, dezvoltându-se şi învăţând să deosebească binele de rău.

Korczak nu dorea să-i ferească pe copii de consecinţele şi experienţele negative, considerându-le indispensabile pregătirii lor pentru viaţa în societate. Cu toate acestea, pedagogul polonez era conştient de uriaşa responsabilitate aflată pe umerii adulţilor şi sublinia faptul că îndeplinirea acestui rol necesită din partea adulţilor răbdare şi dedicaţie, precum şi o dezvoltare continuă.

Trebuie să evidenţiem faptul că Janusz Korczak a exclus complet din procesul educaţional orice formă de violenţă fizică şi verbală bazată atât pe superioritatea vârstei, cât şi pe cea a funcţiei deţinute. În această privinţă

a fost foarte categoric. Mesajul lui Korczak, în sensul că educaţia ar trebui să se bazeze pe iubire înţeleaptă, înţelegere şi respect, ne pare astăzi ceva firesc şi evident, iar postulatul de eliminare a violenţei din procesul educaţional este în continuare o temă de actualitate.

„Bătrânul Doctor" din Varşovia a rămas credincios idealurilor sale până la sfârşit. Când, în 1940, germanii care au ocupat Polonia i-au mutat pe toţi evreii în ghetoul din Varşovia, inclusiv pe copiii din Casa Orfanilor şi pe Korczak însuşi, el nu a profitat de ajutorul oferit în mai multe rânduri din partea prietenilor de a părăsi locul care îi punea viaţa în pericol. Nu a dorit să-i abandoneze pe cei 192 de copii. În timpul lichidării ghetoului din Varşovia de către germani, alături de copii străbătea liniştit străzile din Varşovia spre trenurile cu vagoanele de vite, care urmau să-i transporte spre lagărul de exterminare nazist din Treblinka, unde au fost ucişi cu toţii. Acest marş al lui Korczak alături de copii a devenit unul dintre simbolurile celui de Al Doilea Război Mondial.

Pentru a simţi mai bine spiritul renumitului pedagog, în afară de lectura cărţilor sale, merită, de asemenea, să vedeţi filmul *Korczak* din 1990, al cărui autor este celebrul regizor polonez Andrzej Wajda, după scenariul premiatei regizoare Agnieszka Holland.

Agnieszka Skieterska, directoarea Institutului Polonez din Bucureşti

Cum iubeşti un copil

Oricum, a te naşte nu-nseamnă a învia; mormântul te sloboade, dar nu-ţi este mamă.

JULIUSZ SLOWACKI, *Anhelli*

Copilul în familie

1

CUM, CÂND, CÂT – DE CE?

Presimt multe întrebări care vor aştepta răspunsuri, multe îndoieli care-şi vor căuta lămurirea.

Şi răspund: Nu ştiu.

Ori de câte ori, lăsând această carte din mână, începi

să torci firul propriilor tale gânduri, cartea îşi va fi îndeplinit scopul. Dacă, răsfoind la repezeală filele ei, vei căuta indicaţii şi reţete şi vei fi dezamăgit că sunt prea puţine, să ştii că acele puţine sfaturi şi indicaţii pe care le găseşti au ajuns în textul cărţii nu pentru c-ar fi scăpat atenţiei autorului, ci în ciuda voinţei lui.

Nu ştiu şi nici n-am cum să ştiu în ce fel nişte părinţi pe care eu nu-i cunosc pot educa, în condiţii pe care eu nu le cunosc, un copil pe care eu nu-l cunosc – subliniez: *pot* educa, nu spun: *doresc* să educe, nici: *ar trebui* să educe.

„Nu ştiu” – în ştiinţă, aceasta e nebuloasa originară a devenirii, a apariţiei unor alte idei, tot mai apropiate de adevăr.

„Nu ştiu” – pentru o minte neiniţiată în modul ştiinţific de gândire, nu e decât un vid chinuitor.

Vreau să învăţ să-nţeleg şi să iubesc acest „nu ştiu” creator, minunat, plin de viaţă şi de uimitoare surprize, al cunoaşterii contemporane în ceea ce priveşte copilul.

Aş vrea să se înţeleagă că nicio carte şi niciun medic nu pot înlocui propria gândire plină de afecţiune, propria capacitate de observare atentă.

Adeseori, întâlnim persoane care consideră că maternitatea înnobilează femeia, că femeia numai ca mamă se maturizează spiritual. Da, maternitatea dictează cu litere de foc obligativitatea rezolvării unor probleme care implică toate domeniile vieţii exterioare şi interioare; numai că aceste probleme pot trece neobservate, sau pot fi amânate, din laşitate, pentru un viitor cât mai îndepărtat, sau pot provoca un sentiment de revoltă că soluţionarea lor nu poate fi cumpărată cu bani.

A-i cere cuiva să ofere nişte idei definitive este ca şi cum, femeie fiind, i-ai propune unei alte femei să nască un copil care să fie al tău. Există gânduri şi idei care trebuie să se nască din propria ta durere şi acestea sunt cele mai preţioase. Ele vor hotărî dacă, mamă fiind, îl vei alăpta la sân sau cu lapte de vacă, dacă-l vei creşte de pe poziţie de om sau de femelă, dacă-l vei îndruma sau îl vei târî, legat cu sfoara constrângerii, sau dacă, atâta timp cât e mic, nu

vei face altceva decât să te joci cu el, găsind în mângâierile lui o compensaţie pentru mângâierile prea rare sau brutale ale soţului; iar mai târziu, când va mai creşte, îi vei da frâu liber sau ţi-l vei subjuga.

2

ZICI MEREU: „COPILUL MEU”.

Când, dacă nu în perioada sarcinii, sunt cel mai îndreptăţite aceste cuvinte? Inima copilului, mică doar cât un sâmbure de piersică, bate ca un ecou al pulsului inimii tale. Respiraţia ta îi oferă şi lui oxigenul de care are nevoie. Un sânge comun circulă şi în el, şi în tine şi nicio picătură roşie de sânge nu ştie încă dacă va rămâne a ta ori a lui sau va fi vărsată şi va muri ca tribut cerut de marea taină a conceperii şi a naşterii. Codrul de pâine pe care îl mesteci este pentru el materialul de construcţie din care-şi va construi picioarele cu care va alerga, pielea care-l va înveli, ochii cu care va privi, creierul în care va înmuguri gândirea, mâinile pe care le va întinde spre tine, zâmbetul cu care va striga: „Mamă”.

Împreună veţi trăi momentul decisiv; împreună veţi îndura o suferinţă comună.

Ceasul va bate porunca: Gata.

Şi, în acelaşi timp, el va spune: „Vreau să-mi trăiesc propria viaţa iar tu-i vei răspunde: „Trăieşte-ţi de-acum propria viaţă”. Cu opinteli extreme ale tuturor măruntaielor îl vei expulza, fără să te gândeşti la durerea lui; din răsputeri şi cu fermitate el se va smulge din trupul tău, fără să se gândească la durerea ta.

Brutal act.

Câtuşi de puţin; şi tu, şi copilul executaţi o sută de mii de vibraţii insesizabile, subtile, miraculos de abile, pentru ca, luându-şi partea lui de viaţă, totuşi să nu ia mai mult decât i se cuvine de drept din ceea ce este universal, veşnic.

Copilul meu.

Nu, nici chiar în cursul lunilor de sarcină, nici în momentul naşterii, copilul nu e al tău.

3

COPILUL PE CARE L-AI NĂSCUT CÂNTĂREŞTE ZECE FUNŢI[1].

Există în el opt funţi de apă, o mână de carbon, calciu, azot, sulf, fosfor, potasiu, fier. Ai născut opt funţi de apă şi doi de cenuşă. Fiecare picătură din acest copil *al tău* a fost aburul norilor, un cristal din fulgul de zăpadă, a fost ceaţă, rouă, izvor, mâl în canalul comunal. Fiecare atom de carbon sau de azot a fost legat cu milioane de legături.

Tu n-ai făcut decât să iei ceea ce a existat deja… Pământul suspendat în infinit.

Soarele, cel mai apropiat părtaş, la 50 de milioane de mile.[2] Diametrul măruntului nostru Pământ nu măsoară decât 3.000 de mile[3] de foc şi o scoarţă sleită, subţire de doar 10 mile.

Pe această scoarţă subţire, care închide în sine atâta foc, printre oceane, este aruncată o mână de uscat.

Pe uscat, printre copaci şi arbuşti, printre insecte şi păsări şi animale, furnică oamenii.

Printre milioanele de oameni, ai mai născut încă unul; ce?

Un firicel neînsemnat, un grăunte de praf – nimic.

Şi este atât de firav, încât îl poate ucide o simplă bacterie care, mărită de o mie de ori, abia dacă devine un punctuleţ vizibil pentru ochiul nostru…

Dar acest *nimic* este frate în carne şi oase cu valurile mării, cu viforul, cu fulgerul, cu Soarele, cu Calea Lactee. Acest firicel de praf este frate cu spicul de grâu, cu firul de iarbă, cu stejarul, cu palmierul – cu orice pui de pasăre, de leu, cu orice mânz ori căţel.

Există în el ceva ce simte, caută, suferă, doreşte, se bucură, iubeşte, are încredere, urăşte, crede, se îndoieşte,

---

1 Sau pfund, unitate de măsură pentru greutate din spaţiul germanic şi anglo-saxon (germ. Pfund; engl. pound), egală cu 453 de grame; deci, copilul cântăreşte circa 4,5 kg. (N. trad.)

2 Circa 80,5 milioane km. De fapt, distanţa dintre Pământ şi Soare e de circa 149,6 milioane km. (N. trad.)

3 Circa 4.800 km. De fapt, diametrul Pământului e de 12.756 km. (N. trad.)

îmbrăţişează şi respinge.

Acest fir de praf va cuprinde cu mintea lui totul: stele şi oceane, munţi şi prăpăstii. Şi care poate fi conţinutul sufletului, dacă nu universul, unic şi dezmărginit?

Iată care e contradicţia din fiinţa umană, apărută din tină, dar în care Dumnezeu şi-a găsit sălaş.

4

ZICI: „COPILUL MEU”.

Nu, acesta e copilul în comun al mamei şi al tatălui, al bunicilor şi al străbunicilor.

Eul îndepărtat al cuiva, eul care a dormit în şirul înaintaşilor săi, acel glas din mormântul putrezit, uitat de cine ştiecând, vorbeşte deodată prin acest copil.

Acum trei sute de ani, în timp de pace sau de război, cineva s-a făcut stăpânul altcuiva în caleidoscopul raselor care se amestecau, al popoarelor, al claselor – de bunăvoie sau prin violenţă, într-un moment de spaimă sau de dragoste ameţitoare – cineva a trădat sau a sedus, cine poate şti cine sau când, dar Dumnezeu a scris totul în cartea destinului, iar antropologul îşi propune să ghicească despre ce e vorba din forma capului şi din culoarea părului.

Uneori, copilul sensibil fabulează, spunând că el, probabil, este un copil găsit, adoptat în casa părinţilor săi. Se mai întâmplă şi aşa: ca părinţii lui să fi murit prematur.

Copilul este un pergament scris până în cel mai mic colţişor cu mici hieroglife, dintre care nu poţi descifra decât puţine, pe cele mai multe le poţi elimina sau şterge, scriind peste ele şi umplând astfel spaţiul cu propriul tău conţinut.

Cumplită lege. Ba nu, frumoasă lege. În fiecare copil al tău, ea instituie prima verigă dintr-un lanţ nemuritor de generaţii. Caută, adormită în acest copil străin al tău, propria ta părticică. Poate o găseşti, poate reuşeşti s-o dezvolţi.

Copilul şi nemărginirea. Copilul şi veşnicia.

Copilul – un firicel de praf în univers. Copilul – o clipă în timp.

5

ZICI: „AR TREBUI CA EL SĂ… VREAU CA EL SĂ…”

Şi cauţi modelul a ceea ce va trebui să fie el, cauţi viaţa pe care o doreşti pentru el.

Ce contează că-n jur totul este mediocritate şi platitudine?

Ce contează că-n jur totu-i cenuşiu?

Lumea se agită, aleargă, îşi face de lucru – griji meschine, aspiraţii mărunte, scopuri orizontale…

Speranţe înşelate, regrete care macină, dor nesfârşit… Nedreptatea-i stăpână.

Indiferenţa rece te face sloi de gheaţă, ipocrizia îţi taie răsuflarea.

Tot ce are colţi şi gheare atacă şi persecută, tot ce-i discret se ascunde, făcându-se mic.

Şi nu numai că suferă, dar îşi face reproşuri de unul singur…

Ce va ajunge, oare?

Un luptător sau doar un muncitor, un conducător sau doar un soldat de rând? Şi va fi, oare, fericit?

Unde e fericirea? Ce este fericirea? Cunoşti drumul spre ea?

Există, oare, cineva care ştie drumul?

Oare vei reuşi?…

Cum să prevezi, cum să-l protejezi?

Un fluturaş deasupra cascadei înspumate a vieţii. Cum să-i dai rezistenţă, dar fără să-i îngreunezi zborul, cum să-l călеşti, dar fără să-i istoveşti aripile?

Aşadar, cu propriul tău exemplu, c-un ajutor, c-un sfat, c-o vorbă?

Şi dacă le refuză?

După ce face cincisprezece ani, el va privi spre viitor, tu – spre trecut. În tine vor trăi amintiri şi tabieturi, în el – nestatornicie şi speranţe îndrăzneţe. Tu ai îndoieli, el aşteaptă cu încredere; tu ai temeri, el e neînfricat.

Tinereţea, chiar dacă nu persiflează, nu exclude, nu dispreţuieşte, întotdeauna va vrea să schimbe trecutul plin de defecte.

Aşa trebuie să fie. Şi totuşi…

N-are decât să caute, dar să nu rătăcească; n-are decât să se caţere, dar să nu cadă; n-are decât să-şi taie un băţ din pădure, dar să nu vină cu mâinile însângerate; n-are decât să se ia la trântă, dar cu grijă, cu grijă.

Va zice: „Eu sunt de altă părere. Pân-aici cu protecţia/4 Cu alte cuvinte, n-ai încredere?

Cu alte cuvinte, eu, mama ta, nu-ţi mai sunt de niciun folos? Dragostea mea ţi-e povară?

Copil nesăbuit, care nu ştie ce-i viaţa, copil fără minte, copil nerecunoscător.

6

NERECUNOSCĂTOR.

Oare Pământul îi este recunoscător Soarelui că luminează? Sau copacul îi e recunoscător seminţei pentru că din ea a crescut?

Sau privighetoarea îi cântă mamei sale pentru c-a încălzit-o la pieptul ei?

Îi vei da, oare, copilului tău ceea ce ai primit de la părinţi sau doar îi vei împrumuta, cu condiţia să-ţi restituie tot, notând cu sârguinţă şi calculând procentele?

Dragostea să fie, oare, un serviciu pentru care vrei răsplată?

„Cioara-mamă se zbuciumă ca o nebună, se aşază, pur şi simplu, pe umerii băiatului, prinde cu ciocul băţul acestuia, zboară pe deasupra lui şi bate cu ciocul ca un ciocan în trunchiul copacului, rupe crenguţe – şi cârâie, scoţând un sunet răguşit, forţat, uscat de disperare. Când băiatul îi aruncă puiul, ea se trânteşte la pământ, târându-şi aripile, deschizând ciocul, vrând să cârâie – dar din gâtlejul ei nu mai iese niciun sunet, aşa că bate din aripi şi ţopăie înnebunită, caraghioasă pe lângă picioarele băiatului. Iar când el îi omoară toţi puii, zboară în copac, se uită la cuibul gol şi, învârtindu-se-n jurul lui, se gândeşte la ceva” (Żeromski).

Dragostea de mamă e o stihie. Oamenii au transformat-o în avantajul lor. Întreaga lume civilizată, inclusiv masele largi, neatinse de cultură, practică

infanticidul. Un cuplu de părinţi cu doi copii, dar care ar fi putut avea doisprezece, e un cuplu ucigaş a zece copii care nu s-au născut şi printre care se afla unul, tocmai acela care era „copilul lor”. Printre cei nenăscuţi, l-au ucis poate pe cel mai valoros.

Şi atunci, ce-i de făcut?

Trebuie să educăm nu copiii care nu s-au născut, ci pe cei care se vor naşte şi vor trăi.

Imatură nemulţumire.

Mult timp, n-am vrut să-nţeleg că trebuie, totuşi, să existe un calcul şi o grijă pentru copiii care se vor naşte, în robia ocupaţiei ţariste, supus, fără drepturi de cetăţean, indiferent, nu-mi dădeam seama că, odată cu copiii, ar trebui să se nască şcoli, ateliere unde aceştia să găsească de lucru, spitale, condiţii civilizate de existenţă. Astăzi, văd fertilitatea nechibzuită ca pe o nedreptate şi ca pe o fărădelege săvârşită din superficialitate. Ne aflăm, poate, în ajunul unor noi reglementări dictate de doctrina eugeniei sau de politica demografică.

7

VA FI, OARE, SĂNĂTOS?

E ciudat cum acest copil deja nu mai este ea însăşi. Cu doar puţin timp în urmă, în timpul sarcinii şi al vieţii în doi, temerile legate de copil erau o parte din temerile mamei legate de propria-i persoană.

Atât de mult şi-a dorit să se termine odată, atât de mult a vrut să trăiască momentul acesta, când copilul este în afara ei. Credea că se va elibera de griji şi temeri.

Şi-acum?

Ciudat: înainte, copilul îi era mai apropiat, era mai al ei şi ea era mai sigură de securitatea lui, îl înţelegea mai bine. Credea că ştie, că se va pricepe. Dar, din momentul în care mâini străine – experimentate, salariate, sigure de ele – l-au luat în grija lor, iar ea a fost trecută pe planul doi, se simte neliniştită.

Lumea i-l răpeşte deja.

Şi-n lungile ore de inactivitate impusă, o serie întreagă de întrebări se ivesc: ce i-am dat, cu ce l-am

înzestrat, cum l-am ferit de rău?

Dacă-i sănătos, atunci de ce plânge?

De ce-i aşa slab, de ce nu ştie să sugă, de ce nu doarme, de ce doarme prea mult, de ce are căpşorul aşa de mare, de ce ţine picioruşele îndoite şi pumnişorii strânşi, de ce are pielea aşa de roşie, bubuliţe albe pe năsuc, de ce se uită strâmb, de ce sughiţe, de ce strănută, de ce se îneacă, de ce-i răguşit?

Aşa-i normal? Dar dacă mă mint?

Uită-te la el ce mic e, ce neajutorat; nu seamănă cu niciunul dintre cei mici şi fără dinţi pe care i-a văzut pe stradă, în parc. Oare aşa va arăta şi el peste vreo trei, patru luni?

Dar dacă ei se-nşală?

Nu cumva mi-l dispreţuiesc?

Mama ascultă cu neîncredere ce-i spune medicul, îl urmăreşte cu privirea: ar vrea să citească în ochii lui, să ghicească din felul cum dă din umeri, cum ridică din sprâncene, din ridurile lui de pe frunte: oare spune adevărul, nu cumva are ezitări, este, oare, suficient de atent?

8

E FRUMOS? NU C-AŞ ŢINE LA ACEST LUCRU. Aşa spun mamele cu prefăcătorie, vrând doar să sublinieze ce concepţie serioasă au ele despre misiunea educaţiei.

Frumuseţe, farmec, statură, o voce plăcută – toate acestea sunt un capital pe care i l-ai oferi copilului tău, aşa cum sănătatea, mintea îi uşurează drumul vieţii. Nu trebuie, totuşi, să supraevaluăm valoarea frumuseţii: atunci când nu e sprijinită şi de alte valori, aceasta poate chiar să dăuneze. Cu atât mai mult, se impune o gândire mereu trează.

Într-un fel va trebui educat copilul frumos şi cu totul altfel cel urât. Şi, cum nu există educaţie fără participarea copilului, nu trebuie ascunsă faţă de copil, dintr-un sentiment de jenă, problema frumuseţii, pentru că tocmai acest lucru strică.

Falsul dispreţ faţă de frumuseţe este o rămăşiţă

medievală. Cineva care e sensibil la frumuseţea unei flori, a unui fluture, a unui peisaj ar putea fi, oare, indiferent la frumuseţea umană? Vrei să-i ascunzi copilului faptul că e frumos? Dacă acest adevăr nu i-l va spune niciuna dintre multele persoane care-l înconjoară în casă, i-l vor spune alţii, oamenii de pe stradă, din magazin, din parc, de peste tot – i-l vor spune cu o exclamaţie, cu un zâmbet, cu o privire, indiferent că-i vorba de adulţi sau de copii de aceeaşi vârstă cu el. Îi vor spune despre nedreptăţirea copiilor urâţi şi hidoşi. Iar el va înţelege că frumuseţea oferă privilegii, aşa cum înţelege că mâna aceasta chiar a lui este şi se poate servi de ea.

Aşa cum un copil slab se poate dezvolta în mod favorabil, iar unul sănătos poate fi victima unei catastrofe, la fel un copil frumos poate fi nefericit, iar cel înarmat cu blindajul urâţeniei – neremarcat, nebăgat în seamă – poate trăi fericit. Pentru că trebuie să ţii minte că viaţa, în momentul în care observă orice valoare pozitivă, importantă, va încerca s-o cumpere, să şi-o însuşească sau s-o fure. Din acest echilibru, constituit din mii de vibraţii, apar surprizele care-l uimesc pe educator, făcându-l să exclame de atâtea ori: dar de ce?

Nu mă interesează frumuseţea! începi cu o greşeală şi cu un fals.

9

OARE VA FI CUMINTE?

Dacă mama îşi pune cu teamă această întrebare încă de la început, în scurt timp ea îi va pretinde să fie cuminte.

Mănâncă tot, chiar dacă eşti sătul, chiar dacă mănânci în scârbă; du-te la culcare, chiar dacă te duci cu lacrimile în ochi, chiar dacă vei aştepta o oră întreagă până s-adormi. Pentru că trebuie, pentru că-ţi spun eu, ca să fii sănătos.

Nu te juca-n nisip, poartă pantalonaşi strâmţi, nu-ţi ciufuli părul, pentru că vreau să-ţi stea frumos.

Încă nu vorbeşte... E mai mare decât... dar tot nu... învaţă greu...

În loc să-l observe, ca să-l cunoască şi altă dată să

ştie, mama se ia după cel dintâi exemplu de „copil reuşit” care-i iese-n cale şi-i impune copilului său aceste cerinţe: iată modelul, aşa trebuie să ajungi şi tu.

Nu se poate ca, din nişte părinţi cu dare de mână, să iasă un copil care să ajungă meşteşugar. Mai bine să ajungă un om nefericit şi demoralizat. Nu dragostea faţă de copil, ci egoismul părinţilor; nu binele individual, ci ambiţia de grup; nu căutarea unui drum personal, ci jugul şabloanelor.

Există structuri mintale mai active, altele mai pasive; unele vioaie, altele apatice; unele consecvente, altele capricioase; unele supuse şi altele încăpăţânate, creatoare sau imitative, sclipitoare sau conştiincioase, concrete sau abstracte, ştiinţifice sau literare; cu o memorie excelentă sau mediocră; dotate cu iscusinţă în aplicarea practică a cunoştinţelor dobândite sau cu onestitatea îndoielii; cu un despotism înnăscut sau cu capacitate de reflecţie sau simţ critic; există evoluţii timpurii şi altele târzii, există unilateralitate sau multilateralitate în preocupări.

Dar pe cine interesează toate acestea?

„Să termine măcar patru clase primare 4 – glăsuieşte resemnarea părintească.

Presimţind splendida renaştere a muncii fizice, văd pentru acest domeniu candidaţi provenind din toate clasele sociale. Dar văd, în acelaşi timp, şi lupta părinţilor şi a şcolii cu fiecare inteligenţă atipică, aparte, slabă sau inegală.

Nu: o fi oare cuminte? Ci: cât de cuminte va fi?

Un apel adresat familiei ca, de bunăvoie, să accepte acest sacrificiu dificil. Testul de inteligenţă, alături de cele psihotehnice, va tempera în mod eficient ambiţiile egoiste. Bineînţeles, acesta va fi refrenul unui viitor îndepărtat.

10

UN COPIL BUN.

Trebuie să avem grijă să nu confundăm *bun* cu *comod*.

Nu prea plânge, nu ne trezeşte noaptea, e de încredere, bine dispus – adică e bun.

E rău, capricios, ţipă mereu, fără o cauză evidentă, îi dă mamei mai multe emoţii negative decât pozitive.

Indiferent de felul cum se simt, există nou-născuţi congenital mai răbdători sau mai puţin răbdători. Într-un caz, e suficientă o singură unitate de durere pentru a provoca zece unităţi de ţipăt; în alt caz, la zece unităţi de disconfort, copilul reacţionează cu o singură unitate de plâns.

Unul este somnolent – cu mişcări leneşe, suge încet, plânge fără o tensiune acută, fără o participare afectivă evidentă.

Altul este iritabil, are mişcări vii, somnul uşor, suge cu lăcomie, ţipă până se-nvineţeşte.

Nu se mai opreşte din plâns, i se taie răsuflarea, trebuie reanimat, uneori cu greu revine la viaţă. Ştiu: e bolnav, îl vindecăm cu untură de peşte, cu fosfor, cu dietă fără lapte. Dar această boală îi permite sugarului să crească şi să devină un om adult, cu o voinţă puternică şi colici abdominale, dar cu o minte genială. Napoleon plângea mult când era mic.

Toată educaţia contemporană cere ca nou-născutul să fie comod pentru părinţi şi tinde pas cu pas, în mod consecvent, să adoarmă, să înăbuşe, să distrugă tot ce înseamnă voinţa şi libertatea copilului, tăria lui de caracter, forţa pretenţiilor şi a proiectelor lui.

Da, cuminte, ascultător, bun, comod, dar nu ne gândim că va ajunge lipsit de voinţă interioară şi neajutorat în viaţă.

11

O SURPRIZĂ DUREROASĂ de care va avea parte tânăra mamă este ţipătul copilului.

Ştia, desigur, că un copil mai şi plânge, dar, când se gândea la propriul ei copil, îi scăpa din vedere acest lucru; se aştepta ca el să-i ofere numai zâmbete fermecătoare.

O să aibă grijă să-i anticipeze nevoile, o să-l crească în mod judicios, aşa cum se cresc copiii acum, sub supravegherea unui medic competent. Copilul ei nu va fi pus în situaţia de a plânge. Dar vine noaptea, când cade

frântă de oboseală şi muncită încă de ecoul viu al orelor de chin prin care a trecut şi care au durat, parcă, secole. Abia a apucat să simtă dulceaţa oboselii de-acum debarasate de orice griji, a unui moment de destindere pentru care să nu-şi facă reproşuri, a odihnei după atâta muncă, după un efort la limita disperării, primul din viaţa ei atât de puţin pregătită pentru confruntări dure. Abia s-a lăsat dusă de iluzia că totul s-a sfârşit şi că el – al doilea chip al ei – răsuflă şi el uşurat. Cufundată în emoţii tăcute, capabilă doar să-i pună întrebări pline de şoapte tainice naturii, care nici măcar nu aşteaptă un răspuns.

Când, deodată…

Ţipătul despotic al copilului care vrea ceva, se plânge de ceva, cere ajutor, dar ea nu-l înţelege.

Fii trează!

Când nu pot, nu vreau, nu ştiu.

Acest prim ţipăt la lumina lămpii de veghe este prevestirea unei vieţi dedublate: o viaţă de adult, obligată la atâtea concesii, renunţări, jertfe şi care se apără; şi o altă viaţă, nouă, tânără, care-şi cucereşte drepturi, doar pentru ea.

Astăzi nu-l condamni; el nu înţelege, doar suferă. Dar este înscrisă pe cadranul ceasului şi ora când, în viitor, vei spune: şi eu simt, şi eu sufăr.

12

EXISTĂ NOU-NĂSCUŢI ŞI SUGARI care plâng puţin – cu atât mai bine. Dar sunt şi dintre aceia cărora, când ţipă, li se umflă venele pe frunte, fontanela e pe punctul de a exploda, faţa şi capul devin stacojii, buzele se învineţesc, maxilarul inferior lipsit de dinţi tremură, burta se umflă, pumnii se strâng spasmodic, picioarele se agită. Apoi tac deodată, neputincioşi, cu o expresie de renunţare totală, se uită la mamă „plini de reproş4, mijesc ochii implorând somnul şi, după câteva respiraţii rapide, un alt atac de plâns, la fel ca precedentul sau poate mai puternic.

Oare cât pot să reziste plămânii lui firavi, inimioara şi creierul lui fraged?

Ajutor, medicul!

Trece o veşnicie până să vină medicul, să-i asculte cu un zâmbet îngăduitor temerile, atât de străin, de inaccesibil, atât de profesional; pentru el, copilul meu este doar unul dintr-o mie. A venit ca să şi plece, într-o clipă, spre alţi suferinzi, să asculte alte tânguiri; a venit acum, ziua în amiaza mare, când totul pare mai vesel, pentru că-i soare, pentru că lumea umblă pe stradă; a venit tocmai acum, când copilul doarme, epuizat probabil de orele de nesomn, acum când abia se mai văd urmele nopţii oribile care tocmai a trecut.

Mama ascultă, uneori ascultă fără să înţeleagă ce spune medicul. Se risipesc ireversibil visurile ei despre medicul prieten, îndrumător în tot ce are de făcut, călăuză pe acest drum atât de dificil.

Îi achită onorariul cuvenit şi rămâne iar singură, cu convingerea amară că medicul e indiferent, că nu-i decât un străin care n-o va înţelege. Şi, de altfel, chiar şi el ezita, pentru că n-a spus nimic hotărât.

13

DACĂ TÂNĂRA MAMĂ AR ŞTI cât de decisive sunt aceste prime zile şi săptămâni, nu atât pentru sănătatea de azi a copilului, cât pentru viitorul amândurora…

Şi ce uşor e să compromiţi totul!

În loc să se împace cu ideea că aceasta e realitatea, că la fel cum, pentru medic, copilul ei reprezintă un subiect de interes doar în măsura în care-i aduce un anumit profit sau îi satisface ambiţiile, tot aşa pentru această lume el nu reprezintă nimic, nu e preţios decât pentru ea…

În loc să se împace cu nivelul actual al cunoaşterii, care bănuieşte anumite lucruri, se străduieşte să le cunoască, cercetează şi avansează; ştie, dar n-are certitudini; te ajută, dar nu-ţi oferă garanţii…

În loc să constate vitejeşte: creşterea unui copil nu-i o joacă plăcută, ci o sarcină care-ţi cere mult efort şi nopţi nedormite, un capital de trăiri dureroase şi atâtea gânduri…

În loc să topească toate acestea în focul propriilor ei

simţăminte, remodelându-le într-o conştienţă solidă, fără amăgiri, fără mofturi copilăreşti şi deziluzii de multe ori egoiste, ea mută copilul şi dădaca într-o cameră mai îndepărtată, pentru că este „incapabilă să asiste la „suferinţa mititelului, este „incapabilă să audă" chemările lui îndurerate sau cheamă iar şi iar medicul sau medicii, fără să câştige nimic din aceste experienţe şi rămânând doar maltratată, înnebunită, mută de atâta suferinţă.

Cât de naivă mai e bucuria mamei, când înţelege gânguritul aproape indescifrabil al copilului, când ghiceşte cuvintele lui stâlcite şi abia articulate!

Abia acum?… Doar atât?… Nimic mai mult?

Dar limbajul plânsului şi al râsului, limbajul privirilor şi al felului cum îşi mişcă buzele, limbajul mişcărilor trupului şi al felului cum suge?…

Nu renunţa la aceste nopţi. Ele îţi oferă ceea ce nu-ţi poate oferi cartea, nici sfatul cuiva. Pentru că aici nu e vorba doar de valoarea ştiinţifică, ci şi de aceea a transformării sufleteşti care nu mai permite revenirea la reflecţii sterile: ce-ar fi putut să fie, ce-ar fi trebuit, ce-ar fi fost bine, dacă… ci te învaţă să acţionezi în condiţiile date.

În timpul acestor nopţi poate lua naştere un minunat aliat, un înger păzitor al copilului: intuiţia inimii de mamă, clarviziunea la apariţia căreia contribuie: voinţa cercetătoare, gândirea trează şi sentimentul netulburat.

14

UNEORI SE ÎNTÂMPLA AŞA: eram chemat de o mămică.

„La drept vorbind, copilul este sănătos, n-are nimic. Dar aş vrea să vă uitaţi la el".

Mă uit la el, îi dau câteva sfaturi, răspund la întrebări. Copilul e sănătos, drăguţ, vesel.

La revedere.

Şi, în aceeaşi seară sau a doua zi: „Domnule doctor, copilul are febra.

Mama descoperise ceea ce eu, medicul, n-am putut descifra la o cercetare superficială, în cursul unei vizite scurte.

Aplecată deasupra micuţului ore în şir, fără să dispună de metode de observaţie, ea nu ştie ce a văzut şi, neavând încredere în sine însăşi, n-are curajul să mărturisească subtilele remarci pe care le-ar avea de făcut.

Dar a observat că, deşi nu-i răguşit, copilul are totuşi vocea mai voalată. Gângureşte parcă mai puţin sau mai încet. Odată a tresărit în somn mai tare ca de obicei. A zâmbit, după ce s-a trezit, dar mai slab. A supt parcă mai încet, cu pauze ceva mai mari, de parcă ar fi fost atent la altceva. Râzând, la un moment dat, parcă s-a strâmbat de durere, sau doar i s-a părut? Jucăria lui preferată, a aruncat-o nervos – de ce?

O sută de manifestări pe care le-au surprins ochiul ei, urechea, sfârcul sânului, o sută de microapeluri care spuneau: „Sunt indispus. Nu mă simt în apele mele”.

Mama nu credea că vede ceea ce vede pentru că în carte nu a citit despre niciunul dintre simptomele acestea.

15

O MAMĂ MUNCITOARE ADUCE LA SPITAL, cu ambulanţa gratuită, un sugar de câteva săptămâni.

„Nu vrea să sugă. Cum prinde sfârcul, îi dă drumul, ţipând. Din linguriţă, primeşte laptele cu lăcomie. Uneori, în somn, sau chiar şi când e treaz, ţipă brusc”.

În gură nu sunt probleme, n-are roşu-n gât – nu văd nimic.

„Vă rog să-i daţi sân”.

Copilul prinde sfârcul cu buzele, dar nu vrea să sugă. S-a făcut aşa de bănuitor.

În cele din urmă, copilul apucă sânul repede, cu disperare parcă, suge de câteva ori, apoi îi dă drumul, ţipând.

„Vă rog să vă uitaţi, trebuie să aibă ceva la gingii”.

Mă uit din nou, este o roşeaţă, dar ciudat: numai pe una dintre gingii.

„Uitaţi aici, e ceva negru, e dinte sau ce e?”

Văd ceva tare, galben, oval, cu o dungă neagră pe circumferinţă. Trag, se mişcă, scot acel ceva şi în locul lui

rămâne o mică adâncitură roşie, cu marginile sângerii.

În sfârşit, ţin în mână acel „ceva”: este coaja unei seminţe. Deasupra leagănului copilului, e agăţată colivia unui canar.

Acesta a aruncat coaja care a căzut pe buzele copilului, i-a intrat în gură şi s-a înfipt în gingie.

Care fuseseră explicaţiile mele succesive? *Stomatitis catarrhali-Sy stomatitis aphtosa*, gingivită, angină etc.

Ea: îl doare, are ceva-n gură.

Eu m-am uitat de două ori… Ea?

16

DACĂ UNEORI MEDICUL E UIMIT de precizia şi minuţiozitatea observaţiilor, se întâmplă şi să constate cu aceeaşi uimire cum de multe ori mama nu numai că nu ştie să înţeleagă, dar nici măcar să vadă aşa cum trebuie cele mai simple simptome.

De când s-a născut, acest copil plânge – ea n-a văzut altceva.

Plânge tot timpul!

Plânsul se manifestă brusc şi ajunge imediat la paroxism sau tânguitul dureros creşte treptat, transformându-se în ţipăt? Se liniştеşte repede, imediat după ce are scaun sau urinează sau vomită (sau după ce scuipă mâncarea); ţipă deodată violent la îmbăiere, când este îmbrăcat sau ridicat în sus? Se tânguieşte, plângând continuu, fără izbucniri bruşte? în această situaţie, ce mişcări face? îşi freacă o parte oarecare a capului de pernă sau face cu buzele mişcări specifice suptului? Se liniştеşte când e luat în braţe, când e desfaşat, când e pus pe burtă? îşi schimbă des poziţia? După ce plânge, adoarme adânc şi pentru mult timp sau se trezeşte la cel mai mic zgomot? Plânge înainte sau după supt, mai mult dimineaţa, seara sau în timpul nopţii?

Se liniştеşte în timpul suptului? Pentru cât timp? Refuză să sugă? Cum refuză? Dă drumul sfârcului imediat după ce l-a prins sau când înghite? Imediat sau după un timp? Refuză în mod categoric sau poate fi convins să sugă? Cum suge? De ce nu suge? Când e răcit, cum suge?

Lacom şi cu putere, pentru că-i flămând, apoi repede şi superficial, în mod inegal, cu pauze, pentru că nu poate respira? în afară de probleme la înghiţit, ce-ar mai fi? Copilul plânge nu numai de foame sau pentru că-l doare „burtica14, ci şi pentru că-l dor buzele, gingiile, limba, gâtul, nasul, degetul, urechea, oasele; pentru că-l doare orificiul anal, zgâriat din cauza clismei; pentru că are dureri la urinare; pentru că are greţuri, îi e sete, îi e prea cald, are mâncărimi de piele, în locuri unde acum n-are nimic, dar peste câteva luni îi va apărea o erupţie; plânge pentru că faşa ori tivul scutecului sunt prea aspre; pentru că i-au intrat în gură nişte fire de vată sau coji de seminţe căzute din colivia canarului.

Cheamă medicul pentru zece minute, dar uită-te cu atenţie şi tu, douăzeci de ore pe zi.

17

CARTEA MĂMICILOR, CU FORMULELE EI DE-A GATA, le-a făcut pe acestea să nu mai vadă bine şi le-a încurajat lenea gândirii. Trăind din experienţa, din cercetările şi potrivit concepţiilor altora, ele şi-au pierdut până într-atât încrederea în ele însele, încât nu mai vor să observe cu ochii lor. De parcă tot ce scrie în nişte hârţoage tipărite ar fi revelaţii divine, şi nu rezultatele cercetării unor oameni ca şi ele – o cercetare efectuată de cineva, nu de ele însele, asupra copilului cuiva, cândva, nu astăzi asupra copilului lor.

Iar existenţa şcolii a încurajat laşitatea, teama de a mă trăda că nu ştiu.

De câte ori nu se întâmplă ca mama să-şi noteze pe o bucată de hârtie întrebările pe care ar vrea să i le pună medicului, dar n-are curajul să-şi exprime îndoielile. Şi cât de rar, în mod cu totul excepţional, îi dă hârtia cu întrebări, scuzându-se că „a scris prostii”.

Ascunzând faptul că nu ştie, de câte ori nu-l obligă pe medic să-şi ascundă şi el incertitudinea, ezitările, să dea un diagnostic categoric. Cât de mult îi displace publicului larg să primească răspunsuri condiţionale; cât de mult îi displace când medicul gândeşte cu voce tare lângă

leagănul copilului; cât de des se întâmplă că medicul, obligat să fie proroc, devine simplu şarlatan.

Uneori, părinţii nu vor să ştie ceea ce ştiu, nici să vadă ceea ce văd.

O naştere în sferele unde domneşte fanatismul confortului este ceva atât de unic şi de răutăcios de excepţional, încât mama pretinde în mod categoric din partea naturii un premiu consistent. Dacă a fost de acord să accepte nişte privaţiuni, nişte neplăceri, durerile sarcinii şi chinurile naşterii – în schimb, copilul ar trebui să fie aşa cum şi-l doreşte ea.

Mai mult chiar: obişnuită fiind să poată cumpăra orice cu bani, nu vrea să se împace cu ideea că există pe lumea asta ceva ce orice nevoiaş poate avea, iar cel mai mare bogătaş, nu.

În căutarea a ceea ce a fost categorisit sub eticheta comună de „sănătate4, în lumea aceasta mercantilă, de câte ori nu se întâmplă, oare, ca părinţii să cumpere nişte falsuri care, în cel mai bun caz, fie nu ajută, fie sunt de-a dreptul dăunătoare?

18

PENTRU SUGAR: alăptarea la pieptul matern – indiferent dacă s-a născut pentru că Dumnezeu a binecuvântat căsătoria părinţilor săi ori pentru că vreo fetişcană a uitat ce-i ruşinea; indiferent dacă mama-i şopteşte: „Comoara mea” ori oftează spunând: „Ce-o să mă fac eu cu tine?”; indiferent dacă mama, de familie bună şi cu educaţie aleasă, este felicitată cu smerenie ori, dacă-i vreo fetişcană de la ţară, i se spune, cu dispreţ, „otreapă”.

Prostituţia, acest serviciu de care beneficiază bărbaţii, îşi găseşte pandantul social în instituţia doicii, care vine în ajutorul femeilor.

Trebuie să fim pe deplin conştienţi de o crimă sângeroasă consacrată, săvârşită asupra copilului sărac – şi care nici măcar nu e în avantajul celui bogat. Pentru că mama îi poate hrăni pe ambii copii: şi pe al ei, şi pe cel străin. Glandele mamare produc atâta lapte cât e cerut. Iar doica tocmai atunci îşi pierde laptele, când copilul solicită

mai puţin decât oferă pieptul ei.

Formulă: piept generos, copil mic – pierderea laptelui.

Lucru ciudat: în situaţii de mai mică importanţă, suntem înclinaţi să cerem sfatul mai multor medici; în schimb, într-un caz atât de important cum e problema dacă mama poate alăpta sau nu, ne limităm la o singură părere, uneori de-a dreptul nesinceră, şoptită de cineva dintre cei apropiaţi.

Fiecare mamă poate alăpta, fiecare are suficient lapte; doar necunoaşterea tehnicii de alăptare o poate lipsi de această capacitate înnăscută.

Durerile de piept, suprasolicitarea sfârcurilor constituie un anumit impediment; numai că, în acest caz, durerea induce în eroare, făcând-o pe mama în cauză să uite că a supravieţuit sarcinii şi naşterii, fără să arunce niciuna dintre aceste greutăţi în spinarea vreunei sclave cumpărate. Pentru că alăptarea este consecinţa firească a sarcinii, „fiecare copil din interior a ieşit în exterior; rupt de cordonul lui ombilicat, apucă sânul, dar bea nu sânge roşu, ci alb”.

Bea sânge? Da, al mamei, pentru că aceasta e legea naturii, şi nu pe al fratelui de lapte ucis, ceea ce e legea oamenilor.

Ecou al luptei acerbe* pentru dreptul copilului la piept. Azi, în capul listei tronează problema locuinţelor. Ce va fi mâine? Da, proporţia interesului autorului pentru una sau alta dintre ele este în strânsă corelaţie cu imperativele de moment.

19

POATE AŞ FI ŞI EU ÎN STARE să scriu o *carte a viselor* despre regulile de igienă de folos mamelor.

„Trei kilograme şi jumătate greutate la naştere înseamnă: sănătate, prosperitate”.

„Scaun verzui, de consistenţă gelatinoasă: nelinişte, veşti rele”.

Aş putea şi eu să pun la punct un horoscop cu sfaturi şi indicaţii amoroase.

Dar m-am convins că nu există indicaţie care să nu fie dusă până la absurd de extremismul habotnic.

Vechiul sistem: piept de treizeci de ori pe zi, la schimb cu ulei de ricin. Sugarul trece din mână în mână, legănat şi iubit de toate mătuşile cu guturai. îl duc la geam, la oglindă, îi bat din palme, îi arată cum zornăie fel de fel de obiecte, îi cântă – cu alte cuvinte: un balamuc.

Noul sistem: piept din trei în trei ore. Copilul, văzând pregătirile pentru ospăţ, devine nerăbdător, se enervează, plânge. Mama se uită la ceas: încă patru minute. Copilul adoarme, mama îl scoală, pentru că e ora de alăptat; sau îl opreşte din supt, deşi el este încă flămând, pentru că minutele de masă s-au terminat. Stă culcat – nu trebuie deranjat. Nu-l obişnuiţi în braţe! îmbăiat, schimbat, sătul – ar trebui să doarmă. Dar nu doarme. Trebuie să mergem în vârfurile picioarelor, să punem camuflaje la ferestre. Casa ajunge un salon de spital, o morgă.

Nu: gândirea lucrează, instrucţiunile impun.

20

NU: „CÂT DE DES TREBUIE ALĂPTAT”, ci: „De câte ori în douăzeci şi patru de ore”.

Punând aşa întrebarea, i se oferă mai multă libertate mamei: n-are decât să stabilească ea singură orele, în aşa fel, încât să fie cel mai bine pentru ea şi pentru copil.

De câte ori pe zi trebuie să sugă copilul? De la de patru ori la de cincisprezece ori. Cât timp trebuie ţinut la sân?

De la patru minute până la trei sferturi de oră sau mai mult.

Pentru că întâlnim femei cu sân, care se lasă mai uşor sau mai greu la supt, cu mai mult sau mai puţin lapte, cu sfârcuri mai bine formate sau mai puţin adaptate, mai rezistente la supt sau mai iritabile. Sau întâlnim copii care sug cu putere, în mod capricios sau leneşi. Aşa încât nu se poate da o indicaţie general valabilă.

Avem un sfârc mai puţin bine format, dar rezistent; sugarul este mâncăcios şi activ. N-are decât să sugă des şi îndelung, ca să „formeze” pieptul.

Avem un piept bogat, dar un copil slab. Poate ar fi mai bine ca, înainte de alăptare, să mulgem o parte din lapte, ca să obligăm copilul la efort. Nu reuşeşte să sugă tot? Atunci, puneţi-l întâi să sugă şi pe urmă mulgeţi restul.

Pieptul e destul de dificil, iar copilul, somnolent. Nu începe să bea efectiv laptele decât după zece minute.

O înghiţitură poate corespunde unei singure sau mai multor mişcări de supt. Cantitatea de lapte la o înghiţitură poate fi mai mică sau mai mare.

Linge pieptul, trage, dar nu înghite, sau înghite rar sau des. Laptele-i curge din gură. Poate din cauză că laptele e abundent sau poate pentru că laptele e puţin, el e flămând, suge cu putere şi se îneacă, dar numai la primele înghiţituri.

Cum poţi da indicaţii, fără ca mama şi copilul să fie de faţă?

De cinci ori pe zi, câte zece minute la fiecare supt – e doar o schemă care trebuie adaptată.

21

FĂRĂ CÂNTAR, NU E POSIBILĂ elaborarea unei tehnici de alăptare la sân. Altfel, tot ce facem ar fi un joc de-a baba-oarba.

În afară de cântar, nu există niciun mijloc de a ne convinge că sugarul a reuşit să înghită trei sau zece linguriţe de lapte.

În funcţie de asta, depinde cât de des suge, cât timp, ori dacă trebuie să i se dea să sugă dintr-un singur sân sau din amândoi.

Cântarul poate fi sfătuitorul infailibil, atunci când ne spune cât a supt copilul, dar poate deveni un tiran, atunci când vrem să impunem o schemă de creştere „normală”. Ar fi bine ca, din prejudecata „scaunelor verzi”, să nu cădem în aceea a „curbelor ideale”.

Cum trebuie cântărit sugarul?

Un lucru merită semnalat: există mame care au petrecut multe ore făcând game şi arpegii, dar găsesc că este prea greu să înveţe cum să lucreze cu cântarul.

Trebuie cântărit şi înainte, şi după supt? Prea multe complicaţii! în schimb, sunt mame care privesc cântarul nu cu îngrijorare, ci cu afecţiune, ca pe un simpatic medic de familie.

Cântarele ieftine pentru sugari: răspândirea lor în aşa măsură, încât să te împiedici de ele pe oriunde ai umbla, constituie o problemă socială. Cine se ocupă de ea?

22

CUM SE FACE CĂ O GENERAŢIE DE COPII a crescut cu sloganul: lapte, ouă, carne, iar alta primeşte griş, legume şi fructe?

Aş putea răspunde: e vorba de progresul chimiei, de cercetările care au de-a face cu transformarea materiei.

Nu, esenţa acestor diferenţe trebuie căutată mai adânc. Noua dietă este expresia încrederii ştiinţei faţă de organismul viu, a toleranţei ştiinţei faţă de voinţa acestuia.

Când copilului i se dădeau albuş de ou şi grăsimi, nutriţioniştii voiau să oblige organismul să se dezvolte în condiţiile unei diete special alese; în schimb, astăzi le dăm copiilor de toate: organismul viu n-are decât să aleagă singur ce-i este necesar, ce-i este de folos, n-are decât să decidă singur de câtă forţă va dispune, ce acţiuni va îndeplini cu sănătatea de care dispune, câtă energie potenţială are pentru dezvoltare.

Problema nu e ce-i dăm copilului, ci ce anume asimilează el. Pentru că orice forţare şi exces reprezintă un balast, orice procedură unilaterală este o posibilă greşeală.

Chiar şi când suntem foarte aproape de adevăr, putem face greşeli punctuale, pe care, dacă le repetăm în mod sistematic timp de mai multe luni, fie compromitem „fie îngreunăm tot ce avem de făcut.

Când, cum, cu ce completăm hrana copilului?

Atunci când copilului nu-i este suficientă cantitatea de lapte pe care a supt-o, treptat, aşteptând întotdeauna să vedem reacţia organismului, îi vom completa hrana cu de toate, în funcţie de copil, de răspunsul lui.

23

DAR LAPTELE PRAF?

Trebuie să facem diferenţa între sănătate şi comerţul cu ea.

Produsul pentru creşterea părului, elixirul pentru dinţi, pudra de întinerire a tenului, produsele care facilitează creşterea dinţilor nu sunt, adeseori, decât ruşinea ştiinţei, niciodată mândria, pasiunea şi ţelul ei.

Fabricantul asigură prin lapte praf şi scaune normale şi greutate corespunzătoare, el îi oferă mamei ceea ce o bucură pe aceasta şi, în plus, îi place şi copilului. Dar nu le oferă ţesuturilor eficienţă în asimilaţie, poate că face metabolismul mai leneş; nu conferă vioiciune, ba chiar, îngrăşând, o reduce; nu dă rezistenţă la contagiuni.

Şi întotdeauna discreditează alăptarea la sân; la drept vorbind, o face discret, întâmplător trezind îndoieli, infiltrându-se încet-încet, atrăgând şi satisfăcând slăbiciunile mulţimii.

Cineva spune: personalităţi de renume mondial recomandă laptele praf cu toată căldura. Normal – şi savanţii sunt oameni. Există, printre ei, unii care sunt mai mult sau mai puţin subtili, precauţi sau imprudenţi, unii sunt cinstiţi, alţii sunt impostori. Câte somităţi ale ştiinţei au ajuns celebrităţi nu datorită geniului, ci datorită şmecheriei sau privilegiului pe care-l oferă averea şi originea socială! Ştiinţa are nevoie de laboratoare costisitoare, la care nu poţi ajunge doar prin valoarea în sine, ci prin felul cum ştii să te porţi, prin servilism şi prin intrigă.

Eram prezent la o adunare unde tupeul cel mai insolent şi-a însuşit rezultatul unei activităţi de cercetare minuţioasă, desfăşurată timp de doisprezece ani de altcineva. Cunosc o descoperire care a fost pregătită pentru a fi comunicată la un celebru congres internaţional. Un preparat nutritiv a cărui valoare a fost confirmată de câteva zeci de „staruri” s-a dovedit de fapt un fals. A urmat un proces: scandalul a fost muşamalizat rapid. Problema nu e cine a recomandat laptele praf şi cine n-a vrut să-l recomande, în ciuda demersurilor agenţilor comerciali.

Pentru că aceştia se pricep să fie foarte convingători. Firmele milionare au cum să exercite presiuni; ele reprezintă o putere căreia nu oricine i se poate opune.

Multe momente din cadrul acestor capitole sunt ecoul procesului meu de divorţ cu medicina. Am văzut lipsa de asistenţă sau ajutorul de mântuială pe care-l oferă. (Pe lângă inestimabilul Kamiński, Brudziński a fost primul care a cerut şi a obţinut autorizare de funcţionare şi ca pediatru.) De această situaţie de mizerie şi delăsare a început să profite din plin industria de produse specifice din alte ţări. Astăzi, avem instituţii de ocrotire, creşe pe lângă fabrici, tabere şi staţiuni, supraveghere şcolară, fond de sănătate. Este încă dezordine şi sunt fel de fel de lacune, totuşi am ajuns să vedem un început. Astăzi, putem să credem şi în laptele praf, şi în medicamente; rolul acestora este să ajute, nu să înlocuiască igiena şi protecţia socială a copilului.

24

COPILUL ARE FEBRĂ. ARE GUTURAL

Nu e în pericol? Când se va face bine?

Răspunsul nostru este, după caz, în funcţie de o întreagă serie de raţionamente, pe baza a ceea ce ştim şi a ceea ce am reuşit să observăm.

Aşadar: un copil puternic învinge o infecţie uşoară într-o zi sau două. Dacă infecţia e mai gravă sau copilul mai slab, atunci problemele vor dura o săptămână. Vom vedea.

Sau: o suferinţă măruntă, dar copilul este destul de mic. Un guturai la sugari de cele mai multe ori coboară de la mucoasa nazală la gât, trahee şi bronhii. Ne vom convinge în curând.

În sfârşit: dintr-o sută de cazuri asemănătoare, nouăzeci se însănătoşesc repede, la şapte dintre micii pacienţii suferinţa se prelungeşte, iar la trei boala se agravează şi se poate încheia prin deces.

Atenţie: dacă un guturai uşor maschează o altă suferinţă?… Problema e că mama vrea să aibă certitudini, nu să trăiască din presupuneri.

Diagnosticul se poate completa prin examinarea secreţiei nazale, analiza urinei, a sângelui, a lichidului cefalorahidian, prin radiografie, prin consult de specialitate. Creşte astfel procentul de probabilitate al diagnosticului şi prognosticului, respectiv chiar al vindecării. Dar acest plus obţinut nu aduce şi un disconfort prin multiplele analize, prezenţa mai multor medici, fiecare putând aduce cu el germeni infecţioşi şi mai periculoşi prin păr, haine, respiraţie?

De unde ar fi putut lua acest guturai? L-ar fi putut evita.

Dar această uşoară infecţie nu-l face, oare, pe copil mai rezistent faţă de altă infecţie, mai virulentă, care-l pândeşte peste o săptămână sau o lună, nu-i perfecţionează, oare, mecanismul de apărare la nivelul centrului termic din creier, al glandelor, al elementelor componente din sânge? Putem să izolăm copilul de aerul pe care-l respiră, dar care conţine mii de bacterii în fiecare centimetru cub?…

Oare o nouă confruntare între ceea ce doream şi ceea ce suntem obligaţi să suportăm nu va constitui încă o încercare de a o înarma pe mamă nu cu elemente de educaţie, ci cu raţiune, în absenţa căreia nu-şi va creşte copilul corect?

25

ATÂTA TIMP CÂT MOARTEA SECERA LĂUZELE, lumea se ocupa foarte puţin de nou-născut. El a intrat în atenţie abia din momentul în care asepsia şi tehnica asistenţei naşterii au adus mai multă siguranţă pentru viaţa mamei. Din momentul în care moartea a început să secere sugarii, toată atenţia ştiinţei trebuia să fie concentrată asupra biberonului şi scutecelor. Poate că nu peste mult timp, alături de dezvoltarea vegetativă, ne vom putea concentra atenţia şi asupra imaginii vieţii şi dezvoltării psihice a copilului de până la un an. Ceea ce s-a făcut până acum nu poate fi numit nici măcar începutul.

Un şir nesfârşit de probleme psihologice şi de graniţă între somatic şi psihicul sugarului.

Napoleon a suferit de tetanie. Bismarck a fost rahitic, aşa că, indiscutabil, fiecare proroc sau nelegiuit, mare sau mic, atlet sau debil, a fost mai întâi sugar, înainte de a deveni om în toată firea.

Dacă vrem să studiem amibele gândirii, ale sentimentului sau aspiraţiilor, înainte ca ele să se fi dezvoltat, să se fi diferenţiat şi să-şi fi căpătat caracterele definitive, trebuie să ne întoarcem la vârsta sugarului.

Numai o ignoranţă fără margini şi o superficialitate a observaţiei pot scăpa din vedere faptul că sugarul personifică deja o anumită individualitate foarte strict determinată, compusă dintr-un temperament înnăscut, din forţă intelectuală, din stări sufleteşti şi experienţă de viaţă.

26

O SUTĂ DE SUGARI. Mă aplec asupra pătuţului fiecăruia dintre ei. Unii îşi socotesc viaţa în număr de săptămâni sau luni, alţii au o greutate diferită şi o „curba a evoluţiei acesteia cu un trecut frământat, unii bolnavi, alţii însănătoşiţi, sănătoşi sau care abia se mai menţin la suprafaţa oceanului vieţii.

Întâlnesc diferite priviri, de la cele stinse, înceţoşate, inexpresive, până la cele încăpăţânate şi bolnăvicios-concentrate, trecând prin cele vioaie, cordiale, provocatoare. Zâmbetul lor e ceremonios, spontan, prietenos sau poate deveni zâmbet numai după o clipă de observaţie atentă, abia ca răspuns la zâmbetul tău şi la un cuvânt mângâietor – un stimulent.

Ceea ce mi se pare întâmplător se repetă, însă, de-a lungul mai multor zile. Notez, clasific la categoria îndoielnic sau neîndoielnic, constant sau capricios, senin sau posomorât, nesigur, speriat, duşmănos.

Mereu senin: zâmbeşte şi înainte, şi după supt, când se trezeşte din somn şi în timpul unui somn agitat; deschide pleoapele, zâmbeşte şi adoarme la loc.

Mereu morocănos: te întâmpină cu nelinişte, aproape izbucneşte în plâns, în decursul a trei săptămâni a zâmbit fugitiv o singură dată…

Îi examinez gura şi gâtul. Protest energic, furtunos,

pasionat. Sau doar o strâmbătură de aversiune, o mişcare de nerăbdare a capului şi imediat un zâmbet binevoitor. Sau o vigilenţă suspicioasă faţă de orice mişcare a acestei mâini străine, o explozie de mânie încă înainte de a-i face orişice…

Vaccin antivariolic în masă: cam cincizeci pe oră. Este deja un experiment. Din nou, la unii reacţia este imediată şi energică, la alţii treptată şi nesigură, iar la alţii, în sfârşit, indiferentă. Unul se limitează la un sentiment de mirare, altul ajunge la nelinişte, al treilea se alarmează; unul revine rapid la echilibru, altul ţine minte mult timp şi nu iartă…

Cineva o să spună: depinde de vârsta sugarului. Da, dar numai într-o anumită măsură. Viteza cu care-şi dă seama de ceea ce se întâmplă, amintirea a ceea ce a păţit în trecut.

A, da, ştim copii care au avut o experienţă dureroasă la întâlnirea cu medicul chirurg, ştim că sunt unii care nu vor să bea lapte pentru că li s-a dat cândva o emulsie albă cu camfor.

Dar, la urma urmelor, ce altceva compune expresia psihică a omului adult?

27

UN SUGAR.

S-a născut, s-a obişnuit deja cu aerul rece, cu scutecul aspru, cu neliniştea provocată de sunete, cu efortul suptului. Un supt harnic, calculat şi îndrăzneţ. Deja zâmbeşte, gângureşte, mâinile lui pun stăpânire pe ce găseşte în jur. Creşte, cercetează, se perfecţionează, se târăşte, merge, spune vrute şi nevrute, vorbeşte. Cum şi când a reuşit toate acestea?

Senină dezvoltare, fără nori… Alt sugar.

I-a trebuit o săptămână până să înveţe să sugă. Câteva nopţi de nelinişte. O săptămână fără griji, o zi furtunoasă. Dezvoltare oarecum somnolentă, apariţia dinţilor dificilă, în general, au fost şi zile bune, şi zile rele, dar acum totul e în ordine: este liniştit, prietenos, drăgălaş.

Poate că-i un flegmatic înnăscut, sau n-a fost supravegheat suficient de atent, sau sânul mamei a fost mai puţin dezvoltat – dar o evoluţie fericită…

Al treilea sugar.

Intempestiv. Vesel, se enervează uşor; deranjat de vreo impresie neplăcută din exterior sau din interior; luptă cu disperare, nu-şi precupeţeşte energia. Mişcări rapide, schimbări subite, ziua de azi nu seamănă deloc cu cea de ieri. Învaţă şi uită fără contenire. Evoluţie în linie frântă, cu urcuşuri şi coborâşuri bruşte. Surprize de la cele mai plăcute, până la aparent, cele mai îngrozitoare. În niciun caz, cu unul ca el nu se poate spune: în sfârşit.

Un eretic, un susceptibil, o forţă capricioasă, poate chiar o valoare de mare preţ…

Al patrulea sugar.

Dacă ar fi să numărăm zilele senine şi pe cele mohorâte, în cazul lui primele ar fi destul de puţine. La el, nemulţumirea constituie fundalul general. Nu vorbim despre durere, ci despre senzaţii neplăcute; nu vorbim despre ţipete, ci despre o stare de nelinişte. Ar fi bine, dacă… Niciodată nimic fără rezerve.

Copilul acesta are o tară, ascunsă în mod iraţional… Temperatura camerei, o sută de grame de lapte mai mult sau o sută de grame de apă de băut mai puţin sunt influenţe nu numai igienice, dar şi educative. Un sugar care are atâtea de cercetat, atâtea presupuneri de verificat, atâtea de cunoscut, de însuşit, de îndrăgit sau de detestat, atâtea lucruri de apărat cu înţelepciune şi de cerut, un asemenea sugar trebuie să se simtă bine, indiferent de temperamentul cu care se naşte, de inteligenţa sclipitoare sau somnolentă.

În locul neologismului impus de modă – *bebeluş*, prefer să utilizez cuvântul vechi, neaoş: *sugar*. Grecii îi ziceau *népios*; romanii, *infans*. Dacă aşa a vrut limba polonă, să-i spună *osesek*, ce rost are să traducem cuvântul nemţesc, care mai sună şi urât: *Säugling*? Nu e posibil să folosim cuvinte vechi, dar importante, fără să le explicăm sensul.

28

VEDEREA:

Lumină şi întuneric – noapte şi zi. În vis, se petrece ceva foarte estompat; în stare de veghe, în schimb, ceva mai puternic; ceva bun (sânul matern) sau rău (durerea). Nou-născutul se uită la lampă. Nu se uită: globii oculari se mişcă în sus şi-n jos. Apoi, îndreptându-şi privirea spre un obiect, mişcat încet de cineva, îl fixează şi-l pierde mereu.

Vede contururile umbrelor, desenul primelor linii, dar totul fără perspectivă. Mama, situată la un metru distanţă, e deja o altă umbră decât cea care e aplecată asupra lui şi aproape. Profilul feţei e ca secera lunii; numai bărbia şi gura, când se uită de jos, stând pe burtă; aceeaşi faţă, cu ochi, apoi iar alta în care se încadrează şi părul, când se apleacă mai mult. Dar auzul şi mirosul îi spun că este aceeaşi persoană.

Pieptul: un nor luminos, gust, parfum, căldură, bine. Sugarul lasă sânul şi se uită, cercetează cu privirea acest ceva ciudat care apare mereu deasupra sânului şi de unde curg sunete şi suflă adierea caldă a respiraţiei. Sugarul nu ştie că sânul, faţa, mâinile constituie un singur tot – mama.

Cineva străin întinde mâinile. Indus în eroare de mişcarea binecunoscută, de figură, acceptă cu bucurie. Abia apoi observă eroarea. De astă dată, mâinile îl îndepărtează de umbra cunoscută, îl apropie de ceva străin, care-i provoacă un sentiment de frică. Se întoarce spre mamă cu o mişcare bruscă şi, simţindu-se din nou în siguranţă, priveşte şi se miră sau se ascunde în spatele braţelor mamei, pentru a evita primejdia.

În cele din urmă, faţa mamei încetează de a mai fi o umbră, pe care o cercetează cu mâinile. De câte ori n-a apucat-o sugarul de nas, nu i-a atins ochii ciudaţi care când strălucesc, când devin una cu pielea feţei, fiind acoperiţi cu pleoapele, de câte ori n-a tras-o de păr? Şi cine n-a văzut, oare, cum îi dă la o parte buzele, se uită la dinţi, se uită în gură, cu concentrare, cu seriozitate, încreţindu-şi fruntea. Însă îl deranjează vorbăria sterilă, sărutările, glumele – ceea ce noi numim „jocul” cu copilul.

De jucat, ne jucăm noi, el studiază. El are deja anumite certitudini, anumite presupuneri şi probleme în curs de cercetare.

29

AUZUL.

De la zgomotul străzii de dincolo de geamul ferestrelor, de la ecourile îndepărtate ca ticăitul ceasului, discuţiile, bocănelile şi până la şoaptele sau cuvintele care i se adresează direct lui, totul formează un haos de elemente sâcâitoare, pe care trebuie să le clasifice şi să le înţeleagă.

La toate acestea, trebuie să mai adăugăm sunetele pe care sugarul le emite el însuşi: plânsul, gânguritul, mormăitul. Până să-şi dea seama că pe acestea chiar el le provoacă, şi nu cineva nevăzut, trebuie să treacă destul de mult timp. Când stă culcat şi-şi articulează propriul limbaj: „abb, aba, ada”, el îşi ascultă şi-şi analizează sentimentele pe care le cunoaşte prin intermediul mişcările buzelor, ale limbii, ale laringelui. Necunoscându-se pe sine, constată doar că e la îndemâna lui să formeze aceste sunete. Când mă adresez sugarului în limba lui: „aba, abb, adda”, mirat el se uită la mine, ca la o fiinţă ciudată care emite ecouri binecunoscute lui.

Dacă am analiza mai profund esenţa conştienţei sugarului, am descoperi în aceasta mult mai multe decât credem în mod obişnuit, numai că nu ceea ce credem noi şi nici cum credem noi.

„Săracul copilaş, săracul mititel flămând, vrea păpică, vrea lăptic”. Sugarul înţelege perfect, el aşteaptă ca mama să-şi deschidă sutienul, să-i aşeze bărbiţa la gât şi devine nerăbdător când senzaţia aşteptată la capătul acestor pregătiri întârzie. Dar mama rostise pentru ea însăşi, nu pentru copil, această lungă tiradă. Cât despre el, mult mai repede ar reţine expresiile cu care orice gospodină cheamă păsările de curte: „Pui-pui-pui!”

Sugarul gândeşte prin aşteptarea unor senzaţii plăcute şi prin teama de cele neplăcute; de faptul că gândeşte nu numai prin imagini, dar şi prin sunete, ne

putem da seama cel puţin din caracterul contagios al plânsului: plânsul, ţipătul anunţă nefericirea sau ţipătul pune automat în mişcare mecanismul care exprimă nemulţumirea. Uitaţi-vă cu atenţie la un sugar care aude pe cineva plângând.

30

SUGARUL SE STRĂDUIEŞTE cu mult efort să stăpânească lumea exterioară: el doreşte să învingă răul din jur, forţele duşmănoase, să le oblige pe cele bune, spiritele protectoare, să servească propriei sale prosperităţi. Sugarul are două formule încântătorii de care se foloseşte (înainte de a dobândi un al treilea minunat instrument al voinţei: propriile lui mâini). Cele două formule magice sunt: ţipătul şi suptul.

Dacă sugarul ţipă imediat ce-l doare ceva, el va învăţa foarte repede să ţipe ca să nu-l mai doară. Lăsat singur, el plânge, dar se va opri din plâns când va auzi paşii mamei; vrea să sugă, aşa că plânge, dar se va opri din plâns, văzând pregătirile pentru supt. El ştie să-şi gestioneze informaţiile de care dispune (puţine) şi mijloacele pe care le are la dispoziţie (slabe). Face greşeli, generalizând anumite fenomene punctuale şi făcând legătura între două fapte care se succed, ca aflându-se în relaţie de cauză şi efect (*post hoc*, *propter hoc* – succesiunea implică legătură cauzală). Oare preocuparea şi simpatia pe care le manifestă pentru botoşeii săi nu-şi au originea în faptul că el atribuie papucilor propria lui capacitate de a merge? După acelaşi model, paltonaşul reprezintă pentru el acel covor fermecat din basme, care îl duce în universul minunilor – la plimbare.

Am dreptul să mai fac şi alte presupuneri de acelaşi fel. Dacă un istoric are dreptul să facă deducţii în legătură cu ce voia Shakespeare să spună scriindu-l pe *Hamlet*, atunci şi pedagogul are dreptul să facă presupuneri, fie ele şi eronate, care, în lipsa altora mai bune, dau totuşi rezultate practice.

Aşadar: în cameră e prea cald. Sugarul are buzele uscate, salivă puţină şi cleioasă, este supărat. Laptele e

mâncare, iar lui îi e sete, aşa că-i daţi apă să bea. Numai că el „nu vrea să bea”: îşi suceşte capul, respinge linguriţa. De fapt, el vrea să bea, doar că încă nu ştie cum. Simţind pe buze lichidul dorit, smuceşte din cap, în căutarea sânului. Îi ţin căpşorul cu mâna stângă şi-i pun linguriţa pe buza de sus. El nu bea, ci suge apa, suge cu lăcomie, bea cinci linguriţe şi adoarme liniştit. Dacă o dată şi apoi încă o dată îi dau apă din linguriţă cu stângăcie, sugarul se îneacă şi este deranjat, aşa că nu va mai vrea deloc să bea din linguriţă.

Alt exemplu:

Copilul e mereu supărat, nemulţumit; se linişteşte când este pus la sân, când e schimbat, îmbăiat, când i se schimbă poziţia frecvent. Acest copil are o erupţie pruriginoasă. Ai casei vor spune că n-are nicio erupţie. Atunci o să aibă. În mod sigur. După două luni, erupţia se declanşează.

Al treilea exemplu:

Copilul îşi suge degetele; când îl doare ceva, când are orice fel de impresie neplăcută, inclusiv neliniştea unei aşteptări pline de nerăbdare, el vrea să scape de ea prin gestul binefăcător, atât de binecunoscut, al suptului. Îşi suge pumnii când îi e foame, când îi e sete, când a mâncat prea mult şi i-a rămas un gust neplăcut în gură, când îl doare ceva, când îi e cald, când îl mănâncă pielea sau gingiile. Cum poate un medic să ştie că-i vor creşte dinţii, că sugarul simte dureri evidente în maxilar sau în gingii, dacă dinţii nu-i vor apărea decât peste mai multe săptămâni? Oare dintele care-şi face loc să iasă nu irită anumite ramuri nervoase chiar în osul maxilarului? Adaug cu această ocazie că, înainte de a-i creşte coarnele, viţelul suferă la fel.

Iar aici, drumul urmat de gestul copilului este instinctul: suptul pentru a înlătura suferinţa, suptul ca plăcere sau ca viciu.

31

REPET: tonul fundamental, conţinutul vieţii psihice a sugarului este tendinţa de a stăpâni fenomenele

necunoscute, misterele din lumea înconjurătoare, de unde vin binele şi răul. Vrând să stăpânească, el vrea să ştie.

Repet încă o dată: buna-dispoziţie facilitează o cercetare obiectivă, iar orice senzaţie neplăcută care-şi are originea în interiorul organismului său – durerea în primul rând – eclipsează şi aşa firava lui conştienţă. Ca să vă convingeţi de acest lucru, trebuie să vă uitaţi la el cu atenţie când e sănătos, când îl doare ceva şi când e bolnav.

La o senzaţie dureroasă, sugarul nu numai că ţipă, dar îşi aude ţipătul, simte acest ţipăt în gâtlej şi-l vede în acelaşi timp, printre pleoapele mijite, în imagini nebuloase. Toate acestea sunt violente, ameninţătoare, inexplicabile. Probabil că el ţine minte foarte bine aceste momente, se teme de ele; şi, fiindcă nu se cunoaşte încă pe sine, el le pune în legătură cu diferite imagini întâmplătoare. Probabil că aceasta e sursa multor sentimente de simpatie, de antipatie sau de teamă şi a multor ciudăţenii neînţelese pentru sugar.

Cercetările efectuate asupra dezvoltării intelectului la sugar sunt deosebit de dificile, pentru că el învaţă şi uită în mod repetat aceleaşi lucruri; este o evoluţie formată dintr-o serie de paşi înainte, opriri şi retrageri. Poate că instabilitatea senzaţiei de bine pe care o simte el joacă în acest sens un rol important, dacă nu chiar cel mai important.

Sugarul îşi examinează mâinile. Le întinde înainte, le mişcă la dreapta şi la stânga, le îndepărtează, le apropie, îşi răsfiră degetele, le strânge pumn, le vorbeşte şi aşteaptă răspunsuri din partea lor, mâna dreaptă o prinde pe stânga şi trage de ea, ia o jucărie zornăitoare şi se uită cu mirare la imaginea total diferită a mâinii, trece jucăria dintr-o mână în alta, o bagă în gură şi imediat o scoate şi se uită din nou la ea, încet, cu atenţie. Aruncă jucăria, trage de un nasture al plăpumioarei, încearcă să-şi explice de ce întâmpină rezistenţă. Nu se joacă: deschideţi bine ochii şi constataţi că, pentru a înţelege, trebuie să depuneţi un efort de voinţă. Chiar şi unui savant obişnuit cu munca de cercetare în laborator, care se ocupă de o

problemă de cea mai mare însemnătate, îi trebuie mult timp şi efort până să înţeleagă.

Sugarul îşi impune voinţa prin ţipăt. Mai târziu, prin mimica feţei şi a mâinilor şi, în cele din urmă, prin vorbire.

32

DIMINEAŢA DEVREME, SĂ ZICEM LA ORA CINCI.

S-a trezit, zâmbeşte, gângureşte, îşi mişcă mâinile, se ridică în şezut, apoi în picioare. Mama vrea să mai doarmă. Conflictul a două voinţe, a doua necesităţi, a doua egoisme care intră în coliziune; al treilea moment al aceluiaşi proces: mama suferă, iar copilul se naşte pentru viaţă; mama vrea să se odihnească după naştere, copilul cere hrană; mama vrea să doarmă, copilul vrea să fie treaz; şi o serie întreagă de alte asemenea nepotriviri. Acestea nu sunt nimicuri, ci probleme care cer o rezolvare; trebuie să ai curajul de a-ţi recunoaşte propriile senzaţii şi sentimente şi, lăsând copilul în seama unei doici plătite, spune clar: „Nu vreau”, chiar dacă medicul ţi-a spus că nu se poate, pentru că el spune întotdeauna ce ar trebui să facem, fără să ţină cont de situaţia concretă din familie.

Se poate şi aşa însă: mama îşi sacrifică somnul pentru copil, dar vrea în schimb o răsplată sub formă de sărutări, îmbrăţişări pe care le cere de la fiinţa cu pielea ca puful de piersică, pe care o strânge afectuos la piept. Stai şi veghează-l: un act echivoc dictat de o senzualitate exaltată, care stă ascuns sau stă la pândă în dragostea maternă, nu a inimii, ci a trupului. Trebuie să ştii că, dacă sugarul va deveni un pupăcios, dacă se va înroşi de plăcerea sărutărilor, dacă-i vor străluci ochii de bucurie, înseamnă că erotismul tău îşi găseşte ecou şi în el.

Şi atunci, trebuie să renunţăm la sărut? Nu pot cere aşa ceva, deoarece recunosc că sărutul bine dozat reprezintă un factor educativ foarte preţios; sărutul alină durerea, îndulceşte asprele cuvinte ale unei mustrări, înlesneşte sentimentul de căinţă, recompensează pentru efort, este simbolul dragostei tot aşa cum crucea este simbolul credinţei şi acţionează ca atare; eu spun că este, nu că ar trebui să fie. Şi, de altfel, dacă această ciudată

dorinţă de a-l îmbrăţişa, de a-l mângâia, de a-i simţi mirosul, de a-l absorbi pe copil odată cu inspiraţia nu-ţi trezeşte niciun fel de suspiciuni, fa cum crezi. Eu nu interzic nimic şi nu oblig pe nimeni la nimic.

33

CÂND MĂ UIT LA UN SUGAR, cum deschide şi închide la loc o cutie, cum pune în ea o pietricică şi apoi o scoate, cum scutură cutia şi ascultă; cum copilul de un an trage de măsuţă, se încovoaie sub propria-i greutate, abia ţinându-se pe picioarele lui nesigure; cum copilul de doi ani, când i se spune că vaca face „muuu”, adaugă: „ada – muuu”, „ada” fiind numele căţelului de casă; constat că face greşeli de logică lingvistică, pe care trebuie să le notăm şi să i le comunicăm medicului.

Când, printre jucăriile stricate şi abandonate ale copiilor mai mici sau mai mari văd nasturi, sfori, cârpe, cioburi de sticlă, pentru că toate acestea „pot fi de folos” în realizarea a sute de proiecte; când se iau la întrecere: cine sare mai departe, cine trece la treabă, cine e de serviciu, cine organizează un joc colectiv; când întreabă: „Dacă mă gândesc la un copac, înseamnă că am în mintea mea un copac mic-mititel?”; când, pentru a primi o notă bună la şcoală, îi dă unui cerşetor bătrân nu o monedă de doi zloţi, ci una de douăzeci şi şase de groşi, adică tot ce are, că oricum el e bătrân şi neputincios şi va muri cât de curând...

Când un puşti îşi udă părul cu scuipat ca să-i stea frumos, pentru că urmează să vină în vizită o colegă a surorii; când o fetiţă îmi scrie într-o scrisoare că lumea e rea, că oamenii sunt animale, dar nu spune de ce; când, plin de mândrie revoluţionară, un adolescent face o provocare (o idee mai mult decât banală, deja râncedă) ...

Da, îi sărut pe aceşti copii cu privirea, cu gândul, cu o întrebare: ce sunteţi voi, minunate mistere, ce aduceţi voi? îi sărut cu un efort al voinţei: cu ce vă pot fi de folos? îi sărut aşa cum un astronom îşi sărută steaua care a fost, este şi va fi. Acest sărut trebuie să ocupe un loc egal cu extazul savantului şi cu rugăciunea plină de umilinţă; dar

farmecul lui nu-l va cunoaşte cel care, căutând libertatea în mulţime, îl va fi pierdut pe Dumnezeu.

34

COPILUL ÎNCĂ NU VORBEŞTE. Când o să-nceapă să vorbească? vorbirea este, într-adevăr, un indicator al dezvoltării copilului, dar nu e nici singurul, nici cel mai important. Aşteptarea plină de nerăbdare a primului cuvânt este o greşeală, e dovada imaturităţii educative a părinţilor.

Dacă, la îmbăiere, sugarul tremură tot şi dă din mânuţe, pierzându-şi răbdarea, el de fapt spune: „Mi-e frică”; extrem de interesant este acest reflex al fricii la o fiinţă care este atât de departe de a înţelege ce e cu adevărat pericolul. Vrei să-i dai sân, dar el nu-l ia, de fapt spune: „Nu vreau”. Întinde mâinile să ia obiectul dorit: „Dă-mi”.

Cu gura deformată, gata să izbucnească în plâns, într-o mişcare de autoapărare, el îi comunică persoanei străine: „N-am încredere în tine”, uneori întrebând-o pe mamă:

„Pot avea încredere în el?”

Ce înseamnă privirea cercetătoare a copilului, dacă nu întrebarea: „Ce e?” Se întinde după un obiect, cu mult efort, reuşeşte să-l prindă, oftează adânc, iar acest oftat de uşurare de fapt vrea să spună: „În sfârşit!” încearcă să-i iei obiectul: în vreo zece feluri îţi va spune răspicat: „Nu ţi-l dau”. Îşi ridică privirea şi capul, stă în şezut, se ridică în picioare: „Acţionez”; ce altceva e zâmbetul său cu toată gura şi cu toată adâncimea ochilor lui, dacă nu: „O, ce bine mă simt în lume!”

Prin intermediul limbajului mimicii, el vorbeşte; prin intermediul imaginilor şi al amintirilor afective, el gândeşte.

Mama îl îmbracă în paltonaş, el se bucură, se întoarce cu faţa spre uşă, devine nerăbdător, o îndeamnă să se grăbească. Gândeşte prin imaginile plimbării şi prin amintirea senzaţiilor trăite de el cu această ocazie. Sugarul îi acordă medicului prietenia lui, dar, în momentul

în care vede linguriţa din mâna acestuia, recunoaşte imediat duşmanul.

El înţelege vorbirea; nu cuvintele, ci mimica şi modulaţiile vocii.

Care e năsucul tău?

Nu înţelege niciunul dintre cuvintele acestea, dar ştie, după tonul vocii, după mişcările buzelor, după expresia feţei, că i se cere un anumit răspuns.

Sugarul susţine o conversaţie foarte complexă, chiar dacă nu ştie să vorbească.

Nu te mişca, îi spune mama.

Cu toate acestea, el se întinde după obiectul interzis, îşi înclină capul, recunoscător, zâmbeşte, se interesează dacă mama, cu şi mai multă asprime, reînnoieşte interdicţia sau, dezarmată de rafinata lui cochetărie, cedează, îl lasă-n pace.

Fără a fi spus încă nici măcar un singur cuvinţel, el minte, minte cu neruşinare. Vrând să scape de o persoană antipatică, el emite semnalul convenit, semnalul de necesităţi fiziologice şi, stând pe oliţa lui, priveşte triumfător, dar ironic, la cei din jur. Încearcă să glumeşti cu el, dându-i şi apoi luându-i înapoi obiectul pe care şi-l doreşte: nu se va enerva întotdeauna, uneori se va simţi doar jignit.

Fără cuvinte, sugarul ştie să fie un despot, să se încăpăţâneze cu înverşunare, să tiranizeze.

35

FOARTE FRECVENT, DACĂ MEDICUL ÎNTREABĂ când a început copilul să vorbească şi să meargă, jenată, mama dă un răspuns evaziv: „Timpuriu, târziu, normal”.

Ea crede că data unui eveniment atât de important ar trebui să fie foarte exactă, că orice răspuns imprecis ar arunca asupra ei o lumină proastă şi medicul ar judeca-o aspru; amintesc despre acest amănunt pentru a dovedi cât de nepopulară este în general conştienţa faptului că până şi o observaţie ştiinţifică exactă doar cu greu reuşeşte să schiţeze o curbă aproximativă a dezvoltării copilului; şi cât de răspândită este, în schimb, dorinţa de a-şi ascunde

ignoranţa.

Cum să determini când, în loc de: „Am, an şi ama”, copilul a spus pentru prima dată „mama” şi în loc de „asta” a articulat” tata”? Cum să discerni în ce moment cuvântul *mama* a început să se suprapună în mintea lui exact cu figura mamei, şi nu cu a altcuiva?

Sugarul reuşeşte să se ridice în genunchi, stă în picioare susţinut de cineva sau sprijinindu-se singur de marginea pătuţului, stă singur un moment, fără să aibă nevoie de ajutor, face câţiva paşi pe jos şi mulţi paşi în aer, se târăşte, se strecoară, merge în patru labe, împinge un scaun fără să-şi piardă echilibrul; un sfert, o jumătate, trei sferturi de mers în picioare, înainte de a reuşi cu adevărat. Săptămâna trecută a mers şi, dintr-odată, acum iar nu mai ştie. Oarecum plictisit, obosit, şi-a pierdut inspiraţia. A căzut şi s-a speriat, îi e frică; două săptămâni pauză.

Căpşorul copilului care cade fără vlagă pe umărul mamei nu este dovada unei extreme neputinţe, ci a unei indispoziţii de orice fel.

La fiecare nouă mişcare a sa, copilul este asemenea unui pianist care are nevoie să se simtă bine, să fie pe deplin echilibrat, pentru a putea interpreta cu succes o compoziţie dificilă; chiar şi excepţiile de la această regulă sunt asemănătoare. Uneori, copilul „era deja slăbit, dar nu se dădea bătut şi cu atât mai mult se chinuia să meargă, să se joace, să vorbească”; iar acum urmează autoacuzarea: „Şi atunci, m-am gândit că doar mi s-a părut că e slăbit şi am ieşit cu el la plimbare”; şi motivarea: „Era atât de frumos afară”; şi întrebarea: „Putea să-i facă rău?”

36

CÂND AR TREBUI SĂ ÎNCEAPĂ UN COPIL să meargă şi să vorbească? Atunci când începe să meargă şi să vorbească. Şi când ar trebui să-i iasă dinţii? Exact atunci când încep să-i iasă. Iar fontanela, de asemenea, ar trebui să se osifice exact atunci când se osifică. Iar sugarul ar trebui să doarmă atâtea ore pe zi, câte îi trebuie ca să se simtă odihnit.

Ba da, ştim cu toţii când ar trebui să se întâmple, în

general, toate acestea. În orice broşură de popularizare, sunt transcrise din manuale aceste mărunte adevăruri valabile pentru toţi copiii, dar minciuni pentru al tău, care este unic.

Pentru că unii copii au nevoie de mai mult somn, alţii de mai puţin; există copii sănătoşi care au dinţi timpurii, deja cariaţi de îndată ce apar, şi alţii cărora le ies dinţii mai târziu, dar fără carii; fontanela se închide între luna a noua şi a paisprezecea de viaţă la copiii sănătoşi; cei mai înceţi la minte încep să vorbească mai devreme, cei deştepţi întârzie uneori să vorbească.

Numerele trăsurilor, rândurile de scaune la teatru, termenele scadente la plata chiriei, toate acestea, inventate de oameni din necesităţi de ordine socială, pot fi respectate; dar când cineva, cu mintea educată în spiritul regulamentelor poliţiei, încearcă să facă acelaşi lucru şi cu cartea vie a naturii, aceluia i se va prăvăli în cap întreaga uriaşă povară a neliniştilor, a dezamăgirilor şi a surprizelor.

De aceea, îl consider ca fiind un merit al meu faptul că, la întrebările de mai sus, pe care le-aş numi adevăruri individuale, am dat răspunsuri fără a utiliza şiruri de cifre. Pentru că n-are nicio importanţă dacă ies mai întâi dinţii de sus sau cei de jos, incisivii sau caninii – asta poate observa oricine are ochi şi un calendar; dar ce e un organism viu şi de ce are el nevoie, acesta e un adevăr fundamental, aflat abia în curs de cercetare.

Chiar şi medicii oneşti trebuie să aibă două măsuri în demersul lor: când au de-a face cu oameni raţionali, medicii sunt naturalişti care au incertitudini, presupuneri, se confruntă cu probleme dificile, îşi pun şi ei întrebări interesante; când au de-a face cu oameni iraţionali, devin şi ei un fel de guvernatori rigizi: de-aici până aici – şi fac un semn cu unghia în abecedar.

O linguriţă la două ore. Un ouşor, o jumătate de pahar de lapte şi două feliuţe de pâine prăjită.

37

ATENŢIE. Ori ne înţelegem acum, ori ne despărţim

pentru totdeauna. Orice gând care încearcă să scape şi să se ascundă, orice sentiment de nesiguranţă scăpat de sub control, totul trebuie chemat la ordine şi aşezat în rândul şi coloana corespunzătoare prin efort de gândire.

Invoc aici *Magna Charta Libertăţis*, referitoare la drepturile copilului. Poate sunt mai multe, dar eu am ales trei dintre ele, care mi s-au părut cu adevărat fundamentale:

Dreptul copilului la moarte.

Dreptul copilului la ziua de azi.

Dreptul copilului de a fi ceea ce este.

Drepturile trebuie cunoscute astfel încât, prin respectarea lor, să facem cât mai puţine greşeli. Greşeli trebuie să existe. Să nu ne speriem de ele: copilul le va corecta singur, cu o uimitoare vigilenţă; ar trebui doar să avem grijă să nu-i slăbim preţioasele capacităţi, infailibila sa forţă de apărare.

I-am dat prea mult de mâncare sau ceva nepotrivit, i-am dat prea mult lapte, ouă mai puţin proaspete – şi a vomat. I-am dat o informaţie nedorită – şi n-a înţeles; un sfat îndoielnic şi nu l-a acceptat, n-a făcut cum am fi dorit noi. Nu sunt vorbe-n vânt atunci când spun: fericire pentru populaţie, nu-i putem obliga pe copii să accepte consecinţele unor atentate educative sau didactice la raţiunea şi la voinţa lor umană sănătoase.

Nu s-a cristalizat încă în mintea mea şi nu s-a confirmat raţionamentul că primul şi cel mai indiscutabil e dreptul copilului de a-şi exprima propriile gânduri, de a participa activ la dezbaterile şi deciziile noastre în ceea ce-l priveşte pe el. Când vom ajunge să fim caracterizaţi de respect şi încredere, când el însuşi va avea încredere şi va spune care este dreptul lui, vor exista mai puţine enigme şi greşeli.

38

FIERBINTE, RAŢIONALĂ, ECHILIBRATĂ, iubirea mamei pentru copilul ei trebuie să-i dea dreptul acestuia să moară prematur, să-şi încheie ciclul vieţii înainte de a se fi împlinit un număr de şaizeci de rotaţii ale Pământului

în jurul Soarelui – după doar una, două sau trei primăveri. Este o cruntă exigenţă faţă de cele care nu vor să suporte chinul şi consecinţele naşterii mai mult de o dată sau de două ori.

„Domnul a dat, Domnul a luat” – spune poporul naturalist, care ştie că nu orice sămânţă produce spic, nu orice pui care se naşte e apt pentru viaţă, nu orice arbust se transformă în copac. Există o opinie foarte răspândită: cu cât e mai mare mortalitatea în rândul copiilor proletariatului, cu atât mai puternică va fi generaţia care va rămâne în viaţă şi care va creşte. Ba nu: condiţiile rele care-i ucid pe cei slabi îi slăbesc şi pe cei puternici şi sănătoşi. În schimb, mi se pare că o mamă din sferele avute, cu cât e mai înspăimântată de gândul c-ar putea să-i moară copilul, cu atât mai puţin va găsi acesta condiţiile necesare ca să ajungă măcar la o dezvoltare fizică mulţumitoare şi, din această cauză, un om independent sufleteşte. Ori de câte ori, într-o cameră complet albă vopsită în ulei, printre ustensile albe lăcuite, văd un copil alb îmbrăcat într-o rochiţă albă, jucându-se cu jucării albe, trăiesc un sentiment neplăcut: această cameră n-are nimic din camera unui copil, ci este ca o sală de operaţii, şi în mod sigur un suflet lipsit de sânge va creşte într-un trup anemic.

„În acest salon alb cu câte un bec electric în fiecare colţ, poţi face epilepsie”, zice Claudine[4]. Poate că, într-adevăr, cercetări mai amănunţite vor dovedi că supraalimentarea nervilor, a ţesuturilor cu lumină este la fel de dăunătoare ca şi lipsa luminii într-o hrubă întunecoasă.

Avem, în limba polonă, două cuvinte: *swoboda* (slobozenie) şi *wolność* (libertate). Mie mi se pare că slobozenia face trimite mai degrabă la posesia libertăţii: eu dispun cum vreau de propria mea persoană. În libertate, există elementul voinţă (pol. *wola*), deci acţiunea rezultată din dorinţă. Camera noastră pentru copii, cu mobilele

4 Personaj din patru romane ale scriitoarei franceze (Sidonie-Gabrielle) Colette (1873-1954), publicate în anii 1900-1903. (N. trad.)

aşezate perfect simetric, părculeţele orăşeneşti aseptice nu sunt terenul unde să se poată manifesta slobozenia şi nici atelierul în care voinţa activă a copilului să-şi găsească instrumentele dorite.

Camera unui copil mic a devenit o copie a unui salon de maternitate, iar acesta e supus unor exigenţe de natură bacteriologică. Trebuie să avem grijă ca, ferindu-l pe copil de bacteriile difteriei, să nu-i impunem acestuia o atmosferă suprasaturată de miasmele plictisului şi ale sclaviei. Nu mai întâlnim în ziua de astăzi mirosul de închis, provocat de scutecele puse la uscat, dar trăim, în schimb, într-un miros de iodoform.

Foarte multe schimbări. Şi nu-i vorba doar de mobilele albe, lăcuite, ci şi de plaje, de excursii, de sport, de taberele de cercetaşi. Iar acesta nu-i decât începutul. Există ceva mai multă libertate, dar viaţa copilului este în continuare apatică, asfixiată.

39

CUCU, PUIŞOR, UNDE AI BUBIŢĂ?

Copilul cu greu mai găseşte urmele aproape invizibile ale unor zgârieturi mai vechi, arată locul unde i-ar fi apărut o vânătaie dacă s-ar fi lovit ceva mai tare şi ajunge un campion în a găsi ba un coş, ba un semn, ba o cicatrice.

Dacă fiecare „bubiţă” este însoţită de un ton, un gest şi o mimică de supunere neputincioasă, de resemnare deznădăjduită, în schimb exprimări de genul: „Câh, câh, caca” sunt dublate de manifestări ale dezgustului şi repulsiei. Trebuie să vezi cum îşi ţine copilul mâinile murdare de ciocolată, să vezi toată scârba şi neputinţa lui până când mama îl şterge cu o batistă – ca să-ţi pui întrebarea: „Oare nu era mai bine pe vremea când, după ce se lovea cu capul de scaun, copilaşul îi dădea acestuia o palmă? Iar, când era spălat şi-i intra săpun în ochi, scuipa şi dădea din picioare, spre disperarea dădacei?

Uşa îi poate strivi degetul; fereastra – să nu se aplece şi să cadă; sâmburii de fructe – să nu se înece; scaunul – poate cădea pe el; cuţitul – să nu se taie; băţul – îşi scoate ochii; a luat de pe jos o cutie – se molipseşte de cine ştie ce

boală; chibriturile – incendiu, se arde.

O să-ţi rupi vreo mână, o să te mănânce, să nu te muşte câinele. Nu mânca prune, nu bea apă, nu ieşi desculţ, nu alerga prin soare, încheie-ţi nasturii la paltonaş, pune-ţi fularul. Vezi? N-ai ascultat. Vezi? Şchiopătezi. Uite, ai rămas orb. Ajutor, îţi curge sânge, cine ţi-a dat foarfecele?

Faptul că s-a lovit la cap nu înseamnă că se va alege cu un cucui, ci spaima de meningită; vărsăturile nu înseamnă dispepsie, ci spaima de scarlatină. Peste tot sunt numai capcane şi primejdii, totul este periculos şi rău prevestitor.

Iar dacă el, copilul, crede toate acestea, nu va mânca pe ascuns o jumătate de kilogram de prune verzi şi, scăpând de supravegherea celor mari, nu va mai aprinde chibrituri undeva, într-un ungher, cu inima bătând să-i spargă pieptul; dacă-i ascultător, se predă pasiv, încrezător, imperativului de a evita orice experienţă, de a renunţa la încercări, de a refuza efortul şi orice reacţie volitivă – ce face atunci când, în sinea lui, în interiorul fiinţei sale sufleteşti, simte ceva care arde, care-l doare, care-l muşcă?

Aveţi un plan cu felul în care-l conduceţi pe copil de la stadiul de sugar, prin copilărie, până la perioada pubertăţii, când asupra fetei se va năpusti ca un trăsnet surpriza sângelui, iar asupra băiatului erecţia şi poluţia nocturnă?

Da, deocamdată suge la piept, iar eu întreb cum va ajunge să facă la rându-i copii. Dar este o problemă la care nici douăzeci de ani nu ajung pentru a găsi un răspuns.

40

DE TEAMĂ CA MOARTEA SĂ NU NI-L RĂPEASCĂ, noi, părinţii, îl răpim pe copil vieţii; vrând ca el să nu moară, nu-i permitem să trăiască. Crescuţi noi înşine în aşteptarea lipsită de vlagă şi demoralizatoare a ceea ce va urma, suntem tot timpul nerăbdători să ne consumăm viitorul plin de farmec. Leneşi, nu vrem să căutăm frumosul în clipa de faţă ca să ne pregătim să întâmpinăm

cum se cuvine dimineaţa de mâine: numai ziua de mâine va aduce inspiraţia. Ce altceva este acest „dacă ar merge, ar şi vorbi”, decât isteria aşteptării!

Va merge şi se va lovi de muchiile tari ale scaunelor de stejar. Va vorbi, va toca întruna cu limba lui cenuşiul cotidian. Ce e mai rău azi, mai lipsit de valoare pentru copil, decât ziua de mâine? Dacă vorbim de efort, în tot cazul mâine îi va fi mai greu.

Şi când, în fine, e deja mâine, iar aşteptăm ceva nou. Pentru că doctrina fundamentală, care ne face să spunem: „Copilul nu este, ci va fi; nu ştie, ci va şti; nu poate, dar mai încolo va putea”, obligă la o permanentă aşteptare.

O jumătate din omenire nu există; viaţa acestei părţi din populaţie reprezintă o glumă, dorinţe naive, trăiri efemere, concepţii rizibile. Copiii se deosebesc de adulţi; în viaţa lor lipseşte ceva, dar este şi ceva în plus faţă de a noastră; iar acest caracter diferit faţă de viaţa noastră este o realitate, şi nu o închipuire. Ce am făcut noi, ca să-i cunoaştem şi să le creăm condiţii în care ei să poată exista şi să se poată maturiza?

Temerile faţă de viaţa copilului se îmbină cu teama de a nu se schilodi care, la rândul ei, antrenează necesitatea curăţeniei în viaţa lui şi de aici o întreagă serie de interdicţii care se impun: curăţenia rochiţei şi certitudinea că aceasta nu-i poate provoca niciun rău, la fel şi ciorapii, cravata, mănuşile, încălţămintea; nu mai e vorba, de-acum, că nu trebuie să-şi zdrelească fruntea, ci să nu-şi rupă în genunchi pantalonii. Nu mai vorbim despre sănătatea şi binele copilului, ci de ambiţia şi buzunarul nostru. O nouă curea de transmisie a interdicţiilor şi a obligaţiilor, care pune în mişcare roata propriului nostru confort.

Nu mai alerga, să nu cazi în faţa cailor. Nu mai alerga, să nu te stropeşti de noroi. Nu mai alerga, că mă doare capul. (Şi doar în principiu le permitem copiilor să alerge; de altfel, este singura acţiune prin intermediul căreia le permitem şi lor să trăiască.) Toată această maşinărie monstruoasă lucrează ani îndelungaţi cu scopul

de a le fărâmiţa voinţa, de a le înmuia energia, de a transforma puterea copiilor în scrum.

De dragul zilei de mâine, dispreţuim ceea ce astăzi i-ar face fericiţi, i-ar întrista, le-ar provoca uimire, i-ar umple de mânie, le-ar ocupa timpul. De dragul zilei de mâine, pe care n-o înţelegem şi n-avem nevoie s-o înţelegem, le furăm din viaţă mulţi ani.

Copiii şi peştii nu vorbesc.

Ai timp. Aşteaptă să mai creşti.

Aha, ai pantaloni lungi. Ia te uită, ai ceas. Ia să văd: îţi cresc mustăţi.

Iar copilul se gândeşte: „Eu nu sunt nimic. Ceva sunt numai oamenii mari. Deja sunt ceva mai mare decât... Oare câţi ani trebuie să mai aştept? Ah, de-aş creşte odată mare...”

Copilul aşteaptă şi vegetează leneş, aşteaptă şi se înăbuşă, aşteaptă şi se obişnuieşte, aşteaptă şi înghite în sec. E frumoasă copilăria; nu, e doar plictisitoare; iar, dacă mai există şi clipe frumoase, ele sunt câştigate prin luptă, de multe ori chiar furate. Niciun cuvânt despre învăţământul universal, despre şcolile săteşti, despre oraşele-grădini, despre cercetăşie. Toate acestea sunt atât de neimportante, atât de îndepărtate. O carte depinde de categoriile de trăiri şi experienţe cu care operează scriitorul, de terenul şi atelierul pe care le-a utilizat, de materialul care i-a hrănit mintea. De aceea întâlnim concepţii naive ale unor autorităţi, cu atât mai străine.

41

AŞADAR, TREBUIE SĂ-I PERMITEM TOTUL?

În niciun caz: am transforma un sclav care se plictiseşte într-un tiran plictisit. Interzicând, oricum călim voinţa măcar în direcţia autocontrolului şi renunţării, îi dezvoltăm creativitatea în activităţi pe un teren îngust, îndemânarea de a se sustrage controlului, îi construim simţul critic. Ceea ce nu e lipsit de importanţă ca pregătire unilaterală pentru viaţă. Dacă-i permitem „totul”, ar trebui să avem grijă ca, satisfăcându-i toate poftele, să nu-i înăbuşim voinţa. Ba i-o slăbim, voinţa, ba i-o otrăvim. Nu

vom spune, aşadar: „Faci ce vrei”, ci: „Eu fac, eu cumpăr, îţi dau tot ce vrei, dar şi tu ai grijă să ceri doar ce pot eu să-ţi dau, să-ţi cumpăr, să-ţi fac. Plătesc eu, pentru ca tu să nu fii obligat să faci nimic; plătesc, dar vreau ca şi tu să fii ascultător”.

„Dacă-ţi mănânci cotletul, mama îţi cumpără o cărticică. Nu-ţi dau voie la plimbare, dar îţi ofer o ciocolată”.

Imperativul „dă-mi” al copilului, chiar şi sub forma de mână întinsă, fără cuvinte, trebuie să se lovească şi de refuzul nostru, iar de aceste prime refuzuri („nu-ţi dau, nu se poate, nu e voie”) depinde un întreg sector, uriaş, al educaţiei pe care i-o dăm.

Mama nu vrea să accepte această misiune: ea vrea, din lene, din laşitate, să amâne, să lase pe mai târziu, pe altă dată. Pe ea n-o interesează că din educaţie nu poate fi eliminată coliziunea tragică între ceea ce este incorect, imposibil de executat, între voinţa neexperimentată şi interdicţia experimentată; nu poate fi exclusă nici ciocnirea şi mai tragică dintre două voinţe, dintre două drepturi care-şi dispută acelaşi teren de acţiune. El vrea să bage-n gură lumânarea aprinsă, dar eu nu-i pot permite acest lucru; el vrea cuţitul, dar mie mi-e teamă; el întinde mâna să ia o vază de care mie mi-ar părea rău; el vrea să se joace cu mingea, eu vreau să citesc. Trebuie să stabilim graniţele între dreptul meu şi al copilului.

Sugarul vrea să apuce un pahar, mama îi sărută mâna – degeaba; îi dă o jucărie zornăitoare – degeaba; atunci, îndepărtează ispita din faţa ochilor lui. Dacă, în schimb, sugarul dă din mâini, aruncă jucăria pe jos, caută cu privirea obiectul ascuns, se uită supărat la mama lui, atunci mă-ntreb cine are dreptate: mama care încearcă să-l păcălească sau sugarul care o sfidează. Cine nu meditează temeinic la problema interdicţiilor şi a obligaţiilor, atunci când acestea sunt mai puţine, nu va face faţă, se va simţi pierdut, când vor fi multe.

42

JŞDREK, UN COPIL DE LA ŢARĂ. Merge. Se ţine de

cadrul uşii şi trece cu grijă peste prag, din cameră în tindă. Din tindă, coboară cele două trepte de piatră, în patru labe. În faţa casei, dă nas în nas cu pisica: se uită unul la altul şi apoi îşi vede fiecare de drumul său. Se poticneşte de o ridicătură de pământ, se opreşte, se uită. Găseşte un beţigaş, se aşază, scormoneşte în nisip. Găseşte o coajă de cartof, o bagă în gură, simte nisip în gură, se strâmbă, o scuipă, o aruncă. Se ridică din nou în picioare, aleargă spre căţel; brutal, căţelul îl răstoarnă. Dă să izbucnească în plâns, dar nu – şi-a adus aminte de ceva, trage mătura după el. Mama se duce după apă; o apucă de poalele rochiei şi aleargă, parcă mai sigur de sine. Un grup de copii mai mari au un cărucior, el se uită: l-au dat la o parte, stă mai retras şi se uită. Doi cocoşi se bat – se uită. Copiii îl pun pe cărucior, îl plimbă, îl răstoarnă. Mama strigă. E doar prima jumătate de oră din cele şaisprezece ore întregi câte numără o zi.

Nimeni nu-i spune că-i copil, de unul singur îşi dă seama de ce este mai presus de puterile lui. Nimeni nu-i spune că un cocoş îl poate răni sau că singur nu ştie cum se coboară treptele. Nimeni nu-i descrie relaţiile lui cu copiii mai mari. „Pe măsură ce Jçdrek a crescut, s-au distanţat tot mai mult de casă şi drumurile sale”, zice Witkiewicz[5].

Se înşală, greşeşte adeseori – consecinţa: cucuie, multe cucuie, răni şi cicatrice.

Evident, nu vreau să înlocuiesc excesul de protecţie cu lipsa totală a acesteia. Vreau doar să arăt că un copil de un an crescut la ţară trăieşte deja, pe când, la oraş, un tânăr adult abia dacă va începe să trăiască. Pentru Dumnezeu – când va începe?

43

BRONEK VREA SĂ DESCHIDĂ UŞA. împinge scaunul. Stă puţin să se odihnească, dar nu cere ajutor. Scaunul e greu, a făcut efort. Acum îl trage, când de un picior, când de altul. Merge mai încet, dar e mai uşor.

5 Stanislaw Ignacy Witkiewicz (1885-1939), poet, dramaturg, romancier, fotograf şi pictor polonez. (N. trad.)

Scaunul a ajuns aproape lângă uşă, i se pare că ar putea ajunge; se urcă pe scaun, se ridică în picioare. Se clatină, i se face frică, se dă jos. împinge scaunul până lângă uşă, dar alături de clanţă.

A doua încercare nereuşită. Nu dă niciun semn de nerăbdare. Se apucă din nou de treabă – cu pauze mai lungi. Se caţără din nou; un picior sus, se prinde cu mâna şi se sprijină pe piciorul îndoit, se clatină, îşi găseşte echilibrul, un nou efort, cu mâna reuşeşte să se prindă de marginea scaunului – iată-l pe scaun, întins pe burtă; pauză, un efort şi corpul lui mai avansează puţin; se ridică în genunchi, picioarele i se încurcă în rochiţă, stă în picioare. Ce neajutoraţi sunt aceşti liliputani în ţara uriaşilor! Capul mereu sus, ca să vadă ceva. Geamul e undeva foarte sus, ca la închisoare. Ca să se aşeze pe scaun, îi trebuie o îndemânare de acrobat. Are nevoie de efortul tuturor muşchilor şi al întregii lui inteligenţe ca să ajungă, până la urmă, la clanţă. Uşa se deschide – oftează adânc. Vedem deja acest oftat adânc de uşurare la sugar după fiecare efort de voinţă, după fiecare concentrare mai îndelungată a atenţiei. Când îi termini un basm frumos, tot aşa oftează. Aş vrea ca toată lumea să înţeleagă acest lucru.

Un oftat punctual atât de adânc dovedeşte că înainte respiraţia lui a fost încetinită, superficială, insuficientă; copilul se uită, oprindu-şi respiraţia, aşteaptă, urmăreşte până când i se termină oxigenul, până când ţesuturile ajung să se otrăvească. Organismul îi dă imediat alarma centrului respiraţiei; urmează un oftat profund, care restabileşte echilibrul.

Dacă veţi şti să diagnosticaţi bucuria copilului şi intensitatea ei, veţi remarca, fără îndoială, că bucuria cea mai mare i-o produce momentul când învinge o dificultate, când îşi atinge scopul, când descoperă un secret. Bucuria triumfului şi fericirea autonomiei, a sentimentului că el e stăpânul, că e puternic.

Unde-i mama? Nu-i mama. Caut-o. A găsit-o. De ce râde aşa? Fugi, mama o să vină după tine! Of, nu te pot

prinde. A, ce fericit e!

De ce vrea să se târască, de ce vrea să meargă în picioare, de ce ţi se smulge din mâini? E o scenă atât de frecventă: pleacă, se îndepărtează de dădacă, vede că ea fuge după el, aşa că o ia şi el la fugă, pierde simţul pericolului, aleargă orbeşte în extazul libertăţii şi ori sentinde cât e de lung pe jos, ori, fiind prins, se smulge, dă din picioare, vociferează.

Veţi spune: exces de energie; dar aceasta e doar explicaţia fiziologică. Eu o caut pe cea psihofiziologică.

Mă întreb: de ce vrea să ţină singur paharul când bea şi vrea neapărat ca mama nici să nu atingă paharul; de ce nu mai vrea să mănânce, dar mănâncă dacă i se permite să folosească singur lingura? De ce stinge cu atâta plăcere chibritul, se târăşte cu pantofii tatălui său, foloseşte scăunelul de picioare al bunicii? Din imitaţie? Nu, e vorba de ceva mult mai important şi preţios.

„Eu singur!”, exclamă de o mie de ori prin gesturi, priviri, râs, implorare, enervare, lacrimi.

44

„ŞTII SĂ DESCHIZI UŞA SINGUR?”, l-am întrebat pe un pacient a cărui mamă mă avertizase că-i e frică de medici.

„Chiar şi la closet”, mi-a răspuns imediat.

Am zâmbit. Copilul s-a fâstâcit, dar şi mai mult m-am fâstâcit eu. Îi smulsesem mărturisirea unui triumf secret şi am râs, bagatelizându-l.

Nu-i greu să înţelegi, aşadar, că a existat o perioadă în care putea deschide toate uşile, doar cea de la closet nu se lăsa învinsă, în ciuda oricăror eforturi, devenind astfel ţelul ambiţiei sale; semăna, din acest punct de vedere, cu un chirurg tânăr care visează la momentul când va fi capabil să facă o operaţie dificilă.

Nu spusese nimănui despre reuşita lui, pentru că ştia că, în privinţa lumii lui interioare, nu va găsi niciun ecou în jur.

Poate că uneori fusese apostrofat sau dat la o parte, cu o întrebare bănuitoare: „Ce te tot învârţi pe-aici, ce tot

meştereşti tot timpul? Nu pune mâna, să nu strici ceva. Du-te-n camera ta”. Aşa încât opera pe ascuns, în secret, şi, în cele din urmă, a deschis-o.

Aţi observat, oare, cât de des se întâmplă, atunci când în hol se aude soneria de la intrare, ca el să vă roage: „Deschid eu!”

În primul rând, clanţa de la intrare se deschide greu; în al doilea rând, sentimentul că acolo, în spatele uşii, stă un adult care nu poate deschide şi aşteaptă până când el, aşa mic cum e, vine să-l ajute.

Astfel de triumfuri mărunte sunt o binecuvântare pentru copil, care visează deja la călătorii îndepărtate, care se vede, în închipuirea lui, un Robinson pe o insulă pustie, dar în realitate e foarte fericit dacă i se permite să se uite pe geam.

Poţi să te urci singur pe scaun? Poţi să sari într-un picior?

Poţi să prinzi mingea cu mâna stângă?

Şi copilul uită că nu mă cunoaşte, că o să mă uit ce are-n gât, că o să-i prescriu medicamente. Aduc vorba despre ceea ce e mai important pentru el decât ruşinea, teama, repulsia, aşa încât îmi răspunde bucuros: „Ştiu”.

Aţi observat cumva un copil mic cât timp se chinuie, cu câtă răbdare, cu ce imobilitate a feţei, cu buzele strânse şi cu concentrare în ochi, ca să-şi pună sau să-şi scoată ciorapii sau pantofii? Aici nu-i vorba nici de joacă, nici de imitaţie, nici de pârţuri scăpate involuntar, ci de efort.

Ce hrană îi veţi oferi voinţei lui la trei ani, la cinci, la zece?

45

EU! CÂND NOU-NĂSCUTUL se zgârie cu propriile unghii; când sugarul stă în fund, îşi duce piciorul la gură, cade pe spate şi caută supărat în jur vinovatul; când se trage singur de păr, se strâmbă de durere, dar face din nou acelaşi lucru; când se loveşte cu lingura-n cap şi se uită-n sus, ca să vadă ce-i acolo, nu vede nimic, dar simte că-l doare – el nu se cunoaşte pe sine însuşi.

Când îşi cercetează mişcările mâinii; când îşi suge

pumnul, se uită la el cu atenţie; când suge la piept, se opreşte brusc şi compară propriul picior cu pieptul mamei; când îl ridici, se uită în jos, căutând acel ceva care-l ridică cu totul altfel decât mâinile mamei; când îşi compară picioruşele, cel drept cu ciorăpel şi cel stâng fără ciorăpel, vrea să cunoască, să ştie.

La îmbăiere, când se uită cu atenţie la apă, descoperindu-se, în multele picături inconştiente, pe sine, picătura conştientă, atunci presimte marele adevăr pe care-l conţine acest cuvânt scurt: *eu*.

Doar un tablou futurist ar putea reda ce reprezintă copilul pentru el însuşi: degeţele, pumnişori; mai puţin clare: picioruşe, poate burtica sau chiar şi căpşorul, dar numai în contururi foarte vagi, ca un fel de hartă a zonelor polare.

Iar treaba încă nu s-a încheiat: se apleacă, se suceşte să vadă ce se ascunde în spate; se studiază în oglindă, se uită la fotografii, descoperă adâncitura buricului sau butoanele sânilor; o nouă activitate – a se descoperi pe sine în mijlocul lumii înconjurătoare. Mama, tata, domnul, doamna – unii apar mai des, alţii mai rar, o sumedenie de figuri misterioase, a căror destinaţie e obscură şi ale căror acţiuni sunt îndoielnice.

Abia a stabilit că mama serveşte la îndeplinirea dorinţelor sale ori că se pune de-a curmezişul îndeplinirii lor, tata aduce bani, iar mătuşile ciocolată, şi în propriile gânduri ale copilului, undeva în sinea lui, mai descoperă încă o lume nevăzută, şi mai ciudată.

Mai departe şi mai departe – trebuie să se descopere pe sine în societate, în ansamblul omenirii, în univers.

Şi iată-l încărunţit, dar tot n-a încheiat acest capitol.

46

AL MEU.

Unde se ascunde monada gând-sentiment? Să se dezvolte, oare, pe măsură ce copilul devine conştient de sine? Poate că, atunci când sugarul protestează împotriva încăpăţânării mâinilor, el luptă, de fapt, pentru ele ca pentru ceva ce e „al meu”, şi nu pentru „cine sunt eu”.

Dacă-i iei linguriţa cu care bate în masă, îl deposedezi nu de o proprietate, de ceva care-i aparţine, ci de o calitate, de un atribut prin intermediul căruia mâna îşi descarcă energia, se exprimă într-un alt mod, prin sunet.

Aceasta nu e pe deplin mâna lui, ci mai degrabă un duh din lampa lui Aladin care-i este supus, care ţine biscuitul şi câştigă astfel o nouă calitate valoroasă – copilul pe aceasta şi-o apără. În ce măsură ideea de proprietate este legată de aceea a unei forţe mai mari? Pentru un sălbatic, arcul nu era doar ceva ce-i aparţinea lui, ci era o mână ceva mai perfecţionată, capabilă să lovească la distanţă.

Copilul nu vrea să renunţe la ziarul rupt în bucăţi, pentru că el cercetează, exersează, pentru că acest material, ca şi mâna, reprezintă un instrument care nu emite sunete, n-are gust, dar care, în combinaţie cu soneria vorbeşte, în combinaţie cu pâinea îi conferă suptului o senzaţie în plus, una plăcută.

Abia mai târziu apar imitaţia, emulaţia, dorinţa de a fi mai ceva decât ceilalţi. Pentru că proprietatea trezeşte respectul, sporeşte valoarea, aduce putere. Fără minge, ar sta undeva în umbră, neobservat, dar cu mingea e capabil ca, indiferent de alte merite, să ocupe un loc de frunte în timpul jocului; având o sabie, va deveni ofiţer; având hăţuri, va deveni vizitiu; în schimb, soldat de rând sau cal devine cel care n-are nimic.

Dă-mi, permite-mi, dă-mi voie – rugăminţi care gâdilă plăcut ambiţia.

Dau sau nu dau, în funcţie de capriciul momentului, pentru că-i al meu.

47

VREAU SĂ AM; AM, VREAU SĂ ŞTIU; ştiu, vreau să pot – iată trei ramuri care pornesc din trunchiul comun al voinţei, ale cărui rădăcini sunt două sentimente: acela de mulţumire şi acela de nemulţumire.

Sugarul se străduieşte să se cunoască pe sine, lumea înconjurătoare, însufleţită şi neînsufleţită, pentru că de ea depinde prosperitatea lui. Când întreabă: „Ce-i asta?”, cu

vorbe sau doar din priviri, el nu cere, de fapt, numele obiectului, ci evaluarea lui.

Ce-i asta?

Arunc-o, e câh, nu pune mâna pe ea. Ce-i asta?

O floare – şi zâmbeşti, ai o expresie a feţei plăcută şi e voie.

Când copilul întreabă despre un obiect indiferent şi obţine un nume lipsit de orice calificare mimică afectivă, uitându-se la mamă mirat, oarecum dezamăgit, el repetă uneori numele lungind pronunţarea cuvântului respectiv, pentru că nu-i edificat şi nu ştie ce are de făcut cu acest răspuns. Va trebui să mai capete experienţă ca să înţeleagă că, pe lângă lucrurile de dorit şi cele nedorite, există şi o lume a obiectelor indiferente.

Ce-i asta?

Vată.

Vatăăă? – şi se uită cu băgare de seamă la chipul mamei, aşteaptă o indicaţie în legătură cu felul în care trebuie să se raporteze la ea.

Dacă aş face o călătorie printr-o pădure tropicală împreună cu un băştinaş şi aş observa o plantă cu un fruct necunoscut, probabil că aş întreba şi eu la fel, ce este, iar localnicul, dându-şi seama ce vreau să ştiu de fapt, mi-ar răspunde printr-o interjecţie, printr-o strâmbătură sau un zâmbet, fie că este o otravă, fie că este ceva de mâncat cu un gust excelent, fie că este un produs fără nicio valoare, pe care nu merită să-l cari în bagaj.

Copilărescul „ce-i asta?” înseamnă, de fapt: cum este? la ce foloseşte? ce fel de avantaje îmi aduce mie?

48

O IMAGINE COMUNĂ, DAR INTERESANTĂ.

Se întâlnesc doi copii, încă nesiguri pe picioarele lor; unul are o minge sau o turtă dulce; celălalt vrea să i-o ia.

Mama e jenată când copilul ei ia cu forţa ceva ce-i aparţine altui copil sau nu vrea să-i dea şi lui, nu vrea să împartă cu el ceea ce are, nu vrea să „împrumute”. Se vede compromisă de faptul că micuţul ei trece dincolo de normele general-acceptate, de convenienţele stabilite în

societate.

În scena despre care vorbeam, continuarea poate avea trei variante:

Unul dintre copii îi ia cu forţa obiectul celuilalt, care priveşte mirat, apoi se uită la mama sa, aşteptând din partea ei evaluarea acestei situaţii neînţelese.

Sau unul încearcă să ia, dar se loveşte de refuzul celuilalt – cel agresat ascunde undeva mai departe obiectul dorit de amândoi, îl împinge pe atacator, îl răstoarnă. Mamele se reped să le vină în ajutor.

Sau cei doi se privesc, se apropie cu teamă, unul întinde mâna cu un gest nesigur, al doilea se apără neutru. Conflictul nu capătă o formă definitivă decât după o îndelungată pregătire.

Un rol important joacă aici vârsta celor doi şi bagajul de experienţă de viaţă al fiecăruia. Un copil care are fraţi sau surori mai mari a fost pus, fără îndoială, de multe ori în situaţia de a-şi apăra drepturile sau obiectele proprii, atacând chiar el uneori. Dar, după ce eliminăm tot ceea ce este întâmplător, observăm că rămân două genuri diferite, două tipuri profund umane: cel activ şi cel pasiv.

El e bun, dă totul.

Sau: e un prost – îi lasă pe ceilalţi să-i ia totul.

Dar aici nu-i vorba nici de bunătate, nici de prostie.

49

BLÂNDEŢE, TONUS VITAL REDUS, voinţă de mai mică anvergură, acţiune şovăitoare. Evită mişcările bruşte, experienţele care presupun agitaţie, iniţiativele dificile.

Făcând mai puţine, dobândeşte mai puţin din adevărurile pragmatice şi atunci e pus mai degrabă în situaţia de a conta pe încredere, de a suporta ceea ce vine din exterior.

Este vorba de un intelect mai puţin valoros? Nu, numai că e de altă factură. E pasiv, capătă mai puţine vânătăi, săvârşeşte mai puţine greşeli şi, deci, va fi lipsit de experienţa dureroasă a acestora; dar cea pe care singur şi-a acumulat-o poate să i se întipărească mai bine în memorie. Cel activ va avea mai multe cucuie, mai multe

decepţii, dar poate să le uite mai repede. Pe primele le uită mai puţin şi mai lent, dar ceea ce trăieşte, trăieşte mai profund.

Cei pasivi sunt mai comozi. Lăsaţi singuri, nu vor cădea din cărucior, nu vor da alarma în toată casa pentru te miri ce nimic, când plâng îi poţi împăca mai repede, nu cer prea agresiv, rup, sfâşie, strică mai puţin.

Pune-o la loc – nu protestează.

Dă-mi, ia, dezbracă-te, mănâncă – e ascultător.

Două scene: nu-i e foame, dar pe fundul farfuriei rămâne o lingură de griş, aşa că trebuie s-o mănânce, pentru că atât a stabilit medicul. Deschide, totuşi, gura fără tragere de inimă, mestecă mult şi fără vlagă, înghite încet şi cu efort. Şi alt copil: nici lui nu-i e foame, dar strânge dinţii, întoarce capul energic, respinge linguriţa, scuipă, se apără.

Şi cu educaţia?

Dacă e să judecăm un copil, spre exemplu în funcţie de cele două tipuri diametral opuse văzute mai sus, e ca şi cum am vorbi despre apă pe baza proprietăţilor aburilor şi ale gheţii. Scala de valori între aceste două extreme are o sută de grade – unde vom situa copilul nostru pe această scală? Desigur, mama poate şti ce e înnăscut şi ce e rezultatul muncii asidue de educare – dar trebuie să ţină minte că tot ce obţine prin dresaj, prin presiune, prin forţă e efemer, nesigur, înşelător. Iar când un copil „bun”, ascultător, devine deodată refractar şi rebel, nu trebuie să se supere nimeni că acest copil este ceea ce este.

50

CINEVA DE LA ŢARĂ, care se uită atent la cer şi la pământ, la produsele şi la fructele pământului, ştie cât de mare e întinderea puterii omului. Ştie că există cai aprigi, leneşi, sperioşi, nărăvaşi; găini ouătoare, vaci de lapte, pământ roditor şi pământ neroditor, veri ploioase, ierni fără zăpadă – pretutindeni întâlneşti ceva ce poate fi schimbat, câtuşi de puţin, sau poate fi mult ameliorat printr-o bună întreţinere, prin muncă stăruitoare, prin folosirea biciului; dar există şi situaţii când nimic nu ajută.

Orăşeanul are o impresie prea bună despre puterea omului. Cartofii nu s-au prea făcut, dar se găsesc – trebuie doar să scoţi mai mulţi bani din buzunar.

Este iarnă – te îmbraci cu cojocul; plouă – îţi pui galoşii; e secetă – trebuie stropite străzile, ca să nu se facă prea mult praf. Orice se poate cumpăra, pentru orice există o soluţie. Copilul e prea firav: doctor; învaţă rău la şcoală: pregătire suplimentară. Iar cartea, spunându-ţi ce trebuie să faci, îţi dă iluzia că totul e posibil.

Cum poţi crede atunci că un copil trebuie să fie aşa cum este sau, cum zic francezii, un bolnav de eczemă poate fi albit, dar nu poate fi lecuit.

Vreau să revigorez un copil slab şi, dacă fac acest lucru fără grabă, cu atenţie, reuşesc: copilul câştigă un kilogram în greutate. Dar e suficientă o uşoară indispoziţie, un guturai, para care nu i-a fost dată la timp şi pacientul va pierde toate gramele câştigate cu atâta trudă.

Coloniile de vară pentru copii săraci. Soare, pădure, râu, atmosferă plăcută, maniere elegante, numai lucruri bune. Ieri era o mică sălbăticiune, azi este un participant nostim la jocurile grupului. Un copil timorat, temător şi introvertit, după numai o săptămână e curajos, vioi, plin de iniţiativă şi cântă tot timpul. Într-un caz, schimbarea a fost vizibilă de la o oră la alta; în al doilea caz, de la săptămână la săptămână – în altă parte, n-ar fi existat nicio diferenţă. Nu e vorba de o minune sau de absenţa ei, ci există doar ce a fost şi a aşteptat momentul prielnic pentru a se manifesta şi nu e ceva ce n-a existat nici înainte.

Lucrez cu un copil cu dizabilităţi psihice: două degete, doi nasturi, două chibrituri, două monede – doi. Ajunge deja până la cinci. Schimb atunci ordinea întrebării, intonaţia, gestul; tot nu pricepe, nu ştie.

Un copil cu o problemă la inimă. Blând, lent în mişcări, în vorbire, în zâmbet. N-are suflu, orice mişcare mai bruscă îi provoacă un acces de tuse, durere, suferinţă. El trebuie să fie aşa. Maternitatea înnobilează femeia, atunci când e consimţită, când femeia renunţă, când îşi

limitează singură viaţa; dar demoralizează când, chipurile pentru binele copilului, îl sacrifică pe acesta ambiţiilor, plăcerilor, viciilor sale.

Copilul e proprietatea mea, sclavul meu, căţeluşul meu de casă. îl gâdil între urechi, îl mângâi pe spinare, îl scot la plimbare îmbrăcat şi împodobit cu panglicuţe, îl dresez ca să fie inventiv şi binecrescut; iar când mă deranjează, zic: „Du-te şi te joacă. Du-te şi învaţă. E timpul să te culci!”

Probabil în aceasta constă leacul isteriei.

Dumneata afirmi că eşti cocoş. N-ai decât să fii cocoş, numai să nu cânţi.

„Eşti violent”, îi spun unui băiat. „Bine, poţi să te şi baţi, dar să nu dai prea tare; poţi să te enervezi, dar numai o dată pe zi”.

Dacă vreţi, în această frază am condensat toată doctrina educativă pe care o practic.

51

ÎL VEZI PE PUŞTIUL ACESTA CARE ALEARGĂ, ţipă, se tăvăleşte prin nisip? El va ajunge cândva un chimist vestit, va face descoperiri care-i vor aduce respect, o funcţie excelentă, avere. Da, între o petrecere şi un bal, brusc îi va veni o idee care va face ca în laborator să intre un petrecăreţ şi un scandalagiu, dar să iasă un savant. Cine s-ar putea aştepta la aşa ceva?

Îl vezi pe celălalt, cât de indiferent se uită la jocul colegilor săi, cu privirea lui visătoare? Cască, se ridică în picioare – vrea, oare, să se apropie de grupul de copii care se joacă? Nu, se aşază din nou. Şi el va deveni un chimist celebru, şi el va face descoperiri. Uimitor, cine-ar fi crezut?

Nu, nici zăpăcitul acela mic, nici cel leneş nu vor deveni savanţi. Unul va fi profesor de gimnastică, iar celălalt, funcţionar la poştă.

Este o modă trecătoare, este o greşeală, o neînţelegere să crezi că tot ce nu-i vestit e lipsit de valoare, ratat.

Suntem bolnavi de nemurire. Cine nu şi-a asigurat

măcar un monument în piaţa centrală îşi doreşte ca o stradă să-i poarte numele, să-l facă nemuritor. Dacă moartea lui nu va umple patru coloane în ziar, măcar o menţiune, un text, un anunţ: „A luat parte activă… moartea lui a îndoliat mase largi de cetăţenii

Străzi, spitale, leagăne de copii, toate purtau numele unor sfinţi, iar acest lucru avea un sens; mai târziu – numele conducătorilor naţiunii, iar acest lucru era o amprentă a timpului; astăzi – numele savanţilor şi ale artiştilor, ceea ce nu mai are sens. Deja li se ridică monumente unor idei, unor eroi anonimi, celor care n-au monument…

Un copil nu e un bilet la loterie, pentru ca portretul celui al cărui bilet e câştigător să ajungă în sala de şedinţe a magistraţilor, bustul aceluia să ajungă în foaierul teatrului, în fiecare copil e o scânteie, propria lui scânteie, care poate aprinde vâlvătaia fericirii şi a adevărului, care în a zecea generaţie poate declanşa incendiul unui geniu care va arde propriu-i neam, dându-i, însă, omenirii lumina unui nou soare.

Copilul nu este un teren arat din tată-n fiu şi însămânţat de viaţă; noi nu putem decât să colaborăm la creşterea celui pe care forţe profunde îl fac să crească încă înainte de prima respiraţie. De reclamă au nevoie noile sortimente de tutun sau nou-înfiinţatele mărci de vinuri, nu oamenii.

52

VORBIM, AŞADAR, DE FATUMUL EREDITĂŢII, de o predestinare oarbă, de un faliment al medicinei, al pedagogiei? Iată cuvinte care fac să iasă scântei.

Mai sus, afirmam că un copil e ca un pergament scris până la ultimul milimetru, un teren deja semănat; dar să renunţăm la comparaţiile care pot induce în eroare.

Există cazuri faţă de care suntem neputincioşi în stadiul actual al ştiinţei. Este adevărat că sunt mai puţine decât ieri, dar mai sunt.

Există cazuri faţă de care suntem neputincioşi în condiţiile actuale ale vieţii. Şi acestea sunt ceva mai

puţine.

Iată un copil căruia voinţa cea mai bine intenţionată şi efortul cel mai susţinut nu-i fac decât rău. Iar altuia, aceeaşi voinţă şi acelaşi efort i-ar aduce mult bine, însă condiţiile vieţii îi sunt potrivnice. O şedere la ţară, la munte, i-ar fi unuia de puţin folos; pentru altul, ar fi raiul pe pământ, numai că nu i-o putem oferi. Când întâlnim un copil care se pierde din cauză că n-a avut parte de îngrijire, de aer curat, de îmbrăcăminte, să nu dăm vina pe părinţi. Când vedem, în schimb, un copil năpăstuit de un exces de îngrijire, supraalimentat, ţinut numai la căldurică, apărat de orice pericol închipuit, suntem înclinaţi s-o acuzăm pe mamă, pentru că ni se pare că ne-ar fi uşor să evităm răul, dacă ar exista cât de cât dorinţa de a înţelege. Ori, ne-ar trebui foarte mult curaj ca să opunem regulilor care au caracter de obligaţie în sânul unei anumite clase sau pături sociale nu o critică sterilă, ci acţiuni concrete. Dacă, într-un loc, mama nu-l poate spăla pe copil, nici nu-l poate şterge la nas, în alt loc nu-i poate permite să alerge cu botoşeii rupţi şi murdar pe obraji. Dacă, într-un caz, copilul e oprit de la şcoală cu lacrimi în ochi şi dus mai târziu, în celălalt caz, în ciuda aceluiaşi sentiment dureros, copilul trebuie trimis la şcoală.

Copilul meu pierde vremea, dacă merge la şcoală – zice o mămică, luându-i cartea din care citea.

Copilul meu pierde vremea la şcoală – zice alta, cumpărându-i încă un teanc de manuale.

53

PENTRU PUBLICUL LARG, ereditatea este un fapt care acoperă toate excepţiile întâlnite, dar pentru ştiinţă ea reprezintă o problemă aflată încă în studiu. Există, spre exemplu, o literatură imensă a încercărilor de a găsi răspunsul la întrebarea: copilul unor părinţi tuberculoşi se naşte bolnav sau doar predispus ori se va contamina după naştere? Gândindu-ne la ereditate, oare am luat în considerare lucruri foarte simple, cum ar fi că, în afară de ereditatea patologică, există şi moştenirea sănătăţii, că fraţii nu sunt fraţi în plusurile şi minusurile primite, în

calităţi şi în defecte – le au şi gata. Un tată sănătos şi o mamă sănătoasă au un prim copil sănătos; al doilea va fi bolnav de sifilis dacă, între timp, părinţii au contractat această boală, iar al treilea va fi sifilitic-tuberculos, dacă în plus părinţii s-au procopsit şi cu ftizie. Aceşti trei copii sunt trei oameni străini unul faţă de celălalt: unul e fără tare, altul are o tară, iar al treilea poartă o dublă tară. Un caz invers: tatăl bolnav s-a vindecat; din cei doi copii ai săi, primul este copilul tatălui bolnav, iar al doilea, al tatălui sănătos.

Un copil e nervos pentru că s-a născut din părinţi nervoşi sau pentru c-a fost crescut de ei? Unde e graniţa între nervozitate şi subtilitatea structurii nervoase, influenţa spirituală a celor din jur?

Oare tatăl unui chefliu a avut încă din momentul naşterii un copil pierdut sau l-a molipsit doar cu exemplul său?

Spune-mi cine te-a născut şi-ţi voi spune cine eşti. Dar nu chiar întotdeauna.

De ce se întâmplă ca părinţi sănătoşi să aibă copii firavi? De ce într-o familie aşezată se naşte un escroc? De ce o familie obişnuită are un copil genial?

Pe lângă cercetările în domeniul eredităţii, trebuie efectuate cercetări paralele şi asupra domeniului educativ şi atunci, poate că multe enigme îşi vor găsi explicaţia.

Numesc domeniu educativ sufletul familiei care este determinant, în sensul că niciunul dintre membrii familiei nu poate adopta o atitudine autonomă faţă de acest element specific. Sufletul conducător are caracter obligatoriu, nu admite opoziţie.

54

DOMENIUL DOGMATIC.

Tradiţia, autoritatea, ritualul, obligativitatea ca lege absolută, necesitatea ca imperativ de viaţă. Disciplina, ordinea şi corectitudinea. Seriozitatea, echilibrul sufletesc, seninătatea rezultată din caracterul călit, sentimentul durabilităţii, al rezistenţei, siguranţa de sine, legitimitatea misiunii. Autolimitarea, stăpânirea de sine, munca văzută

ca un drept, moralitatea ca viciu. Prudenţa dusă până la pasivitate, omiterea unilaterală a legilor şi a adevărurilor netransmise pe calea tradiţiei, neconsfinţite de o autoritate nu sunt de natură să consolideze şablonul automatizat al acţiunii.

Dacă siguranţa de sine nu se transformă în despotism, simplitatea în vulgaritate, acestea vor deveni un teren educativ fecund: îl vor modela pe copil într-un spirit străin lui, cioplindu-l, îl vor face un om cu adevărat frumos, care-i va preţui pe conducătorii săi severi pentru faptul că nu s-au jucat cu el, ci l-au condus pe un drum atât de greu spre un ţel clar definit.

Condiţiile neprielnice, presiunea necesităţilor fizice nu modifică esenţa spirituală a acestui domeniu. Munca asiduă se transformă în chin, împăcarea în resemnare, abnegaţia dusă până la extrem în voinţă de supravieţuire, timiditatea uneori în umilinţă, simţul dreptăţii întotdeauna în încredere. Apatia şi energia nu sunt slăbiciunile lui, ci forţa prin care acţionează o voinţă străină răuvoitoare, în zadar.

Dogmă pot fi pământul, biserica, patria, virtutea şi păcatul; pot fi învăţătura, activitatea socială şi politică, averea, lupta, inclusiv Dumnezeu ca erou, ca idol, ca jucărie. Important nu este în ce crezi, ci cum crezi.

55

DOMENIUL IDEILOR.

Curajul lui nu va consta în forţa duratei sale spirituale, ci în elan, presiune, detentă. În acest domeniu, nu se lucrează, ci se acţionează cu bucurie. Se creează, nu se aşteaptă. Nu există obligativitate, ci entuziasm. Nu există dogme, ci teme de dezbătut. Nu există prudenţă, ci înflăcărare, entuziasm. Ceea ce-l temperează pe el este aversiunea faţă de murdărie, estetismul moral. Se întâmplă ca, uneori, să aibă aversiuni, dar niciodată nu dispreţuieşte. Toleranţa lui nu vine din caracterul părtinitor al propriilor convingeri, ci din respect pentru gândirea umană, din bucuria că, liberă, aceasta tatonează la diferite altitudini şi în diferite direcţii, revenind la

puncte deja atinse, coborând, ridicându-se, din bucuria că astfel umple universul. Cel care are curajul acţiunii ascultă cu interes ecoul activităţii celorlalţi, aşteaptă plin de curiozitate ceea ce-i va aduce ziua de mâine: noi motive de uimire, noi surprize, paşi în cunoaştere, erori, lupte, îndoieli, afirmaţii şi contraziceri.

Dacă domeniul dogmatic favorizează educaţia unui copil pasiv, domeniul ideilor este foarte prielnic pentru copiii activi. Consider că multe surprize dureroase tocmai aici îşi au originea: unuia i se dau zece porunci cioplite în piatră, deşi el ar prefera să le imprime cu fierul roşu al voinţei sale în propriul său piept; altuia – imposibilitatea de a căuta adevărul pe care trebuie să-l primească de-a gata. Nu vede nimeni când se apropie de copil, spunându-i hotărât: „Din tine voi face un om!”, şi nu întrebător:

„Ce vei putea deveni tu, omule?”

56

DOMENIUL UTILIZĂRII SENINE.

Am atât cât îmi e necesar, adică puţin, dacă este vorba de un meşteşugar sau funcţionar, dar mult, dacă vorbim de un mare moşier. Vreau să fiu ceea ce sunt – adică meşter, impiegat de mişcare într-o staţie de cale ferată, avocat, romancier. Munca nu este pentru mine o slujbă, un post, un scop, ci mijlocul de a-mi procura un confort, nişte condiţii pe care mi le doresc.

Seninătate, lipsă de griji, emoţii plăcute, bunăvoinţă, bunătate, atâta vigilenţă cât este nevoie, atâta cunoaştere de sine cât să nu-mi ceară eforturi.

Nu există *încăpăţânare* în a exista şi a conserva, după cum nu există *încăpăţânare* în a tânji şi a căuta.

Copilul respiră datorită prosperităţii sale interioare, datorită obişnuinţelor comode care-i păstrează trecutul, datorită indulgenţei faţă de curentele actuale, datorită farmecului simplităţii mediului înconjurător. Aici poate fi totul: de unul singur, din cărţi, din conversaţii, din întâlniri, din experienţe de viaţă, el îşi ţese pânza propriei sale concepţii despre lume, îşi alege propriul său drum.

Mai adaug iubirea care-i uneşte pe părinţi: rareori

copilul îi simte absenţa, când ea lipseşte, dar se hrăneşte cu ea din plin, atunci când există.

Tata se supără pe mama, mama nu vorbeşte cu tata, mama a plâns, tata a trântit uşa – nu-i decât un nor care ascunde seninul cerului, întrerupând cu o tăcere de gheaţă sporovăială veselă din camera copilului.

Spuneam la început: a obliga pe cineva să ofere gânduri de-a gata e ca şi cum ai obliga o femeie străină să nască tocmai copilul tău.

Poate că mulţi s-au gândit: „Şi dacă-i vorba de un bărbat?

Nu o femeie străină îi naşte copilul?” Nu – nu străină, ci iubită.

57

DOMENIUL APARENŢEI ŞI AL CARIEREI.

Din nou apare încăpăţânarea, dar nu dintr-o necesitate exterioară, ci dintr-un calcul rece. Şi nu e loc aici pentru conţinut, nu se pune problema unui întreg, ci e vorba numai de o formă subtilă, de exploatarea abilă a unor valori străine, de deghizarea artificială a unui vid existenţial. Devizele cu care se poate câştiga, convenienţele în faţa cărora trebuie să te pleci cu umilinţă. Nu valoarea, ci o reclamă ingenioasă. Viaţa, dar nu ca muncă sau odihnă, ci ca găsire a unor soluţii şi rezolvare a unor probleme. O vanitate nesăţioasă, o rapacitate, un ferment, o infatuare onctuoasă; invidie, răutate şi furie.

În acest univers, copiii nu sunt nici iubiţi, nici educaţi; aici se plătesc impozite şi atât, se pierde sau se câştigă, se cumpără şi se vinde. Reverenţa, zâmbetul, sărutul mâinii, totul e calcul – evident, căsătoria şi naşterea de copii nu fac excepţie. Se câştigă bani, avans social, decoraţii, relaţii în „sferele influente”.

Dacă, într-un astfel de domeniu, apare o valoare pozitivă, de cele mai multe ori va fi vorba doar de o aparenţă, de un joc mai iscusit, de o mască mai bine utilizată. Dar se întâmplă şi ca într-un domeniu al descompunerii şi al cangrenei, în chinuri şi sfâşiere sufletească, să crească şi proverbialul „trandafir pe

grămada de gunoi”. Asemenea cazuri demonstrează că, alături de dreptul recunoscut la sugestii educative, mai există încă unul: dreptul la antiteză. îl întâlnim în exemplele în care, dintr-un părinte avar, iese un copil risipitor; dintr-unul fără frica lui Dumnezeu, iese un copil credincios; dintr-un laş, iese un erou, lucruri care nu pot fi explicate unilateral sau doar prin intermediul „eredităţii”.

58

LEGEA ANTITEZEI SE BAZEAZĂ pe o forţă care se opune sugestiei, indiferent din ce direcţii vine aceasta şi ce mijloace utilizează. Este un mecanism de apărare şi opoziţie, de autoapărare, este instinctul de autoconservare al organismului spiritual, sensibil, care funcţionează automat.

Dacă moralizarea e deja suficient de discreditată, în schimb sugestia exemplului, a mediului se bucură de încredere absolută în domeniul educaţiei. Dar atunci, de ce tocmai ea, sugestia, dezamăgeşte atât de frecvent?

Mă întreb adeseori de ce un copil care aude o înjurătură simte imediat nevoia s-o repete, în ciuda tuturor interdicţiilor, şi tot o ţine minte, chiar dacă este ameninţat?

Unde este sursa acestei aparente înclinări spre rea-voinţă, când copilul se înverşunează, deşi ar putea foarte bine să cedeze?

Ia-ţi paltonul.

Nu, el vrea să iasă fără palton. Pune-ţi rochia roz.

Numai că ea tocmai voia să şi-o pună pe cea bleu.

Dacă nu insişti, până la urmă va face cum îi spui, dar, dacă insişti, indiferent că-l rogi sau că-l ameninţi, se încăpăţânează şi nu cedează decât dacă e constrâns.

De ce, oare, de cele mai multe ori în perioada adolescenţei, un banal „da” din partea noastră se va ciocni de un „nu” hotărât din partea lui? Nu este, oare, şi acesta unul dintre simptomele opoziţiei profunde faţă de ispitele care vin din interior, dar care pot apărea şi din exterior?

„Tristă ironie, care face virtutea să tânjească după păcat, iar crima să aibă vise imaculate”, zicea Mirabeau.

Credinţa persecutată capătă cu atât mai mulţi adepţi. Dorinţa de adormire a conştiinţei naţionale nu face decât s-o stimuleze şi mai mult, şi mai eficient. Poate c-am amestecat aici lucruri care ţin de mai multe domenii, dar pentru mine personal este suficient că această ipoteză a legii antitezei explică multe dintre reacţiile paradoxale la stimulii educaţionali, eliminând astfel unele dintre prea multele, frecventele şi puternicele sugestii chiar şi în direcţia cea mai dorită.

Sufletul sau spiritul familiei? De acord. Dar unde e spiritul epocii? S-a oprit la graniţa libertăţii pierdute; iar noi am ascuns copilul temător de acest spirit. *Legenda Mlodej Polski*\ de Brzozowski, pe mine nu m-a ferit de concepţiile de viaţă învechite.

59

CE E COPILUL?

Ce este, măcar din punct de vedere fizic? Este un organism în creştere. Corect. Numai că această creştere în înălţime şi greutate este doar un fenomen între multe altele. Ştiinţa cunoaşte deja câteva episoade ale creşterii: ea are un ritm inegal, sunt perioade de creştere mai accelerată şi altele de creştere mai lentă; ştim, de asemenea, că, pe lângă faptul că un copil creşte, el îşi schimbă şi proporţiile.

Marea masă a populaţiei nu ştie nici măcar acest lucru. De câte ori nu se întâmplă ca o mamă să apeleze la medic, plângându-se că mititelul arată rău, a slăbit, corpul s-a subţiat, feţişoara şi căpşorul lui s-au micşorat. Dar ea nu ştie că sugarul, intrând în perioada primei copilării, îşi pierde nişte straturi de grăsime; că, odată cu dezvoltarea toracelui, capul parcă se ascunde între umerii tot mai largi; că atât membrele, cât şi organele interne au o dezvoltare separată; că altfel se dezvoltă creierul, inima, stomacul, craniul, ochii, oasele membrelor; că, dacă nu s-ar întâmpla aşa, adultul ar deveni un monstru cu un cap uriaş purtat de un trunchi scurt, somnolent, care nu s-ar putea deplasa pe cele două suluri de grăsime care ar fi picioarele sale; aşadar, creşterea este însoţită şi de o

schimbare a proporţiilor.

Dispunem de câteva zeci de mii de măsurători, de câteva curbe, nu întotdeauna congruente între ele, ale creşterii medii, dar nu ştim nimic despre importanţa pe care o au accelerările de creştere întâlnite, despre întârzieri şi devieri de creştere. Necunoscând decât frânturi din anatomia creşterii, nu cunoaştem nici fiziologia ei, pentru c-am studiat până acum cu scrupulozitate copilul bolnav şi numai în ultima vreme am început să ne uităm, destul de vag, şi la cel sănătos. Pentru că, de vreo sută de ani, spitalul este clinica noastră – în acest rol, el încă n-a fost înlocuit de instituţiile educative.

60

COPILUL S-A SCHIMBAT.

S-a întâmplat ceva cu el. Mama nu ştie să indice mereu în ce constă schimbarea, dar are întotdeauna un răspuns gata pregătit la întrebarea: „De ce credeţi dumneavoastră că s-a schimbat?”

S-a schimbat după ce i-au crescut dinţii, după ce a fost vaccinat antivariolic, după ce a fost înţărcat, după ce a căzut din pat. Mergea şi, dintr-odată, n-a mai vrut să meargă; cerea oliţa, iar acum face pe el; nu mănâncă „nimic”, are somnul neliniştit, doarme prea mult sau prea puţin, a devenit capricios, prea agitat sau prea adormit – a slăbit.

O altă perioadă:

După ce a început să meargă la şcoală, după ce a venit de la ţară, după rujeolă, după băile care ne-au fost recomandate, după spaima pe care i-a provocat-o incendiul. Nu mai are somn, nu mai are poftă de mâncare, şi-a schimbat caracterul: înainte era ascultător, acum face numai ce vrea el; înainte era silitor la învăţătură, acum e împrăştiat şi leneş. E palid, nu poate sta drept, are apucături urâte. Poate din cauza colegilor care n-au educaţie, sau din cauza învăţăturii, sau o fi bolnav?

După o şedere de doi ani în Casa Orfanilor, mai degrabă uitându-mă la copii decât studiindu-i, am putut stabili că tot ce este cunoscut ca dezechilibru al perioadei

de creştere este un fenomen pe care copilul îl trăieşte de mai multe ori, sub forme mai puţin bătătoare la ochi, ca mici praguri pe care le depăşeşte, ani de asemenea consideraţi „critici”, numai că, fiind perioade mai discrete, ele trec de cele mai multe ori neobservate.

Tinzând spre o unitate în concepţia despre copil, unii ar prefera să-l considere un organism obosit. De aici o nevoie crescută de somn, rezistenţă scăzută la boli, a organismului în general şi a organelor luate separat, labilitate psihică. O concepţie corectă, dar nu pentru toate perioadele de dezvoltare. Copilul este uneori puternic, robust, bine dispus, alteori slab, obosit, posomorât. Dacă într-o perioadă critică se îmbolnăveşte, suntem tentaţi să considerăm că boala l-a măcinat de mai mult timp, dar eu cred că aceasta s-a dezvoltat pe un teren slăbit ocazional şi ori a aşteptat ascunsă momentul când să fie întrunite cele mai favorabile condiţii de atac, ori a fost contractată din exterior într-un mod întâmplător şi s-a dezvoltat, neîntâmpinând nicio rezistenţă. Dacă în viitor nu vom mai împărţi ciclul vieţii în mod artificial în sugar, copil, tânăr, adult şi bătrân, directiva periodizării nu va mai fi creşterea şi dezvoltarea exterioare, ci vom lua drept repere profundele transformări ale organismului ca întreg, care deocamdată ne sunt necunoscute, dar pe care le-a dezvoltat Charcot[6] într-un curs despre evoluţia artritismului de la leagăn până la mormânt, pe durata a doua generaţii.

61

ÎNTRE VÂRSTA DE UN AN ŞI CEA DOI ANI, se întâmplă frecvent ca medicul de familie să fie schimbat. Am avut în această situaţie ca pacienţi copii ale unor mame supărate pe medicul precedent, din cauză că se ocupase destul de neglijent de sănătatea copilului lor şi invers, unele mame m-au părăsit, acuzându-mă că, din cauza neglijenţei mele, se întâmplase cutare sau cutare

6 Jean-Martin Charcot (1825-1893), neurolog şi profesor de anatomie patologică francez, considerat fondatorul neurologiei moderne. (N. trad.)

lucru. Şi unele, şi celelalte au dreptate, în măsura în care medicul de familie considerase că sugarul era sănătos şi dintr-odată se declanşase în mod neaşteptat şi imprevizibil îmbolnăvirea. Dar este suficient să aştepţi cu răbdare să treacă momentul critic şi copilul cu o uşoară tară ereditară ajunge din nou la echilibrul vremelnic tulburat, iar, dacă e vorba de o problemă ereditară mai gravă, se ajunge la o ameliorare, dezvoltarea fragedei vieţi urmându-şi mai departe cursul liniştit.

Dacă atât în primul caz de ucenicie în probleme de sănătate, cât şi în al doilea, sunt aplicate anumite proceduri, ameliorarea le va fi atribuită chiar acestora. Iar, dacă actualmente ştim deja că ameliorarea în caz de pneumonie sau de tifos urmează după încheierea ciclului bolii, vorbind despre afecţiunile sugarului, starea de confuzie va mai dura până când vom stabili ordinea etapelor în dezvoltarea copilului, până când vom schiţa profilul specific al dezvoltării copiilor de diferite tipuri.

Curba dezvoltării copilului are primăverile şi toamnele ei, are perioade de activitate mai intensă şi altele de odihnă pentru definitivarea, încheierea acţiunii care a fost realizată în grabă într-o primă etapă şi de pregătire pentru acumularea de rezerve în vederea următoarei etape. Un fat de şapte luni este deja apt pentru viaţă, iar, pe parcursul celor două luni interminabile care mai rămân din sarcină (aproape un sfert din total), el se maturizează în organismul mamei.

Un sugar care iniţial, la un an, are de trei ori greutatea de la naştere are dreptul la o perioadă de odihnă. Drumul pe care-l parcurge cu o viteză fulgerătoare, dezvoltarea lui psihică îi dau şi lui dreptul să mai uite câte ceva din ceea ce el a învăţat deja, iar noi am înregistrat pripit ca fiind o achiziţie durabilă.

62

COPILUL NU VREA SĂ MĂNÂNCE.

O mică problemă de matematică: un copil s-a născut cu o greutate de circa 8 funţi, iar, după un an, şi-a triplat greutatea, ajungând la 25 de funţi. Dacă ar creşte în

acelaşi ritm, după încă un an, el ar cântări 25 x 3 = 75 de funţi/ La trei ani, ar ajunge la 75 x 3 = 225 de funţi. La patru ani, ar avea 225 x 3 = 675 de funţi. La cinci ani, ar avea 675 x 3 = 2 025 de funţi/[7] Un asemenea monstru de cinci ani în greutate de peste 2000 de funţi, mâncând zilnic cam 1/6 – 1/7 din greutatea proprie, aşa cum se întâmplă în cazul sugarilor, ar avea zilnic nevoie de alimente în greutate de 300 de funţi.

Copilul mănâncă puţin, foarte puţin, mult sau foarte mult, în funcţie de propriul său mecanism de creştere. Curba creşterii în greutate are urcuşuri lente sau bruşte, pentru ca, uneori, în cursul unei luni, să nu existe modificări. Ea este implacabilă în consecvenţa ei: din cauza unei indispoziţii, copilul pierde în greutate timp de câteva zile, apoi, în alte câteva zile, recuperează tot, în conformitate cu legea lui internă, care spune: „atât şi nimic mai mult”. Când un copil normal, subalimentat, crescut în sărăcie, trece la o dietă normală, într-o săptămână îşi completează lipsurile şi ajunge la nivelul normal. Dacă vom cântări copilul săptămânal, după o vreme va începe să ghicească singur cât îi lipseşte sau îi prisoseşte în greutate: „Săptămâna trecută, mi-au lipsit trei sute de grame, săptămâna asta în mod sigur o să am în plus cinci sute. Azi o să am mai puţin, că n-am mâncat de seară. Iar am luat în greutate, mulţumesc…”

Copilul vrea să le fie pe plac părinţilor, pentru că nu-i place s-o supere pe mama, pentru că împlinirea voinţei părinţilor îi va aduce avantaje incalculabile. Aşa că, dacă nu-şi mănâncă porţia de cotlet, dacă nu-şi bea laptele, e pentru că nu poate. Dacă-l vor obliga, indispoziţiile digestive care se repetă periodic şi dieta care se impune după ele regularizează creşterea normală în greutate. Principiu: copilul trebuie să mănânce atât cât vrea, nici mai mult, nici mai puţin. Chiar şi hrănind forţat un copil bolnav, meniul nu poate fi stabilit decât împreună cu el, iar

---

7 Vezi nota de la pagina 15, pentru raportul dintre funt şi kilogram ca unităţi de măsurare a greutăţii: 1 funt = 0,453 kg. Deci: 8 funţi = 3,6 kg; 25 funţi = 11,3 kg; 75 funţi = 34 kg. (N. trad.)

regimul va fi urmat cu acordul său.

63

A-I OBLIGA PE COPII SĂ SE CULCE când nu vor este o eroare gravă. Tabelul care arată câte ore de somn îi sunt necesare copilului este o absurditate. E uşor să stabileşti câte ore de somn îi trebuie unui anumit copil, când eşti atent la ceas: câte ore doarme fără să se trezească pentru a se simţi odihnit. Spun: odihnit, nu vesel ca un cintezoi; sunt perioade când copilul vrea mai mult somn şi altele, când vrea doar să stea mai mult în pat, fără să doarmă, fiindcă-i obosit, dar nu-i e somn.

O perioadă de oboseală: seara cu greu se duce la culcare, pentru că nu-i e somn; dimineaţa cu greu se scoală, pentru că ar mai dormi. Seara se face că nu-i e somn, pentru că nu i se permite să decupeze poze stând culcat în pat ori să se joace domino sau cu păpuşa, i se stinge lumina şi nu e lăsat să mai vorbească. Dimineaţa, se face că doarme, tocmai pentru că i se spune să se dea jos din pat imediat şi să se spele cu apă rece. Cu câtă bucurie constată că are un acces de tuse ori de febră, ceea ce-i permite să mai rămână în pat, chiar dacă nu doarme.

O perioadă de echilibru senin: adoarme repede, dar se trezeşte înainte de revărsatul zorilor, plin de energie, dornic de mişcare şi de iniţiativă personală. Nici cerul înnorat, nici frigul din cameră nu-l descurajează: desculţ şi în cămaşa de noapte, se încălzeşte sărind pe scaune şi pe masă. Ce se poate face cu un asemenea copil? Să-l pui la culcare mai târziu, fie şi la unsprezece seara, Doamne fereşte! Sau să i se permită să se joace în pat. Mă întreb de ce, dacă vorbeşte până adoarme, asta l-ar „împiedica să adoarmă”, iar enervarea provocată de faptul că trebuie să facă ce i se spune, chiar dacă nu vrea, „nu-i alungă somnul”. Principiul, corect sau incorect, care spune că trebuie să te culci devreme ca să te scoli devreme a fost cu bună ştiinţă falsificat de părinţi pentru propriul confort: cu cât dormi mai mult, cu atât eşti mai sănătos. Cu alte cuvinte, plictiselii anoste a zilei, îi adaugă enervanta plictiseală de seara, când aşteaptă să adoarmă copilul.

Greu de imaginat cerinţă mai despotică, o adevărată tortură, ca: „Dormi!”

Cei care se culcă seara târziu sunt bolnavi, pentru că, până să se culce, îşi petrec nopţile în beţii şi destrăbălare, iar dimineaţa sunt obligaţi să se scoale devreme, ca să meargă la serviciu, şi, din această cauză, dorm puţin.

Un neurastenic deşteptat o dată dis-de-dimineaţă s-a simţit foarte bine şi a fost încântat că acceptase această sugestie.

Faptul că un copil care se culcă devreme stă mai puţin timp la lumină artificială este un avantaj aproape lipsit de semnificaţie la oraş, pentru că acolo nu pleacă la câmp odată cu zorile, ci rămâne să mai doarmă cu perdelele trase, deja învins de lene, deja posomorât, capricios – toate semne rele pentru începutul unei zile reuşite…

Aşa cum e cazul cu toate celelalte probleme puse în discuţie în această carte, în câteva paragrafe nu pot epuiza tema abordată. Dar intenţia mea e mai degrabă să stârnesc interesul pentru ea…

64

CE E COPILUL ca structură sufletească diferită de a noastră? Care sunt trăsăturile, necesităţile ei, ce posibilităţi neobservate până acum ascunde? Ce reprezintă această jumătate din totalul omenirii care trăieşte alături de noi, împreună cu noi, dar într-o dedublare tragică? îi punem în spate povara tuturor obligaţiilor omului de mâine, fără să-i dăm, însă, niciun drept dintre cele ale omului de azi.

Dacă am împărţi omenirea în adulţi şi copii, iar viaţa în copilărie şi maturitate, atunci am afla că aceşti copii sunt foarte, foarte mulţi în lume şi-n viaţă. Numai că, atenţi numai la lupta noastră, la grijile noastre, nu-i observăm, tot aşa cum înainte nu observam femeia, ţăranul, categoriile sociale şi popoarele subjugate. Am făcut în aşa fel, încât copiii să ne deranjeze cât mai puţin, să-şi dea seama cât mai puţin de cine suntem noi în realitate şi ce facem în fond.

Într-una dintre casele de copii pariziene, am văzut o scară cu două balustrade: una înaltă pentru adulţi şi alta mică pentru cei mici. În plus, am mai văzut o bancă şcolară, şi cu asta s-au epuizat resursele geniului inventiv. Puţin, foarte puţin. Uitaţi-vă la locurile de joacă pentru copii – parc-ar fi pentru cerşetori –, cu o cănuţă ciobită legată cu un lanţ ruginit lângă sursa de apă din parcurile aristocratice ale capitalelor Europei.

Unde sunt casele şi grădinile, unde atelierele şi terenurile de instruire, instrumentele de lucru şi de cunoaştere pentru copii, oamenii de mâine? Am rămas tot la un geam, la un vestibul care desparte sala de clasă de closet, pentru că doar atât a fost în stare să dea arhitectura; am rămas tot la calul de muşama şi săbiuţa de tablă, pentru că doar atât a fost în stare să dea industria; picturi pe pereţi şi un sistem de învăţământ primitiv: nu prea multe; basmul – nu noi l-am inventat.

În concepţia noastră, din statutul de concubină s-a profilat acela de femeie-fiinţă umană. Timp de veacuri, ea a fost obiectul asupra căruia se exercita constrângerea unui rol impus, reprezenta un tip uman construit de despotismul şi egoismul bărbatului, care nu voia să vadă în faţa ochilor femei-muncitori, aşa cum actualmente încă nu vede copii-muncitori.

Copilul încă n-a spus ce avea de spus, deocamdată el doar ascultă.

Copilul – o sută de măşti, o sută de roluri interpretate de un actor capabil. Cu totul altul, după cum vorbeşte cu mama, cu tata, cu bunica sau cu bunicul, cu totul altul în percepţia unui învăţător sever sau blând, altul în bucătărie, altul printre ceilalţi copii, altul printre bogaţi sau săraci, altul îmbrăcat ca pentru o zi de lucru sau de sărbătoare. Naiv sau viclean, supus sau orgolios, blând sau răzbunător, echilibrat sau despotic, este expert în arta disimulării, în capacitatea de a se închide în sine, încât ne duce de nas şi ne exploatează.

În domeniul instinctelor, nu-i lipseşte decât unul, de fapt îl posedă şi pe acela, dar difuz, ca un fel de ceaţă a

simţămintelor erotice.

În domeniul sentimentelor, ne întrece prin forţa acestora şi prin absenţa inhibiţiilor.

În domeniul intelectual, stă cel puţin la acelaşi nivel cu noi, îi lipseşte doar experienţa.

Tocmai de aceea se întâmplă atât de frecvent ca un adult să se comporte ca un copil şi un copil ca un adult.

În rest, totul se reduce la această deosebire: el nu câştigă şi, fiind în întreţinerea noastră, e obligat să fie ascultător.

Deja casele de copii sunt mai puţin asemănătoare cu cazărmile şi cu mănăstirile; sunt aproape ca spitalele. Există igienă, dar le lipsesc zâmbetul, bucuria, surpriza şi hârjoana; dacă nu vorbim de o atmosferă austeră, aceasta e, în orice caz, serioasă. Arhitectura încă nu s-a implicat, nu există un „stil copilăresc”. Elevaţia clădirilor ca pentru adulţi, proporţiile ca pentru adulţi – frapantă este răceala detaliilor. Francezii spun că Napoleon a înlocuit clopotul educaţiei mănăstireşti cu toba – şi pe drept cuvânt; mai adaug că spiritul educaţiei contemporane este strivit de sirena fabricii.

65

N-ARE EXPERIENŢĂ.

Un exemplu şi o explicaţie.

Mamă, vreau să-ţi spun ceva la ureche.

Şi, cuprinzându-i capul cu ambele mâini, îi spune mamei în secret: „Mămico, te rog să-l întrebi pe domnul doctor dacă pot să mănânc franzelă (ciocolată, compot)”.

Şi, în timp ce-i spune, se uită mereu la doctor, zâmbindu-i cochet pentru a-l cumpăra, pentru a-l obliga să accepte.

Copiii mai mari vorbesc la ureche în şoaptă, cei mai mici cu vocea lor normală…

A venit un moment când cei din jur îl consideră pe copil suficient de mare ca să discearnă: există dorinţe pe care nu e voie să le spui în public. Ele sunt de două feluri: unele, pentru că în general nu trebuie să ţi le satisfaci, iar, dacă ţi le satisfaci, trebuie să te ruşinezi, iar celelalte,

pentru că sunt permise, dar numai printre ai tăi.

Nu-i frumos să insişti, nu-i frumos ca, după ce ai mâncat o bomboană, să mai ceri una. Uneori, nu-i frumos în general să ceri o bomboană: trebuie să aştepţi să ţi se ofere.

Nu-i frumos să faci în pantaloni, dar nici să spui: „Vreau pipi”, pentru că lumea o să râdă de tine. Ca să nu râdă de tine, trebuie să spui la ureche.

Uneori, nu-i frumos să întrebi cu voce tare: „Dar domnul acela de ce n-are păr?”

Domnul râde, bineînţeles, toţi râd, dar poţi întreba la ureche.

Copilul nu înţelege de la bun început că un lucru pe care-l spui la ureche e destinat să fie auzit doar de o singură persoană, de încredere; aşa că el vorbeşte la ureche, dar tare: „Vreau pipi, vreau prăjitură”.

Dar, dacă vorbeşte în şoaptă, el nu înţelege de ce să te mai ascunzi, când toată lumea, de fapt, va afla de la mama despre ce e vorba.

Pe străini nu-i frumos să-i rogi să-ţi dea ceva, dar atunci pe doctor de ce trebuie să-l rogi cu voce tare?

„De ce căţeluşul acela are urechile aşa de lungi?”, întreabă copilul cu o şoaptă abia auzită.

Din nou toată lumea râde. Poţi întreba cu voce tare, pentru că un căţel nu se supără. În acelaşi timp, nu-i frumos să întrebi de ce fetiţa aceea are o rochie aşa urâtă. De ce, doar nici rochia nu se poate supăra, nu-i aşa?

Şi atunci, oare trebuie să-i spunem copilului cât fals abject, specific adulţilor, se ascunde în spatele acestor şoapte?

Cum să-i explici mai târziu că nu-i frumos, în general, să spui ceva la ureche?

66

N-ARE EXPERIENŢĂ.

Se uită curios, ascultă cu nesaţ şi crede. Merişorul, mătuşica, floricica, văcuţa – el crede. Frumos, gustos, bun – el crede.

Urât, nu mişca, nu se poate, nu-i voie – el crede.

Dă-mi un pupic, salută cu reverenţă, spune mulţumesc – el crede.

Copilul s-a lovit: dă să-ţi pupe mama; deja nu-l mai doare. Zâmbeşte printre lacrimi: mama l-a sărutat – nu-l mai doare. S-a lovit, aşa că fuge după medicament: un sărut.

Crede.

Mă iubeşti?

Te iubesc…

Mama doarme, pe mama o doare capul, te rog să n-o trezeşti pe mama.

El pleacă tiptil, în vârfurile picioarelor, te trage discret de mânecă şi întreabă în şoaptă. N-o trezeşte pe mama, întreabă doar şi apoi: „Dormi, mămicuţo, că te doare capul”.

Acolo sus e Dumnezeu. Dumnezeu se supără pe copiii care nu sunt cuminţi, iar celor cuminţi le dă franzelă, prăjituri. Unde e Dumnezeu? Acolo sus, în cer.

Iar pe stradă se întâlneşte cu un domn ciudat, alb din cap până-n picioare.

— Cine e?

E un brutar, el face franzele şi prăjituri. Da? înseamnă că el e Dumnezeu?

Bunicul a murit şi l-au îngropat în pământ.

În pământ l-au îngropat? se miră. Şi cum i se dă de mâncare?

Îl dezgroapă, zice copilul, îl dezgroapă cu securea. Văcuţa dă lapte.

Văcuţa? întreabă el, nevenindu-i să creadă. Şi de unde ia văcuţa laptele?

Din fântână, răspunde alt copil.

Copilul crede pentru că ori de câte ori vrea să-şi imagineze ceva, greşeşte, aşa că trebuie să creadă.

67

N-ARE EXPERIENŢĂ.

A lăsat paharul din mână. Şi s-a întâmplat un lucru foarte ciudat. Paharul a dispărut, în schimb au apărut în locul lui alte obiecte absolut diferite. Se apleacă, ia un ciob

de jos, se taie, îl doare, din deget curge sânge. Totul e plin de mistere şi surprize.

Împinge scaunul. Deodată, totul în jur s-a zgâlţâit, s-a răsturnat cu un zgomot asurzitor. Scaunul nu mai era scaun, iar copilul s-a trezit pe podea. Din nou îl doare şi e speriat. Lumea e plină de ciudăţenii şi pericole.

Trage de plăpumioară, ca să iasă de sub ea. Îşi pierde echilibrul şi prinde cămaşa. Se caţără şi se prinde de muchia patului. Capătă o experienţă bogată, trăgând şi de faţa de masă. Din nou catastrofa.

Caută ajutor, pentru că singur nu se poate descurca, încercările lui independente se termină mereu cu eşecuri. Când nu e singur, îşi pierde răbdarea.

Chiar dacă n-are încredere în adulţi sau n-are pe deplin încredere în ei, pentru că de multe ori aceştia l-au păcălit, copilul trebuie să se ia după indicaţiile lor, exact la fel ca un patron neexperimentat, care e nevoit să tolereze un muncitor necinstit, dar fără de care nu se poate descurca; la fel ca un paralitic care trebuie să accepte ajutorul celor din jur, să suporte capriciile unui infirmier nepoliticos.

Subliniez că fiecare nereuşită, fiecare surpriză a necunoaşterii, fiecare eroare în aplicarea datelor experienţei sale, fiecare încercare nefericită de a imita, fiecare simptom al dependenţei copilului îi amintesc acestuia de vârsta lui prea fragedă. Dar vom găsi fără nicio dificultate trăsături copilăreşti la orice bolnav, bătrân, militar, deţinut. O persoană de la ţară care vine la oraş sau un orăşean care se duce la ţară dă dovadă de aceeaşi uimire de copil. Orice profan pune întrebări copilăreşti, orice parvenit face gafe copilăreşti.

68

COPILUL ÎI IMITĂ PE ADULŢI.

Doar prin imitaţie învaţă să vorbească, să îndeplinească cele mai multe acte sociale, să dea impresia că s-a obişnuit cu mediul adulţilor, pe care, însă, nu-i poate înţelege, care-i sunt spiritual străini, inexplicabili.

Greşelile cele mai grave le săvârşim în judecăţile

noastre despre copil tocmai din cauză că gândurile şi sentimentele lui fundamentale se rătăcesc în cuvintele prin care el încearcă să le exprime, în formele de care se foloseşte şi în care toarnă un conţinut propriu absolut nepotrivit.

Viitor, iubire, patrie, Dumnezeu, respect, datorie – sunt noţiuni pietrificate în expresii, dar care trăiesc, se nasc, cresc, se schimbă, coagulează, slăbesc, devin ceva cu totul diferit în fiecare perioadă a vieţii lui. Trebuie să facă un mare efort ca să nu confunde grămăjoara de nisip, căreia toţi copiii îi zic munte, cu vârful înzăpezit al Alpilor. Cine se gândeşte bine la esenţa cuvintelor utilizate de oameni va observa că dispare diferenţa dintre copil, tânăr, adult, om simplu sau filosof, va începe să perceapă doar omul intelectual, indiferent de vârstă, categorie socială, nivel de educaţie, spoială de cultură, ca fiinţă raţională în domeniul experienţei umane, mai bogate sau mai sărace. Oamenii cu convingeri diferite (şi nu mă refer aici la sloganurile politice care uneori nu sunt sincere, ci sunt impuse cu forţa) sunt oameni care au o structură diferită a experienţelor personale de viaţă.

Copilul nu înţelege viitorul, nu-şi iubeşte părinţii, nu simte nimic faţă de patrie, nu şi-l imaginează pe Dumnezeu, nu respectă pe nimeni şi nu ştie ce înseamnă obligaţia. Zice: „Când voi fi mare”, dar nu crede în ceea ce spune, îi spune mamei că e cea mai iubită, dar de fapt el nu simte nimic, patria lui e curtea sau parcul, Dumnezeu este un unchi cinstit ori un cârcotaş enervant, el se face că respectă, se conformează obligaţiilor de a i se supune celui care porunceşte sau supraveghează; trebuie doar atât: să nu uităm că o poruncă se poate da şi altfel decât cu biciul, iar o rugăminte poate fi adresată printr-o simplă privire plăcută. Copilul presimte uneori, dar acestea sunt doar intuiţii momentane, de excepţie.

Copilul imită? Dar călătorul invitat de un mandarin să ia parte la un ritual sau la o ceremonie a populaţiei locale ce face? Se uită, se străduieşte să nu facă notă discordantă, să nu provoace dezordine, încearcă să prindă

din mers esenţa şi legătura dintre episoade şi este mândru că şi-a îndeplinit corect rolul. Ce face chiar şi un om needucat, care nu ştie să se poarte, dar este admis la o petrecere de oameni subţiri? Se adaptează la situaţie. Dar un administrator, un funcţionar de birou, un ofiţer – prin vorbire, gesturi, zâmbet, ţinută, barbă, nu-l imită, oare, pe patron? Mai există o formă de imitaţie: dacă o fetiţă trece printr-o baltă şi-şi ridică poalele rochiţei care de fapt e scurtă, înseamnă că ea e adultă. Dacă un băiat imită semnătura învăţătorului, îşi poate solicita notele din foaia matricolă. Şi acest comportament îl găsim cu uşurinţă la adulţi.

69

EGOCENTRISMUL CONCEPŢIEI DE VIAŢĂ a copilului este tot dovada lipsei de experienţă.

De la egocentrismul personal, când conştienţa lui e centrul universului şi al tuturor fenomenelor, copilul trece la egocentrismul familiei, care durează şi el mai mult sau mai puţin, în funcţie de condiţiile în care este educat; chiar noi îl inducem şi-l menţinem în eroare, exagerând valoarea casei părinteşti, insistând asupra pericolelor reale sau imaginare care-l ameninţă, dincolo de posibilităţile noastre de a-l proteja şi a-l ajuta.

Rămâi să te culci la mine, îi spune mătuşa.

Copilul se refugiază în braţele mamei, cu lacrimi în ochi – pentru nimic în lume nu vrea să rămână.

Este atât de ataşat de mine!

Cu uimire şi teamă, copilul se uită la aceste mame străine, care nici măcar nu sunt mătuşile lui.

Dar vine şi momentul când începe treptat să compare ceea ce vede în alte case cu ceea ce are el. Imediat vrea să aibă şi el o păpuşă la fel, un canar, o grădină, dar acasă la el. După o vreme, îşi dă seama că mai există şi alte mame şi alţi taţi la fel de buni, sau chiar mai buni.

Dacă ea ar fi mama mea…

Copilul din curtea şi casa de la ţară îşi dobândeşte mai devreme experienţa, cunoaşte tristeţi pe care nu le poate împărtăşi nimănui, bucurii care nu-i însenineză

decât pe cei foarte apropiaţi şi înţelege că sărbătoarea de ziua numelui este numai a lui.

Tăticu', la noi, mămica mea – exprimări atât de des întâlnite în discuţiile copiilor care subliniază importanţa propriilor părinţi, ele reprezintă mai degrabă nişte formule polemice, uneori o apărare tragică a iluziilor în care ar vrea să creadă, dar de care începe să se îndoiască.

„Te spun eu la tata…" „Că mi-o fi frică de el!"

E adevărat: tatăl meu, doar pentru mine este înfricoşător… Aş considera egocentristă şi concepţia copilului despre clipa de faţă, pentru motivul că, în lipsa unei experienţe de viaţă, el trăieşte doar în prezent. Un joc amânat pe săptămâna viitoare nu mai face parte din realitate. Pe timp de vară, iarna devine doar o legendă. Lăsând prăjitura „pentru mâine", copilul de fapt renunţă la ea şi n-o face de bunăvoie, ci obligat. Pentru el, e greu de înţeles că, distrugând anumite obiecte, el le face dacă nu chiar de la bun început inutilizabile, în orice caz mai puţin durabile, adică le scurtează durata de funcţionare. Un basm ciudat: acea poveste că mama era fetiţă. Cu un sentiment de uimire amestecată cu teamă se uită la noul-sosit, care îi spune pe nume tatălui său – un coleg din anii copilăriei.

Eu nu eram încă pe lume…

Şi egocentrismul tinereţii: lumea începe odată cu noi?

Şi egocentrismul de partid, cel de clasă şi cel naţional; oare mulţi ajung să conştientizeze rolul omului în sânul omenirii şi al universului? Cât de greu a fost să se accepte ideea că Pământul se învârteşte, că nu e decât o planetă! Şi profunda convingere a maselor că, în ciuda evidenţei, atrocităţile războiului nu mai sunt posibile în secolul al XX-lea!

Atitudinea noastră faţă de copii nu este, oare, expresia egocentrismului adult?

Nu ştiam că un copil ţine minte atât de multe lucruri, că aşteaptă cu atât de multă răbdare. Multe greşeli provin din faptul că ne întâlnim cu un copil supus constrângerii,

sclaviei, servituţii; denaturat, trist, revoltat; şi atunci, trebuie să ne imaginăm cu mult efort cum ar fi trebuit să arate el în realitate, cum poate fi.

70

SPIRITUL DE OBSERVAŢIE LA COPIL.

Pe ecranul cinematografului, se petrece o dramă cutremurătoare.

Deodată, se aude, strident, vocea unui copil: „Ooo, căţelul…” Nimeni nu observase, dar el şi-a dat seama.

Strigăte asemănătoare se aud uneori la teatru, la biserică, în timpul multor ceremonii; cei din apropiere se sperie, ceilalţi zâmbesc.

Neputând sesiza întregul, neputându-se concentra asupra conţinutului de neînţeles, copilul este atras, fericit, de un detaliu cunoscut, apropiat. Dar şi noi suntem atraşi în acelaşi fel, cu bucurie, de o figură cunoscută pe care o întâlnim cândva, întâmplător printre numeroasele persoane indiferente care altminteri ne irită…

Neputând trăi fără să facă ceva, copilul se vâră prin toate ungherele, se uită prin toate crăpăturile, scotoceşte, îşi pune întrebări; interesant este pentru el punctişorul acela care se mişcă: o furnică; o perlă lucioasă; un cuvânt, o propoziţie pe care le-a auzit. Cât de asemănători suntem cu copiii, atunci când ne aflăm într-un oraş străin, printre oameni diferiţi…

Copilul cunoaşte lumea care constituie universul său, cu toanele, cu viciile, cu slăbiciunile ei; o cunoaşte şi, am putea adăuga, o exploatează cu dibăcie. Presimte afecţiunea, ghiceşte ipocrizia, prinde umorul din zbor. Îţi citeşte pe faţă, la fel cum ţăranul citea pe cer cum va fi mâine. Pentru că, ani în şir, se uită şi cercetează; în şcoli şi internate, această observare până în străfundurile sufletului e realizată de copii printr-un efort colectiv. Numai că noi nu vrem să vedem; atâta timp cât ne dau bună pace, preferăm să ne iluzionăm că sunt naivi, nu ştiu, nu înţeleg, poţi să-i păcăleşti uşor cu aparenţe. Orice altă atitudine ne-ar pune în faţa dilemei: fie renunţăm deschis la privilegiul aşa-zisei noastre perfecţiuni, fie extirpăm din

noi ceea ce ne înjoseşte în ochii lor, ne face ridicoli, ne sărăceşte.

71

S-AR PĂREA CĂ, în căutarea unor emoţii şi impresii mereu noi, copilul nu se poate ocupa de nimic timp prea îndelungat: chiar şi jocul îl plictiseşte repede, iar prietenul de-acum o oră i-a devenit deja duşman, ca peste o clipă acesta să devină din nou cel mai de încredere tovarăş de joacă.

Observaţia este, în general, corectă: într-un compartiment de tren, copilul devine capricios; pus să stea pe o bancă în grădină, devine nerăbdător; în vizită, e sâcâitor; jucăria preferată zace aruncată în vreun ungher; la lecţii, se foieşte tot timpul; nici măcar la teatru nu stă locului.

Trebuie, totuşi, să luăm în considerare faptul că, în timpul călătoriei, este surescitat şi obosit, că pe bancă nu s-a aşezat el de bunăvoie, ci a fost pus, că în vizită e stingherit, că jucăria şi tovarăşii de joacă i-au fost aleşi de alţii, la lecţii este trimis de părinţi, iar la teatru a acceptat să meargă pentru că spera să vadă ceva plăcut.

Cât de des nu suntem şi noi, oare, ca acest copil, care-şi împodobeşte pisoiul cu panglici, îl invită să mănânce câte o pară, îi dă o poză să se uite; şi apoi se miră că, prinzând momentul, nemernicul vrea să fugă sau, disperat, începe să zgârie.

În vizită, copilul ar vrea să vadă cum se deschide cutia care e aşezată pe consolă, sau ce străluceşte acolo în colţ, sau dacă în cartea aceea mare sunt poze; ar vrea să prindă peştişorul din acvariu şi să mănânce multe bomboane de ciocolată. Dar nu-şi trădează niciuna dintre aceste dorinţe, pentru că nu-i frumos…

Hai acasă, spune cel rău crescut…

Îi spuseseră că se va juca: vor fi steguleţe, focuri de artificii, un spectacol; a aşteptat, dar a fost dezamăgit.

Ia spune, te joci frumos?

Da, e minunat – răspunde, căscând sau încercând să nu caşte, că nu-i frumos…

Vara în tabără. În pădure, le povestesc un basm. În timp ce eu povestesc, un băiat se îndepărtează, apoi altul şi altul. Lucru care mă miră, aşa că-i întreb a doua zi. Unul şi-a ascuns toiagul într-un boschet – şi-a adus aminte în timp ce eu povesteam şi-i era teamă să nu i-l ia cineva; pe altul îl durea un deget, pentru că se tăiase, iar cel de-al treilea mi-a spus că lui nu-i plac poveştile scornite. Dar adulţii oare nu pleacă de la un spectacol, dacă acesta nu le place, când îi doare ceva, când şi-au uitat portofelul în buzunarul paltonului lăsat la garderobă?

Am nenumărate dovezi că un copil poate să se ocupe mai multe săptămâni şi luni la rând de acelaşi lucru şi nu vrea nimic altceva. Jucăria preferată, una între toate celelalte, niciodată nu-şi pierde farmecul. El ascultă acelaşi basm de nenumărate ori, cu aceeaşi curiozitate. Şi invers, am dovezi că mamele sunt deranjate uneori de monotonia preocupărilor copilului. Adesea, mamele i se adresează medicului să-i mai „diversifice dieta copilului pentru că s-a săturat să-i tot dea griş şi compot”. „Dumneavoastră v-aţi săturat, nu copilul”, am fost obligat să le spun.

72

PLICTISEALA – O TEMĂ FUNDAMENTALĂ DE STUDIU.

Plictiseala, singurătatea, lipsa de impresii; plictiseala, excesul de impresii, gălăgia, harababura. Plictiseala: ai grijă, nu-i voie, aşteaptă, nu-i frumos. S-a plictisit de rochiţa cea nouă, de atâtea oprelişti, de situaţiile stânjenitoare, de obligaţii, de interdicţii, de îndemnuri.

Semiplictiseala balconului, a uitatului pe fereastră, a plimbărilor, a vizitelor, a jocurilor cu parteneri întâmplători, pe care nu ţi-i poţi alege.

Plictiseala acută ca o boală febrilă, interminabilă, ulceroasă, cu multe chichiţe.

Plictiseala ca situaţie în care copilul nu se simte bine: e prea cald, prea frig, mi-e foame, mi-e sete, am mâncat prea mult, mi-e somn tot timpul, am dormit prea mult, mă

doare, sunt obosit. Plictiseală, apatie, indiferenţă la stimuli, vioiciune redusă, lipsă de chef de vorbă, tonus vital scăzut. Copilul se scoală alene, umblă puţin aplecat, târşâind picioarele, se întinde, răspunde prin mimică sau monosilabic, în şoaptă, cu o strâmbătură plină de aversiune. Nu cere nimic, dar primeşte cu adversitate orice solicitare care i se adresează. Explozii bruşte, singulare, neînţelese, slab motivate.

Plictiseala ca agitaţie excesivă. Nu stă locului o clipă, nu se ocupă de nimic mai mult de un moment, capricii, lipsă de disciplină, e răutăcios, agresiv, agasant, insultă, plânge, se enervează. Uneori, provoacă o scenă în mod intenţionat, pentru ca, fiind pedepsit, să-şi obţină senzaţiile tari pe care şi le doreşte.

Adeseori, vedem în asemenea cazuri ba o rea-voinţă înverşunată şi conştientă, în care se constată un eşec al voinţei, ba un exces de energie, în care se manifestă disperarea plictiselii. Plictiseala capătă uneori trăsăturile unei psihoze colective.

Neputând organiza un joc, sau pentru că un anumit lucru îi deranjează, sau pentru că nu sunt potriviţi ca vârstă şi dispoziţie, sau din cauza condiţiilor neobişnuite, copiii ajung la o frenezie zgomotoasă, iraţională.

Ţipă, se lovesc unii pe alţii, se trag de picioare, se trântesc unii pe alţii, se-nvârtesc în cerc până-şi pierd cunoştinţa şi cad la pământ; intră într-un fel de competiţie unii cu alţii, râd cu un râs forţat. De cele mai multe ori, „joaca” este întreruptă de o catastrofă, după care apare reacţia: o încăierare, haine sfâşiate, scaun rupt, cine-l loveşte mai tare pe celălalt – cu alte cuvinte, un haos şi, evident, acuze reciproce. Uneori, atmosfera zgomotoasă este potolită ca prin farmec de intervenţia cuiva: „N-o mai faceţi pe nebunii” sau „Să vă fie ruşine, ce faceţi aici?”; iniţiativa trece în mâinile mai energice ale cuiva şi – o poveste, un cântec în cor, o conversaţie.

Mă tem că unii dintre pedagogi sunt înclinaţi să considere aceste stări patologice, nu prea frecvente, de plictiseală colectivă, care uşor poate degenera în conflict,

drept o joacă normală la nişte copii „lăsaţi fără supraveghere”.

73

NICI MĂCAR JOCURILE COPIILOR, tratate doar ocazional, n-au beneficiat până acum de studii clinice temeinice.

Nu trebuie să pierdem din vedere că, de jucat, se joacă nu numai copiii, ci şi adulţii; că, în ceea ce-i priveşte pe copii, ei nu se joacă întotdeauna cu plăcere, iar ceea ce, de fapt, numim joc nu întotdeauna este cu adevărat; că multe jocuri de copii sunt, în fond, reproducerea unor activităţi serioase ale oamenilor mari; că unele sunt jocurile în aer liber, altele sunt cele dintre zidurile oraşului sau dintre pereţii casei; că jocurile de copii le putem analiza, pur şi simplu, doar din punctul de vedere al funcţiei îndeplinite de ele în societatea contemporană.

Jocul cu mingea.

Uitaţi-vă la eforturile celor foarte mici ca să ia mingea de jos, s-o rostogolească pe podea în direcţia dorită.

Uitaţi-vă la exerciţiile minuţioase ale celor mai mărişori, ca s-o oprească cu piciorul drept sau cu cel stâng, s-o bată de câteva ori de pământ, s-o arunce în perete, s-o atingă cu o paletă, s-o arunce la ţintă. Cine aruncă mingea cel mai departe, cine o azvârle mai sus, cine nimereşte cel mai bine la ţintă, cine nimereşte de cele mai multe ori? Emulaţie, cunoaşterea propriei valori prin comparaţie, victorii şi înfrângeri, autoperfecţionare.

Surprize, de cele mai multe ori cu caracter comic. Deja o prinsese, dar i-a alunecat din mână; s-a lovit de un jucător şi, ricoşând, i-a venit altuia cadou; vrând să prindă mingea, doi jucători s-au lovit cap în cap; a intrat sub dulap, dar a ieşit singură, supusă.

Emoţii. A căzut în iarbă, într-un loc unde e riscant să te duci după ea. A dispărut – căutări. Numai să nu fi spart vreun geam. A nimerit sus, pe dulap – cum s-o iei de-acolo? – consfătuire. A nimerit sau nu? Cine-i vinovat: cel care a aruncat prost sau cel care n-a prins-o? Vie controversă.

Diferenţieri individuale. Unul fentează: se face că aruncă, lasă impresia că va ţinti într-unul, dar îl atinge pe altul; ascunde mingea cu îndemânare, chipurile nu-i la el. Suflă după mingea pe care tocmai a aruncat-o ca s-o împingă, să se ducă mai iute; parcă a căzut când a prins-o; încearcă s-o prindă cu gura; se face că-i e frică dacă mingea zboară spre el; se preface că l-a lovit rău.

Bate mingea: „Na, minge, aşa-ţi trebuie!” „Sună ceva în minge” – o scutură, ascultă.

Există copii care nu vor să se joace, ei doar stau şi se uită, la fel ca adulţii care se uită la jucătorii de şah sau biliard. Şi aici sunt mişcări interesante, greşite, geniale.

Finalitatea mişcării este doar una dintre numeroasele trăsături care fac atât de îndrăgit acest sport.

74

JOCUL ESTE NU ATÂT UN ELEMENT copilăresc spedfie, cât un domeniu mai îngust sau mai larg, în care copilului îi este îngăduită iniţiativa. În timpul jocului, copilul se simte, până la un punct, autonom. Toate celelalte sunt doar favoruri trecătoare, concesii de moment – joaca este un drept al copilului.

Jucându-se de-a caii, de-a armata, de-a bandiţii, de-a pompierii, copilul îşi descarcă energia în mişcări cu o aparentă finalitate şi pentru o clipă se lasă purtat pe aripile iluziei, dacă nu fuge chiar în mod conştient de cenuşiul vieţii reale. De aceea copiii apreciază atât de mult participarea la joc a celor de vârsta lor cu o imaginaţie debordantă, cu o iniţiativă multilaterală, cu o rezervă de teme şi motive împrumutate din cărţi, de aceea se supun de multe ori cu atâta naturaleţe autorităţii lor despotice: pentru că, datorită lor, o imaginaţie nebuloasă capătă mai uşor aparenţa realităţii. Copiii sunt deranjaţi de prezenţa adulţilor sau a străinilor, le e ruşine cu jocurile lor pentru că-şi dau seama de lipsa lor de valoare.

Câtă conştienţă amară există în jocurile copiilor despre lacunele vieţii reale şi cât dor de aceasta!

Un băţ nu reprezintă un cal pentru copil, dar, în lipsa unuia adevărat, trebuie să se mulţumească şi cu acest

simbol de lemn. Dacă, într-un scaun răsturnat, el merge cu barca prin cameră, nu înseamnă că se închipuie realmente cu barca pe iaz.

Când copilul are în programul zilei baie fără restricţii, mers la pădure după fragi sau zmeură, pescuit, cuiburi de păsări în copaci înalţi; când vede porumbei, găini, iepuri, măsline în grădina vecinului, un strat cu flori în faţa casei, atunci jocul devine inutil sau îşi schimbă total caracterul.

Care copil ar da un câine viu pe unul împăiat, cu rotiţe? Sau un cocoş pe un căluţ-balansoar de lemn?

Copilul se refugiază în joacă fiindcă e obligat, apelează la joc pentru a evita plictiseala, se ascunde astfel de golul ameninţător, se ascunde de obligaţia rece. Da, copilul preferă să se joace decât să-şi ocupe mintea cu formule gramaticale sau cu tabla înmulţirii.

Copilul se ataşează de câte o păpuşă, de pasărea din colivie, de floarea din ghiveci, pentru că doar atâta are, nimic mai mult; un deţinut, un bătrân la fel se ataşează de câte ceva, pentru că nu mai are nimic. Copilul cu orice se joacă pentru a-şi umple timpul, pentru că nu ştie ce altceva ar putea face, tocmai pentru că n-are altceva.

Auzim cum o fetiţă îşi învaţă păpuşa bunele maniere, cum trebuie să procedeze în societate, o învaţă şi o mustră; dar nu mai auzim cum, în pat, ea i se plânge de cei din jur, i se mărturiseşte în şoaptă despre grijile, nereuşitele şi visurile ei.

O să-ţi povestesc, păpuşico, dar să nu spui nimănui.

Căţeluşule, tu eşti bun, nu pe tine m-am supărat, tu nu mi-ai făcut nimic.

Singurătatea copilului îi dă suflet păpuşii. Acesta nu e raiul copilăriei, ci drama ei.

75

PĂSTORUL PREFERĂ JOCUL DE CĂRŢI în locul celui cu mingea – destul aleargă după vaci. Copilul vânzător de ziare sau băiatul de prăvălie aflat la începutul carierei aleargă tot timpul; destul de repede, ei învaţă să-şi dozeze efortul, repartizându-l pe toată durata zilei. Un copil care

este obligat să se ocupe de o soră sau de un frate mai mic nu se joacă cu păpuşa; dimpotrivă, el se sustrage acestei obligaţii neplăcute.

Aşadar, copilului nu-i place munca? Munca unui copil sărac este utilitară, nu educativă; ea nu ţine cont de puterile lui, nici de trăsăturile sale individuale. Ar fi rizibil să dai drept exemplu viaţa copiilor săraci; există şi la ei plictiseală: iarna, plictiseala unei locuinţe înghesuite, iar vara, plictiseala curţii sau a şanţului din faţa casei – numai că îmbracă forme cu totul diferite. Nici el, nici noi nu putem umple ziua copilului, pentru că succesiunea acestora are o legătură logică şi dezvoltă un conţinut al vieţii divers colorat de ieri, trecând prin azi şi ajungând la mâine.

Numeroase jocuri ale copiilor sunt, de fapt, un fel de muncă. Dacă se adună patru copii şi se apucă să construiască o colibă, sapă cu o bucată de tablă, cu un ciob de sticlă, cu un cui, înfig nişte beţe în loc de grinzi, le leagă, pun un acoperiş din crengi, pe jos aştern muşchi, lucrează cu schimbul, cu mult efort, sau mai alene, în tăcere, dar proiectând îmbunătăţiri, dezvoltând planuri de viitor, împărtăşindu-şi rezultatele observaţiilor de până acum – aceasta nu-i o joacă, ci o muncă neîndemânatică efectuată cu instrumente imperfecte, cu materiale insuficiente, deci prea puţin eficientă, dar organizată în aşa fel, încât fiecare, în funcţie de vârstă, de puteri, de competenţe, depune atâta efort cât e în stare să dea.

Dacă o cameră a copiilor, în ciuda tuturor interdicţiilor noastre, devine atât de des un atelier şi un depozit de nimicuri, cu alte cuvinte de materiale pentru executarea lucrărilor planificate, oare nu în această direcţie ar trebui să ne orientăm cercetările? Poate că, în camera copiilor, ar fi necesar nu linoleum, ci o grămadă mare de nisip galben sănătos, o legătură zdravănă de beţe şi o roabă de bolovani? Poate că o scândură, nişte carton, o jumătate de kilogram de cuie, un ciocan, un ferăstrău, un atelier ar constitui un cadou mai drăguţ decât o „jucărie”; un instructor de lucrări practice ar fi mai util decât un

profesor de gimnastică sau de pian. În orice caz, din camera copilului trebuie dată afară liniştea de spital, curăţenia de farmacie şi teama c-o să-şi zdrelească vreun deget.

Părinţii raţionali îi pretind, cu un sentiment de neplăcere: „Joacă-te” şi aud cu durere răspunsul: „Tot timpul trebuie să mă joc şi iar să mă joc”. Ce altceva i-ar putea spune, dacă n-au nimic să-i propună?

Multe s-au schimbat între timp. Jocurile şi jucăriile nu mai sunt astăzi tolerate dispreţuitor, ci au intrat deja în programele şcolare, impuse tot mai imperativ de situaţia de pe teren. Schimbări apar de la o oră la alta, aşa că psihicul unui tată de familie şi al unui învăţător, ambii de categorie socială medie, nu mai poate ţine pasul.

76

ÎN CIUDA A TOT CE AM SPUS PÂNĂ ACUM, există copii pe care nici singurătatea nu-i afectează prea tare şi care nu simt nevoia unei vieţi mai active. Aceşti copii tăcuţi, daţi drept exemplu de celelalte mame, nici n-ai bănui că sunt acasă. Nu se plictisesc, îşi găsesc singuri un joc pe care-l încep în momentul când li se cere acest lucru şi pe care, tot când li se cere, îl întrerup ascultători. Sunt copii pasivi, nu vor decât prea puţine lucruri, voinţa lor e mai puţin imperativă, aşa încât se supun mai uşor; la ei visarea înlocuieşte realitatea – cu atât mai mult, cu cât este exact ceea ce-şi doresc adulţii să facă.

Într-o mulţime, ei se pierd, sunt dureros răniţi de indiferenţa ei brutală, nu pot ţine pasul cu ritmul ei impetuos. Şi, în asemenea situaţii, în loc să-i cunoască mai bine, mamele vor să-i transforme, să le impună cu forţa ceea ce numai treptat şi cu multă precauţie se poate elabora, printr-un efort epuizant, pe un drum presărat cu experienţele multor insuccese, al atâtor încercări nereuşite şi al unor umilinţe dureroase. Orice poruncă nedelicată înrăutăţeşte situaţia: „Du-te şi joacă-te cu ceilalţi copii4 îl deranjează la fel de mult ca şi: „Ajungă-ţi cu joaca”.

Cât de uşor îl poţi cunoaşte când este în mijlocul mulţimii. Exemplu: un joc în cerc, în grădină. Câteva zeci

de copii cântă, ţinându-se de mâini, iar doi în mijlocul cercului joacă rolul principal.

Du-te şi tu să te joci cu ei.

Nu vrea, pentru că nu ştie acest joc, nu cunoaşte nici copiii, pentru că mai demult, când a-ncercat să se joace cu ei, i-au spus: „N-avem nevoie de tine, suntem destui” sau: „Eşti nepricepută”. Poate mai încearcă mâine sau peste o săptămână. Dar mama nu vrea să aştepte, îi face loc, o împinge cu forţa în joc. Timidă, îi prinde în silă de mâini pe cei de-alături, dorindu-şi ca aceştia să n-o observe, să stea acolo, poate că treptat va începe să prindă interes, poate reuşeşte să facă primul pas spre împăcarea cu noul mod de viaţă, colectiv. Dar mama mai face un gest lipsit de tact: vrea s-o facă să-şi dorească o participare mai activă.

„Fetelor, de ce sunt în cerc mereu aceleaşi fetiţe? Uite, ea încă n-a fost niciodată: alegeţi-o pe ea.”

Una dintre conducătoarele de joc refuză, alte două acceptă, dar fără chef.

O sărmană debutantă într-un colectiv ostil.

Scena se termină cu lacrimile copilului, cu enervarea mamei şi cu dezorganizarea celorlalţi participanţi la joc.

77

HORA OBSERVATĂ ÎN GRĂDINĂ, ca exerciţiu practic pentru educatori: câte momente au fost observate. Observaţii generale (e dificil să observi toţi copiii care iau parte la joc) sau individuale (unul sau doi dintre participanţi, aleşi în mod liber).

Iniţiativele, modul în care se constituie, dezvoltarea şi sfârşitul horei. Cine dă indicaţiile, cine organizează, cine conduce, a cui ieşire din joc determină sfârşitul acestuia? Ce copii îşi aleg vecinii şi ce copii iau de mână doi colegi la întâmplare? Care dintre ei se desprind fără mofturi, ca să-i facă loc noului participant, şi care protestează? Care îşi schimbă des locul şi care şi-l păstrează pe toată durata jocului? Care aşteaptă răbdători în pauze şi care reacţionează nerăbdători: „Hai mai repede, să-ncepem!”? Care stau nemişcaţi şi care ţopăie de pe un picior pe altul, care dau din mâini, râd zgomotos? Care cască, dar nu ies

din joc, care părăsesc hora, fie pentru că nu-i interesează, fie că s-au supărat?

Care insistă agresiv, până primesc unul dintre rolurile principale? O mamă vrea să-l introducă în joc pe unul mai mic; cineva: „Nu, că-i prea mic”; altcineva: „Lasă-l să intre, ce dacă stă şi el?”

Dacă un adult ar conduce hora, ar institui regula: toţi la rând, o distribuţie aparent corectă a rolurilor şi, în ideea că acest lucru ar ajuta, ar elimina obligativitatea. Doi participanţi, aproape tot timpul aceiaşi, aleargă (şoarecele şi pisica), joacă (tăunul), aleg (coşuleţul) – ceilalţi, fără îndoială că se plictisesc. Unul se uită, altul ascultă, al treilea cântă în şoaptă, sau mai încet, sau cât îl ţine gura, al patrulea vrea ceva, dar nu se ştie ce, ezită, inima îi bate să-i sară din piept. Iar conducătorul de joc-psiholog, cam la zece ani, evaluează totul rapid şi-i câştigă pe toţi, el stăpâneşte, în fiecare acţiune colectivă, deci şi în jocuri, chiar făcând exact acelaşi lucru, copiii se deosebesc, totuşi, fie şi numai printr-un detaliu nesemnificativ.

Şi astfel ne dăm seama cine va fi un anumit individ în viaţă, printre oameni, în acţiune, care este valoarea lui vizibilă sau cea de piaţă, ce asimilează din exterior şi ce e capabil să-i dea exteriorului din ceea ce are el, cum îl apreciază mulţimea, care este gradul lui de autonomie, de rezistenţă la sugestiile colectivului. Din convorbirile cu caracter personal, ştim ce doreşte, iar din observarea lui în colectiv, ştim ce-i capabil să făptuiască: aici – care sunt relaţiile lui cu oamenii; acolo – motivele ascunse ale acestor relaţii. Dacă-l observăm pe copil doar individual, îl vom şi cunoaşte doar parţial.

Dacă are autoritate, prin ce mijloace a câştigat-o, cum profită de ea? Dacă nu, în ce măsură şi-o doreşte, dacă suferă, dacă se enervează, dacă face pe supăratul, dacă invidiază pasiv, dacă e insistent sau cedează uşor? Dacă intră în contradicţie mai des sau mai rar, dacă are dreptate sau nu, este condus în acţiunile sale de ambiţie sau de capriciu, dacă-şi impune voinţa cu tact sau brutal? îi evită pe conducători sau e tot timpul în preajma lor?

Fiţi atenţi, facem aşa. Aşteptaţi, aşa o să fie mai bine. Eu nu mă joc.

Bine, atunci spune cum vrei tu.

78

CE ALTCEVA SUNT JOCURILE calme ale copiilor dacă nu conversaţii, schimburi de idei, înşiruiri de visări pe o temă dată, un vis dramatizat despre putere. Jucându-se, copiii îşi exprimă concepţiile fundamentale, aşa cum face şi un autor într-un roman, îşi dezvoltă o idee călăuzitoare. Iată de ce ai ocazia să vezi adeseori, în jocurile lor, o satiră inconştientă la adresa adulţilor: când se joacă de-a şcoala, când fac vizite, când primesc musafiri, îi oferă ceva de mâncare păpuşii, cumpără şi vând, angajează sau dau afară un servitor. Copiii pasivi tratează serios jocul de-a şcoala: vor să fie felicitaţi, lăudaţi; cei activi îşi asumă roluri de elevi recalcitranţi, ale căror prostii provoacă adeseori proteste colective; oare nu se trădează astfel inconştient faptul că tocmai aceasta este adevărata lor atitudine faţă de şcoală?

Neputând ieşi când vrea el măcar în grădină, copilul călătoreşte cu atât mai multă înfocare peste oceane şi pe insule pustii; neavând măcar un căţel care să-l asculte, cu atât mai autoritar va conduce un regiment; nefiind mai-nimic, vrea să fie totul. Dar numai copilul face aşa? Oare partidele politice, pe măsură ce capătă influenţă asupra mersului treburilor publice, nu schimbă şi ele lacătul la resurse, la prada reală?

Vedem uneori cu un sentiment de neplăcere anumite jocuri, speculaţii, încercări. Copilul merge în patru labe şi latră, ca să-şi dea seama cum reuşesc animalele să trăiască, se preface şchiop, bătrân şi gârbovit, vorbeşte peltic, se uită încrucişat, se bâlbâie, merge clătinându-se ca un beţiv, îl imită pe nebunul văzut pe stradă, merge cu ochii închişi (face pe orbul), îşi astupă urechile (e surd), se lungeşte nemişcat şi-şi ţine răsuflarea (e mort), îşi pune ochelari, trage din ţigară, când nu-l vede nimeni întoarce ceasul; smulge aripile muştelor (cum vor mai zbura?); cu un magnet, atrage pilitură de fier; se uită în urechi (ce-i

timpanul?), în gât (ce sunt amigdalele?); îi propune unei fetiţe să se joace de-a doctorul, în speranţa că va vedea cum e la ea; aleargă cu un ciob de sticlă fierbinte la soare, ascultă ce vâjâie în cochilia unui melc de mare, loveşte două pietre de cremene.

Vrea să ştie tot ce se poate verifica şi experimenta, convingându-se singur; oricum îi mai rămân atâtea pe care trebuie să le creadă pe cuvânt.

Se spune că există o singură lună şi că ea se vede la fel de peste tot.

Fii atent, eu stau după gard, iar tu stai în grădină. Unul intră şi închide poarta.

Ia zi, în grădină e lună? Este.

Şi aici este.

Fac schimb de locuri şi mai verifică o dată. Acum sunt siguri că de fapt sunt două luni.

79

UN LOC APARTE ÎL OCUPĂ JOCURILE al căror scop este încercarea puterilor, cunoaşterea propriei valori; iar acest lucru nu e posibil decât prin comparaţie cu ceilalţi.

Aşa că vom vedea: cine face paşii mai mari; câţi paşi poate face cineva cu ochii închişi; cine poate sta mai mult într-un picior, fără să clipească din ochi, fără să înceapă să râdă când priveşte pe cineva drept în ochi; cine poate rezista mai mult, fără să respire; cine ţipă mai tare; cine scuipă mai departe; cine aruncă mai sus jetul de urină; cine aruncă mai departe cu piatra; cine sare de pe treapta cea mai de sus; cine sare cel mai sus, cel mai departe; cine suportă cel mai mult durerea, când altul îi strânge degetul; cine ajunge primul la linia de sosire; cine poate ridica, trage, trânti la pământ pe cine?

Eu pot. Eu ştiu. Eu mă pricep. Eu am.

Eu pot mai bine. Ştiu mai multe. Ale mele sunt mai bune. Şi apoi: Mama mea şi tatăl meu pot, au.

În felul acesta se câştigă respectul, se ocupă locul corespunzător în mediul în care trăieşti. Nu trebuie uitat că prosperitatea copilului nu depinde exclusiv de faptul că adulţii îl apreciază sau nu, ci în aceeaşi măsură, dacă nu

chiar într-o măsură mai mare, ea depinde de opinia celor de aceeaşi vârstă cu el, care au alte principii, nu mai puţin durabile, de apreciere a valorii şi de acordare a drepturilor membrilor comunităţii lor de copii.

Un copil de cinci ani poate fi admis între cei de opt ani, care la rândul lor pot fi toleraţi de cei de zece ani; aceştia merg deja singuri pe stradă, au penar cu cheiţă şi carneţel. Un astfel de coleg mai mare cu două clase îţi poate lămuri multe neclarităţi pentru o jumătate de prăjitură sau chiar pe degeaba, te poate iniţia, educa.

Magnetul atrage tot ce este fier, pentru că este magnetizat. Cei mai buni cai sunt cei arabi, pentru că au picioarele subţiri. Regii nu au sânge roşu, ci albastru. Leul şi vulturul mai mult ca sigur au şi ei sânge albastru (în orice caz, trebuie să mai întreb pe cineva). Dacă un mort îl prinde pe un om viu de mână, acesta nu se mai poate desprinde, în pădure sunt femei care, în loc de păr, au în cap vipere – chiar a văzut cineva într-un tablou, chiar şi-n pădure a văzut, dar de departe, pentru că de aproape, cum te uiţi, cum te face stană de piatră (sigur minte?). Cineva a văzut un înecat, şi ştie şi cum se fac copiii, şi ştie şi cum se face un portofel din hârtie.

Dar nu doar spune că ştie, chiar a făcut un portofel din hârtie – mama nu ştie.

80

DACĂ N-AM DISPREŢUI COPILUL, sentimentele lui, aspiraţiile lui, dorinţele lui, inclusiv jocurile lui, am înţelege că, aşa cum e, raţional, cu unul se joacă bucuros, pe altul îl evită; se întâlneşte cu cineva pentru că trebuie ori se joacă în silă cu cineva. Se poate bate cu cel mai bun prieten, dar se împacă repede la loc, dar nu vrea să renunţe la prietenia cu unul rău-crescut, dacă n-au avut vreun diferend grav.

Nu te poţi juca de-a ceva că una-două plânge, imediat se supără, pârăşte, ţipă şi face pe nebunul, se laudă, îi bate pe ceilalţi, vrea să fie şef, bârfeşte, înşală – e prefăcut, e diform; e mic, prost, murdar, urât.

Unul dintre aceştia mici, plângăcioşi şi sâcâitori

strică tot jocul. Uitaţi-vă la efortul celorlalţi copii ca să-l neutralizeze! Cei mari îi lasă cu plăcere să intre-n joc şi pe cei mici, pentru că şi ei sunt buni la ceva; dar să se mulţumească şi ei cu un rol secundar sau măcar să nu încurce treaba.

Dă-i şi lui, lasă-l, nu-l da la o parte că-i mic. Nu-i adevărat: nici adulţii nu-i lasă pe copii…

De ce nu-i place să meargă în vizită la cineva? Că doar au copii şi se poate juca foarte bine cu ei.

Da, se poate juca foarte bine cu ei, dar acasă la el sau în grădină. Numai că la ei este un domn care ţipă, acolo te pupă prea mult, slujnica l-a insultat, sora mai mare e nesuferită, au un câine de care-i e frică. Dar ambiţia nu-i permite să ofere adevăratele motive, aşa că mama consideră că nu-i decât un capriciu.

Nu vrea în parc. De ce? Pentru că un băiat mai mare l-a ameninţat că-l bate, pentru că bona unei fetiţe i-a promis c-o să-l spună mamei, pentru că îngrijitorul parcului l-a ameninţat cu bastonul: de ce a călcat pe iarbă? – dar el se dusese după minge; pentru că i-a promis unui băiat că o să-i ducă un timbru şi nu mai ştie unde l-a pus.

Există copii capricioşi – am văzut câteva zeci de asemenea pacienţi pe care i-am primit la consultaţii. Aceşti copii ştiu foarte bine ce vor, numai că părinţii nu le dau ce vor ei: sunt copii care nu pot respira, se sufocă sub greutatea grijii exagerate a părinţilor – să nu li se-ntâmple ceva. Dacă, în general, relaţia copiilor cu adulţii e rece, aceşti copii capricioşi îi dispreţuiesc şi-i urăsc pe cei din jur. O dragoste iraţională poate fi percepută de copii ca o pedeapsă; legea ar trebui să-i protejeze.

81

I-AM DEGHIZAT PE COPII în uniforma copilăriei şi credem că ne iubesc, ne stimează, au încredere în noi, că sunt nevinovaţi, creduli, recunoscători. Jucăm rolul de protectori dezinteresaţi, fără să ne mustre conştiinţa, ne întristăm la gândul că am făcut atâtea sacrificii – şi se poate spune că le-am făcut de bunăvoie.

Ei ne cred la început, apoi încep să nu mai fie

convinşi, încearcă să elimine bănuielile care li se strecoară pe nesimţite în suflet, uneori chiar încearcă să lupte împotriva lor, dar, văzând că lupta n-are niciun rezultat, încep să ne păcălească, să ne şantajeze, să ne exploateze.

Ne îmbrobodesc cu rugăminţi, cu un zâmbet recunoscător, cu un sărut, cu o glumă; fiind ascultători, ne cumpără, ca să scape de pedeapsa pentru relele pe care le-au făcut; uneori, cu tact, ne dau de înţeles că au şi ei anumite drepturi, alteori ne obligă, tot insistând, sau ne întreabă pe faţă: „Şi eu ce primesc în schimb?” Nenumărate variante ale unor sclavi supuşi sau revoltaţi.

Nu-i frumos, nu-i sănătos, e păcat. Ne-a spus doamna la şcoală. Ah, mamă, dac-ai şti!

Dacă nu vrei, poţi să pleci. Doamna ta e la fel de deşteaptă ca şi tine. Şi chiar aş vrea să aflu: ce-o să-mi facă?

Nu ne place când un copil apostrofat „mormăie ceva-n barbă”, pentru că la supărare îi scapă toate părerile lui sincere, pe care nu vrem, de fapt, să le auzim.

Copilul are o conştiinţă, dar glasul acesteia nu se face auzit în măruntele fricţiuni cotidiene, în schimb inoculează o aversiune tainică faţă de forţa celor puternici şi iresponsabili – despotică, deci nedreaptă.

Dacă unui copil îi place de unchiul său vesel este pentru că datorită lui el beneficiază de un moment de libertate, unchiul îi susţine viaţa, îi face un cadou. Iar acest cadou este de mare preţ, pentru că el îi satisface o veche dorinţă. Copilul preţuieşte cadourile mult mai puţin decât credem noi şi, mai ales, nu le acceptă cu plăcere din partea persoanelor antipatice: „Îşi închipuie că-mi face o favoare”, se revoltă el, umilit.

82

ADULŢII NU SUNT ÎNŢELEPŢI: ei nu ştiu să profite de libertatea pe care o posedă. Sunt atât de fericiţi, pot cumpăra orice, îşi pot permite orice, dar sunt veşnic supăraţi pentru ceva, veşnic ţipă pentru orice.

Adulţii nu ştiu totul: adeseori răspund în glumă, ca să scape de tine, sau într-un fel de nu-i înţelegi: unul

vorbeşte-ntr-un fel, altul în alt fel şi nici nu ştii cine are dreptate. Câte stele sunt pe cer? Cum îi zic negrii caietului? Cum adoarme un om? Apa trăieşte şi de unde ştie că are zero grade şi trebuie să se facă gheaţă? Unde e iadul? Cum a făcut domnul acela că în pălăria cu ceasuri a prăjit o omletă şi ceasurile au rămas întregi, şi nici pălăria nu s-a stricat: asta e o minune?

Părinţii nu sunt buni. Ei le dau copiilor să mănânce, dar le dau pentru că sunt obligaţi, că altfel am muri. Copiilor nu le dau voie să facă nimic, râd când le spui ceva şi, în loc să-ţi explice, te tachinează, fac glume intenţionat. Sunt nedrepţi, iar, când îi păcăleşte cineva, îl cred. Le place să se pupe. Când sunt în toane bune, poţi face orice; când sunt supăraţi, totul îi deranjează.

Adulţii mint. Este o minciună că de la bomboane faci viermi; că dacă nu mănânci, visezi ţigani; că dacă te joci cu focul, faci pipi-n pat; că dacă dai din picioare, îl legeni pe dracu'.

Nu se ţin de cuvânt: promit, apoi uită, sau se răzgândesc, sau – chipurile, drept pedeapsă – nu-ţi mai dau voie: de fapt, oricum nu ţi-ar fi dat voie.

Te pun să spui adevărul, iar, când îl spui, se supără. Sunt prefăcuţi: când eşti de faţă, spun una, când nu eşti de ţâţă – alta. Dacă nu le place cineva, se fac că le place. Tot timpul nu auzi decât: „Vă rog, mulţumesc, scuzaţi, cu respect" – mai că-ţi vine să-i crezi.

Vă rog insistent să fiţi atenţi la expresia feţei copilului când aleargă vesel, când spune sau face o boacănă din entuziasm şi dintr-odată este apostrofat brutal.

Tata scrie; copilul vine repede cu o veste şi-l trage de mânecă. Habar n-are că, din cauza lui, a apărut o pată urâtă pe un document important. Bruftuluit, se uită cu o expresie nedumerită: Ce s-a întâmplat, aşa, dintr-odată?

Experienţa celor câteva întrebări nepotrivite, a unor glume nereuşite, a unor secrete divulgate involuntar sau a unor confidenţe necenzurate îl învaţă pe copil să se comporte faţă de adulţi ca şi faţă de nişte animale

îmblânzite şi, totuşi, sălbatice, de care niciodată nu poţi fi suficient de sigur.

83

ÎN AFARĂ DE DISPREŢ ŞI AVERSIUNE, în relaţiile copiilor cu adulţii se poate distinge şi o anumită doză de dezgust.

Barba înţepătoare, faţa aspră, mirosul de tutun îl deranjează pe copil. După fiecare sărut, îşi şterge faţa conştiincios, dacă nu i s-a interzis deja gestul. Cei mai mulţi copii nu suportă să fie luaţi în poală; când îi iei de mână, discret, încet-încet, se desprind. Tolstoi a observat această trăsătură la copiii de la ţară şi ea le e specifică tuturor copiilor nepervertiţi, care n-au fost încă reduşi la starea de docilitate.

Despre mirosul de transpiraţie, despre parfumurile în exces, copilul spune cu scârbă: „Pute” – până învaţă că acesta e un cuvânt urât, că parfumurile miros frumos, doar că el nu se pricepe… Toţi aceşti domni şi doamne diferiţi care au eructaţii, sincope, hipertensiune, care au gura amară, pe care-i deranjează curentul, umezeala, care se tem să mănânce seara târziu, se chinuie să nu caşte, care n-au dinţi, care urcă scările greu, care sunt roşii, graşi, smiorcăiţi – detestabili, şi gata.

Ca şi toate vorbele lor drăgăstoase, mângâierile, îmbrăţişările, gesturile protectoare, când te bat prieteneşte pe umăr sau pe spate, această familiaritate, întrebările fără sens, râsul fără rost. Cu cine seamănă? O, ho, ho, ce mare s-a făcut! Ia te uită, ce-a mai crescut!

Copilul, stânjenit, aşteaptă să se termine toate acestea… Pentru ei, a spune de faţă cu toată lumea: „Vezi că-ţi pierzi chiloţii” sau: „O să faci pipi-n pat” e ceva normal. Neruşinaţii… Copilul se simte mai curat, mai bine crescut, simte nevoia de respect.

Îi e frică să mănânce, nu-i place să se simtă ud. Fricoşi sunteţi voi: mie nu mi-e frică de nimic. Dacă lor le e frică, n-au decât să stea după cuptor, dar nouă de ce ne interzic?

Plouă: fuge de la adăpost, stă în ploaie, aleargă

râzând, îşi netezeşte părul ud.

E ger: îşi strânge mâinile la piept, se gârboveşte, îşi îndreaptă umerii, îşi ţine răsuflarea, îşi încordează muşchii, degetele i-au amorţit, are buzele vinete, se uită la o înmormântare, la o bătaie pe stradă, aleargă să se mai încălzească; brr, am îngheţat de frig, e hazliu.

Săracii oameni bătrâni, pe care totul îi deranjează.

Măcar de n-ar fi acesta singurul sentiment bun pe care-l nutreşte copilul faţă de noi în mod constant: mila.

E clar că-i deranjează ceva când nu sunt fericiţi.

Săracul tata lucrează, mama e slabă, în curând vor muri, săracii, nu trebuie să-i mai supărăm şi noi.

84

OBSERVAŢIE.

Pe lângă sentimentele de mai sus, pe care orice copil le încearcă la un moment dat, pe lângă propriile reflecţii pe care acestea le suscită, copilul înţelege obligativitatea; el nu se eliberează pe deplin de concepţiile care i-au fost inoculate şi de sugestiile emoţionale. La început într-un mod activ şi mai evident, mai târziu pasiv şi mai vag, copiii trăiesc conflictul dedublării eului. Cel activ îşi dă seama singur, celui pasiv îi „deschide ochii” un tovarăş de suferinţă, de sclavie, dar niciunul, nici celălalt nu sistematizează aşa cum am făcut eu aici. Sufletul copilului este la fel de complex ca şi al nostru, plin de aceleaşi contradicţii, chinuindu-se tragic între veşnicele: doresc, dar nu pot; ştiu că trebuie, dar nu reuşesc.

Educatorul care nu striveşte, ci permite, nu trage cu forţa, ci ridică, nu calcă în picioare, ci modelează, nu dictează, ci învaţă, nu pretinde, ci întreabă prieteneşte va trăi odată cu copilul multe momente de inspiraţie, va asista uneori cu lacrimi în ochi la lupta îngerului cu demonul, în care îngerul alb va cunoaşte victoria. A minţit. A luat pe ascuns dulceaţă sau o bucăţică de tort.

I-a ridicat rochiţa unei fetiţe. A aruncat cu pietre după broaşte.

A râs de un cocoşat. A spart o figurină şi a pus bucăţile la loc, să nu se vadă că-i spartă. A fumat o ţigară.

A fost rău şi l-a înjurat pe tata în gând.

A procedat greşit şi simte că n-a fost ultima dată, că iarăşi îl ispiteşte ceva, că iar le va ceda celor care-l îndeamnă la rele. Se întâmplă uneori ca, dintr-odată, copilul să devină tăcut, supus şi afectuos. Adulţii ştiu imediat: „Evident, a făcut o poznă”. Frecvent, această schimbare ciudată e precedată de o furtună emoţională, cu lacrimi ascunse în pernă, cu hotărâri şi jurăminte solemne. Adeseori suntem gata să iertăm, dacă măcar primim asigurarea, nu garanţia, dar măcar iluzia că prostia respectivă nu se va mai repeta.

Eu nu pot fi altul. Nu pot promite.

Nu-i vorba de opoziţie, ci de onestitate – ea dictează aceste vorbe.

Înţeleg ce spuneţi dumneavoastră, dar eu nu simt – cuvintele unui băiat de doisprezece ani.

Această onestitate demnă de respect o întâlnim şi la copiii cu predispoziţii rele: „Ştiu că nu trebuie să fur, că-i păcat şi că-i ruşine. Eu nu vreau să fur. Nu ştiu dacă n-o să mai fur iarăşi. Nu eu sunt vinovat!”

Clipe dureroase trăieşte educatorul, văzându-şi propria neputinţă în neputinţa copilului.

NE LĂSĂM CONDUŞI DE ILUZIA că un copil se va putea mulţumi mult şi bine cu o concepţie angelică despre viaţă, în care totul e simplu şi rezonabil şi plin de bunătate, că-i vom putea ascunde propria noastră ignoranţă, slăbiciunea, propriile contradicţii, căderi şi eşecuri – şi mai ales lipsa unei formule a fericirii. Naivă e regula autodidacţilor într-ale pedagogiei de a-l educa pe copil în mod consecvent, ca tata să nu critice chiar tot ce face mama, ca adulţii să nu vorbească în prezenţa copiilor, ca servitoarea să nu mintă că „dumnealor nu-s acasă”, când sună la uşă vreun musafir nedorit.

Şi de ce, adică, nu-i voie să chinui animalele, când sute de muşte mor în chinuri pe panglica lipicioasă? De ce-şi cumpără mama o rochie frumoasă, dar nu-i frumos să spui: „E frumoasă rochia”? Pisica trebuie să fie prefăcută?

A trăsnit: bona îşi face cruce şi spune că-i Dumnezeu, dar doamna la şcoală zice că electricitatea e de vină. De ce trebuie să-i respectăm pe adulţi? Păi, atunci, şi un hoţ trebuie respectat? Unchiul a spus: „De ce mă dureau maţele”, dar nu-i frumos să spui aşa. De ce „mama ei de treabă” e o înjurătură. Bucătăreasa crede în vise, dar mama nu. De ce se spune: sănătos tun – când e tunul bolnav? Sau că: taie frunze la câini. De ce nu-i frumos să-ntrebi cât a costat cadoul?

Cum să ascunzi ceva, cum să explici ceva, în aşa fel, încât să nu iasă o neînţelegere şi mai mare?

Ah, răspunsurile astea pe care li le dăm noi…

S-a întâmplat ca de două ori să fiu martorul scenei în care, în faţa vitrinei unei librării, adulţii încercau să-i explice copilului ce este un glob.

„Ce fel de minge e-acolo?”, întreba copilul.

„O minge, acolo”, îi răspundea bona. Şi altă dată:

„Mamă, uite ce bilă”.

„Nu-i bilă, e Pământul. Acolo sunt case, căluţi, mămica”.

„Mămicaaa?” – şi copilul s-a uitat la mămica lui cu compătimire şi teamă, dar n-a mai întrebat nimic.

86

ÎI VEDEM PE COPII ÎN FURTUNOASE manifestări ale bucuriei şi tristeţii, când se deosebesc de noi, dar nu mai remarcăm momentele lor de bună-dispoziţie, de meditaţie tăcută, de profundă emoţie, de uimire dureroasă, când sunt măcinaţi de suspiciuni şi de îndoieli chinuitoare – adică atunci când sunt la fel ca noi.

„Adevărat” este nu numai copilul care sare într-un picior, ci şi cel care se chinuie să descifreze tainele preafrumoasei poveşti a vieţii. Trebuie să-i exceptăm doar pe copiii cu adevărat „falşi”, pe cei care, doar de ochii lumii, repetă frazele învăţate pe de rost sau prinse în zbor de la oamenii mari. Copilul nu poate gândi „ca un adult”, dar poate reflecta, atât cât poate un copil, asupra unor probleme serioase ale adulţilor; lipsa cunoaşterii şi a experienţei îl obligă să gândească altfel.

Le spun o poveste: vrăjitori, balauri, zâne, prinţese fermecate şi deodată apare, aparent naivă, o întrebare: „E adevărat?” Şi aud cum altul îi lămureşte cu un aer de superioritate:

„Doar ţi-a spus domnul că-i o poveste”.

Nici personajele, nici acţiunea nu sunt neverosimile; pot fi adevărate, iar, dacă nu sunt, aceasta se datorează faptului că am spus de la bun început: poveştile nu sunt adevărate.

Vorbirea, al cărei rost era de a limpezi spaimele şi miracolele din lumea înconjurătoare, dimpotrivă, n-a făcut altceva decât să adâncească şi să răspândească şi mai mult ignoranţa. Înainte, viaţa unui copil, redusă la necesităţile personale cotidiene, cerea un anumit număr de răspunsuri categorice; noua viaţă, cea de adult, are nevoie de cuvinte – şi le implică în toate problemele luate la un loc: şi în cele de ieri, şi în cele de mâine, şi în cele îndepărtate, şi în cele mai apropiate. Nu e timp nici să stai să le analizezi, nici măcar să le arunci o privire de ansamblu tuturor. Cunoaşterea teoretică se rupe de viaţa cotidiană şi zboară undeva sus de tot, unde nu mai poate fi verificată.

În acele sfere, temperamentele activ şi pasiv devin tipuri conceptuale: realist şi reflexiv.

Tipul realist crede sau nu crede, în funcţie de voinţa autorităţilor: e mai comod, e mai profitabil să crezi; cel reflexiv îşi pune întrebări, trage concluzii, contrazice, se revoltă în gânduri şi în acţiuni. Falsul inconştient al celui dintâi îl punem în opoziţie cu voinţa de cunoaştere a celui de-al doilea: este o greşeală care împiedică o bună diagnoză şi face terapia educativă ineficientă.

În clinicile psihiatrice, un stenograf transcrie monologurile şi conversaţiile pacienţilor – exact la fel va fi şi în viitoarele clinici pedologice. În momentul de faţă, nu dispunem decât de materialul constituit din întrebările copiilor.

Poveste despre viaţa animalelor.

În mare sunt peşti care-i înghit pe oameni. Peştii aceştia sunt mai mari decât o corabie? Şi dacă-l înghit pe un om acela se îneacă? Dar dacă-l înghit pe-un sfânt? Şi ce mănâncă ei, dacă nicio corabie nu se scufundă? Un peşte ca aceştia poate fi prins? Şi atunci, cum pot trăi în mare peştii obişnuiţi? De ce nu-i prind pe acei peştii? Sunt mulţi, sunt un milion? Dar dintr-un peşte ca acela se poate face o barcă? Sunt peşti dinainte de potop?

Albinele au o regină – dar rege de ce n-au, fiindcă a murit? Dacă păsările ştiu pe unde să zboare ca să ajungă în Africa, înseamnă că sunt mai deştepte decât oamenii pentru că pe ele nu le-a învăţat nimeni. De ce-i zice miriapod, dacă nu are o mie de picioare; şi, de fapt, câte are? Toate vulpile sunt viclene; ele nu se pot îndrepta, de ce sunt aşa? Dacă cineva îşi chinuie şi-şi bate câinele, acela îi mai rămâne credincios? Şi de ce nu ne putem uita când un câine sare pe alt câine? Dar animalele împăiate – au trăit şi ele? Omul poate fi împăiat? Oare melcului nu i-o fi greu? Şi dacă-l scoţi din casa lui moare? Şi de ce-i aşa umed – o fi şi el peşte? Dar el înţelege când îi zici: „Melc, melc codobelc, scoate coarne…”? De ce peştii au sânge rece? De ce pe năpârcă n-o doare când îşi schimbă pielea? Furnicile despre ce-or fi vorbind între ele? De ce omul moare, iar animalele crapă? Dacă unui păianjen îi strici pânza, moare; şi de unde ia el fire ca să-şi facă o pânză nouă? Cum se poate naşte o găină dintr-un ou – oul trebuie îngropat în pământ? Struţul mănâncă pietre şi fiare – dar cum ţipă el? De unde ştie o cămilă pentru câte zile trebuie să-şi facă provizii de apă? Dacă papagalul chiar nu înţelege nimic din ce spune – şi el o fi mai deştept decât e câinele –, câinelui de ce nu-i putem tăia limba ca să vorbească? Primul Robinson a învăţat papagalul să vorbească, e greu să-l înveţi să vorbească, cum se face?

O poveste pitorească despre plante.

Copacul trăieşte, respiră şi moare. Dintr-o ghindă mică de tot creşte un stejar. Dintr-o floricică se face o pară – se poate vedea cum se face? Dar cămăşile cresc în

copaci? Aşa a spus doamna de la şcoală (a jurat pe Dumnezeu) – aşa e? Tata mi-a spus: „Nu mai vorbi prostii”; iar mama, că nu cresc în copaci, că inul creşte pe câmp, dar doamna la şcoală a spus că nu putem vorbi despre asta la aritmetică şi că ne explică ea altă dată. Deci nu-i minciună – ce-aş vrea să văd măcar un copac dintr-ăsta! Pe lângă asemenea minuni, ce mai reprezintă un balaur? Nu există, dar ar putea exista. Şi cum a putut Făt-Frumos să omoare balaurul dacă el nu există? Dacă nu există sirene, de ce se tot desenează?

88

POVESTE – POPOARELE.

Negrul e negru ca să nu ştie nimeni cum s-a spălat. Dar limba lui nu-i neagră, nici dinţii. El nu-i drac: n-are nici coarne, nici coadă. Şi copiii lor tot negri sunt. Ei sunt îngrozitor de sălbatici: mănâncă oameni. Ei nu cred în Dumnezeu, ci în broaşte. Înainte, toţi credeau în copaci, erau proşti; grecii credeau şi ei în prostii, dar erau deştepţi; şi atunci, de ce credeau? Negrii merg dezbrăcaţi pe stradă şi nu se ruşinează câtuşi de puţin. Ei îşi pun scoici în nas şi-şi închipuie că le stă frumos; de ce nu le spune cineva să nu mai facă aşa? Sunt fericiţi: mănâncă smochine, curmale şi banane, au maimuţe, nu merg niciodată la şcoală, un băieţel merge de mic la vânătoare.

Chinezii poartă cosiţe, sunt foarte hazlii. Francezii sunt cei mai deştepţi, numai că mănâncă broaşte şi spun: *bonjur*. Cică sunt deştepţi, dar vorbesc aşa de caraghios: *bon*, *pon*, *fon*, *bizon*. Ce să mai zicem de nemţii cu *derdidas*, varză murată şi cvas! Evreilor le e frică de te miri ce şi ţipă: „Ai, vai” – şi te-nşală. Evreul, indiferent despre ce-i vorba, trebuie să te-nşele; pentru că ei l-au omorât pe Domnul Iisus Cristos. Şi-n America trăiesc polonezi – ce fac ei acolo, de ce s-au dus, e frumos în America?

Ţiganii fură copii, le rup picioarele şi-i pun să cerşească sau îi fac circari. Trebuie că-i frumos să prezinţi la circ, chiar dacă ei îşi răsucesc mâinile. Dar, dacă ţi-ai răsucit mâinile o dată, înseamnă că poţi face scamatorii tot

timpul? Dar spiriduşi există, de ce nu există şi, dacă nu există, de unde ştim cum arată? Pe stradă mergea odată un om mic, toţi se uitau la el, dar liliputanii nu cresc niciodată şi ei sunt mici ca pedeapsă? Dar fenicienii erau vrăjitori – cum puteau ei să facă sticlă din nisip? E greu? Marinarii sunt un popor, dar ei pot trăi în apă; e greu să fii scafandru sau marinar – care-i mai important?

Uneori, întrebarea trezeşte nelinişte: Dacă m-aş da tot cu cerneală, m-ar mai recunoaşte negrii?

Copilul cu greu poate accepta o informaţie care nu are o aplicare practică imediată. Pentru că ar vrea să facă şi el la fel, să-ncerce sau măcar să vadă mai de aproape.

89

POVESTE – OMUL.

Chiar există oameni care au ochi de sticlă, ei îşi pot scoate ochii aceia şi pot vedea cu ei? De ce există peruci şi de ce râde lumea de cineva care-i chel? Chiar există oameni care vorbesc din burtă, ei vorbesc cu buricul – dar de ce există buric? Dar în urechi există de-adevăratelea câte o tobă”? De ce lacrimile sunt sărate şi marea e sărată?[8]

De ce fetiţele au părul lung şi acolo au altfel? Dar pe inimă cresc ciuperci şi de ce pe întâi aprilie sunt desene cu ciuperci pe inimă? Dar omul trebuie să moară? Unde eram eu când nu eram pe lume? Servitoarea zice că unii se pot uita aşa la tine şi te îmbolnăveşti, dar, dacă scuipi de trei ori, nu te mai îmbolnăveşti. Ce se face în nas când strănuţi? Nebunul e bolnav, beţivul e bolnav, dar ce e mai rău, să fii beat sau nebun? De ce acum nu pot să ştiu cum se nasc copiii? Dar vântul e pentru că s-a spânzurat cineva? Cum e mai bine: să fii orb sau mut?

De ce unii copii mor şi unii bătrâni trăiesc? Dar când trebuie să plângi mai mult: când moare bunica sau când moare un frăţior? De ce canarul nu se poate duce în cer? Mama vitregă trebuie să-i bată pe copii? Dar laptele de la sân e tot de vacă? Dar când visezi ceva e de-adevăratelea

8 în limba polonă, cuvântul care desemnează timpanul este bçben, „tobă“. (N. trad.)

sau doar ţi se pare? De ce unii au părul roşu? Fără soţ, de ce nu poţi avea copil? Dar e mai bine să mănânci ciuperci nebune sau să te muşte un şarpe? O fi adevărat că, dacă stai în ploaie, creşti mai repede? Ce-o fi ecoul, de ce este ecou în pădure? De ce, când faci cu palma un fel de ţeavă şi te uiţi prin ea, poţi vedea toată casa: cum poate încăpea? Dar umbra ce e, de ce nu poţi fugi de ea? E adevărat că, dacă săruţi cu mustăţile o fată, îi cresc mustăţi? E adevărat că pe dinţi sunt nişte viermi, numai că noi nu-i putem vedea?

90

POVESTE – AUTORITĂŢILE.

Copilul are numeroşi zei, semizei şi eroi.

Autorităţile se împart în vizibile sau invizibile, vii sau moarte. Ierarhia lor e foarte încâlcită: mama, tata, bunica, bunicul, mătuşile, unchii, servitorii, poliţiştii, militarii, regele, medicul, preotul, învăţătorul, colegii mai experimentaţi – în general cei mai mari decât el ca vârstă.

Autorităţi vizibile moarte: crucea, sulul cu textul Torei, cartea cu rânduiala slujbei, icoanele, portretele înaintaşilor, statuile marilor personalităţi, fotografiile unor necunoscuţi.

Autorităţi invizibile: Dumnezeu, sănătatea, sufletul, conştiinţa, morţii, vrăjitorii, dracii, îngerii, duhurile, lupii, rudele îndepărtate, despre care se vorbeşte mereu.

Autorităţile pretind ascultare; acest lucru copilul îl înţelege; dureros, dar îl înţelege. Ele mai pretind şi să fie iubite, lucru cu care e mult mai greu s-o scoţi la capăt.

Mai mult îi iubesc pe tata şi pe mama.

Cei mici cochetează, dând un răspuns de neînţeles la o întrebare de neînţeles. Unui copil mai mare nu-i place deloc această întrebare: îl umileşte şi-l face să se simtă stânjenit. El uneori iubeşte foarte tare, alteori mai puţin, alteori atât cât poate, atât cât e neapărat necesar, alteori urăşte – da, e îngrozitor, dar n-ai ce face, urăşte şi pace.

Respectul e un sentiment atât de complex, încât copilul renunţă la propria-i decizie, lăsându-se în seama experienţei celor mai mari.

Mama îi porunceşte servitoarei, servitoarea se teme de mama. Mama s-a enervat pe bonă. Mama trebuie să întrebe dacă medicul e de acord. Poliţistul o poate pedepsi pe mama. Colegul meu poate să nu asculte de mama. Pe tata s-a enervat un şef de-al lui de la birou şi de aceea tata e abătut.

Soldatul se teme de ofiţer, ofiţerul de general, generalul de rege. Aici totul e clar şi poate de aceea băieţii sunt preocupaţi de gradele militare; poate tot de aceea, copiii dozează cu atâta precizie respectul pentru orele de la şcoală, pentru că este uşor de înţeles.

De foarte mult respect se bucură mijlocitorii între autorităţile vizibile şi cele invizibile. Preotul a vorbit cu Dumnezeu, medicul are oarecari înţelegeri secrete cu sănătatea, soldatul are relaţii cu regele, iar servitoarea ştie atâtea lucruri despre descântece, stafii şi duhuri!

Totuşi, sunt momente în care cel mai demn de respect este văcarul care una-două îţi ciopleşte cu briceagul o figurină: de aşa ceva nici mama, nici generalul, nici doctorul nu sunt în stare.

91

DE CE TE DOARE BURTA dacă mănânci fructe verzi? Sănătatea se află în burtă sau în cap? Sănătatea este sufletul? De ce câinele poate trăi fără suflet, dar omul moare? Doctorul e şi el bolnav câteodată, moare şi el, de ce? De ce toţi oamenii mari au murit? Este adevărat că sunt oameni care scriu cărţi, dar trăiesc? Regii mor, dar ei nu se îngroapă. Regina are aripi? Mickiewicz[9]a fost un sfânt? Dar preotul, el l-a văzut pe Dumnezeu? Vulturul poate zbura chiar până la cer? Dar Dumnezeu spune rugăciuni? îngerii ce fac, dorm, mănâncă, joacă mingea, lor cine le coase cămăşile? Pe draci îi doare tare? Dracii au otrăvit ciupercile otrăvitoare? Dacă Dumnezeu s-a supărat pe răufăcători, de ce ne cere să ne rugăm pentru ei? Când Moise l-a văzut pe Dumnezeu, i-a fost frică tare? De ce tata nu spune rugăciuni, Dumnezeu îi dă voie? Tunetul e o

9 Adam Bernard Mickiewicz (1798-1855), poet naţional polonez, comparat, în literatura europeană, cu lordul Byron şi Goethe. (N. trad.)

minune? Aerul e Dumnezeu? De ce nu putem vedea aerul? Aerul intră imediat într-o sticlă goală sau puţin câte puţin, şi cum ştie că nu mai e apă în sticlă? De ce înjură oamenii săraci? Dacă nu-i o minune, de ce nimeni nu poate face ploaie? Norii din ce sunt făcuţi? Dar mătuşa care locuieşte departe – ea stă într-un sicriu?

Cât de copilărească e speranţa părinţilor (să nu-mi spuneţi că sunt progresişti) că, dacă le spun copiilor că nu există Dumnezeu, aceştia vor înţelege mai uşor lumea înconjurătoare. Dacă nu există Dumnezeu, atunci ce este, cine a făcut toate acestea, şi ce o să se-ntâmple când mor, şi de unde a apărut primul om? E adevărat că, dacă nu spui rugăciuni, trăieşti ca un animal? Tata zice că nu există îngeri, dar eu l-am văzut cu ochii mei. Dacă păcatul nu există, de ce nu trebuie să ucizi? Şi pe găină o doare?

Numai îndoieli şi întrebări pline de nelinişti.

92

POVESTE TRISTĂ, SĂRĂCIE MISTERIOASĂ.

De ce-i flămând, de ce-i sărac, de ce-i e frig, de ce nu-şi cumpără, de ce n-are bani şi de ce nu-i dau „aşa”?

Tu zici: „Copiii săraci sunt murdari, spun cuvinte urâte, au viermi în păr. Copiii săraci sunt bolnavi, te poţi îmbolnăvi şi tu de la ei. Se bat, aruncă pietre, îşi scot ochii unii altora. Nu-i voie să ieşi în curte; nici în bucătărie nu-i voie: nu-i nimic interesant acolo”.

Dar viaţa zice: „Ba nu-s bolnavi deloc, aleargă toată ziulica veseli, beau apă din fântână, îşi cumpără bomboane colorate şi bune. Un băiat învârteşte o mătură prin aer, mătură cu ea prin curte, dă zăpada la o parte, e foarte plăcut. N-au niciun vierme, nu-i adevărat, nu aruncă pietre, au ochi şi nu se bat, îşi încearcă puterile. Cuvintele urâte sunt mai hazlii, iar în bucătărie este de o sută de ori mai plăcut decât în cameră”.

Copilului îi spui: „Pe cei săraci trebuie să-i iubim şi să-i respectăm, pentru că sunt buni şi lucrează din greu. Trebuie să-i fii recunoscător bucătăresei că ne pregăteşte mâncarea, iar paznicului, pentru că veghează la păstrarea ordinii. Joacă-te cu copiii paznicului”.

Iar viaţa zice: „Bucătăreasa a tăiat o găină, o s-o mâncăm mâine, pentru că pe găină n-o doare când e gătită; bucătăreasa a tăiat-o când era vie, mama nu poate nici măcar să se uite. Paznicul a înecat căţeii, erau aşa frumoşi. Bucătăreasa are mâinile tari, se murdăreşte, că umblă cu lături. Ţăranul pute, evreul pute şi el. Lor nu le spui *doamnă*, ci *precupeaţă*; nici *domn*, ci *paznic*. Sărmanii copii sunt murdari; când le arăţi ceva, imediat ei spun: „Dă-mi-l mie”, iar, dacă nu li-l dai, îţi iau şapca şi-o aruncă, îşi bat joc de tine şi unul chiar a scuipat – m-a scuipat în obraz... Copilul încă n-a aflat că există vrăjitori răi, dar tot se apropie cu teamă de un cerşetor bătrân, ca să-i dea un bănuţ.

Copilul ştie că, oricum, ba nu i se spune tot, ba e vorba de ceva urât şi oamenii mari nu pot sau nu vor să-i explice.

93

CIUDĂŢENII ALE VIEŢII SOCIALE ŞI ALE BUNEI ÎNŢELEGERI.

Nu-i frumos să ţii degetul în gură, să te scobeşti în nas, să-ţi tragi nasul. Nu-i frumos să ceri, nici să spui: „Nu vreau” sau să te fereşti când cineva vrea să te sărute, nici să spui: „Nu-i adevărată Nu-i frumos să caşti zgomotos sau să spui: „Mă plictisesc”. Nu-i frumos să te sprijini de obiecte, nici să-i întinzi tu primul mâna unui adult. E urât să dai din picioare, să ţii mâinile în buzunare, să te uiţi pe stradă. Nu-i frumos să faci diferite observaţii cu voce tare şi să arăţi cu degetul. De ce?

Aceste interdicţii şi obligaţii vin din cauze diferite, iar copiii nu pot să înţeleagă esenţa lor şi legăturile dintre ele.

Nu-i frumos să alergi în cămaşa de noapte, nici să scuipi.

De ce nu-i frumos să răspunzi la întrebările adulţilor, stând jos? Pe stradă şi pe tata trebuie să-l salut la fel? Ce trebuie să faci când cineva spune un lucru neadevărat?

De exemplu, unchiul zice: „Tu eşti fetiţă” şi el e băiat; sau: „Tu eşti logodnica mea”; sau: „Eşti al meu pentru că te-am cumpărat de la mama” – că doar sunt minciuni.

„De ce trebuie să fii amabil cu fetele?”, m-a întrebat un elev.

„Din motive care ţin de istorie”, i-am răspuns.

„De ce ai scris «m-am întors» cu *au*\ l-am întrebat eu puţin mai târziu.

„Din motive care ţin de istorie”, mi-a răspuns, cu un zâmbet maliţios.

La aceeaşi întrebare a elevului, una dintre mame îi răspunsese:

„Vezi tu: fetele vor naşte copii, vor fi bolnave etc.”

Nu mult după aceea, a apărut un nou conflict între frate şi soră.

„Mămico, pe mine nu mă interesează că ea o să nască copii.

Pentru mine, important este să nu mai fie plângăcioasă”.

Cea mai nefericită mi se pare, însă, explicaţia întâlnită cel mai des: altfel o să râdă lumea de tine.

Este o explicaţie comodă şi eficientă, copilului îi e teamă că va râde lumea de el.

Dar de el oricum va râde lumea, pentru c-o ascultă pe mama, pentru că-i spune toate cele, pentru că în viitor o să vrea să joace cărţi, să bea vodcă, să meargă la casa de toleranţă.

Chiar şi părinţii, de teamă să nu râdă lumea de ei, comit greşeli absurde. Cea mai gravă greşeală este să ascundă defectele copilului şi lacunele din educaţia lui – până la un moment dat, de faţă cu musafirii, copilul se preface binecrescut, dar numai pentru a primi o răsplată substanţială; după care, se răzbună.

94

VORBIREA ÎN LIMBA MATERNĂ.

Nu regulile şi lecţiile de morală sunt cele care determină alegerea, ci aerul pe care-l respiră sufletul lui, în egală măsură cu sufletul colectiv al întregului popor. Adevăr şi îndoială, credinţă şi obiceiuri, dragoste, ură, samavolnicie şi severitate, oricâtă demnitate şi orizontalitate, bogăţie şi sărăcie, tot ceea ce a creat cu har

dumnezeiesc un profet şi a vomitat în vorbăria lui un zbir, secole întregi de muncă rodnică şi ani întunecaţi de sclavie.

Cine s-a gândit la toate acestea, cine a scris despre ele, cine a studiat cum să anihilezi o bacterie şi să îndestulezi cu ozon această stihie? Poate s-ar fi dovedit atunci că sămânţa descompunerii o conţine nu expresia populară, sănătoasă, „bre”, ci sintagma de salon „domnia-ta”?

Lăudat fie Domnul. L-a bătut Dumnezeu. Dracul l-a-ndemnat. Ca-n sânul lui Avram. În al nouălea cer. Casa asta-i un iad. Închină-te când pleci la drum. Ca-n rai. Dumnezeu să te aibă-n pază. A bate mătănii. Un fariseu. O mâzgăleală, nu tablou. Sărac lipit. Tot într-un suflet. Şi-ar vinde şi sufletul. Păcatele mele. Focul Gheenei. O s-o facem lată.

Sănătate. În sănătatea ta! Vineri, zi cu ghinion. Sughiţi – te pomeneşte cineva. Supa iubitei – sărată ocnă. A căzut un cuţit – musafir flămând. I-a mâncat slănina popii – e cu un picior în groapă.

Ceremonios ca un chinez. Nuntă ţigănească. Cuvântul evreului. Mila Domnului. Moacă de mitocan. Soartă de orfan.

Bătrân sâcâitor, bătrân idiot, babă ştirbă. Un mucos, o gâsculiţă, un puţoi, un pămpălău, unul cu caş la gură.

Orb? Nu, nevăzător. Bătrân? Nu, în vârstă. Handicapat? Nu, persoană cu dizabilităţi.

O vreme, de să nu scoţi un câine afară. A luat-o razna. La dracu’. Turbat de furie. A alerga de colo-colo. O foame de lup. L-a bătut măr.

Are tărâţe-n cap, n-are nimic în cap. Praf în ochi. Îi lipseşte o doagă. Crapă de râs. S-a descurcat. îl cunoaşte ca pe propriile buzunare. Va ajunge cândva mare şmecher, îmi otrăveşte viaţa.

Ce e? De unde-a apărut? De ce-i aşa? Masă, substantiv; masă, subiect.

Dar de ce se spune: prost ca noaptea? A fost deştept domnul acela care a scornit gramatica?

COPIILOR NU LE PLAC EXPRESIILE NECUNOSCUTE, dar uneori încearcă să le rupă gura celor din jur, folosindu-le. Ei nu preiau fără discernământ vorbirea oamenilor mari, unora dintre expresiile pe care noi le folosim frecvent opunându-li-se cu îndârjire:

„Ia dă-mi. Auzi, împrumută-mi. Ia arată-mi".

„Ia", „auzi" sunt cuvinte care înlocuiesc sintagma „te rog". *A ruga* înseamnă „a cerşi" (cerşetorul cerşeşte). Copilului nu-i place această expresie umilitoare: „Crezi c-o să mă rog de tine? Nu te ruga de el. O să mă rog eu de el, când mi-oi vedea ceafa. Lasă, c-o să te rogi tu de mine".

Nu cunosc decât o expresie, folosită în situaţii cu totul excepţionale: „Vezi cum eşti? Şi doar te-am rugat frumos".

Chiar şi atunci când li se adresează adulţilor, copilul preferă să spună: „Mamă, poţi să... domnule, puteţi să..." şi doar atunci când li se impune acest lucru, spune „te rog".

Tot cuvântul *vezi* (pol. *widzisz*) este utilizat de copii pentru a înlocui nu mai puţin deranjantul „îmi cer scuze": „Vezi, n-am făcut intenţionat. Vezi, n-am vrut să te lovesc. Vezi, n-am ştiut". În schimb, au un bogat inventar de expresii pentru a convinge şi avertiza, ca să evite scenele violente: „Opreşte-te, lasă, nu începe, pleacă de-aici, du-te de-aici. Ţi-am spus să-ncetezi. Opreşte-te, îţi spun. Te rog să-ncetezi (aici rugămintea e, de fapt, o poruncă foarte categorică). Nu pleci? Ia ascultă: n-ai de gând să-ncetezi?"

Ameninţare: „Vrei s-o-ncasezi? Vrei s-o iei pe coajă? Las, că vezi tu, o să-ţi pară ţie rău. Ce-o să mai plângi tu".

Dublarea dispreţuitoare a cuvintelor: „Bine, bine... ştiu, ştiu... aşteaptă tu, aşteaptă".

Îl obligăm pe copil să-i fie teamă: „Mi-e şi frică de tine. Crezi că mi-e frică. O să-mi fie frică de el la paştele cailor".

Tot ce este proprietate a copilului va fi obiect de dispută: nu-i poţi înstrăina obiectele fără să-l întrebi, nu i le poţi distruge, el are dreptul să le folosească (cu atât mai

mult apreciază dreptul exclusiv de a le poseda): „E banca ta, e masa ta?” „A mea (sau: doar n-o fi a ta?)”. „Eu am venit primul aici”.

El a ocupat „primul” locul respectiv, a început să se joace acolo, a început să sape. Ca să evite orice bătaie de cap, adulţii apreciază foarte superficial controversele copiilor: „El s-a luat de mine. El a-nceput primul. Eu stăteam aşa şi el...”

Interesantă este, însă, şi utilizarea formei negative: „Dacă n-o să-l plesnesc. Doar n-o să fug de el. Dacă n-o să râdem”.

Conţinutul povestirii este jocul lipsit de griji; negaţia „nu” ar putea să fie aici un ecou al interdicţiilor: „Ai promis, adu-ţi aminte. Ţi-ai dat cuvântul. Nu te-ai ţinut de cuvânt”.

Cine nu-şi respectă promisiunea e un porc. Adulţii ar trebui să nu uite acest lucru.

Un bogat material de studiu.

96

COPILULUI, CARE NU SE DEOSEBEŞTE chiar atât de mult de cei săraci, îi place bucătăria, dar nu neapărat pentru că acolo găseşte prune uscate şi stafide, ci şi pentru că în bucătărie se întâmplă ceva, pe când în camere nu se întâmplă nimic; îi place, pentru că o poveste auzită acolo e mai interesantă; pentru că, pe lângă basme, acolo mai aude şi povestiri din viaţa adevărată; pentru că el însuşi are câte ceva de povestit, iar acolo este ascultat cu interes; pentru că-n bucătărie el este un om, şi nu un căţeluş pe o pernă de atlas.

Vrei o poveste? Bine. Vasăzică, ce ziceam că-ţi povestesc?

Aha, deci aşa s-a întâmplat. Acuşica, să-mi aduc aminte.

Înainte de a începe povestea, copilul are timp să-şi găsească o poziţie comodă, să-şi aranjeze hainele pe el, să-şi dreagă vocea, să se pregătească pentru o poveste destul de lungă.

„Vasăzică, merge ea şi tot merge prin pădure. Şi pe-

acolo – întuneric, nu se vedea nimic: nici copaci, nici animale, nici bolovani. Întuneric şi iar întuneric. Şi-i era aşa de frică, aşa de frică. Aşa că-şi face ea cruce o dată şi parcă nu-i mai era aşa de frică, îşi face ea cruce încă o dată şi merge mai departe”.

Am încercat şi eu să povestesc aşa – nu-i deloc uşor. Noi nu avem răbdare, ne grăbim, nu avem respect nici pentru basm, nici pentru ascultător. Copilul nu reuşeşte să ţină pasul cu ritmul în care povestim noi.

Poate, dacă am şti să povestim aşa despre pânza care se face din în copilul n-ar mai trăi cu convingerea că o cămaşă creşte în copac şi că pământul se însămânţează cu cenuşă…

Întâmplare autentică: Mă scol dimineaţa şi văd totul în jur în dublu exemplar; mă uit la un lucru şi văd două la fel;

mă uit la cămin – văd două cămine; mă uit la masă – văd două mese. Ştiu că e una singură, dar eu văd două. Mă frec la ochi, dar tot degeaba. Şi în cap simţeam cum bătea ceva, bătea necontenit. Copilul aşteaptă rezolvarea enigmei, iar când, în cele din urmă, aude un cuvânt străin – *tifos* –, el e deja pregătit să primească şi acest cuvânt străin.

Doctorul a zis: tifos… Pauză.

Povestitorul se odihneşte, se odihneşte şi ascultătorul. Aşa că, dacă m-am îmbolnăvit de tifos…

Şi povestirea curge mai departe.

O simplă poveste despre un sat unde trăia un ţăran gospodar. Şi acest ţăran gospodar nu se temea de niciun câine. Şi a făcut el rămăşag şi a luat în braţe un câine rău ca un lup şi l-a dus ca pe un viţeluş… O asemenea poveste se transformă într-o adevărată epopee. Sau cum, la o nuntă, un bărbat s-a îmbrăcat în femeie şi nimeni nu l-a recunoscut. Sau cum şi-a căutat un ţăran gospodar calul furat de hoţi.

Puţină deschidere şi poate că pe estradă ar apărea un povestitor îmbrăcat în suman, de la care am putea învăţa şi noi cum trebuie să li te adresezi unor copii, ca să

fii ascultat. Trebuie să fii foarte treaz şi deschis la nedumeririle lor, numai că noi mai degrabă interzicem.

97

E ADEVĂRAT?

Trebuie să înţelegem esenţa acestei întrebări, care de fapt nu ne place deloc, pentru că o considerăm de prisos.

Dacă mama, dacă învăţătoarea au spus că-i aşa, înseamnă că-i adevărat.

Da şi nu. Copilul s-a convins deja că fiecare persoană umană posedă numai o parte din cunoaştere, că, de exemplu, un vizitiu ştie mai multe despre cai chiar şi decât tata. Şi, mai ales, nu toţi cei care vorbesc se şi pricep. Uneori, oamenii îşi depăşesc domeniile de competenţă fără să vrea; alteori, modelează adevărul pentru a-l aduce la nivelul de înţelegere al copiilor; adeseori, îl ascund sau îl falsifică în mod intenţionat.

În afară de cunoaştere, mai e şi credinţa; unul crede, altul, nu; mama nu crede în vise, bunica, da. Cine are dreptate?

Şi, în sfârşit, minciuna ca glumă şi minciuna care-ţi permite să te lauzi.

E adevărat că Pământul e ca o bilă?

Toţi spun că e adevărat. Dacă măcar unul ar zice că nu-i adevărat, ar rămâne o urmă de îndoială.

O doamnă a fost în Italia; e adevărat că Italia e ca o cizmă? Copilul vrea să ştie dacă ai văzut chiar tu sau ştii şi tu de la alţii, de unde ştii; el vrea răspunsuri scurte şi categorice, pe înţeles, lipsite de ambiguitate, serioase, oneste.

Cum măsoară termometrul febra?

Unul zice: „mercur”; altul zice: „argint viu” (de ce e viu?); altul, că orice corp se dilată (termometrul e un corp?), iar un al patrulea, că o să afle el mai târziu.

Povestea cu barza îi jigneşte şi-i enervează pe copii, ca orice răspuns neserios la o întrebare serioasă, fie că e vorba de a şti cum vin copiii pe lume, fie de ce câinele latră la pisică?

Dacă nu vreţi, nu-mi uşuraţi misiunea, dar de ce-mi puneţi beţe-n roate, de ce vă bateţi joc de mine, dacă vreau să ştiu?

Ca să se răzbune pe un tovarăş de joacă, un copil spune:

„Eu ştiu ceva, dar, dacă eşti aşa, nu-ţi spun nimic”.

Da, nu-i va spune, ca pedeapsă, dar pe el de ce-l pedepsesc adulţii?

Să mai notăm câteva întrebări de-ale copiilor:

Nimeni pe lume nu ştie? Nu putem şti? Cine a spus? Toţi sau numai unul? Aşa e întotdeauna? Aşa trebuie să fie?

SE POATE?

Nu se poate, pentru că-i păcat, pentru că-i nesănătos, pentru că nu-i frumos, pentru că-i prea mic, pentru că nu-i voie şi gata.

Aici sunt probleme îndoielnice şi încâlcite. Uneori, un lucru e nesănătos, mai ales când mama e în toane rele, alteori i se dă voie şi celui mic, când tata e bine dispus sau când sunt musafiri.

De ce nu-mi dau voie, ce i-ar deranja?

Din fericire, consecvenţa în educaţie, atât de mult recomandată în teorie, în practică este imposibil de aplicat. Cum adică, aţi vrea să introduceţi copilul în viaţă cu convingerea că totul e just, drept, motivat raţional şi invariabil? în teoria educaţiei, uităm c-ar trebui să-l învăţăm pe copil nu numai să preţuiască adevărul, dar şi să recunoască minciuna; nu numai să iubească, dar şi să urască; nu numai să preţuiască, dar şi să dispreţuiască; nu numai să fie de acord, dar şi să se indigneze; nu numai să se supună, dar şi să se revolte.

Întâlnim adeseori adulţi care se indignează, când ar fi suficient să dispreţuiască, sau care dispreţuiesc, când ar trebui să aibă compasiune. Pentru că suntem nişte simpli autodidacţi în domeniul sentimentelor negative, pentru că, atunci când învăţăm abecedarul vieţii, adulţii ne învaţă doar câteva litere, iar pe celelalte ni le ascund. Şi atunci,

de ce să ne mai mirăm când copilul citeşte prost?

Copilul resimte sclavia, suferă din cauza opreliştilor, tânjeşte după libertate, dar n-o găseşte, pentru că, schimbând elementele formale, adulţii păstrează conţinutul interdicţiilor şi obligaţiilor. Noi, adulţii, nu ne putem schimba propria viaţă, pentru că suntem educaţi în sclavie şi nu-i putem oferi copilului nostru libertate, atâta timp cât noi înşine suntem încătuşaţi.

Dacă aş elimina din educaţia copilului meu tot ce-l striveşte prematur, el ar fi aspru judecat, atât de copiii de aceeaşi vârstă, cât şi de adulţi. Şi atunci, obligaţia de a-şi fauri un drum al său, dificultatea unui drum contra curentului n-ar fi mai greu de suportat decât jugul precedent? Ce dureroasă penitenţă trebuie să suporte în internatele şcolilor pasărea liberă, copilul venit din gospodăriile de la ţară, pentru cei câţiva ani de relativă libertate pe câmp, în grajd, în atelierele meşterilor…

Am scris această carte în spitalul de campanie, în bubuitul tunurilor, pe timp de război; o programă care nu vizează decât înţelegerea fenomenelor nu este suficientă.

99

DE CE, CHIAR ŞI LA VÂRSTA COPILĂRIEI, o fetiţă se deosebeşte atât de mult de un băiat?

Pentru că, în afară de îngrădirile copilăriei, ea mai suferă şi alte îngrădiri, ca femeie. Băiatul este lipsit de drepturi, pentru că este copil, dar el se agaţă cu amândouă mâinile de privilegiul sexului şi nu-i dă drumul, nu vrea să-şi împartă soarta cu fetele de aceeaşi vârstă.

Eu am dreptul, eu pot pentru că sunt băiat.

Fetiţa este un intrus în cercul lor. Din zece băieţi, întotdeauna se găseşte unul să întrebe: „Ea ce caută aici, cu noi?”

Chiar dacă se declanşează o controversă pe care băieţii o rezolvă între ei, fără să-şi rănească ambiţiile, fără ca vreunul dintre ei să fie ameninţat cu expulzarea din grup, pentru fetiţă n-au decât un singur răspuns, nemilos: „Dacă nu-ţi convine, pleacă la fetele tale”.

Stând mai mult printre băieţi, fetiţa devine un individ

suspect în propriul ei cerc: „Nu-ţi convine, du-te cu băieţii”.

Îngrădirea răspunde la dispreţ cu dispreţ; este o reacţie de autoapărare a mândriei ameninţate.

Excepţia nu se descurajează, puţin îi pasă de opinii, ea este superioară, deasupra mulţimii.

Prin ce se exprimă duşmănia grupului de copii faţă de fetele care preferă să se joace cu băieţii? Poate nu mă înşel, afirmând că această duşmănie e determinată de o lege absolută, cruntă: Fetiţa va avea onoarea terfelită dacă un băiat îi vede chiloţii.

Această lege, în forma care a fost adoptată de băieţi, n-a fost elaborată de adulţi.

Fetiţa nu poate alerga liber pentru că, dacă se-mpiedică şi cade, înainte de a reuşi să-şi aranjeze rochia, va auzi o exclamaţie răutăcioasă: „Ha, ha, ha, chiloţii!”

Nu-i adevărat – sau şi mai agresiv: „Ei, şi ce-i cu asta?” – va spune ea, roşind stânjenită, înjosită.

Să încerce numai să se bată, că imediat aceeaşi exclamaţie o opreşte, o paralizează.

De aceea, fetele sunt mai puţin agile, deci mai puţin demne de respect; ele nu se bat, în schimb una-două se simt jignite, se ceartă, se duc să te pârască şi plâng. Iar apoi adulţii îţi cer să le mai şi respecţi. Cu câtă bucurie spun copiii despre adulţi: „Eu nici nu trebuie să ascult de el”.

Şi ar trebui, oare, să se poarte frumos cu fetele? De ce?

Atâta timp cât nu le vom elibera pe fete de veşnicul „nu se cade”, formulă care-şi are sursa în organismul lor, zadarnice vor fi orice eforturi de a le face să se joace pe picior de egalitate cu băieţii. Am putea proceda şi altfel, ca să rezolvăm problema: să le lăsăm şi băieţilor părul lung, să-i îngropăm şi pe ei într-o grămadă de reguli de bună-cuviinţă şi apoi n-au decât să se joace împreună; în loc de fete bărbătoase, am dubla numărul băieţilor efeminaţi.

Rochii scurte; costume de baie, de sport; dansuri noi – o încercare curajoasă de a soluţiona problema pe

principii noi. Câte dintre deciziile modei sunt deliberate? Am speranţa că ele nu sunt superficiale.

N-are rost s-o faci pe supăratul şi să critici; în comentariile aşa-numitelor teme sensibile, trebuie să respectăm prejudecata prudenţei.

100

COPILUL CARE, DE LA ÎNCEPUT, navighează plin de bucurie pe marea vieţii, inconştient de abisurile întunecate, de curenţii înşelători, de monştrii ascunşi în adâncul ei, de forţele ostile care stau la pândă, cel care e încrezător, vrăjit, încântat de surprizele pitoreşti se trezeşte dintr-odată din acest vis senin cu ochii deschişi şi, cu privirea fixă, ţinându-şi răsuflarea, cu buzele tremurându-i, va şopti îngrozit: „Ce-i asta, de ce-i aşa, ce rost are?”

Un beţiv umblă clătinându-se, un nevăzător îşi caută drumul cu bastonul, un epileptic se prăbuşeşte pe caldarâm, un hoţ e luat la poliţie, un cal îşi dă duhul, unui cocoş i se suceşte gâtul.

De ce-i aşa? Ce rost au toate astea?

Tata vorbeşte cu o voce supărată, mama plânge. Unchiul a sărutat-o pe servitoare, iar ea l-a ameninţat, acum râd amândoi, se uită unul la altul drept în ochi. Se vorbeşte cu indignare despre cineva că s-a născut sub o stea cu ghinion, aşa c-ar trebui să i se rupă oasele.

Ce-nseamnă asta? De ce?

N-are curajul să-ntrebe. Se simte mic, singur şi neputincios în faţa tuturor acestor forţe misterioase care se războiesc.

El care, până deunăzi, domnea, a cărui dorinţă era poruncă dotată cu toate armele lacrimilor şi zâmbetului, care era bogat, avându-i pe mama, tata, bona, îşi dă acum seama că, pentru toţi aceştia, el nu-i decât o simplă jucărie, că el este al lor, şi nu ei ai lui. Sensibil ca un câine de vânătoare, el, prinţul-sclav, se uită-n jur şi se uită în sine.

Ei ştiu ceva, îi ascund ceva. Ei nu sunt ceea ce spun că sunt şi-i cer ca nici el să nu fie ceea ce e de fapt. Ei cică

preaslăvesc adevărul, dar mint şi-i cer şi lui să mintă, într-un fel vorbesc cu copiii, cu totul altfel vorbesc între ei. Râd de copii. Au viaţa lor şi se enervează când copilul vrea să şi-o împartă şi cu el; vor ca el să fie credul şi se bucură când, printr-o întrebare naivă, el se trădează că nu înţelege.

Moartea, animalele, banii, adevărul, Dumnezeu, femeia, raţiunea – în toate acestea există ceva fals, există un fel de enigmă urâtă, de secret malefic. De ce nu vor să spună cum e de fapt? Şi, cu părere de rău, copilul îşi aminteşte de anii prunciei.

101

O A DOUA PERIOADĂ DE NESIGURANŢĂ, despre care nu pot spune în mod categoric nimic, în afară de faptul că există – aş numi-o perioadă învăţării. Este un nume-subterfugiu, generat de necunoaştere, un nume de natură să încheie orice discuţie, una dintre nenumăratele etichete pe care ştiinţa le pune în circulaţie, amăgindu-i pe profani, dând impresia că ştie, atunci când, de fapt, ea abia începe să facă anumite presupuneri.

Nesiguranţa învăţării nu este un prag situat la graniţa dintre pruncie şi prima copilărie şi nu este o perioadă de maturizare. Din punct de vedere fizic, se petrec schimbări defavorabile pentru înfăţişare, schimbări în regimul de somn, schimbări de apetit, scade rezistenţa la boli, încep să se manifeste sechele ereditare care până acum rămăseseră ascunse, copilul nu se simte în largul său.

Din punct de vedere psihic: însingurare, tulburări sufleteşti, ostilitate faţă de cei din jur; copilul se lasă uşor influenţat din punct de vedere moral, apare revolta dispoziţiilor înnăscute împotriva influenţelor educative impuse din exterior.

Ce s-a întâmplat cu el? Nu-l mai recunosc – iată caracterizarea pe care i-o poate face mama lui.

Uneori: „Credeam că nu-s decât capricii, mă enervam, îl pedepseam şi, de fapt, de multă vreme, el era deja bolnav4.

Pentru mamă, surpriza a fost să constate că există o strânsă legătură între schimbările fizice şi cele psihice pe care le-a putut observa: „Credeam că e din cauza influenţei negative din partea colegilor lui”.

Da, numai că de ce, dintre atâţia colegi, i-a ales tocmai pe cei răi, de ce tocmai aceştia au găsit deschidere din partea lui, de ce tocmai ei l-au influenţat?

Desprinzându-se cu destulă durere de cei apropiaţi, copilul care încă nu şi-a făcut legături solide printre ceilalţi copii de vârsta lui resimte cu atât mai intens regretul că nimeni nu-i sare în ajutor, că n-are de la cine să ceară un sfat, n-are în braţele cui să se refugieze.

Când aceste mici schimbări le întâlneşti într-un internat în care se află un mare număr de copii, când dintr-o sută, azi unul, mâine altul îşi „pierde moralul”, dintr-odată devin leneşi, neîndemânatici, visători, capricioşi, iritabili, indisciplinaţi, mincinoşi, pentru ca, după un an de zile, să revină la echilibru, „să se repare”, devine greu să te mai îndoieşti că asemenea schimbări sunt datorate procesului de creştere, ale cărui legi pot fi cunoscute, într-o oarecare măsură, prin intermediul unor instrumente obiective, imparţiale: înălţimea şi greutatea.

Presupun că va veni momentul când înălţimea, greutatea şi poate alte instrumente descoperite de geniul uman vor deveni seismograful forţelor ascunse ale organismului şi vor permite nu numai să recunoaştem anumite manifestări, ci şi să le prevedem.

102

NU-I ADEVĂRAT CĂ ACEŞTI COPII pretind luna şi soarele, stelele de pe cer, că pot fi cumpăraţi prin indulgenţă şi permisivitate, că sunt anarhişti înnăscuţi. Nu, copilul are simţul datoriei, fără ca acesta să-i fie impus din exterior, îi plac planificarea şi ordinea, nu se plânge de reguli şi obligaţii. El cere, însă, ca povara acestora să nu fie prea mare, să nu-i provoace răni, să găsească înţelegere atunci când are ezitări, când alunecă sau când, obosit, se opreşte să-şi mai tragă sufletul.

Încearcă şi vom vedea dacă poţi duce, câţi paşi poţi

duce greutatea, dacă vei putea face la fel în fiecare zi – iată principiul de bază al ortofrenief.

Copilul vrea să fie tratat cu seriozitate, el vrea încredere, vrea indicaţii şi sfaturi. Noi nu-l luăm în serios, mereu îl bănuim de ceva, îl respingem fără să-l înţelegem, îi refuzăm ajutorul.

Medicului căruia i s-a adresat ca să-i ceară sfatul, mama nu vrea să-i spună lucruri concrete, se limitează doar la generalităţi:

„E nervos, capricios, neascultător".

Fapte, stimată doamnă, simptome.

„A zgâriat-o pe o prietenă. Mi-e şi ruşine să vă povestesc.

Îi place de ea, tot timpul se joacă cu ea".

O conversaţie de cinci minute cu copilul – o fetiţă: îi e ciudă pe „prietena" ei care râde de ea, de rochiile ei, iar mamei i-a spus: „gunoieră".

Alt exemplu: copilului îi e frică să doarmă singur în cameră, îl apucă disperarea la gândul că se face noapte.

„Şi de ce nu mi-ai spus?" „Ba ţi-am spus."[10]

Dar mama l-a tratat dispreţuitor: e ruşine, aşa băiat mare, să-ţi fie frică.

Un al treilea exemplu: a scuipat-o pe bonă, a tras-o de păr, abia au reuşit să-l potolească.

Bona îl luase noaptea în patul ei şi l-a pus s-o îmbrăţişeze; l-a ameninţat că, de nu, îl bagă într-un cufăr şi-l aruncă-n râu. Îngrozitor de singur trebuie că se simte copilul în suferinţa lui.

PERIOADA REALĂ – DE CALM, DE LINIŞTE. Chiar şi copiii „nervoşi" devin iarăşi liniştiţi. Redevin vioi, câştigă mai multă vigoare, funcţiile vitale devin mai armonioase. Revine respectul pentru cei mai în vârstă, buna-cuviinţă, sunt mai ascultători; dispar întrebările pline de nelinişti, dispar capriciile şi prostiile. Părinţii sunt iarăşi mulţumiţi. Copilul se integrează extern în concepţia de viaţă a familiei

10 Termen didactic: arta de a conduce corect dezvoltarea facultăţilor intelectuale. (N. trad.)

şi a colectivităţii, profitând de o relativă libertate: el nu cere mai mult decât i se oferă, se fereşte să exprime concepţii despre care ştie de la bun început că vor fi primite cu ostilitate.

Şcoala, cu puternica ei tradiţie, cu viaţa ei pitorească de furnicar, cu orarul ei, cu cerinţele, grijile, eşecurile şi succesele ei; cartea, tovarăş nedespărţit uneori – toate acestea reprezintă conţinutul vieţii lui. Faptele concrete nu lasă loc şi timp pentru speculaţii sterpe.

De-acum, copilul ştie. Ştie că nu totul este în regulă pe lume, ştie că există bine şi rău: există ştiinţă şi neştiinţă, dreptate şi nedreptate, libertate şi dependenţă. Nu înţelege: nu-i asta, oare, ceea ce, la urma urmei, îl interesează? Dar face pace cu toate, se lasă dus de curent.

Dumnezeu? Trebuie să-ţi spui rugăciunile, în situaţiile problematice să mai faci şi câte o milostenie, cum fac toţi.

Păcatul? Te pocăieşti şi Dumnezeu te iartă.

Moartea? Păi, trebuie să plângi, să ţii doliu, să-ţi aduci, oftând, aminte de cel decedat – aşa fac toţi.

Îţi pretind să fii exemplar, vesel, naiv, recunoscător faţă de părinţi; desigur, fac tot ce doriţi.

Vă rog, mulţumesc, scuzaţi, mama vă transmite salutări, vă urez din toată inima (nu doar pe jumătate). E atât de simplu, de uşor, şi-ţi câştigi laude, şi-ţi răscumperi liniştea.

Ştie când, cui, cum şi cu ce rugăminte să i se adreseze, cum să iasă abil dintr-o situaţie neplăcută, în ce fel poate încheia pace cu cineva, rămâne de văzut doar dacă „merita4.

Se simte bine sufleteşte, fizic înfloreşte, ceea ce-l face să fie calculat, dispus la concesii: la urma urmei, părinţii sunt buni, lumea în general e drăguţă, viaţa, dacă facem abstracţie de unele amănunte, e frumoasă.

Această etapă, care poate fi exploatată de părinţi astfel încât ei înşişi, împreună cu copilul, să se pregătească pentru noile confruntări care-i aşteaptă, este o perioadă de linişte naivă şi de relaxare fără griji.

De ajutor au fost arsenicul şi fierul, o învăţătoare bună, patinajul, o şedere în casa de vacanţă, o spovedanie, o porţie de morală din partea mamei.

Părinţii şi copilul se iluzionează c-au ajuns la bună înţelegere, c-au învins toate dificultăţile, când o funcţie la fel de importantă ca şi creşterea, dar cel mai puţin stăpânită de omul modern, funcţia de reproducere, va începe în curând să complice în mod tragic funcţia dezvoltării personale, care încă nu s-a încheiat – va începe să chinuie sufletul şi să atace corpul.

104

DIN NOU ÎNCERCAREA DE A OCOLI ADEVĂRUL, de a opera mici simplificări în înţelegerea lui, pericolul erorii de a crede că eşti în posesia lui, când nu dispui, de fapt, decât de o umbră, de câteva liniuţe din întregul contur.

Nici perioadele când intervin diverse tulburări, nici cele echilibrate nu reprezintă explicaţia fenomenului, ci doar interpretarea lui populară. Odată dezvăluite, misterele sunt definite, în general, ca nişte formule matematice obiective; celelalte, în faţa cărora rămânem absolut neputincioşi, ne pun în încurcătură şi ne scot din sărite. Incendiul, inundaţia, grindina sunt nişte catastrofe, dar numai şi numai din perspectiva pagubelor pe care le provoacă; aşa încât ne organizăm o pază contra incendiilor, ne construim baraje, ne asigurăm, ne înarmăm. Pentru surprizele pe care ni le pot aduce toamna şi primăvara, ne-am pregătit. Cu omul, în schimb, luptăm ineficient, pentru că nu-l cunoaştem şi nu ştim cum să ne armonizăm viaţa cu el.

O sută de zile conduc spre primăvară. Nu există încă niciun fir de iarbă, niciun mugur, dar în pământ şi rădăcini a fost dată deja porunca primăverii, care dăinuie în secret, vibrează, se ascunde, aşteaptă, începe să clocotească – sub zăpadă, în crengile dezgolite, bătute de viforul îngheţat, pentru ca, dintr-odată, să izbucnească într-o explozie de flori. Doar o analiză superficială găseşte neorânduială în vremea schimbătoare a unei zile de martie: acolo, în adânc, există ceva ce în mod logic, de la o oră la alta, se

maturizează, se acumulează şi se ordonează; atâta doar că noi nu distingem legea astronomică de fier a anului de intersecţiile ei întâmplătoare, efemere, cu o altă lege, mai puţin cunoscută (sau deloc).

Nu există borne de graniţă între diferitele etape ale vieţii; noi suntem cei care le punem, tot aşa cum colorăm în nuanţe diferite harta lumii, după ce am stabilit nişte graniţe artificiale între state, ca să le schimbăm apoi, din câţiva în câţiva ani.

El din asta creşte, este o etapă tranzitorie, se schimbă – şi educatorul, cu un zâmbet blajin, aşteaptă ca o întâmplare fericită să-i vină în ajutor.

Fiecare cercetător îşi iubeşte munca pentru chinul căutărilor şi pentru voluptatea luptei, dar unui cercetător conştiincios îi e ciudă pe ea – de teama erorilor pe care le presupune şi a aparenţelor pe care le creează.

Fiecare copil trăieşte momente de oboseală, ca un bătrân, dar şi de beţie a plinătăţii activităţilor vitale, ceea ce nu înseamnă, însă, că trebuie să se lase copleşit de ele sau, dimpotrivă, să le combată; nu înseamnă că trebuie să lupte mereu şi să se călească. Inima nu reuşeşte să ţină pasul cu creşterea; în consecinţă, trebuie menajată sau, dimpotrivă, incitată la o activitate mai susţinută, tocmai ca să se întărească şi să crească? Această problemă nu poate fi rezolvată decât în fiecare caz în parte şi în funcţie de momentul concret, dar trebuie să câştigăm încrederea copilului, iar el să merite încrederea noastră.

Şi, în primul rând, trebuie ca ştiinţa să ştie.

105

TREBUIE, OARE, SĂ SUPUNEM unei revizuiri fundamentale tot ceea ce atribuim actualmente perioadei maturizării, în legătură cu care încercăm să tragem nişte concluzii în mod serios şi pe bună dreptate? Sau nu cumva exagerăm, nu cumva suntem unilaterali în analiză, lipsindu-ne în primul rând aportul unor elemente componente importante? Oare cunoaşterea precedentelor etape de dezvoltare nu ne permite s-o vedem mai obiectiv pe următoarea, dar singura dintre multele etape de

dezechilibru, care are trăsături asemănătoare cu cele precedente, eliminându-i misteriosul statut, nesănătos, de excepţie? N-am îmbrăcat, oare, în mod artificial tinerii în curs de maturizare în aceeaşi uniformă a dezechilibrului şi a neliniştilor, tot la fel cum copiilor le-am atribuit seninătatea şi lipsa de griji, oare tinerii nu preiau ei înşişi această sugestie? Şi incapacitatea noastră nu influenţează şi ea caracterul confuz, furtunos al acestei perioade? Oare nu vorbim prea mult despre viaţa care se trezeşte, despre zorii vieţii, despre primăvara vieţii şi despre impulsuri, de fapt în lipsa unor date reale?

Ce prevalează? Fenomenul exuberantei creşteri generale sau doar dezvoltarea fiecărui organ în parte? Ce anume depinde de schimbările care intervin în sistemul circulaţiei sangvine, în inimă şi în vase de sânge, de procesul lezat sau măcar calitativ schimbat al oxidării ţesutului cerebral şi al alimentării sale şi ce depinde de dezvoltarea glandelor?

Dacă anumite fenomene provoacă panică printre tineri, şocând dureros şi făcând foarte multe victime, provocând dezordini şi aducând distrugere, nu înseamnă că aşa şi trebuie să fie, ci că aşa se întâmplă în actualele condiţii sociale, că totul favorizează o astfel de evoluţie a unei părţi din orbita vieţii.

Uşor se lasă pradă panicii soldatul epuizat de oboseală; mai uşor, când îi priveşte cu neîncredere pe cei care-l conduc, considerându-i capabili de trădare sau văzând nehotărârea şefilor; şi mai uşor, atunci când îl chinuie neliniştea, când nu ştie ce se întâmplă, unde se află, cine-i în faţă, cine-i alături, cine-i în spate; cel mai uşor atunci când atacul vine pe nepregătite. Singurătatea favorizează panica, pe când o coloană compactă, umăr lângă umăr, sporeşte curajul calculat.

Tinerii sleiţi de puteri din cauza creşterii şi însinguraţi, fără nişte conducători raţionali, rătăciţi în labirintul problemelor vieţii, dau piept deodată cu duşmanul, având impresia exagerată că acesta are o forţă distrugătoare şi ei nu ştiu nici de unde a apărut, nici cum

se pot ascunde şi apăra.

Încă o întrebare.

Nu cumva amestecăm patologia cu fiziologia în procesul de maturizare? Oare părerea noastră n-a fost construită de medici care vedeau doar *maturitas dificilis*, doar ceea ce este dificil, anormal în procesul de maturizare? Nu cumva repetăm aceeaşi greşeală de acum o sută de ani, când toate simptomele nedorite, la copilul de până la trei ani, erau atribuite apariţiei dinţilor? Ceea ce a rămas din legenda „dinţilor4 va rămâne, poate, peste o sută de ani, şi din legenda „maturizării sexuale”.

106

CERCETĂRILE LUI FREUD asupra vieţii sexuale a copiilor au mânjit copilăria, dar, în acelaşi timp, oare n-au purificat tinereţea? Risipirea mult-îndrăgitei iluzii despre puritatea imaculată a copilului a risipit, în acelaşi timp, încă o iluzie chinuitoare: că „în el se trezeşte deodată un animal care-l aruncă în mlaştină”. Am înserat aici această frază general-vehiculată, tocmai pentru a sublinia şi mai insistent cât de fatalistă este concepţia noastră despre evoluţia unui impuls atât de strâns legat de viaţă cum este creşterea.

Nu este o pată urâtă nebuloasa sentimentelor contradictorii, cărora numai o depravare conştientă sau inconştientă le dă prematur o formă precisă; nu este o pată urâtă care dispare imediat acel „ceva” care, treptat, de-a lungul a câţiva ani, nuanţează tot mai pregnant sentimentele celor două sexe, până în momentul când, odată maturizat impulsul şi complet maturizate organele, urmează firesc conceperea unei noi fiinţe vii, a urmaşului în şirul lung al generaţiilor.

Maturizarea sexuală: organismul e pregătit ca, fără prejudicii pentru prosperitatea lui, să dea naştere unui urmaş sănătos.

Maturizarea impulsului sexual: dorinţa explicit cristalizată a contactului intim firesc cu o persoană de sex opus.

La tinerii de sex bărbătesc, viaţa sexuală începe, de

multe ori, înainte ca acest impuls să fi ajuns la maturitate; la fete, problema se complică în funcţie de situaţie, prin căsătorie sau viol. Misiunea adulţilor e dificilă, dar cu atât mai iraţională e nepăsarea, în cazul în care copilul încă nu ştie nimic, sau atitudinea glumeţ-iritată, când acesta începe să bănuiască anumite lucruri. Oare nu din cauza asta îl respingem brutal ori de câte ori întrebarea lui intră în domeniul interzis, pentru ca, intimidat, pe viitor să nu mai îndrăznească să abordeze această problemă, chiar dacă, pe lângă faptul că presimte ceva, el începe să simtă în mod foarte concret despre ce e vorba?

Ea a fost luată în arendă de domeniul artistic; acesta i-a dat aripi şi a îmbrăcat-o în caftan, dar un caftan de nebun, rând pe rând îngenunchind în faţa ei sau umilind-o, aşezând-o pe tron sau plasând-o la colţul străzii, la agăţat trecători; şi a mai comis o sumedenie de nonsensuri între adoraţie şi ocară. Iar ştiinţa cheală, după ce şi-a pus ochelarii pe nas, n-a considerat-o demnă de atenţie decât atunci când i-a putut cerceta bubele purulente. Fiziologia dragostei nu ştie să spună decât acest unilateral: „Serveşte la perpetuarea speciei”. Numai că e cam puţin, aprecierea e prea săracă. În afară de faptul că emană lumină şi căldură, astronomia mai ştie şi alte lucruri despre Soare.

Aşa se întâmplă că dragostea este, în general, murdară şi iraţională, întotdeauna suspectă şi rizibilă. Demn de respect este doar ataşamentul care apare întotdeauna după naşterea unui copil comun şi legitim.

Râdem, aşadar, când un băieţel de şase ani îi oferă unei fetiţe jumătate din prăjitura lui; râdem când o fată se înroşeşte ca racul, dacă un băieţandru o salută ceremonios. Râdem când dăm peste acel şcolar, uitându-se pierdut la fotografia ei. Râdem când ea sare imediat să deschidă uşa, fiindcă a venit meditatorul fratelui.

Dar încruntăm sprâncenele când el şi ea se joacă parcă prea pe tăcute sau, luându-se la trântă, se rostogolesc pe jos, gâfâind. Şi ne-nfuriem de-a binelea

când dragostea fiicei sau a fiului intră în contradicţie cu intenţiile noastre.

Râdem când e încă departe, ne încruntăm când se apropie şi ne ieşim din pepeni când ne încurcă socotelile, îi rănim pe copii cu tonul nostru zeflemitor şi suspiciunile noastre şi le dezonorăm sentimentele, atunci când acestea nu ne aduc un profit.

Aşa că se ascund, şi tot iubesc.

El o iubeşte pentru că nu-i o gâscă la fel ca toate celelalte fete, pentru că-i veselă, nu-i certăreaţă, are părul despletit, nu are tată şi este aşa, cumva, tare drăguţă.

Ea îl iubeşte pentru că nu-i ca toţi ceilalţi băieţi, pentru că nu-i un golan, pentru că-i nostim, are ochii strălucitori, are un prenume frumos şi este aşa, cumva, tare drăguţ.

Se ascund şi iubesc.

El o iubeşte pentru că seamănă cu îngerul din icoana altarului lateral, pentru că-i curată; dar tot s-a dus cu bună ştiinţă pe o anumită stradă, „la una dintr-alea” din faţa porţii.

Ea îl iubeşte pentru c-ar fi de acord să se însoare cu ea, dar cu condiţia să se dezbrace în aceeaşi cameră amândoi, altfel nu. I-ar săruta mâna de două ori pe an şi o dată de-adevăratelea.

Cunosc toate trăirile iubirii, în afară de una, a cărei bănuială brutală se concretizează în nemiloasa observaţie:

În loc să flirtezi, mai bine… Decât să-ţi impui capul cu gărgăunii dragostei, mai bine…

De ce ne-au urmărit, de ce ne hărţuiesc cu îndârjire?

Oare să fie rău că iubeşte? Nici măcar nu iubeşte, de fapt, ci doar îi place foarte mult. Dar îi place mai mult decât părinţii? Poate tocmai acest lucru e un păcat?

Dac-ar fi să moară unul dintre ei? Doamne, dar eu mă rog pentru sănătatea tuturor!

Dragostea în perioada maturizării nu e deloc ceva nou. Unii iubesc deja de când erau copii, alţii, copii fiind, iau dragostea în bătaie de joc.

Ea e tipa ta; ţi-a arătat?

Iar băiatul, vrând să demonstreze că nu-i tipa lui, intenţionat îi pune piedică sau o trage de codiţe, până ţipă de durere.

Oare scoţându-i din cap dragostea prematură, nu-i vârâm prematur în cap desfrâul?

108

PERIOADA MATURIZĂRII – de parcă toate celelalte, care au precedat-o, n-ar fi fost şi ele perioade de maturizare progresivă, uneori mai lentă, alteori mai rapidă. Să ne uităm cu atenţie la curba greutăţii şi vom înţelege ce-i cu sfârşeala, disproporţiile, lenea, visările cu ochii deschişi, vorbele nedesluşite, paloarea, somnolenţa, lipsa voinţei, capriciile, lipsa de hotărâre – toate sunt trăsături care caracterizează această vârstă, să zicem, de mare „dezechilibru1, ca s-o deosebim de precedentele.

Creşterea este un efort, un mare efort al organismului, iar condiţiile de viaţă nu-i consacră nici măcar o oră de curs la şcoală, nici măcar o singură zi de activitate în fabrică. Dar cât de des se întâmplă să ia forma unei stări cvasimaladive, fie pentru că vine prea de timpuriu, fie că vine prea brusc, fie că vine într-o formă care se abate de la normă.

Primul ciclu este pentru fetiţă o tragedie pentru că ea a fost învăţată să se sperie când vede sânge. Dezvoltarea pieptului o întristează, pentru c-a fost învăţată să-i fie ruşine de sexul ei, iar sânii o demască, toată lumea îşi va da seama că ea e fată. Băiatul care trăieşte fiziologic acelaşi proces reacţionează psihic altfel. El aşteaptă cu nerăbdare să-i crească primele tuleie de mustaţă pentru că ele anunţă ceva, promit ceva şi, chiar dacă se ruşinează acum de vocea lui piţigăiată, de mâinile disproporţionate, e din cauză că nu-i pregătit, încă trebuie să mai aştepte.

N-aţi remarcat invidia şi aversiunea fetelor dezavantajate faţă de băieţii privilegiaţi? Ba da, încă de mai demult, când era pedepsită pentru cea mai mică umbră de vină, dar acum ce vină are că nu s-a născut băiat?

Fetele încep să se transforme mai devreme şi-şi

manifestă cu bucurie acest unic privilegiu al lor.

Sunt aproape adultă, iar tu eşti un mucos. Eu peste trei ani pot să mă mărit, pe când tu tot în bancă vei sta, cu cartea-n faţă.

Nostimul tovarăş de joacă din copilărie se alege doar cu un zâmbet dispreţuitor.

Te măriţi, dar cine să te ia? Eu am dreptul, fără să mă însor. Ea se maturizează mai devreme pentru dragoste, el pentru aventuri; ea pentru căsătorie, el pentru cârciumă; ea pentru maternitate, el pentru a fecunda femele, „la fel ca muştele – zice Kuprin[11] care pentru o secundă se lipeau una de alta pe rama ferestrei, apoi, într-o mirare prostească, se scărpinau cu lăbuţele pe spinare şi-şi luau zborul pe veci".

O nouă nuanţă capătă de-acum vechea aversiune dintre cele două sexe, pentru ca, în scurt timp, să-şi schimbe din nou înfăţişarea: ea se ascunde – el o caută, pentru ca, în cele din urmă, să se statornicească în atitudinea duşmănoasă faţă de soţia care i-a devenit o povară, îl deposedează de privilegiile pe care, în schimb, le câştigă ea.

109

O NUANŢĂ DEZASTRUOASĂ capătă şi vechea aversiune tăinuită faţă de mediul celor adulţi.

Un fenomen foarte frecvent: copilul este învinuit că a spart geamul. Ar trebui să se simtă măcar vinovat. Dar, când îi facem observaţiile care se impun, mai rar putem constata din partea lui vreo părere de rău, mai degrabă revoltă, supărare cu sprâncenele încruntate şi priviri aruncate pieziş. Copilul vrea ca educatorul să dea dovadă de bunăvoinţă tocmai atunci când el este vinovat, când a fost rău, când i s-a întâmplat o nenorocire. Un geam spart, cerneala vărsată, hainele rupte sunt, de fapt, semnalmentele unei iniţiative nereuşite, întreprinse eventual în pofida avertismentului părinţilor. Iar adulţii, dacă şi-ar rata o demonstraţie incorect calculată, cum şi-ar

11 Aleksandr Ivanovici Kuprin (1870-1938), scriitor, explorator şi aventurier rus. (N. trad.)

primi reproşurile, enervarea şi dojenile?

Această aversiune faţă de stăpânii aspri şi neînduplecaţi se manifestă când copilul îi consideră pe adulţi fiinţe superioare lui. Şi dintr-odată îi surprinde asupra faptului.

Aha, ăsta e, care vasăzică, secretul vostru, adică umblaţi cu ascunzişuri; chiar că aveaţi de ce să vă fie ruşine.

Mai auzise el şi înainte, dar tot nu-i venea să creadă, încă se mai îndoia şi, la drept vorbind, nici nu-l interesa. Dar acum vrea să ştie, are de la cine să afle, are nevoie de această informaţie pentru lupta împotriva lor şi, în sfârşit, se simte pe deplin implicat în această problemă. Înainte zicea: „Nu ştiu despre ce-i vorba”, dar acum ştie foarte bine, acum totul e clar.

Deci poţi să vrei, fără să ai copii, vasăzică aşa poate o fată să aibă copil, deci poate să nu-l nască dacă nu vrea, deci cu bani se poate, deci mai sunt şi boli, deci toată lumea?

Iar ei trăiesc de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat, lor nu le e ruşine unii de alţii. Zâmbetele lor, privirile, interdicţiile, temerile, stânjeneala, jumătăţile de frază, tot ce mai înainte era neclar de-acum e pe deplin înţeles şi cutremurător de real.

Bine, las că ne socotim noi.

Profesoarei de limba polonă îi lucesc ochii când se uită la cel de matematică.

Vino să-ţi spun ceva la ureche.

Apoi: zâmbete răutăcios-triumfatoare, priviri iscoditoare prin gaura cheii şi desene cu o inimă înflăcărată pe sugativă sau chiar pe tablă.

Bătrâna s-a gătit. Bătrânul o face pe cocoşul.

Unchiul trage la măsea şi zice: „Tu eşti încă un mucos”. Nu, nu mai e un mucos: „Acum ştiu”.

Ei încă se mai prefac, încă mai încearcă să mintă, aşa că trebuie urmăriţi, trebuie demascate înşelătoriile, vreau răzbunare pentru anii de sclavie, pentru încrederea furată, pentru mângâierile forţate, pentru confidenţele obţinute

fără onestitate, pentru respectul impus.

Să-i respect? Nu, îi dispreţuiesc, îmi bat joc de ei, îi desconsider. Lupt împotriva odioasei dependenţe. Nu mai sunt un copil. E treaba mea ce gândesc. Trebuia să nu m-aducă pe lume dacă nu le place. Mama mă invidiază? Nici adulţii nu sunt aşa sfinţi. Sau să mă prefac că nu ştiu, să profit că ei nu îndrăznesc să spună nimic pe faţă şi eu doar din priviri ironice şi zâmbete abia schiţate să spun, de fapt: „Ştiu”, în timp ce spun cu voce tare:

„Nu ştiu ce poate fi rău în asta, nu ştiu ce vreţi”.

110

TREBUIE SĂ REŢINEM că un copil este dezordonat şi răutăcios nu pentru că „ştie”, ci pentru că suferă. Buna-dispoziţie şi seninătatea sunt binevoitoare, în timp ce trădătoarea oboseală este agresivă şi chiţibuşară.

Am greşi crezând că a înţelege înseamnă a scăpa de greutăţi. De atâtea ori se întâmplă ca un educator plin de compasiune să trebuiască să-şi refuleze bunele sentimente, să îmblânzească reacţiile copilului pentru a asigura disciplina acţiunilor lui, chiar dacă, la nivelul gândirii, aceasta nu există. În asemenea cazuri, sunt supuse la grele încercări buna pregătire ştiinţifică, experienţa suficient de vastă şi echilibrul propriu ale medicului.

Eu înţeleg şi iert, dar oamenii, lumea nu iartă.

Pe stradă trebuie să te porţi cuviincios, să te abţii de la manifestările prea zgomotoase ale veseliei, să nu te laşi antrenat în accese de furie, să fii reţinut în observaţiile şi judecăţile pe care le formulezi, să le acorzi respect celor mai în vârstă.

De cele mai multe ori, e foarte greu să activezi bunăvoinţa copilului şi efortul lui de gândire; dar găseşte el, oare, condiţii favorabile pentru o judecată nepărtinitoare în casa părintească?

Dacă el are, să zicem, şaisprezece ani, înseamnă că părinţii lui au peste patruzeci, o vârstă a reflecţiilor dureroase, nu de puţine ori perioada ultimului protest al propriei vieţi, momentul când bilanţul trecutului indică un deficit evident.

Ce-mi oferă mie viaţa asta? zice copilul. Şi mie ce mi-a oferit? îi răspunde mama.

Un presentiment ne spune că, la loteria vieţii, nici el nu va câştiga, iar noi am pierdut deja, pe când el mai are încă speranţe şi, pentru aceste iluzorii speranţe, se avântă în viitor, fără să ţină cont de nimic, fără să-i pese că pe noi ne bagă în mormânt.

Vă mai aduceţi aminte cum, dimineaţa devreme, vă trezea din somn cu gânguritul lui? Atunci vă răsplăteaţi efortul cu un sărut. Da, pentru o turtă dulce primeaţi comoara unui zâmbet recunoscător. Pantofiorii, scufia, bărbiţa – toate erau aşa ieftine, aşa drăguţe, aşa noi, aşa nostime. Pe când acum, totul e scump, totul se strică atât de repede, iar în schimb nimic, nici măcar o vorbă bună. Câte pingele n-a rupt dumnealui, alergând după un ideal; şi ce repede creşte, dar nu vrea să-i cumperi lucrurile cu un număr mai mare.

Ia, să ai şi tu de buzunar…

Trebuie să se distreze şi el, are şi el nevoile lui. Primeşte în silă, fără un gest de mulţumire, ca o pomană de la duşman.

Suferinţa copilului o întărâtă dureros pe cea a părinţilor, suferinţa părinţilor loveşte nemilos în suferinţa copilului. Iar, dacă această ciocnire este atât de puternică, atunci cu cât ar fi ea mai puternică dacă, în ciuda voinţei noastre, copilul nu s-ar pregăti singur, printr-un efort solitar, lent, să accepte ideea că noi nu suntem atotputernici, atotştiutori şi perfecţi.

111

DACĂ NE UITĂM CU ATENŢIE, nu la sufletul colectiv al copiilor de aceeaşi vârstă, ci la părţile lui componente, nu la mulţime, ci la individ, vom vedea din nou două tipuri de structuri diametral opuse.

Există tipul care gângurea încet în leagăn, se ridica lent cu propriile-i puteri, renunţa la biscuit fără să protesteze, se uita de departe la cei care se jucau în cerc; iar acum revolta şi durerea şi le topeşte în lacrimi, noaptea, neştiut de nimeni.

Şi există şi cel care se învineţea de plâns, cel pe care părinţii nu-l puteau lăsa nicio clipă singur, fără să tremure de teamă că avea să se întâmple ceva, cel care-i lua mingea copilului vecinilor, cel care conducea – „Hai, cine se joacă, mai repede, apucaţi-vă de mâini” –, acum el îşi impune propriul program de revoltă şi propriile nelinişti active celor de vârsta lui întregii societăţi.

Am căutat cu migală explicaţia unui dureros mister: în viaţa colectivă, fie că-i vorba de tineri, fie de adulţi, se întâmplă atât de des ca o idee corectă să fie nevoită să se ascundă sau să convingă în tăcere, pe când insolenţa este proclamată cu surle şi trâmbiţe; ca bunătatea să fie sinonimul prostiei sau al neputinţei. Cât de des un activist social de bun-simţ sau un politician cu conştiinţă care cedează, fără să ştie nici el de ce, ar găsi explicaţia în vorbele lui Jellenta[12]: „Eu n-am mutra insolentă care să răspundă la conceptele şi răutăţile lor, nu mă pricep să discut şi să raţionez cu cei care au la toate un răspuns gata pregătit, arogant, de oportunişti. Ce-ar trebui să facem pentru ca, în sucurile care circulă prin organismul colectiv, să poată ocupa un loc egal şi cei activi, şi cei pasivi, ca, odată cu acestea, să circule liber elemente ale tuturor terenurilor fertile?

De data aceasta, nu mai las nimic. Deja ştiu ce am de făcut.

M-am săturat de acest bine, spune revolta activă.

Mai bine lasă-i în pace. Ce rost are? Poate că doar ţi se pare.

Aceste propoziţii simple, expresii ale unor ezitări oneste sau ale unei resemnări sincere, acţionează ca un calmant, au forţă mai multă decât frazeologia socială a tiraniei pe care o dezvoltăm noi, adulţii, din dorinţa de a-i subjuga pe copii. Pe unul de vârsta ta, nu-i nicio ruşine să-l asculţi, dar să te laşi convins de un adult şi, mai mult decât atât, să te laşi impresionat înseamnă să te laşi dus cu preşul, înşelat, să-ţi recunoşti propria mizerie; din păcate,

12 Cezary Jellenta (1861-1935), avocat, scriitor, critic literar şi de artă. (N. trad.)

au dreptate cu neîncrederea lor.

Repet, însă: cum să nu te pună pe gânduri ambiţia vorace, cum să nu meditezi în sinea ta în faţa unor argumente ţipătoare, cum să înveţi să deosebeşti o idee de „aparenţe şi carierism, cum să aperi o axiomă de zeflemea sau o idee tinerească de experimentata demagogie trădătoare?

Copilul înaintează pas cu pas în viaţă – nu mă refer la viaţa sexuală; el se maturizează – şi nu doar sexual.

Dacă înţelegi că nu vei putea rezolva niciuna dintre probleme singur, fără participarea lor, dacă le spui tot ceea ce am spus aici, iar la sfârşitul şedinţei vei auzi: „Hai, cei pasivi, acasă-i de noi”; „Nu mai fi aşa activ, c-o iei peste bot”; „Tu, terenul axiomatic, mi-ai luat şapca…”, să nu crezi că-şi bat joc, să nu spui: „N-are rost…”

112

VISURI. Jocul de-a Robinson se transformă într-un vis despre călătorie, jocul de-a tâlharii – într-un vis despre aventuri.

Din nou viaţa se dovedeşte prea îngustă, iar visarea e o fugă de realitate. În lipsa unui material care să permită activitatea gândirii, apare forma poetică a acestuia. În visare, se manifestă simţăminte care nu-şi găsesc o altă formă de expresie. Visarea este un program al vieţii. Dac-am şti să-l descifrăm, ne-am da seama şi de faptul că visurile se împlinesc.

Dacă un flăcău sărac din popor visează să devină medic, dar ajunge auxiliar medical într-un spital, înseamnă că el şi-a îndeplinit programul vieţii. Dacă visa la bogăţie şi moare pe un divan, nu vorbim decât în parte de visuri spulberate: pentru că el n-a visat la munca prin care să ajungă la bogăţie, ci numai la plăcerea trândăviei. Visa să bea şampanie, dar bea un energizant; visa la saloane, dar îşi face veacul prin cârciumi de mâna a doua; voia să arunce cu aur în dreapta şi-n stânga, însă aruncă doar cu mărunţiş. Visa să devină preot, dar a ajuns învăţător, sau nici măcar atât, paznic de imobil… Oricum, a ajuns preot ca educator şi preot ca paznic.

Ea visa să ajungă o regină temută; dar oare nu-şi tiranizează soţul şi copiii, măritându-se cu un funcţionar mărunt? Visa să ajungă o regină iubită; dar oare nu domneşte ca învăţătoare în şcoala ei din sat? Visa să ajungă o regină vestită; dar oare n-a devenit renumită prin priceperea ei ca excepţională croitoreasă sau legătoareasă de cărţi?

Ce-i împinge pe tineri spre boema artistică? Pe unii libertinajul, pe alţii exotismul, pe alţii dinamismul, ambiţia, cariera; şi doar unul iubeşte arta, doar acest unul singur dintre toţi este cu adevărat artist, doar unul nu-şi vinde arta; moare în mizerie şi uitare, după ce a visat la victorie, nu la onoruri şi aur. Citiţi romanul *L'Œuvre* al lui Zola; viaţa e mai logică decât ne închipuim. O fată visa la mănăstire, a ajuns într-un bordel, dar a rămas aceeaşi soră a milei, care, în afara orelor de program, îngrijeşte fetele bolnave, le alină tristeţile şi suferinţa. Alta voia să se joace şi se joacă perfect în căminul de canceroşi, aducând zâmbetul pe faţa muribunzilor care-i ascultă sporovăială, urmărind cu o privire tot mai stinsă figura ei senină… Mizerie.

Savantul se *gândeşte* la ea şi cercetează, proiectează, propune teorii şi ipoteze; tânărul *visează* să construiască spitale, să dea de pomană…

În visările copiilor, este prezent Eros; până la un anumit moment, nu apare Venera. E păguboasă formularea unilaterală că dragostea este egoismul speciei. Copiii iubesc persoane de acelaşi sex cu ei, bătrâni, oameni pe care nu i-au văzut niciodată sau chiar care nici nu există. Chiar şi atunci când sunt cuprinşi de sentimentul dorinţei, mult timp ei iubesc idealul, nu corpul. Necesitatea luptei, a tăcerii, a zgomotului, a muncii, a jertfei; dorinţa de a poseda, de a utiliza, de a căuta; ambiţia, imitaţia pasivă – toate acestea îşi găsesc expresia în visare, indiferent de formele ei de manifestare.

Viaţa realizează visurile; dintr-o sută de visuri de tinereţe, se încheagă o statuie a realităţii.

PRIMUL STADIU AL PERIOADEI MATURIZĂRII: ştiu, dar încă nu simt; simt, dar încă nu cred, judec aspru ceea ce face natura cu ceilalţi; sufăr, pentru că mă simt ameninţat, nu sunt sigur că voi scăpa. Dar sunt nevinovat; dispreţuindu-i pe ei, mă tem doar de mine.

Al doilea stadiu: în vis, în visul cu ochii deschişi, în reverie, în entuziasmul jocului, în ciuda opreliştilor, în ciuda dezgustului, în ciuda interdicţiei, tot mai des şi mai explicit se profilează sentimentul care adaugă, la conflictul dureros cu lumea exterioară, povara conflictului cu sine. Gândul, respins o dată, revine cu şi mai multă furie, ca prevestirea unei boli, ca un prim frison al febrei. Există o perioadă de incubaţie a impulsurilor sexuale, care provoacă uimire şi stânjeneală, apoi spaimă şi disperare. Epidemia secretelor şoptite şi însoţite de chicoteli se stinge, picanteriile ilare îşi pierd farmecul, copilul trece în perioada destăinuirilor; prieteniile capătă profunzime – frumoasele prietenii ale orfanilor rătăciţi în hăţişul vieţii, care-şi jură că se vor ajuta, că nu se vor părăsi, că nu se vor despărţi la vreme de necaz.

Copilul, el însuşi nefericit, se adresează de-acum oricărei nenorociri, suferinţe, nedreptăţi, dar nu cu formule învăţate pe de rost şi cu neliniştea unei uimiri obscure, ci cu o compătimire fierbinte, adevărată. Prea ocupat şi îngrijorat de sine, el nu se poate înduioşa prea mult timp de soarta celorlalţi, dar găseşte un moment şi o lacrimă pentru fata sedusă şi abandonată, pentru copilul bătut, pentru deţinutul în lanţuri.

Fiecare nouă deviză, idee, frază adâncă află în el un ascultător atent şi sensibil, un adept înflăcărat. Cartea, el n-o citeşte, ci o soarbe ca un vicios şi-L roagă pe Dumnezeu să facă o minune! Dumnezeul copilăriei: Dumnezeu-basm, apoi Dumnezeu vinovat, izvorul primordial al tuturor nenorocirilor şi nelegiuirilor, cel care poate, dar nu vrea, se întoarce ca Dumnezeu-taină atotputernică, Dumnezeu-iertare, Dumnezeu-raţiune superioară firavei gândiri umane. Dumnezeu, momentul de linişte perfectă la ceasul uraganului.

Mai înainte: dacă adulţii mă obligă să spun rugăciuni, evident că şi rugăciunea e o minciună; dacă-mi alungă prietenul, evident că tocmai el îmi va arăta drumul; oare cum aş putea avea încredere în ei?

Acum, lucrurile stau altfel: aversiunea duşmănoasă lasă loc compasiunii. Calificativul „porcărie" nu mai este suficient: aici se ascunde ceva infinit mai complicat. Dar ce? Cartea doar aparent, pentru o clipă, îţi împrăştie îndoielile, cei de aceeaşi vârstă sunt ei înşişi slabi şi neputincioşi. E momentul când părintele poate să-şi recâştige copilul, pentru că el aşteaptă, vrea să asculte.

Ce-i putem spune? în orice caz, nu cum polenizează florile, nici cum se înmulţesc hipopotamii, nici că onanismul e dăunător. Copilul simte că aici e vorba de ceva mult mai important decât curăţenia mâinilor şi a cearşafului, că aici se evaluează concepţia lui spirituală, totalitatea responsabilităţii sale în faţa vieţii.

Ah, de-aş mai fi o dată copil nevinovat, care crede, care are încredere, care nu gândeşte.

Ah, de-aş ajunge odată adult, să scap de vârsta asta critică, să fiu ca ei, să fiu ca toată lumea.

Mănăstire, linişte, gânduri pioase. Ba nu: slavă, acţiuni eroice.

Călătorii, schimbare de decor şi de emoţii. Dans, jocuri, mare, munţi.

Moartea e cea mai bună; la ce bun să trăieşti, la ce bun să te chinui?

În funcţie de ce a pregătit pentru acest moment de-a lungul mai multor ani, când a studiat cu atenţie copilul, educatorul îi poate propune un program despre felul cum se poate cunoaşte pe sine, cum se poate învinge pe sine însuşi, ce eforturi trebuie să depună, cum să-şi caute propriul drum în viaţă.

114

ZBURDĂLNICIA EXUBERANTĂ, râsul fără motiv, veselia tinereţii. Da, bucuria că faci parte din grup, triumful victoriei visate, explozia, nemaitrăită anterior, a credinţei că, în pofida realităţii, vom zgâlţâi pământul din

temelii.

Suntem atât de mulţi, atât de multe feţe tinere, pumni încleştaţi, canini sănătoşi, nu ne dăm bătuţi.

Paharul sau halba împrăştie toate celelalte îndoieli. Moarte vechii lumi, trăiască noua viaţă!

Nu-l observă pe unul care, cu pleoapele uşor mijite, îi persiflează: „Proştii!”; nu-l văd nici pe altul care, cu ochii trişti, spune: „Săracii!”; nu-l văd nici pe-al treilea, care vrea să profite de moment ca să înceapă ceva, să depună un jurământ, ca nobila sa înflăcărare să nu se irosească într-o simplă orgie, să nu se risipească în exclamaţii lipsite de conţinut…

Considerăm adesea veselia colectivă un surplus de energie, când ea, de fapt, e doar manifestarea unei plictiseli susceptibile care, pentru moment, în lipsa unor legături, ajunge la exaltare şi merge până la iluzie. Să ne amintim de veselia copilului într-un vagon de tren: neştiind cât timp şi până unde va merge, chipurile mulţumit de noutatea impresiilor, devine capricios datorită excesului lor şi, în aşteptarea a ceea ce urmează, îşi încheie râsul vesel printr-un plâns cu lacrimi amare.

Cine poate explica de ce prezenţa unor adulţi „strică cheful”, deranjează, aduce un element de constrângere…

O ceremonie: fast, atmosferă gravă – adulţii se lasă atât de măiestru impresionaţi, sunt atât de in ton cu momentul. Dar sunt şi doi care se uită unul în ochii celuilalt, pufnind, murind de râs, se forţează să rămână serioşi până le dau lacrimile, ca să nu izbucnească, dar nu se pot abţine, totuşi, în faţa ispitei irezistibile de a-l atinge cu cotul pe celălalt, şoptindu-i răutăcioasa sugestie şi crescând astfel pericolul izbucnirii unui scandal: „Tu ţine minte doar să nu izbucneşti în râs. Numai nu te uita la mine. Nu râde către mine”.

Iar după ceremonie: „Ce nas roşu avea cucoana. Individului îi stătea cravata ca o funie. Cât pe ce să se lichefieze cu totul. Arată-ne: tu-i imiţi cel mai bine”.

Şi povestiri fără sfârşit – ce hazliu a fost.

Încă una: „Ei cred că mie-mi arde de glumă. Dac-ar

gândi măcar, cât de puţin. Încă o dovadă că, de fapt, nu ne înţeleg”.

Activitatea preferată a tinerilor. Câteva pregătiri, un efort susţinut, o acţiune cu scop foarte clar, care necesită rapiditate, îndemânare şi inventivitate. În asemenea situaţii, tinerii sunt în elementul lor; asemenea situaţii îţi oferă prilejul să întâlneşti o veselie sănătoasă şi o emulaţie senină. A planifica, a lua decizii, a munci până la epuizare, a executa, a face haz de necaz când n-ai reuşit şi a învinge dificultăţile.

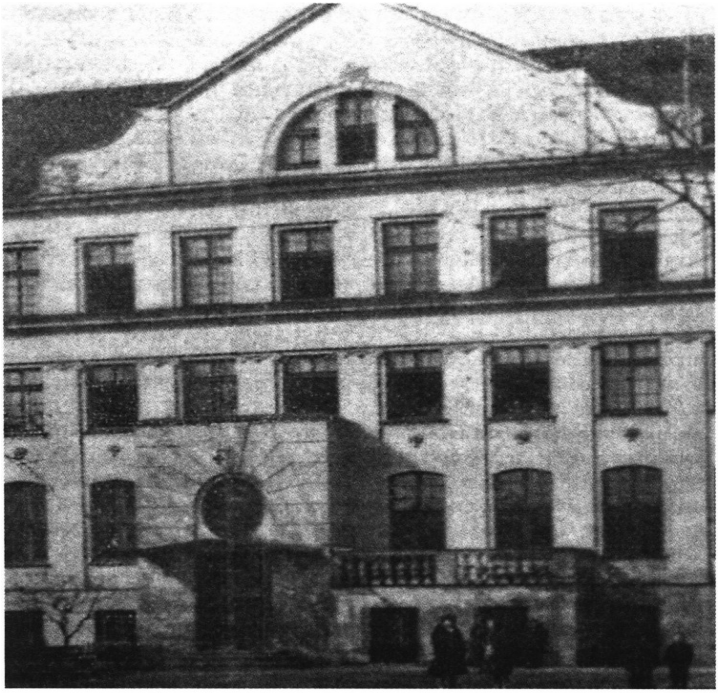

Casa Orfanilor în 1928

115

TINEREŢEA ARE TRĂSĂTURI NOBILE.

Numind curaj faptul că un copil se apleacă în afară de la fereastra etajului patru, fără să i se facă frică, numind bunătate faptul că i-a dat unui cerşetor şchiop ceasul de aur pe care mama îl pusese pe masă, numind crimă faptul că a aruncat cu cuţitul în fratele său şi l-a

nimerit în ochi, tinereţea dă dovadă într-adevăr de trăsături nobile, pentru că n-are experienţă în domeniul atât de vast, cât o jumătate de viaţă, al muncii salariate, al ierarhiei sociale şi al legilor vieţii în comunitate.

Cei lipsiţi de experienţă consideră că poţi da dovadă de bunăvoinţă sau aversiune, de respect sau dispreţ, în funcţie de sentimentele pe care le nutreşti.

Cei lipsiţi de experienţă consideră că poţi stabili sau rupe relaţiile după cum pofteşti, să te conformezi sau să ignori anumite forme pe care le-ai acceptat, să îndeplineşti sau să încalci cerinţele cutumei.

Fluier, scuip, nu-mi pasă, n-au decât să bârfească, nu vreau şi pace – mă priveşte pe mine?

Abia îşi trăgeau sufletul, după ce s-au eliberat parţial de sub tutela părinţilor, c-au apărut aşa, din senin, alte cătuşe – dar pân-aici!

Pentru că nu ştiu-cine este bogat sau chiar de viţă nobilă, pentru că nu ştiu-cine poate gândi sau poate spune nu ştiu ce pe un ştiu-unde?

Cine-i învaţă pe cei tineri care dintre aceste compromisuri reprezintă o necesitate vitală, respectiv care pot fi evitate şi cu ce preţ, care dintre ele dor, dar nu te murdăresc, şi care te pervertesc. Cine indică limitele între care ipocrizia de a nu scuipa pe jos sau de a nu-ţi sufla nasul în faţa de masă este un semn de bună-creştere şi nu un delict.

I-am spus copilului: „Ce-or să se mai distreze!” Acum trebuie să adăugăm: şi vor face foamea.

Spuneţi mereu: idealismul tinereţii. Iluzia că poţi convinge întotdeauna şi poţi repara orice greşeală.

Şi ce faceţi cu aceste trăsături nobile? Le tociţi şi le ştirbiţi până la distrugere în fiinţa propriilor voştri copii, dar le atribuiţi lasciv trăsături ca idealismul, veselia unor „tineri” anonimi, aşa cum înainte le atribuiaţi nevinovăţie, farmec şi iubire copiilor voştri. Şi astfel se creează iluzia că idealul este o boală, exact la fel ca oreionul sau vărsatul de vânt, că este aşa, un fel de obligaţie nevinovată, ca şi cum ai vizita o galerie de artă, când eşti în călătorie de

nuntă.

Şi eu am fost un fariseu. Am văzut un Rubens.

Trăsătura nobilă nu poate fi o ceaţă matinală, ci e un fascicul de raze. Şi, dacă în momentul de faţă nu suntem încă în stare, să ne limităm deocamdată să ne educăm copiii în aşa fel încât să devină măcar oameni cinstiţi.

116

FERICIT AUTORUL CARE, încheind o lucrare, este conştient că a spus ceea ce ştie, ce a citit şi că evaluările sale au fost făcute în conformitate cu modele confirmate. Dând lucrarea la tipar, el are un calm sentiment de mulţumire că a adus la viaţă un copil maturizat, capabil să stea pe propriile-i picioare. Se întâmplă, însă, frecvent şi altfel: el nu-l vede pe cititorul care aşteaptă din partea lui învăţăminte general-valabile, cu reţetele aferente şi cu indicaţiile despre modul de utilizare. Or, în cazul de faţă, procesul de creaţie este un proces de înregistrare a propriilor gânduri, nu a celor îndelung verificate, nu a celor dovedite, ci a celor care vin spontan. Încheierea lucrării este un bilanţ rece, o trezire dureroasă din vis. Fiecare capitol se uită cu reproş pentru că a fost pus pe hârtie înainte chiar ca el să-şi fi căpătat forma. Ultima idee a cărţii nu este o încheiere a unui întreg şi provoacă mirare: am ajuns deja la sfârşit, nu mai urmează nimic?

Ar mai fi ceva de adăugat? Doar dac-aş lua-o de la-nceput, dând tot ce ştiu, abordând alte teme care abia mi se conturează în minte, scriind o altă carte, tot neterminată.

În viaţa mamei, copilul intonează un minunat cânt al tăcerii. Conţinutul acestui cânt, programul, forţa, creaţia depind de numărul de ore pe care mama le petrece alături de copil, atunci când el nu-i cere, dar trăieşte, de gândurile din care ea îl ţese cu hărnicie; contemplându-l în tăcere, prin intermediul copilului mama se maturizează spre inspiraţiile pe care le va presupune activitatea educativă.

Nu din cărţi va lua ea aceste inspiraţii, ci din sine însăşi. Numai dacă produce acest efect, cartea – orice carte – va căpăta o anumită valoare; iar cartea mea îşi va

îndeplini misiunea doar dacă va reuşi să-şi convingă cititorul în legătură cu acest aspect.

În înţeleapta-ţi singurătate, veghează…

Internatul

1

VREAU SĂ SCRIU O CARTE despre internatul orăşenesc, în care o sută de copii orfani, băieţi şi fete de vârstă şcolară, sunt educaţi sub ocrotirea unui personal educativ puţin numeros, într-o clădire improprie şi cu un personal de serviciu redus.

Problemele internatului n-au avut onoarea de a face subiectul unei literaturi abundente. Ceea ce se poate găsi în momentul de faţă sunt fie cărţi cu caracter exclusiv igienic, fie critici pasionate ale ideii în sine de a educa un anumit număr de copii în grup.

Am cunoscut secretele internatului, atât pe cele incolore, cât şi pe cele sumbre, prin intermediul rolului de educator responsabil de dormitor, spălător, sală de recreere, sală de mese, curte şi closet. Copiii, nu i-am cunoscut în hainele lor de gală, aşa cum intră în sala de clasă la şcoală, ci în neglijeul vieţii lor cotidiene. Această carte poate fi interesantă nu numai pentru educatorul cazărmii-închisoare care este internatul, ci şi pentru educatorul închisorii-celulă care, pentru copilul actual, este familia. Atât în internat, cât şi în familie, copiii sunt chinuiţi; cei mai energici încearcă să păcălească supravegherea, să se sustragă controlului atent, luptând cu încăpăţânare şi disperare pentru drepturile lor.

Mă tem că mulţi cititori vor fi dispuşi să mă creadă – în care situaţie, această carte nu le-ar aduce decât deservicii. Îi previn, aşadar: drumul pe care l-am ales eu pentru a-mi atinge scopul nu e nici cel mai scurt, nici cel mai confortabil, dar pentru mine este cel mai potrivit, pentru că e drumul meu. L-am găsit nu fără efort, nu fără momente dureroase şi abia atunci când am înţeles că toate cărţile citite, toate experienţele şi părerile altora sunt mincinoase.

Editorii tipăresc uneori gândurile şi vorbele de aur ale unor mari personalităţi; dar mult mai util ar fi să se facă nişte culegeri de idei false, emise de clasici ai adevărului şi cunoaşterii. Rousseau îşi începe romanul *Émile* printr-o frază pe care o dezmint toate informaţiile contemporane despre ereditate.

2

CARTEA AR TREBUI SĂ FIE CÂT MAI CONCENTRATĂ, pentru că, în viziunea mea, ea se ocupă în primul rând de tânărul coleg educator, care a nimerit deodată în vârtejul celor mai dificile probleme educative, al celor mai complicate condiţii de viaţă şi, năucit şi îndurerat, are nevoie de ajutor.

Sărmanul, n-are timp pentru studiu. De două ori în cursul nopţii a fost sculat din somn: pe unul dintre copii îl durea o măsea şi a început să plângă – a trebuit să-l liniştească şi să-i dea un medicament. Abia adormise, că l-a trezit un altul; visase ceva îngrozitor: oameni morţi, bandiţi care voiau să-l omoare şi să-l arunce-n râu; aşa că trebuia să-l liniştească şi pe el, să-l culce din nou.

Un om care pică de somn nu poate citi seara tratate exhaustive pe teme educative pentru că i se-nchid ochii, pentru că, dacă nu doarme suficient, a doua zi va fi nervos, nu va avea răbdare – adică va fi incapabil să aplice în viaţă principiile salvatoare citite în lucrarea ştiinţifică respectivă. O să mă rezum, aşadar, ca să nu-i răpesc prea mult din timpul de somn.

3

ÎN CURSUL ZILEI, EDUCATORUL n-are timp de studiu. Nici nu se apucă bine de citit, că şi vine primul copil să i se plângă de vecinul care l-a lovit în timp ce el scria, aşa încât a făcut o pată de cerneală, iar acum nu ştie dacă trebuie să reia totul de la început, să continue sau să rupă foaia pătată.

Imediat vine şi al doilea copil: are un cui în talpă şi nu poate merge.

Al treilea întreabă dacă poate lua jocul de domino. Al patrulea îl roagă să-i dea cheia de la dulap.

Al cincilea vine cu o batistă pe care a găsit-o cine ştie-unde:

„Am găsit-o, nu ştiu a cui e”.

Al şaselea îi dă în păstrare cei patru groşi[13] pe care i-a primit de la o mătuşă.

Al şaptelea vine în graba mare, ca să-şi recupereze batista:

„A mea e, am pus-o puţin pe geam şi el mi-a şi luat-o”.

Colo, într-un colţ, un mic nepriceput se joacă cu foarfecele: face numai mizerie, se taie. Cine i-a dat foarfecele?

În mijlocul camerei, o ceartă serioasă; curând, se va transforma în bătaie – nu trebuie lăsaţi să ajungă la încăierare.

Cel pe care noaptea trecută l-a durut măseaua aleargă acum ca nebunul; din nou, unul dintre cei care scriu are o problemă cu călimara pe care a răsturnat-o şi i-a căzut pe duşumea; iar la noapte, iarăşi o să-l doară vreo măsea pe careva.

Educatorul trebuie să ţină morţiş, dacă vrea cu adevărat să citească fie şi o carte mai puţin voluminoasă.

4

DAR NU ŢINE MORŢIŞ PENTRU CĂ NU PREA CREDE.

Dând o sumedenie de citate, autorul demonstrează cât de savant este. Mai spune încă o dată ceea ce ştie toată lumea. Aceleaşi intenţii pioase, aceleaşi minciuni călduicele şi aceleaşi sfaturi inaplicabile. Educatorul ar trebui… ar trebui… ar trebui… Şi, în cele din urmă, în toate problemele, mărunte sau importante, trebuie să decidă singur, cum ştie şi cum se pricepe el, respectiv – lucrul cel mai important – cum poate.

În teorie, totu-i perfect, se consolează el, cu un sentiment de amărăciune.

---

13 1 Groş (pol. grosz), denumirea monedei divizionare a zlotului polonez. Sub aceeaşi denumire a circulat în Moldova o monedă de argint. (N. trad.)

Educatorul se simte cuprins de un sentiment de aversiune faţă de autor care, stând comod la birou, în linişte, dictează îndrumări, fără a fi nevoit să se lovească tot timpul direct de grupul de copii agitaţi, gălăgioşi, certăreţi, turbulenţi, al căror sclav este oricine nu vrea să fie tiranul lor, în fiecare zi, măcar câte unul dintre membrii grupului otrăvindu-i viaţa cu atâta temei, încât cu greu îşi mai poate descreţi fruntea în restul timpului.

De ce-l mai scot din sărite cu mirajul unei cunoaşteri profunde, al unei misiuni importante, al unor idealuri superioare, când el este şi trebuie să rămână doar un muncitorcenuşăreasă?

5

SIMTE CUM ÎŞI PIERDE ENTUZIASMUL care l-a făcut să îmbrăţişeze această activitate din proprie iniţiativă, independent de sfaturile cuiva. Mai demult, îl încânta ideea că le va organiza jocuri copiilor, le va pregăti surprize. Voia să aducă o inspiraţie nouă, plină de bucurie în viaţa cenuşie, monotonă a internatului. Acum, se bucură când îşi notează în carnetul său observaţia disperată: acelaşi lucru. Dacă niciunul dintre copii n-a vomitat, dacă n-au spart geamuri, dacă nu şi-au făcut reproşuri prea dure, înseamnă că ziua a trecut cu bine.

Îşi pierde energia: micile contravenţii, acum se face că nu le vede, se străduieşte să nu se mai implice în toate nimicurile, să nu le mai ştie pe toate, ci doar pe cele mai grave.

Îşi pierde iniţiativa: mai demult, primea bombonele, câte-o jucărie – şi-şi făcuse un plan cum să exploateze mai bine aceste resurse. Acum, împarte imediat dulciurile: n-au decât să le mănânce cât mai repede, că altfel iar vor apărea discuţii, reclamaţii, nemulţumiri.

Un aparat sau un obiect nou: iar trebuie să am grijă, că altfel îl sparg, îl strică.

Vreun ghiveci la geam, vreun tablou pe perete: ar fi atâtea de făcut, numai că el nu ştie, nu vrea sau nu poate.

Şi, de altfel, nici măcar nu le mai bagă în seamă.

Îşi pierde încrederea în sine. Înainte, nu era zi să nu

observe ceva nou la copii sau la sine însuşi.

Copiii se strângeau în jurul lui, acum se feresc de el. Îi mai iubeşte, oare? A devenit aspru, uneori chiar brutal.

Poate că, nu peste mult timp, va deveni la fel cu toţi cei pentru care a vrut să devină un exemplu, faţă de care nutrea un sentiment de aversiune din cauza răcelii lor, a pasivităţii şi a faptului că nu sunt conştiincioşi.

6

ÎI PARE RĂU DE EL ÎNSUŞI, DE CEI DIN JUR, DE COPIL

Acum o săptămână, a primit o scrisoare din care a aflat că sora lui e bolnavă. Au aflat şi copiii şi i-au respectat tristeţea: s-au dus la culcare în linişte. Le-a fost recunoscător.

Nu demult, a venit un nou elev. I-au furat toate bomboanele primite de la familie, şi penarul, şi pozele – l-au ameninţat că, dacă se duce să-i pârască, îl omoară; în această poveste murdară, au fost amestecaţi şi unii dintre cei pe care-i considera cinstiţi.

Un copil îl ia de gât cu mânuţele lui fragede şi-i spune că-l iubeşte şi-i cere ceva nou de-mbrăcat.

Aşa-s copiii: acum se miră înduioşat cum de au aşa un tact subtil şi atâta sensibilitate profundă, acum îl frapează această perversitate feroce a lor.

Pe de o parte: vreau, trebuie, se cade; pe de altă parte, acest deznădăjduit: la ce bun?

Principiile teoretice s-au împletit atât de ciudat cu experienţa lui personală cotidiană, încât şi-a pierdut firul: cu cât se gândeşte mai mult, cu atât înţelege mai puţin.

7

NU ÎNŢELEGE CE SE ÎNTÂMPLĂ ÎN JUR.

Încearcă să limiteze interdicţiile şi obligaţiile la minimul posibil. Le dă copiilor libertate, dar ei, nemulţumiţi, cer şi mai multă.

Vrea să le ştie grijile. Se apropie de un băiat care, spre deosebire de alte dăţi, acum s-a izolat, tăcut şi indiferent. „Ce-i cu tine, de ce eşti supărat?” „Nu-i nimic, nu-s deloc supărat”, răspunde el în silă. Vrea să-l mângâie

pe cap, copilul se trage brusc îndărăt.

Acolo, un grup de copii pare să desfăşoare o discuţie aprinsă.

Se apropie – tăcere. „Despre ce vorbeaţi?” „Despre nimic”.

S-ar părea că le place de el. Dar ştie că-l maimuţăresc. Au încredere, dar mereu ascund ceva. Aparent, ei cred în cuvintele lui, dar ascultă bucuros şoaptele care-i îndeamnă la rele.

Nu înţelege, nu ştie – totu-i e străin, totu-i e ostil şi nu-i bine.

Educatorule, ar trebui să te bucuri, mai degrabă. Deja respingi prejudecăţile, imaginea sentimentală a copilului. Deja ştii că nu ştii. Lucrurile nu stau aşa cum credeai tu, deci stau altfel. Fără să-ţi dai seama, deja cauţi un drum. Te-ai rătăcit? Gândeşte-te că nu-i nicio ruşine să te rătăceşti în nesfârşita junglă a vieţii. Chiar rătăcind, uită-te-n jur curios şi vei vedea un mozaic de imagini minunate. Suferi? Din suferinţă se naşte adevărul.

8

FII TU ÎNSUŢI; CAUTĂ-ŢI PROPRIUL TĂU DRUM. Cunoaşte-te pe tine însuţi, înainte de a vrea să-i cunoşti pe copii. Fii conştient de ceea ce eşti tu în stare, înainte de a începe să trasezi domeniul drepturilor şi obligaţiilor lor. Între copii, tu însuţi eşti un copil, iar pe acest copil trebuie să-l cunoşti, să-l creşti şi, în primul rând, să-l educi.

Una dintre cele mai grave greşeli este să crezi că pedagogia este o ştiinţă despre copil, şi nu despre om.

Un copil violent, lăsându-se mânat de pasiune, l-a lovit pe altul; un adult, lăsându-se mânat de pasiune, l-a ucis pe altul. Unui copil blajin i s-a furat jucăria; un adult blajin a fost escrocat, el punându-şi semnătura pe un document în alb. Un copil iresponsabil şi-a cumpărat bomboane cu banii de caiet; un adult şi-a pierdut la cărţi toată averea.

Nu există copii, există oameni şi atât – doar că au o cu totul altă scară de valori, un alt bagaj de experienţe, alte impulsuri, un alt palier de sentimente. Şi nu uita că

noi nu-i cunoaştem.

Necopt!

Întreabă un bătrân şi vei afla că, la cei patruzeci de ani ai tăi, el tot necopt te consideră. Mai mult decât atât: clase sociale întregi sunt necoapte pentru că sunt slabe. Popoare întregi au nevoie de protecţie străină – şi ele sunt necoapte, pentru că nu au artilerie.

Fii tu însuţi şi uită-te vigilent la copii în momentele când pot fi ei înşişi. Uită-te doar şi nu cere nimic. Pentru că n-ai cum să-l obligi pe un copil neastâmpărat, agresiv, să fie concentrat şi liniştit; un copil neîncrezător şi posomorât nu va deveni sincer şi extravertit; niciunul ambiţios şi refractar nu va deveni calm şi supus.

Dar tu?

Dacă n-ai o statură impunătoare şi piept puternic, degeaba te vei chinui să potoleşti gălăgia gloatei de copii, adresându-li-te cu o voce răsunătoare. Ai zâmbetul plăcut şi privirea răbdătoare? Nu spune nimic: poate se liniştesc singuri. Caută-ţi propriul tău drum.

Nu cere de la tine însuţi să fii serios, un educator savant, cu o întreagă contabilitate psihologică în inimă şi un cod pedagogic în cap. Ai de partea ta un excelent aliat vrăjitor: tinereţea, dar îi acorzi unui cârcotaş incapabil titlul de întruchipare a experienţei.

9

NU SPUNE CE-AR TREBUI, SPUNE CE S-AR PUTEA.

Vrei să fii iubit de copii, dar trebuie să-i înghesui în formele strâmte, sufocante ale vieţii contemporane, ale ipocriziei şi constrângerii contemporane, să-i supui unei munci conştiincioase, obligatorii, dar impuse. Iar ei nu vor, se apără – le e milă de tine, probabil.

Vrei să fie sinceri şi binecrescuţi, deşi ştii că formele acestei lumi sunt mincinoase, iar sinceritatea este o insolenţă. Oare ştii ce gândea copilul acela pe care ieri l-ai întrebat de ce e trist? Se gândea: „Mai lasă-mă-n pace!” Deja nu mai era sincer; n-a spus cu voce tare ce gândea; s-a tras doar cu silă înapoi, însă pe tine te-a rănit chiar şi acest gest.

Nu trebuie să te plângi, denigrarea e urâtă – dar cum te vei iniţia în treburile lor, în durerile şi păcatele lor?

Nu pedepsi şi nu recompensa. Trebuie să existe un regulament şi o deviză de care copiii să se poată folosi. Toţi se vor strânge la masă atunci când sună clopoţelul; dar dacă întârzie, sau nu vin, sau nu vor?

Trebuie să le fii model. Şi ce vei face cu defectele tale, cu viciile şi ciudăţeniile tale ridicole? Vei încerca să le ascunzi? în mod sigur vei reuşi: cu cât vei depune mai multe eforturi pentru a le ascunde, cu atât mai mult copiii se vor preface că nu văd şi nu ştiu. Şi nu vor râde de tine decât în şoaptă, în modul cel mai ascuns posibil.

E greu, chiar foarte greu, de acord! Dar dificultăţi are oricine – depinde doar de cum înţelege să şi le rezolve. Răspunsul la întrebări nu va fi decât relativ exact. Pentru că viaţa nu-i o culegere cu probleme de aritmetică având un singur răspuns, iar modalităţile de rezolvare sunt întotdeauna cel mult două.

10

ASIGURĂ-LE COPIILOR LIBERTATEA unei dezvoltări armonioase a tuturor forţelor sufleteşti, posibilitatea de a-şi scoate la iveală toate forţele ascunse, educă-i în respect pentru bine, frumos şi libertate... Naivule – încearcă. Societatea ţi-a încredinţat o mică sălbăticiune s-o modelezi, s-o ajustezi, s-o faci uşor de digerat – şi aşteaptă. Aşteaptă statul, biserica, viitorul angajator. Toţi cer, aşteaptă, pândesc. Statul pretinde un patriotism de stat; biserica, o credinţă ecleziastică; angajatorul, onestitate şi toţi împreună vor mediocritate şi supunere. Pe cel prea puternic îl frâng, pe cel liniştit îl bruschează, pe cel perfid uneori îl cumpără, celui sărac întotdeauna îi îngrădesc drumul. Cine? Nimeni. Viaţa.

Consideri că un copil înseamnă o valoare măruntă. Orfanul: un pui căzut din cuib; chiar dacă moare, tot nu vede nimeni; un mormânt invadat repede de buruieni, încearcă – te vei convinge şi singur – şi vei plânge.

Copilul are dreptul să vrea, să formuleze revendicări, să ceară; are dreptul să crească şi să se maturizeze şi,

maturizându-se, să producă fructe. Iar scopul educaţiei: nu să facă gălăgie, nu să rupă încălţămintea, nu să asculte şi să execute ordine, nu să critice, ci să creadă cu adevărat că toate câte se întâmplă au drept scop exclusiv binele lui.

Armonia, calmul, libertatea sunt o predică: iubeşte-ţi aproapele. Uită-te-n jurul tău – şi zâmbeşte.

11

UN NOU SOSIT.

L-ai tuns, i-ai tăiat unghiile, l-ai îmbăiat, i-ai dat haine noi – deja e la fel cu toţi ceilalţi.

Deja ştie să salute cu o plecăciune, nu mai zice: „Vreau!”, ci: „Vă rog”; când intră cineva străin, ştie că trebuie să salute. Pentru serbare, va spune o poezie, îşi curăţă încălţările pline de noroi; nu scuipă pe jos, utilizează batista pentru a-şi sufla nasul. Nu-ţi face cumva iluzii c-ai şters din memoria lui amintirile sumbre, şi influenţele negative, şi experienţele dureroase. Aceşti copii curaţi şi îmbrăcaţi onorabil vor rămâne mult timp afectaţi, îndureraţi, şterşi – au răni infectate, care trebuie îngrijite cu multă răbdare luni în şir – chiar şi după aceea vor rămâne cicatrice, gata să supureze din nou.

Internatul pentru orfani este o clinică în care întâlneşti orice fel de afecţiuni ale corpului şi ale sufletului, dublate de o slabă rezistenţă a organismului, situaţii în care ereditatea patologică întârzie sau împiedică însănătoşirea. Iar, dacă internatul nu va putea fi un loc de însănătoşire morală, există pericolul să devină un focar de contagiune.

Ai ferecat uşile internatului cu toate încuietorile posibile şi tot nu poţi împiedica să se strecoare înăuntru şoaptele răutăcioase ale străzii, glasurile nefiltrate şi îngrozitoare care nu pot fi făcute să tacă numai prin statutul nostru moral. Educatorul poate închide ochii, se poate face că nu vede, însă copiii vor şti şi vor deveni cu atât mai răutăcioşi.

12

ÎMI SPUI: SUNT DE ACORD să fac anumite compromisuri, accept copiii pe care viaţa mi-i aduce aşa

cum sunt ei, îmi plec fruntea în faţa condiţiilor în care-mi desfăşor activitatea, chiar dacă sunt foarte grele pentru că nu există altă soluţie. Dar vreau şi eu libertate în chestiunile de detaliu, vreau ajutor şi anumite facilităţi în ceea ce priveşte aspectele tehnice ale muncii mele.

Naivule, tu nu poţi cere nimănui nimic.

Şeful tău îţi reproşează că sunt hârtii aruncate pe jos, că un mititel neatent şi-a făcut un cucui, că şorţuleţele nu sunt suficient de curate, că paturile nu sunt făcute suficient de îngrijit.

Vrei să-l elimini din internat pe unul dintre copii, consideri că acest lucru este necesar spre binele celorlalţi. Dar toţi te roagă să nu-l elimini: poate se-ndreaptă?

E frig în internat şi cei mai mulţi dintre aceşti copii anemici au degetele îngheţate. Cărbunele, căldura sunt scumpe, iar frigul îi ofileşte fizic şi moral. Nu, copiii trebuie căliţi.

Te miri că, din două ouă, fiecărui copil îi revine doar o lingură, nici aceea plină, de omletă. Şi auzi răspunsul acru că nu-i treaba ta.

Colegul ştia, fără îndoială, unde este cheia de la dulap, poate chiar el a ascuns câteva (ouă), sau le-a permis cu bună ştiinţă altora să sustragă din ele. Când pleacă, seara, lasă dormitorul nesupravegheat şi nici nu permite altcuiva să se ocupe de sala lui, de copiii lui.

Capricii despotice şi inconştienţă din partea autorităţilor, lipsă de probitate din partea administraţiei, rea-voinţă şi lipsă de corectitudine din partea colegului de muncă. La care se mai adaugă: grosolănia personalului de serviciu, cearta cu spălătoreasă în legătură cu un cearşaf aruncat, chipurile, chiar de tine, cu bucătăreasa pentru laptele afumat, cu paznicul pentru că, uite, a urcat pe scări murdar de noroi.

Dacă educatorul găseşte condiţii de lucru fericite, cu atât mai bine. Dacă acestea sunt aşa cum sunt, să nu se mire, să nu se revolte, ci să-şi drămuiască în mod raţional forţa şi energia, în aşa fel, încât să-i ajungă pe termen lung, nu numai pentru cele dintâi câteva luni.

13

INTERNATUL VĂZUT DE SUS.

Zgomot, viermuială, tinereţe, veselie.

O ţară mică şi nostimă, populată cu oameni mici şi naivi. Atât de mulţi copii, dar totu-i atât de curat.

Armonia uniformei copiilor; cântecele intonate în cor. Deviza: toată lumea tace. Rugăciunea: se aşază la masă.

Fără încăierări, fără dispute.

Trece un botic drăgălaş, clipesc nişte ochi surâzători. Dar unu-i atât de slab – copil de oameni săraci.

Educatorul e blând, liniştit. Unul a venit să-l întrebe ceva – i-a dat răspunsul. Pe altul, aşezat mai departe, l-a ameninţat în glumă cu degetul – a înţeles şi s-a potolit. Grupul celor mai devotaţi îl încadrează într-un cerc compact.

Vă simţiţi bine aici? Bine.

Vă place de domnu'?

Zâmbesc, înclinându-şi cochet căpşoarele.

Nu-i frumos să nu răspunzi când eşti întrebat. Vă place sau nu?

Place.

O activitate plăcută, o misiune fermecătoare. Probleme mărunte, necesităţi mărunte, mărunta lume a copiilor.

Luaţi, turta dulce e pentru voi.

Îmi mulţumesc frumos. Niciunul n-a întins mâna primul.

14

MUSAFIR ÎNTÂMPLĂTOR, uită-te mai degrabă la copiii de colo, care stau mai deoparte.

Undeva la umbră, unul posomorât – are degetul bandajat cu o cârpă. Doi mai mărişori îşi şoptesc ceva cu un zâmbet ironic, urmărindu-te atent cu privirea. Câţiva, ocupaţi, nici măcar n-au observat c-a venit cineva străin. Altul se face că citeşte intenţionat, ca să nu i te adresezi tocmai lui cu întrebările tale convenţionale. Altul profită că educatorul e ocupat, o zbugheşte tiptil, ca să se pregătească de luptă nepedepsit.

Este şi unul care abia aşteaptă să pleci pentru că vrea să-l întrebe ceva pe educator. Altul tocmai se apropie pentru că vrea să fie văzut. Altul se ascunde pentru că vrea să vină ultimul, să rămână singur cu tine, pentru că ştie că educatorul va spune apoi:

„Acesta e un cântăreţ de-al nostru, aceasta e menajera noastră, victima unei poveşti tragice”.

Sub aceleaşi haine de uniformă bat o sută de inimi diferite, fiecare dintre ele având alte dificultăţi, alte activităţi, alte griji sau temeri.

O sută de copii – o sută de oameni, dar nu cândva, mai încolo, nu mâine, ci deja… acum… astăzi sunt oameni. Nu o lume măruntă, ci o lume în toată legea; nu mărunţi, ci importanţi; nu nevinovaţi, ci umani: valori umane, calităţi umane, defecte umane, aspiraţii umane, doruri umane.

Decât să-i întrebi dacă le placi, mai bine i-ai întreba cum se face că sunt ascultători, ordonaţi, respectă programul şi buna orânduială.

Nu există pedepse… E o minciună.

15

CARE SUNT OBLIGAŢIILE TALE? Să veghezi. Dacă vrei să fii doar supraveghetor, poţi şi să nu faci nimic. Dacă eşti educator, vei avea o zi de muncă de şaisprezece ore fără pauze, fără sărbători, o zi compusă din muncă, dar care nu poate fi nici definită, nici remarcată, nici controlată, compusă din cuvinte, gânduri, sentimente ce poartă nume – o mie. Ordinea exterioară, buna aşezare aparentă a tuturor lucrurilor, dresajul de spectacol – toate acestea necesită doar o mână forte şi numeroase interdicţii. Iar copiii vor fi întotdeauna nişte martiri ai fricii în numele aşa-zisei lor prosperităţi; cele mai grave nedreptăţi îşi află originea în această frică.

Educatorul ştie la fel de bine ca şi supraveghetorul că un copil care se loveşte la ochi poate orbi, că un copil oricând îşi poate rupe o mână sau îşi poate scrânti piciorul şi nu uită c-au fost atâtea situaţii când unul era cât pe ce să-şi piardă un ochi, altul cât pe ce să cadă de pe geam, altul şi-a strivit piciorul, cât pe ce să şi-l rupă; că, de fapt,

adevăratele nenorociri sunt relativ rare şi, ce e mai important, n-ai cum să te asiguri împotriva lor.

Cu cât nivelul spiritual este mai precar, cu cât ţinuta morală mai ştearsă, cu cât grija pentru propriul confort şi propria linişte mai mari, cu atât mai multe vor fi interdicţiile şi obligaţiile dictate de grija aparentă pentru binele copiilor.

Educatorul care nu vrea să aibă surprize neplăcute, care nu-şi asumă responsabilitatea pentru ceea ce s-ar putea întâmpla, devine un tiran pentru copii.

16

TOT TIRAN DEVINE ŞI EDUCATORUL grijuliu faţă de nivelul de moralitate al copiilor.

Neîncrederea maladivă poate ajunge atât de departe, încât nu numai copii de sex diferit, nu numai orice cuplu de doi copii care se retrag undeva mai discret, ci propriile mâini ale copilului vor fi declarate duşmani ai acestuia.

Un oarecare cineva, cândva, undeva a dictat interdicţia de a ţine mâinile sub plapumă.

Când mi-e frig, când mi-e frică, nu pot să adorm.

Dacă în dormitor e cald, nu numai mâinile – tot corpul şi-l dezveleşte. Dacă-i e somn, în cinci minute adoarme. Câte alte suspiciuni inepte de acelaşi fel, bazate pe necunoaşterea copilului…

Am remarcat odată cum câţiva băieţi mai mari, tot şoptind ceva pe ascuns, îi duceau la closet pe cei mai mici, care, după o vreme, se întorceau în sală stânjeniţi. Mi-a trebuit mult efort să rămân la locul meu, liniştit, şi să scriu mai departe. Iar jocul era nevinovat. Unul dintre băieţi (lucrează la un fotograf) învelise în şorţuleţ o cutie goală de trabucuri; pe cei care doreau să se fotografieze îi aşeza lângă robinetul care era instalat în peretele closetului, iar când aceştia, cu o expresie a feţei cât mai drăguţă, aşteptau nemişcaţi să fie fotografiaţi, la comanda: „Trei!”, li se trimitea un jet de apă rece în cap.

O excelentă lecţie de prudenţă raţională pentru cei mici: stropiţi odată cu apă rece, altă dată nu se vor mai duce la closet la prima şoaptă misterioasă.

Educatorule, care prea unilateral veghezi asupra moralităţii copiilor, tare mă tem că tu în primul rând nu eşti în regulă!

17

UN TEORETICIAN ÎI CLASIFICĂ PE COPII în funcţie de temperamente, de tipuri mentale, de preferinţe; un om al practicii ştie, în primul rând, că există copii cu care te poţi înţelege şi copii cu care nu te poţi înţelege; copii obişnuiţi, care nu-ţi dau bătaie de cap; şi copii speciali, de care trebuie să te ocupi un timp mult mai îndelungat.

Copiii incomozi: cei mai mici, situaţi sub vârsta medie a grupului, şi cei mai mari – critici şi refractari; cei incapabili, molâi, plăpânzi, cei violenţi şi cei sâcâitori.

Copilul care deja te oboseşte, care s-a ridicat deasupra rigorilor internatului, care încalcă regulamentul general în dormitor, în sala de mese, la rugăciune, la joacă, la plimbare.

Copilul căruia îi curge o materie suspectă din urechi, care a făcut un abces, căruia îi cade o unghie, căruia îi lăcrimează ochii, pe care-l doare capul, care are febră, tuşeşte.

Copilul care se îmbracă, se spală, se piaptănă, mănâncă – totul încet. Patul lui este ultimul aranjat, prosopul lui ajunge ultimul în cuier, farfuria sau ceaşca lui trebuie să aştepte şi ele mult şi bine până termină de mâncat; din cauza lui se întârzie curăţenia în dormitor, debarasarea mesei şi trimiterea tacâmurilor la bucătărie.

Copilul care tot timpul are ceva de întrebat, are o reclamaţie, îl pârăşte pe careva, plânge, nu-i plac cei din jur, se ţine ca scaiul de tine, veşnic nu ştie ceva, te roagă ceva, are nevoie de ceva, are să-ţi spună ceva important.

Copilul care a răspuns obraznic, a jignit pe cineva din cadrul personalului, s-a certat, s-a bătut, a aruncat cu pietre, a rupt sau a spart ceva în mod intenţionat, care declară că nu vrea.

Cel sensibil şi capricios, pe care-l deranjează până şi cea mai mică observaţie, o privire încruntată, indiferenţa rece cu care-l pedepseşti.

Cel pus pe şotii, care-ţi astupă scurgerea chiuvetei cu pietricele, se dă huţa cu uşa, desface robinetul, astupă uşiţa de aerisire a sobei, deşurubează clopoţelul, mâzgăleşte pereţii cu creion albastru, zgârie cu un cui pervazul ferestrelor, ciopleşte litere în blatul mesei. Un inventator periculos şi imprevizibil.

Aceştia sunt şnapanii care-ţi consumă timpul, tiranii răbdării tale, ei sunt fermentul conştiinţei tale. Te lupţi cu ei, dar ştii că nu-i vina lor.

18

LA ORA ŞASE, COPIII SE SCOALĂ. Trebuie doar să le spui: „Scularea, copii!” – nimic mai mult.

În principiu, dacă ai o sută de copii şi le spui să se scoale, optzeci dintre ei se vor scula fără comentarii, se vor îmbrăca, se vor spăla şi vor fi pregătiţi pentru următorul semnal – cel de mic-dejun. Dar sunt vreo opt cărora trebuie să le spui de două ori, vreo cinci cărora trebuie să le repeţi de trei ori, până să se scoale. La trei, eşti nevoit deja să ţipi. Pe alţi doi, trebuie să-i trezeşti tu. Pe unul îl doare capul: e bolnav sau, poate, se preface? Nouăzeci de copii se îmbracă, dar pe doi trebuie să-i ajuţi tu pentru că nu se descurcă. Unuia i-a sărit jartiera, altuia i-a degerat un deget de la picior şi nu-şi poate încălţa bocancii. Unuia i s-a înnodat şiretul. Unul îl împiedică pe altul să-şi facă patul. Unul nu vrea să-i dea şi altuia săpunul; altul împinge, stropeşte totul în jur în timp ce se spală, a luat prosopul altuia, face inundaţie pe jos. Şi-a încălţat piciorul drept cu bocancul stâng, nu-şi poate lega şorţuleţul pentru că i-a căzut nasturele; cineva i-a luat bluza – adineauri era aici. Careva plânge: chiuveta-i a lui, el mereu se spală acolo, dar azi a ajuns altul înaintea lui.

Optzeci de copii au mâncat în cinci minute, zece au avut nevoie doar de un minut, dar pentru alţi doi ai aşteptat aproape o jumătate de oră.

La fel se va întâmpla şi mâine, cu deosebirea că altul îşi va pierde ceva, altul se va simţi rău şi altul îşi va face patul neglijent.

La fel se va întâmpla şi peste o lună, şi peste un an, şi

peste cinci.

19

N-AR TREBUI SĂ SPUI DECÂT: „Scularea, copii!” – nimic mai mult. Dar n-ai reuşi.

N-ai reuşi, dacă unul dintre copiii disciplinaţi nu şi-ar găsi jartiera sau bluza aruncată, dacă altul nu şi-ar lua o altă pereche de ghete pentru că are o degerătură la un picior, dacă al treilea n-ar reuşi să-şi desfacă nodul de la şiret.

Pentru că jartiera fusese atât de bine ascunsă, încât a trebuit să se târască după ea pe sub pat, ghetele de rezervă trebuiau aduse dintr-o cameră îndepărtată, iar şiretul înnodat a fost desfăcut de locţiitorul tău, care s-a chinuit la început cu unghiile, apoi cu dinţii şi cu un cui pe care-l găsise ieri şi, în cele din urmă, cu un cârligel împrumutat special în acest scop.

N-ai cum să nu observi că unul dintre copii îşi pierde lucrurile mai des decât ceilalţi, un alt copil e cel care le găseşte cel mai frecvent; unul îşi înnoadă şireturile, iar altul le deznoadă. Unul se plânge frecvent că nu se simte bine, altul e tot timpul sănătos. Unul vine să-ţi ceară ajutorul, altul îţi oferă ajutorul lui. Să presupunem că nu-ţi pare rău pentru primii şi nu simţi niciun fel de recunoştinţă pentru ceilalţi.

Şi iată că azi se scoală greu cel care aseară a vorbit până târziu în dormitor. Iar unul mai mic şi-a făcut patul mai bine decât unul mai mare. Iar cel care se plânge că-l doare-n gât a băut apă direct de la robinet, deşi i-ai spus că apa-i rece şi el, transpirat. Îţi dai seama singur ce ai de spus în asemenea situaţii, chiar dacă ştii, înţelegi, eşti de acord, ierţi.

Căci, cu cât sunt mai mulţi cei incomozi, o parte cu atât mai mare din cele şaisprezece ore de muncă pe zi vei bate pasul pe loc, timpul tău va fi ocupat de agitaţie, vociferări şi cu atât mai puţin va rămâne pentru ceea ce este cu adevărat important, onorant – citeşte: „Pentru ceea ce educatorul ar trebui…”

Mai puţin timp şi mai puţine forţe.

20

AJUTORUL ACORDAT DE COPII EDUCATORULUI poate fi absolut dezinteresat. îl ajută pentru că aşa vor ei, îl ajută pentru că aşa vor ei astăzi, mâine mai vedem.

Numai că un astfel de ajutor capricios, ambiţios şi onest nu este atras de orice activitate. Copilul se descurajează repede, când se loveşte de dificultăţi neaşteptate, se simte jignit când educatorul îşi exprimă nemulţumirea, când are îndoieli şi întreabă, cere să fie controlat, cere indicaţii. El nu se vâră cu forţa în sufletul educatorului ca să-şi impună ajutorul; trebuie găsit, încurajat, poftit; când îl rogi, te-ajută cu plăcere; când îl obligi, nu vrea. Nu te poţi baza pe el pentru că te poate lăsa baltă când ai avea mai multă nevoie de el.

Supraveghetorul va găsi fără nicio dificultate un alt ajutor printre ceilalţi copii. Unul dezgheţat, energic, îndrăzneţ, prefăcut şi interesat, care-şi propune de unul singur serviciile, chiar dacă tu-l respingi, el revine, la nevoie apare ca din pământ, îţi ghiceşte din priviri ce doreşti, face tot ce-i spui, face orice.

Dacă face rău ceea ce face, găseşte fel de fel de scuze, minte, iar, dacă-l certi, se preface că-i pare rău. Întotdeauna raportează:

„Totu-i în regulă”.

Dacă educatorul dezinteresat, incapabil sau epuizat nu mai are cum să acorde atenţie „măruntelor” probleme şi necazuri ale copiilor şi-l pune în locul lui pe un astfel de copil-educator de serviciu, acesta îl va înlocui, îi va prelua responsabilităţile fără nicio dificultate. Dintr-un copil care caută, cheamă, aduce, face cum trebuie, supraveghează, îţi aduce aminte – ştie, a auzit, va spune –, în scurt timp el devine un locţiitor indispensabil.

Dar nu e vorba de un lingău şcolar, ci de un periculos *Feldwebel*[14] al internatelor-cazarmă.

21

MONITORULUI DE SERVICIU îi va fi mai uşor să se descurce cu grupul de copii, decât unui adult. Pentru că

14 Sergent-major, rang militar german. (N. trad.)

supraveghetorul, dacă loveşte, n-o face cu toată puterea; dacă ameninţă, o face cu o anumită reţinere; dacă pedepseşte, o face motivat. Dar copilul supraveghetor loveşte nu în spate, ci în cap sau în burtă, unde doare mai tare; dacă ameninţă, o face nu anunţând o pedeapsă, ci ceva aparent naiv: „Lasă, că la noapte, când o să dormi, îţi fac de petrecanie cu şişul”; cu sânge rece condamnă un nevinovat, obligându-l să recunoască o faptă pe care n-a săvârşit-o: „Spune că tu ai mâncat, ai luat, ai spart” – iar celălalt, fiind mai mic, răspunde: „Eu am spart, eu am furat”.

Marea masă a copiilor se teme de unul ca el mai mult decât de educator pentru că nu e numai de serviciu, e prezent printre ei tot timpul. Cei refractari îl urăsc, dar se răzbună rareori pe el, mai degrabă îl mituiesc.

De-acum, micul tiran are la rându-i ajutoare, locţiitori. El personal deja nu mai face nimic, ci doar porunceşte, îi pârăşte pe refractari şi răspunde de tot ce se întâmplă în faţa şefilor.

Trebuie să facem clar deosebirea: nu vorbim aici despre un favorit, nu este vorba de un preferat, ci de un locţiitor în toată puterea cuvântului, un factotum, un aliat devotat. El are grijă de confortul domnului, domnul îl tolerează, cu toate că ştie că minte, înşală, exploatează, numai că fără el nu se poate – şi, de altfel, aşteaptă să-şi găsească un loc de muncă mai bun.

22

AMENINŢĂRILE PERFIDE şi comunicate în secret înlocuiesc bătăile în văzul tuturor, gălăgioase – interzise: „Las, că te spun eu la domnu’. Las, că-ţi arăt eu ţie la noapte”.

Sunt formule magice, prin care unul dezgheţat şi perfid îi face să tacă, să se supună şi să fie ascultători pe cei mici, slabi, proşti, cinstiţi.

Closetul şi dormitorul – două teritorii libere, unde se transmit secretele, unde se concentrează viaţa conspirativă a internatului. Şi educatorii se înşală considerând că, pentru dormitor şi closet, sunt suficiente

măsuri unilaterale de vigilenţă.

Cunosc un caz în care un băiat s-a dus târâş, noaptea, până la patul duşmanului său, l-a pişcat, l-a tras de urechi, de păr şi l-a avertizat: „Să nu faci gălăgie, că, dacă strigi şi-l trezeşti pe domnu', o să te dea afara4.

Cunosc, de asemenea, un caz în care unui băiat i-au turnat apă-n pat intenţionat, ca supraveghetorul să-i pună ruşinoasa muşama.

Cunosc un caz în care un monitor le-a tăiat unghiile până la sânge, nemilos, colegilor care-i erau antipatici.

Un alt elev de serviciu l-a pus intenţionat pe un băiat să facă baie în cada plină cu apă rece pentru că se supărase pe el.

Teroarea forţelor malefice se poate înrădăcina în internat, otrăvind atmosfera, extinzând epidemia morală, lezând şi devastând. Şi abia într-o atmosferă de minciună, de constrângere, secretomanie, opresiune, violenţă, răfuieli tacite, denunţuri false, frică şi tăcere, într-o atmosferă saturată de miasmele putreziciunii morale apar epidemiile de masturbare şi acţiunile criminale. Un educator care a nimerit într-o astfel de cloacă fie fuge, fie, dacă nu poate da bir cu fugiţii, ascunde realitatea.

23

ÎN CURÂND, COPIII OBSERVĂ că supraveghetorul ascunde unele lucruri faţă de şefii lui, că nu se bucură de atenţia lui decât cei care au anumite merite, că se expun aversiunii sale cei din vina cărora el, supraveghetorul, a fost admonestat.

Între supraveghetor şi copii se încheie un fel de tranzacţie tacită: ne prefacem toţi că lucrurile se prezintă cum nu se poate mai bine, că nu ştim nimic, chiar dacă „s-a întâmplat ceva4.

Aşa se face că, la urechile directorului de internat, în biroul lui liniştit, nu ajung prea multe, iar dincolo de zidurile internatului nu răzbate nimic. Copiii comit o serie întreagă de fapte nepermise şi condamnabile, iar el le tolerează din superficialitate, incompetenţă sau rea-voinţă.

Poate tocmai de aceea copiii de la internat sunt aşa

de timizi şi tăcuţi, răspunzând cu plăcere numai la întrebările banale: „Te simţi bine, eşti ascultător”, dar se cufundă într-o tăcere discretă atunci când „s-ar putea trăda” Poate tocmai de aceea internatul poartă pecetea unor secrete urâte, iar dialogul cu un copil care la fiecare întrebare se înţelege din ochi cu educatorul devine jenant şi neplăcut?…

În partea a treia a acestei cărţi, voi povesti cum am asigurat, în organizarea Casei Orfanilor, un serviciu de ajutor pentru copii fără teama unor urmări neplăcute, cum am introdus transparenţa în viaţa internatului.

24

ORICE ZI CENUŞIE DE GRIJI ŞI AGITAŢIE apăsătoare îşi are copiii ei, cu care te poţi înţelege sau nu, aşa cum se întâmplă, de altfel, şi cu orice zi festivă, solemnă, de sărbătoare.

Pentru educatorul care conduce activităţile corale, cel mai bun copil e cel care are vocea mai puternică; pentru educatorul de gimnastică – cel mai agil. Primul se gândeşte la performanţa corului; celălalt, la turneul de întreceri sportive.

Copiii capabili, bine-crescuţi, curajoşi îi fac cinste Casei în cursul vizitelor de gală, reprezintă în mod favorabil instituţia, sunt o dovadă a calităţii educatorilor; şi se poartă frumos – îi oferă un buchet de flori persoanei cu funcţia cea mai importantă.

Poate, oare, educatorul să nu le fie recunoscător? Şi ce dacă a cântat în cor sau la vioară, ce dacă şi-a interpretat cu fantezie rolul în comedie? Nu-i meritul lui. Şi, plin de scrupule, onestul educator, depăşindu-se pe sine, reuşeşte să-şi ascundă nobila-i emoţie.

Procedează, oare, corect? Oare această indiferenţă simulată poate induce în eroare şi, dacă o face, nu nedreptăţeşte pe cineva? Pentru copii, aceasta a fost o zi importantă, solemnă, memorabilă – puţin năucitoare, cu un sentiment de teamă din cauza prezenţei atâtor persoane străine, importante; se strângeau pe lângă cei care le erau mai apropiaţi pentru că apreciau cel mai mult cuvintele lor

de laudă, le aşteptau, aveau dreptul la ele…

Nu le permite să se înfumureze, dar trebuie să le recunoşti meritele…

Şi atunci, cum rămâne cu directiva egalităţii absolute a tuturor copiilor? Păi, o asemenea directivă e o minciună.

25

EDUCATORUL-INSTRUCTOR DE PRACTICĂ are anumiţi copii care îi procură o plăcută emoţie, îl recompensează pentru eforturile depuse; copii de duminică ai sufletului său – îndrăgiţi, absolut indiferent de valoarea şi utilitatea a ceea ce-i aduc.

Drăguţi, pentru că sunt frumoşi; drăguţi, pentru că sunt senini, veseli, recunoscători, zâmbitori; drăguţi, pentru că-s tăcuţi, serioşi, concentraţi şi îngânduraţi; drăguţi, pentru că-s mici, neajutoraţi şi zăpăciţi; drăguţi, pentru că-s critici, îndrăzneţi şi plini de revoltă.

În funcţie de ţinuta spirituală sau de idealurile educatorului, şi copiii sunt diferiţi pentru persoane diferite: pentru unii, sunt doar apropiaţi; pentru alţii, sunt nişte comori.

Unul i se impune prin energia lui, altul îl înduioşează prin jovialitate, al treilea îi aduce aminte de propria-i copilărie, al patrulea prin îngrijorarea faţă de viitorul care-l aşteaptă, al cincilea îl sperie prin proiectele sale înalte, al şaselea cu caracterul lui temător şi supus. Dintre toţi aceşti mulţi copii drăguţi, la unul ţii ca la fiinţa cea mai apropiată, căreia nu-i doreşti decât binele, ale cărei lacrimi te dor cel mai mult, a cărei bunăvoinţă o cauţi cel mai stăruitor, care ai dori să nu te uite.

Cum de s-a întâmplat aşa? Când? Nu ştii. S-a întâmplat deodată, fără motiv, pe neaşteptate, ca dragostea adevărată.

Nu te ascunde: zâmbetul, tonul vocii, privirile te trădează. Iar ceilalţi copii? Nu-ţi fie teamă, nu le va părea prea rău; şi ei au preferaţii lor.

26

PEDAGOGII TINERI ŞI SENSIBILI sunt înclinaţi să ţină mai mult la copiii tăcuţi, pe care mulţimea îi

timorează, la cei cu ochi trişti şi cu sufletul plin de un dor nelămurit. Spre aceşti uitaţi, lăsaţi în umbră, se îndreaptă sentimentele lor cele mai fierbinţi, lor doresc să le câştige încrederea, pe ei îi aşteaptă să le facă anumite confidenţe. Ce simte, la ce se gândesc aceşti îngeri cu aripi obosite?

Marea masă a copiilor se miră. Cum să-l iubeşti, doar e aşa de prost! Pe cel preferat, cel mai deunăzi evitat ca un zero, în cel mai bun caz împins cât colo, când le ieşea în drum, acum îl persecută în mod intenţionat şi sistematic. Sunt invidioşi pe el pentru că alegerea adultului a fost nefericită.

Educatorul începe o luptă inegală pentru preferatul său – şi pierde. Dându-şi seama c-a făcut o greşeală, încearcă încet-încet, pe nesimţite, să-l îndepărteze de sine. El înţelege, se îndepărtează, priveşte trist, cu un sentiment de reproş, cu ochii umezi. Educatorul suferă: îi e ciudă pe sine însuşi, ca şi pe copii.

Poetule, dacă ai şti că acest copil poetic ascunde numai un singur secret în ochii lui mari cu sprâncene lungi – secretul unei tuberculoze ereditare –, atunci, în loc să aştepţi nişte confesiuni, poate ar fi mai bine să aştepţi apariţia tusei; în loc de săruturi, mai bine i-ai da ulei de peşte cu gaiacol. Ai putea evita multe momente neplăcute atât pentru el, cât şi pentru tine şi ceilalţi copii.

27

SE ÎNTÂMPLĂ SĂ-ŢI PLACĂ DE-UN COPIL, dar sentimentele să nu fie reciproce. Lui îi place să se joace cu mingea, să facă întreceri, să se joace de-a războiul; ţie ţi-ar plăcea să-l mângâi, să-l îmbrăţişezi, să-l săruţi. Dar pe el asta îl enervează, îl crispează, îl umileşte şi, fie începe să evite manifestările afective inoportune, fie îţi cuprinde gâtul cu braţele şi-ţi cere haine noi. Este vina ta, nu a lui.

Se întâmplă, de asemenea, ca acelaşi copil să fie ţinta sentimentelor mai multor persoane dintre adulţi, situaţie în care micul favorit navighează cu îndemânare în aşa fel, încât să nu-l dezamăgească pe niciunul. Pentru că tu îi vei permite să plece la culcare mai târziu, administratoarea îi va schimba ciorapii rupţi, iar bucătăreasa îi va oferi un

măr sau nişte struguri.

Se întâmplă ca un copil senzual sau pervertit să-şi găsească satisfacţia în mângâieri. Îi place să te mângâie pe mână, pentru că este aşa moale, spune el, părul tău miroase frumos, te sărută în ureche sau pe gât sau îţi sărută pe rând fiecare deget iubit. Nu te lăsa adormit: sunt mângâieri lascive.

În copil trăiesc şi sentimente erotice. Natura i-a atribuit vieţii funcţia de creştere şi înmulţire; este o lege care afectează oamenii, animalele, plantele. Impulsurile sexuale nu apar brusc şi din nimic; ele sunt încă uşor adormite, dar răsuflarea discretă le-o poţi percepe deja. Sunt mişcări, îmbrăţişări, sărutări şi jocuri de copii care în secret sau în mod vizibil au un caracter senzual.

Dar educatorul nu are de ce să-şi dea ochii peste cap, nici să-şi încrucişeze mâinile de uimire, nici să se lepede de aşa ceva cu indignare.

Oferă dinamism vieţii copilului, ca să nu ajungă să se plictisească, dă-i voie să alerge şi să facă gălăgie, să doarmă atât cât vrea; şi atunci, impulsul sexual va înmuguri liniştit, fără să murdărească şi fără consecinţe negative.

28

OCHIUL CERCETĂTOR AL ŞTIINŢEI a observat impulsul sexual în sentimentele părinţilor. Mama care-şi hrăneşte copilul la sân îi cedează copilului în aceeaşi măsură ca şi un tată care sărută mânuţele reci ale copilului care a murit.

Faptul că mângâi nevinovat un copil pe obraz sau pe păr, că-l înveleşti seara cu plapuma sau chiar că te rogi să-i dea Dumnezeu noroc, când doarme liniştit şi stai la căpătâiul pătuţului – sunt manifestări ale unui sentiment erotic sănătos, dar a-l da în grija specială a personalului de serviciu, a-i căuta o satisfacţie superioară printr-o discuţie searbădă la cofetărie reprezintă o denaturare.

Pentru simţurile denaturate, tocite, aceste sentimente sunt prea diluate şi imperceptibile. În asemenea cazuri, mama trebuie să-şi acopere copilul de

sărutări pe picioare, pe spinare, pe burtică, pentru a putea simţi ceea ce-i oferă unei mame sănătoase o simplă şi uşoară atingere. Nu-i ajunge măsura normală, senzuală, vrea mai mult: gestul lasciv.

Te miri – poate nu vrei să crezi? Poate am spus ceea ce presimţeai şi tu, ceea ce presupuneai, dar respingeai, iritat.

Pentru că nu ştii că instinctul reproducerii, în diferitele sale manifestări, oscilează între inspiraţia creatoare cea mai sublimă şi crima cea mai oribilă.

Din sentimentele pe care le nutreşti faţă de copii, trebuie să-ţi dai seama şi să veghezi asupra acestui instinct, pentru că şi pe tine, cel care nu numai educi, dar eşti şi educat de copii – şi pe tine aceştia te pot devia.

Cei patru pereţi ai casei, şcolii, internatului ascund secrete sumbre. Din când în când, câte un scandal legat de cine ştie ce fapte reprobabile face lumină asupra lor pentru o fracţiune de secundă. Şi apoi, din nou întuneric.

În violenţele instituţionalizate pe care educaţia actuală şi le permite asupra sufletelor copiilor – prin sclavia, secretul şi autoritatea absolută –, se ascund, fără îndoială, şi zburdălnicia, dar şi crima.

29

EDUCATORUL-APOSTOL. Viitorul naţiunii. Fericirea generaţiilor viitoare.

Dar unde-şi află locul, în toate acestea, propria mea viaţă? Propriul meu trecut, propria mea fericire, propria mea inimă? împart idei în stânga şi-n dreapta, sfaturi, avertismente, sentimente – le-mpart cu dărnicie. Când, în orice moment, vine mereu alt copil, cu alte şi alte cereri, rugăminţi sau întrebări, consumându-ţi timpul, ocupându-ţi mintea şi emoţia, simţi uneori dureros că, fiind soarele acestui roi de copii, te vei stinge la un moment dat, că, tot luminând, vei pierde treptat rază după rază.

Totul pentru copii, iar mie ce-mi rămâne?

Ei capătă putere, consistenţă din cunoştinţele, din experienţa, din indicaţiile morale, îşi fac rezerve – pe când eu pierd. Şi atunci, cum să-ţi gospodăreşti în continuare

rezervele propriilor tale forţe sufleteşti ca să nu ajungi la faliment?

Să presupunem că educatorul n-are o tinereţe a lui proprie, care să-şi ceară drepturile, n-are o familie care să-l revendice, n-are griji materiale care să-i dea stări de nelinişte, n-are indispoziţii fizice, care să-i creeze probleme. Chiar dacă ar fi dăruit în întregime sacrei misiuni a educaţiei, trebuie să aibă şi el sentimente. Cum să şi le salveze de la dezintegrare?

Şi, când se întoarce la internat, care ar trebui să fie casa lui, dacă nu le poate adresa un salut din inimă tuturor copiilor, n-ar avea, oare, dreptul să-i zâmbească doar unuia? Când iese seara din dormitor, neputându-le ura tuturor noapte-bună printr-un gest de tandreţe, oare nu-i poate favoriza măcar din când în când pe unul sau doi cu un cuvânt: „Noapte bună, copilaş, somn uşor, ştrengar mic”? Tunând şi fulgerând pentru cea mai mică vină, oare n-ar avea şi dreptul de a-l ierta din priviri pe cel care-şi face reproşuri amare?

Şi, chiar dacă se înşală, chiar dacă nu l-a ales pe cel mai valoros, ce contează? Plăcuta emoţie pe care i-o inspiră îl recompensează pe el pentru câte şi mai câte alte emoţii neplăcute; zâmbetul pe care i l-a adresat un copil îndrăgit îi permite lui să le zâmbească multor altor copii.

Există, poate, educatori pentru care toţi copiii sunt la fel de indiferenţi sau chiar odioşi, dar nu există niciunul pentru care toţi sunt la fel de drăguţi şi dragi.

30

SĂ PRESUPUNEM C-AR PUTEA EXISTA o egalitate absolută. Nu există copii disciplinaţi sau indisciplinaţi, nici simpatici sau antipatici. Pentru toţi aceleaşi felii de pâine, aceleaşi porţii de supă, aceleaşi ore de somn şi veghe, aceeaşi severitate sau toleranţă, aceeaşi nemiloasă uniformă, aceleaşi porţii, acelaşi regulament, aceleaşi sentimente. În ciuda evidentei absurdităţi a unei asemenea presupuneri, să zicem că aşa ar trebui să fie. Niciun fel de privilegii, niciun fel de excepţii, niciun fel de favoritisme, pentru că dăunează.

Chiar şi într-o asemenea situaţie, educatorul are voie să greşească, suportând consecinţele greşelilor sale.

Scrisorile lui Pestalozzf despre şederea lui la Stanz reprezintă cea mai frumoasă lucrare a unui educator practicant: „Unul dintre cei mai îndrăgiţi elevi ai mei a abuzat de afecţiunea mea şi şi-a permis să-l ameninţe pe nedrept pe altul ceea ce m-a revoltat; l-am făcut să simtă cât de nemulţumit eram într-un mod destul de aspru”.

Miracol: marele Pestalozzi avea şi el preferaţi, îşi ieşea din sărite…

Fie prin exces de încredere, fie prin laude exagerate a greşit; şi el a fost primul care a suportat consecinţele, a fost pedepsit – s-a înşelat.

Uneori, te şi miri cât de repede, cât de dureros trebuie să ispăşească un educator consecinţele greşelilor săvârşite. Şi trebuie să şi le corecteze cu multă atenţie.

Din păcate, uneori, în legătură cu cele mai importante probleme, acest lucru nu mai e posibil.

31

NU FACEŢI ZGOMOT!

Copiii nu-şi descarcă decât parţial energia pe care o au în laringe, în plămâni, în suflet, doar o parte din ţipătul care le zace în muşchi. Dar, ascultători, ei reduc totul la limita acceptabilă.

Linişte – aceasta e deviza unei ore de curs la şcoală. Nu-i voie să faci gălăgie în timpul mesei.

Nu faceţi gălăgie în dormitor.

Copiii sunt cu atât mai înduioşători, cu cât se abţin să facă zgomot, te impresionează până la lacrimi cât de atent se deplasează, ca să nu facă să scârţâie masa, mişcând-o, se evită reciproc, îşi dau prioritate unul altuia, numai să nu apară vreo discuţie, numai să nu se întâmple ceva, pentru că imediat ar auzi din nou odioasele cuvinte: „Fără gălăgie!”

Nici în curte nu-i voie să ţipi, pentru că-i deranjezi pe vecini.

Şi singura lor vină e că fiecare metru de teren costă enorm în oraş.

Nu sunteţi în pădure – o observaţie cinică, o pedeapsă brutală aplicată copilului pentru că nu poate fi acolo unde ar trebui.

Daţi-i voie să alerge după pofta inimii prin luncă şi nu va mai face gălăgie, nu se va mai auzi decât un agreabil ciripit al puiului de om.

Chiar dacă nu toţi, în orice caz marea majoritate a copiilor preferă mişcarea şi zgomotul; de libertatea de a se mişca şi de a striga depinde sănătatea lor fizică şi morală. Iar tu, ştiind toate acestea, trebuie să le spui tot timpul: „Staţi cuminţi – şi linişte”.

32

FACI TOT TIMPUL, CU CONSECVENŢĂ, aceeaşi greşeală de a combate încăpăţânarea firească a copilului.

Nu vreau!

Nu vreau să mă duc la culcare pentru că, deşi ceasul arată că e ora stingerii, este o seară atât de frumoasă, cu miresme îmbătătoare, cu zâmbet de stele semănate pe un petec de cer. Nu vreau să mă duc la şcoală pentru că astă-noapte a dat prima zăpadă şi lumea este atât de veselă. Nu vreau să mă scol pentru că e frig, e trist. Prefer să nu mănânc de prânz, ca să pot termina partida de fotbal. Nu-i cer scuze învăţătoarei, că m-a pedepsit pe nedrept. Nu vreau să-mi fac temele pentru că citesc *Robinson*. Nu vreau să iau pantalonii scurţi pentru c-or să râdă de mine. Trebuie.

Există ordine pe care le dai, la rându-ţi, pentru că ţi s-a ordonat pe un ton ameninţător, dar neconvingător; şi n-ai cum să nu execuţi un ordin.

Ascultă-mă – şi nu numai pe mine, care cântăresc fiecare dispoziţie, înainte de a o comunica, dar şi pe cei mulţi, anonimi, ale căror drepturi sunt crude şi injuste.

Învaţă, respectă, crede!

„Nu vreau!” este strigătul sufletului de copil, iar tu trebuie să-l înăbuşi, pentru că nu-i în pădure, pentru că omul contemporan trăieşte în societate.

Trebuie, pentru că altfel iese un haos.

Cu cât vei respinge mai blând opoziţia copilului, cu

atât mai bine; cu cât mai repede şi mai temeinic, cu atât mai puţin dureroasă va fi necesara disciplină a colectivităţii, pe care trebuie s-o impui, şi cu atât mai uşor vei obţine ordinea minim necesară. Dar vai de tine, dacă, din cauză că eşti blând, nu vei reuşi.

În lipsa organizării, în condiţii de debandadă, numai unii copii, cei excepţionali, vor reuşi să se dezvolte în mod fericit, în schimb ceilalţi se vor pierde cu zecile.

33

SUNT GREŞELI PE CARE LE VEI SĂVÂRŞI MEREU, pentru că eşti om, nu maşină.

Trist, obosit, suferind, dezamăgit, distingi la copil trăsătura care, odată devenit adult, îl va face să fie rău şi corupt: ipocrizia, calculul rece, îngâmfarea dezgustătoare, viclenia măruntă, voracitatea feroce – nu cumva te pripeşti cu aceste afirmaţii?

Nu-mi ies calculele. Tot timpul intră câte un copil, cu toate că accesul în cancelarie este relativ interzis. Ultimul a venit un băieţel, aducându-mi în dar o mână de flori: bucheţelul îl arunc pe geam, iar pe el îl iau de urechi şi-l dau afară.

De ce să mai adaugi încă un exemplu la şi aşa prea multele gesturi neînţelese, brutale…

Dar copilul este iertător. Se simte jignit, se enervează – apoi se mai gândeşte şi, de cele mai multe ori, tot el, de bună-credinţă, îşi găseşte o vină. Câţiva, mai sensibili, te vor evita când eşti nervos şi ocupat. Şi te vor ierta, ştiind că eşti de treabă.

Şi nu e vorba de cine ştie ce intuiţie supranaturală a copilului, în sensul că ştie cine-l iubeşte, ci de sensibilitatea unei fiinţe dependente, care trebuie să te cunoască temeinic, pentru că-n mâinile tale se află prosperitatea ei. La fel se-ntâmplă şi cu un funcţionar-sclav care atâta îşi studiază şeful şi se gândeşte la el, până-i descoperă toate obiceiurile, preferinţele, toanele, tremuratul buzelor, gesturile mâinii, strălucirea ochilor. Şi, din acel moment, ştie când să-i ceară o majorare de salariu sau concediu, ştie să aştepte uneori săptămâni la rând,

răbdător, momentul prielnic. Daţi-le independenţă şi vor pierde în scurt timp acest simţ al observaţiei.

Copilul iartă o greşeală de tact, o nedreptate, dar nu se ataşează de educator, dacă acesta e pedant sau un despot rigid. Şi orice act de ipocrizie îl respinge cu aversiune şi-l ridiculizează.

34

N-AI CUM SĂ EVIŢI GREŞELILE care decurg din năravul folosirii cuvintelor uzate, al acţiunilor general-acceptate, din atitudinea comună faţă de copii, ca fiinţe inferioare, iresponsabile, nostime în naiva lor lipsă de experienţă.

Vei privi dispreţuitor, în mod neserios, cu un aer protector, grijile, dorinţele, întrebările lor şi întotdeauna îl vei răni dureros pe careva dintre ei.

Copilul are dreptul să ceară respect pentru tristeţea lui, fie c-ar fi vorba de o simplă pietricică pe care a pierdut-o, fie de o dorinţă, fie de o plimbare la care el nu vrea să-şi ia paltonul, iar afară e ger, fie de o întrebare aparent fără nicio legătură. Tu nu vrei să iei parte la pierderea suferită de el, ci spui scurt: „Nu se poate”, şi-i respingi astfel rugămintea, sau: „Eşti un prostK, cu care-i lămureşti toate îndoielile.

Ştii de ce voia unul dintre băieţi să-şi ia pelerina într-o zi călduroasă? Pentru că are un petic urât în genunchiul ciorapului, iar în parc se va întâlni cu o fetiţă pe care o iubeşte…

N-ai timp, nu poţi să le ştii pe toate, să iei o hotărâre, să descoperi motivele ascunse ale unor dorinţe aparent fără niciun sens, să te iniţiezi în domeniile necercetate ale logicii, fanteziei, ale modului specific copilului de a căuta adevărul, să te adaptezi la aspiraţiile şi la preferinţele lui.

Aceste greşeli le vei tot săvârşi, pentru că numai acela care nu face nimic nu greşeşte.

35

SUNT UN REPEZIT. Departe de mine liniştea olimpiană – şi nici echilibrul filosofic nu-i elementul meu specific. Ceea ce nu-i bine. Dar ce să fac, dacă nu pot fi

altfel?

Când voi fi tras la răspundere de stăpânul vieţii în calitatea mea de econom, mă voi supăra că sclavul-copil nu pricepe cu câtă trudă reuşesc să obţin pentru el o za în plus pentru lanţul cu care este legat, un gram mai puţin pentru jugul pe care-l poartă. Văd opoziţie acolo unde eu nu pot ceda nimic şi ca funcţionar îţi spun: trebuie, chiar dacă grădinarul din mine ştie prea bine că nu poţi. Sluga se supără că animalele slăbesc, omul se bucură când copiii trăiesc. Sunt concomitent temnicer de închisoare şi cel care veghează la respectarea ordinii cerute de şefi; egal printre egali, sclav printre tovarăşii de sclavie, mă revolt împotriva legii-despot.

Când mă lovesc de o problemă dificilă, pe care sunt total incapabil s-o rezolv, când aud prevestite fenomene îngrozitoare pe care n-am cum să le evit, muncit de temeri şi prevestiri, dar văzând încrederea şi lipsa lor de griji, simt cum mă cuprinde furia durerii sau, dimpotrivă, o bunăvoinţă plină de afecţiune. Când disting în copil scânteia nemuritoare furată din focul zeilor, strălucirea unei gândiri indisciplinate, nobleţea unei furii, elanul înflăcărat, tristeţea toamnei, blândeţea victimei, demnitatea temătoare, căutarea energică, plină de bucurie, de încredere, de entuziasm a cauzelor şi scopurilor, încercările laborioase, reflexul redutabil al conştiinţei – îmi aplec genunchiul cu toată umilinţa, pentru că mă simt mai slab, mai rău, mai laş.

Ce sunt eu pentru voi, dacă nu balast în zborul vostru liber, pânză de păianjen faţă de aripile voastre colorate, foarfecele care are sângeroasa misiune să reteze toate elanurile voastre clocotind de viaţă.

Stau de-a curmezişul drumului vostru sau, lipsit de culoare şi ilar, vă calc în picioare fără niciun sens, vă ocărăsc, vă bat la cap, tac sau vă conving de ceea ce nici eu nu cred.

36

EDUCATORII BUNI SE DEOSEBESC DE CEI RĂI doar prin numărul de greşeli săvârşite, după numărul de

nedreptăţi făcute copiilor.

Există greşeli pe care un educator bun nu le săvârşeşte decât o singură dată şi, după ce le-a evaluat critic, nu le mai repetă, amintindu-şi mult timp c-a procedat greşit. Dacă s-a întâmplat să procedeze incorect, fără tact, cu părere de rău îşi concentrează toate eforturile spre încercarea de a-şi crea automatisme din acţiunile mărunte şi plictisitoare, ştiind că, în asemenea cazuri, greşeşte pentru că este mereu presat de timp. Un educator rău aruncă în spatele copiilor vina pentru propriile sale erori.

Un educator bun ştie că merită să te gândeşti la orice episod, oricât de nesemnificativ, pentru că-n spatele lui se ascunde o problemă generală – şi nu dispreţuieşte nimic.

Cel bun ştie ce face la cererea autorităţilor atotputernice, a bisericii dominante, care are de partea ei forţa tradiţiei, a obiceiurilor deja acceptate, sub presiunea nemiloasă a condiţiilor exterioare. El ştie că toate aceste obligaţii au în vedere binele copiilor numai în măsura în care-i învaţă să se supună, să fie maleabili, calculaţi, îi învaţă ca mai târziu, când vor fi mari, să accepte compromisul.

Un educator rău consideră că, în orice caz, copiii trebuie să nu facă gălăgie, să nu-şi păteze hainele şi să înveţe conştiincios formule gramaticale.

Un educator rezonabil n-o face pe supăratul, zicând că nu-i înţelege pe copii, ci se gândeşte, caută, îi întreabă. Ei îl învaţă să nu-i rănească prea dureros, chiar dacă vrea să înveţe.

37

„LA MINE NU EXISTĂ PEDEPSE”, spune un pedagog şi uneori îi vine greu să-şi închipuie nu numai că, ba da, la el sunt pedepse, dar şi că sunt foarte aspre.

Nu există carcera întunecoasă, dar există izolarea şi lipsirea de libertate. Doar că-l pune la colţ, îl aşază la o masă separată, nu-i permite să-şi viziteze familia. I se iau minge, magnet, fotografie, sticluţă de parfum – cu alte cuvinte, i se confiscă averea. I se interzice să meargă la

culcare odată cu cei mari, în zilele de sărbătoare nu i se permite să se îmbrace cu hainele noi – cu alte cuvinte, lipsire de anumite drepturi şi privilegii. Şi, în sfârşit, nu tot pedeapsă este faptul că educatorul se poartă rece faţă de el, plin de repulsie, arătându-şi nemulţumirea?

Evident că dai pedepse, doar că le-ai mai îmblânzit cât de cât sau le-ai schimbat forma. Copiii se tem: va fi o pedeapsă aspră, uşoară sau doar una de formă? Trebuie să înţelegi că, atâta timp cât copiii se tem, vorbim de regim disciplinar.

Poţi biciui iubirea de sine sau sentimentele copilului, la fel cum înainte era biciuit trupul.

38

NU EXISTĂ PEDEPSE.

Eu doar îi explic c-a procedat greşit.

Şi cum îi explici?

Îi spui că, dacă nu se cuminţeşte, vei fi obligat să-l elimini. Naivule, pentru copil, astfel de cuvinte sunt pedeapsa cu moartea. N-o să-l elimini: cel pe care l-ai eliminat anul trecut era bolnav, nu era normal, dar acesta e sănătos, e un puşti simpatic care va deveni un om de toată isprava; vrei doar să-l sperii. Evident, nici dădaca nu-l dă pe copil cerşetorului, nu-l duce în pădure, să-l lase acolo, ca să-l mănânce lupii – şi ea vrea doar să-l sperie. Îi chemi pe tutorii orfanului, să stea de vorbă cu el – o ameninţare şi mai rafinată.

Îl ameninţi că-l pui să doarmă pe coridor, să mănânce pe scări, că-i pui bărbiţă ca la sugari – adică îl ameninţi întotdeauna cu o pedeapsă de un nivel mai ridicat cu o treaptă faţă de cele uzuale.

Uneori, ameninţările sunt imateriale, nedefinite: îţi spun pentru ultima dată.

O să vezi tu ce-o să se-ntâmple.

Până la urmă tot vei suporta consecinţele.

Eu de-acum nu-ţi mai zic nimic: n-ai decât să faci ce vrei. De-acum o să mă ocup serios de tine.

Numai diversitatea acestor exprimări dovedeşte cât de răspândite sunt, ca să nu zic cât se abuzează de ele. Iar

copilul chiar crede uneori, întotdeauna crede măcar pe jumătate:

Ce-o să se-ntâmple cu mine acum?

Nu m-a pedepsit; şi, dacă mă pedepseşte, când? Şi cum? Teama faţă de necunoscut, faţă de neaşteptat.

De îndată ce l-ai pedepsit, el se îndepărtează imediat de acea trăire dureroasă, încearcă să ajungă din nou la împăcare, să uite. Dar, când se trezeşte a doua zi, după ce l-ai ameninţat cu o pedeapsă oarecare, el simte că se apropie de clipa dificilei răfuieli. Prin ameninţări, copiii pot fi ţinuţi, într-adevăr, într-o disciplină exemplară, iar cineva cu un simţ critic mai atenuat ar putea crede chiar că e vorba de un mod de acţiune mai blând – dar, în realitate, ameninţarea nedusă la îndeplinire este o gravă pedeapsă.

39

EXISTĂ CONVINGEREA GREŞITĂ, bazată pe o observaţie superficială, că un copil uită repede şi supărările, şi resentimentele, şi hotărârile. Acum plânge, acum râde din nou. Acum s-a certat, acum se joacă din nou – ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Acum o oră, a promis că se cuminţeşte şi iată-l, din nou, făcând aceleaşi năzbâtii.

Nu-i chiar aşa: copiii păstrează mult timp resentimentele, sunt capabili să-ţi reproşeze o nedreptate pe care le-ai făcut-o în urmă cu un an. Dar un copil nu-şi duce la îndeplinire hotărârea luată atunci, pentru că n-are cum.

Aleargă şi se joacă, pentru că s-a lăsat dus de atmosfera generală de veselie; dar el revine la gândurile lui pline de îngrijorare – în tăcere, când ţine cartea-n faţă, sau seara, înainte de a adormi.

Uneori, îţi dai seama că un copil te evită. Nu vine să te întrebe nimic, nu-ţi zâmbeşte când trece pe lângă tine, nu vine în biroul tău.

Mă temeam să nu vă supăraţi iarăşi, răspunde, când este întrebat.

Abia dacă mai reuşeşti să-ţi aduci aminte că, în urmă cu o săptămână, pentru o vină oarecare, i-ai spus ceva destul de neplăcut, pe un ton destul de sever. Iar copilul

ambiţios ori sensibil a trăit multe momente neplăcute în tăcere, fără ca tu măcar să-l observi.

Copilul nu uită.

O văduvă în doliu uită pentru o clipă de necazul ei, într-o discuţie veselă, şi râde din toată inima, pentru ca apoi să ofteze: „Of, eu râd, iar săracul meu soţ e-n cimitir”. Pentru că ştie că aşa se cade. Iar copiii învaţă repede şi ei această lecţie; îl admonestezi aspru că-i prea vesel, când ar trebui să fie trist şi spăsit, iar el ascultă. Mi s-a întâmplat nu o dată să văd cum un copil, care participa activ la un joc, brusc se întrista şi-şi pierdea orice vervă când întâlnea privirea mea posomorâtă. „Da, e adevărat, nu trebuie să mă joc, dacă e supărat pe mine”.

Nu uita că sunt copii care o fac pe indiferenţii: să nu-şi închipuie cumva că le e frică, sau că-şi fac griji, sau că ţin minte ce li s-a spus. Dacă pedeapsa primită a fost de natură să-i umilească, onoarea lor le cere ca tocmai de aceea să nu lase să se vadă nimic. Sunt copii care, de cele mai multe ori, resimt cel mai tare aceste pedepse şi le ţin minte vreme îndelungată.

40

NU EXISTĂ PEDEPSE. Sunt numai dojeni, mustrări, vorbe. Dar dacă în aceste vorbe se ascunde dorinţa de a umili?

Uită-te şi tu cum arată caietul tău! Cu cine-oi fi semănând?!

Frumos din partea ta! Ia uitaţi-vă ce-a făcut!

Iar publicul, tovarăşii lui de joacă, sunt obligaţi să zâmbească ironic, să-şi exprime uimirea, dispreţul. Unii fac acest lucru, dar nu toţi, pentru că ei, cu cât sunt mai corecţi, cu atât sunt mai reticenţi în a emite o judecată în dezavantajul cuiva.

Şi mai există un fel de pedeapsă: dispreţul permanent şi resemnarea umilitoare.

N-ai mâncat? Tot ultimul eşti? Iar ai uitat?

Educatorul îl priveşte cu reproş, dă din mână a lehamite şi oftează ca un om disperat.

Ştiindu-se vinovat, delincventul lasă capul în jos, iar

uneori, plin de ură şi dorinţă de răzbunare, se uită cu coada ochiului la haita care l-a încolţit, pentru ca, la momentul oportun, să ştie cu cine să se răfuiască.

Dă-mi-l mie – unul dintre băieţi repetă aceste cuvinte mai des decât alţii.

L-am apostrofat într-o formă destul de aspră pentru acest obicei urât. Un an mai târziu, când am înregistrat poreclele pe care le aveau copiii, am primit ecoul năravului: printre ceilalţi, copilul respectiv avea porecla cea mai dureroasă: „Dămilmie – cerşetorul”.

Batjocura este o pedeapsă gravă, dureroasă.

41

TE ADRESEZI AFECTIVITĂŢII.

Doar atâta mă iubeşti tu pe mine? Mi-ai promis.

Aşa te ţii tu de cuvânt?

O rugăminte calmă, un reproş făcut cu afecţiune, un sărut pe frunte, drept avans pentru că i-ai cerut să se-ndrepte şi abia în cele din urmă îl obligi să facă o nouă promisiune.

Şi-l laşi pe copil cu o mare greutate în suflet: prin bunătatea ta, prin iertarea ta mărinimoasă şi în ciuda faptului că se simte neputincios, că adesea el însuşi nu crede în posibilitatea lui de a se îndrepta, l-ai obligat să-şi reînnoiască promisiunea, să ia hotărârea de a începe încă o dată lupta hotărâtoare împotriva caracterului său repezit sau împotriva lenei sau imprăştierii – cu alte cuvinte, lupta cu sine.

Şi ce mă fac dacă iar uit, întârzii, mă bat, răspund obraznic, pierd lucrurile?

Uneori, o sărutare pe frunte leagă cu lanţuri mai grele decât nuiaua.

N-aţi observat că, dacă un copil mai face o boacănă după ce a promis că se-ndreaptă, să te ţii, pentru că după prima va urma a doua, a treia şi aşa mai departe?

Îl doare faptul c-a fost învins în această luptă şi-i e ciudă pe educator că l-a făcut să intre într-o luptă inegală, printr-o promisiune smulsă prin vicleşug. Iar, dacă vei mai încerca să faci vreun apel care să-i pună conştiinţa ori

sentimentele pe jar, te va refuza fără drept de apel.

La enervarea lui, răspunzi şi tu la fel: nervos, zgomotos, ţipi. Copilul nu ascultă, dar simte că l-ai scos din inima ta, că-l lipseşti de bunăvoinţa ta. Se simte străin, singur – în jurul lui e pustiu. Iar tu, condus de emoţie, îi dai toate pedepsele: şi ameninţări, şi reproşuri, şi batjocură, şi toate celelalte măsuri represive.

Uită-te cu câtă compătimire e privit de tovarăşii lui, cu câtă blândeţe încearcă ei să-l consoleze: „Domnul a zis numai aşa… Nu-ţi fie teamă, nu-i nimic; nu-ţi face griji, o să uite”.

Totul cu grijă, ca să nu-l scoată din sărite pe educator, să nu împartă aceeaşi soartă cu victima revoltată.

De câte ori am făcut „tărăboi”, pe lângă sentimentul de dezgust, am mai simţit în mod clar şi că l-am nedreptăţit pe copil, dar am şi învăţat multe despre o mare calitate – solidaritatea în nenorocire. Micii sclavi ştiu ce e durerea.

42

UNEORI, CERTÂND UN COPIL, vezi în privirea lui o sumedenie de gânduri de revoltă.

Eu: „Poate-ţi închipui c-am uitat. Îmi amintesc foarte bine”.

Incapabil să se prefacă perfect că se căieşte, copilul îţi spune, printr-o privire lipsită de bunăvoinţă: „Nu-i vina mea că ai o memorie atât de bună”.

Eu: „Am avut multă răbdare. Am aşteptat să te îndrepţi”.

El: „Mare păcat. Nu trebuia s-aştepţi”.

Eu: „Credeam c-o să-ţi vină mintea la cap. M-am înşelat”.

El: „Dacă eşti aşa deştept, nu trebuia să te-nşeli”.

Eu: „Fiindcă tot te iert, crezi că de-acum ţi-e totul permis?”

El: „Nu cred nimic. Când o să se termine toate astea?”

Eu: „E prea mult, cu tine nu se mai poate aşa”.

El: „Azi eşti în toane rele şi-a picat măgăreaţa pe mine…” Uneori, pe tot timpul furtunii, copilul îşi păstrează o uimitoare atitudine stoică.

„De câte ori nu ţi-am tot spus să nu mai sari în pat” – ţip eu, cu o falcă-n cer şi cu una-n pământ. „Paturile nu sunt jucăriile tale. Nu-ţi ajung mingea, cuvintele încrucişate?…”

„Dar ce sunt cuvintele încrucişate?”, întreabă el curios. Ca răspuns, i-am dat la palmă…

Cu o altă ocazie, după o discuţie furtunoasă, mă întreabă:

„Nu vă supăraţi, dar dacă cineva se enervează, de ce se face roşu ca racul?”

În timp ce eu ridicam vocea şi mintea ca să-l întorc pe calea virtuţii, el urmărea cercetător jocul de culori de pe faţa mea sub influenţa emoţiei. L-am sărutat pe frunte – a fost fermecător.

43

EVIDENT, COPIILOR NU LE PLAC PEDEPSELE COLECTIVE.

„Cu voi nu se mai poate cu vorbă bună… Iarăşi v-aţi dat în petic… Dacă nu vă-ndreptaţi…”

De ce, pentru vina unuia sau a mai multora, trebuie să plătească toţi?

Dacă motivul furtunii l-a constituit vreun mic cinic, el va fi mulţumit: în loc să aibă parte de toată porţia de nervi, a primit doar o părticică. Altul, cinstit, va fi afectat prea tare, văzând că atâţia nevinovaţi cad victime contravenţiei sale.

Uneori, trăsnetul se abate asupra unui grup mai mic: băieţii nu fac nici cât o ceapă degerată sau, invers, fetele sunt cele mai indisciplinate, dar cel mai des: „Voi, cei mari, ar trebui să fiţi exemplu pentru ceilalţi şi uite cât de cuminţi au fost cei mici”.

În asemenea cazuri, în afara supărării absolut îndreptăţite a celor nevinovaţi, le provocăm un sentiment de jenă celor care au fost lăudaţi, care-şi cunosc foarte

bine toate păcatele – şi ele sunt numeroase – şi-şi amintesc, la rândul lor, cum au fost puşi la stâlpul infamiei. Dar obţinem, în schimb, un nedorit triumf din partea micilor zeflemişti: „Aha, vedeţi, na!”

Odată, am vrut să reacţionez deosebit de solemn la un furt nedescoperit. Am intrat în dormitorul băieţilor, când adormiseră deja, şi, lovind ritmic în căpătâiul unui pat, le-am spus cu o voce cât mai sonoră: „Iar avem un furt. Trebuie să se termine odată. Păcat de atâta muncă de educaţie, ca să iasă din voi nişte hoţi…” Acelaşi discurs, destul de lung, l-am ţinut şi-n dormitorul fetelor. A doua zi, între băieţi şi fete avea loc un dialog cam aşa:

„Şi la voi a ţipat?”

„Şi încă cum!”

„V-a spus că vă dă afară pe toţi?”

„Da”.

„Şi a bătut cu pumnul în pat?”

„Cât a putut de tare”.

„În al cui pat a bătut, că la noi, într-al Maniuşiei”.

Ori de câte ori am fost pus în situaţia de a da pedepse colective, n-am făcut decât să-i mâhnesc pe cei cinstiţi şi să-i enervez pe toţi, devenind eu însumi ridicol în ochii lor critici: „Nu-i nimic, n-are decât să facă urât din când în când, face bine la sănătate”.

44

OARE EDUCATORUL CHIAR NU ÎNŢELEGE că majoritatea pedepselor pe care le dă el sunt nedrepte?

O bătaie.

El a dat primul. El s-a luat de mine… Mi-a luat un lucru şi nu voia să mi-l mai dea înapoi. Eu, doar aşa, în glumă… Nu mă lăsa-n pace, ştergea tot ce desenam eu. Nu eu, el m-a-mpins pe mine.

Şi i-ai pedepsit fie pe amândoi (de ce?), fie pe cel mai mare, care ar fi trebuit să nu-şi pună mintea cu unul mai mic (de ce?), fie pe cel care, dintr-o pură întâmplare, a lovit mai tare, cu efectele cele mai grave. I-ai pedepsit, pentru că nu-i voie să te baţi. Dar să pârăşti e voie?

Sau a vărsat ceva, a răsturnat, a spart. N-am făcut-o

intenţionat.

Adică repetă propriile tale cuvinte: tu le ceri să ierte, dacă cineva le-a făcut ceva rău, dar neintenţionat.

N-am ştiut… Credeam că e voie. A întârziat, pentru că… ştie, dar…

Respingi motivele adevărate, sub pretext că sunt nişte subterfugii. O dublă nedreptate: nici nu-l crezi, deşi spune adevărul, şi-l şi pedepseşti pe nedrept.

Uneori, o interdicţie relativă devine absolută din cauza unui accident. Alteori, încetează de a mai fi o interdicţie.

În dormitor, nu e voie să faci zgomot, dar e voie să vorbeşti în şoaptă. Dacă tu, educatorul, eşti în toane bune, zâmbeşti alături de ei la o glumă bună, nevinovată, dar, dacă eşti obosit, le atragi atenţia pentru orice discuţie banală de dormitor, măcar cu simpla observaţie abruptă: „Gata cu flecăreala… Niciun cuvânt în plus… Cine mai spune ceva…”

Accesul în birou e interzis, dar copiii intră. Astăzi trebuie să-ţi faci raportul lunar, ai nevoie de linişte. Dar el nu ştia, aşa că a intrat şi a încasat-o. Măcar de nu l-ai fi scos afară de urechi, măcar dacă i-ai fi spus doar: „De ce-ai intrat? Dispari imediat de-aici”.

Chiar şi-aşa, enervarea ta ar fi fost o pedeapsă nemeritată.

45

ÎN TIMP CE SE JUCAU CU MINGEA, au spart un geam – i-ai iertat, pentru că geamurile una-două se sparg, pentru că nu ştii cine e de vină şi pentru că nu-ţi place să pedepseşti.

Dar, când au spart deja al patrulea geam, când cel care l-a spart e un zurbagiu cronic care mai are şi alte păcate, cum ar fi vreo notă rea la şcoală, atunci îl pedepseşti ţipând la el, ameninţându-l, făcând scandal.

N-am făcut intenţionat, răspunde el curajos, dar, după tine, obraznic.

Al patrulea geam spart… un zurbagiu… la şcoală nu-i bun de nimic… un leneş… şi mai şi răspunde obraznic…

Educatorule, te asigur c-o să-i dai la palmă. Numai că un copil nu poate înţelege, n-are de ce să accepte faptul că l-ai pedepsit doar ca să dai un exemplu; că el, fiind mai puţin sensibil, este exact elementul potrivit pentru aplicarea unei pedepse exemplare, iar pedeapsa i-ai aplicat-o nu doar pentru acest fapt izolat, ci pentru comportamentul lui în general.

El ştie că pe copiii A, B, C i-ai iertat, dar pe el l-ai pedepsit pe nedrept…

Sau ai procedat altfel, le-ai luat mingea: „Nu mai aveţi voie să vă jucaţi cu mingea”.

Nedrept: o pedeapsă care afectează zeci de copii nevinovaţi. Sau puteai fi şi mai blând: să le spui că, dacă mai sparg un geam, le confişti mingea: pedeapsa aplicată tot nedreaptă ar fi, pentru că-i ameninţi pe toţi, deşi vinovaţi sunt doar patru.

Şi nici dintre cei patru nu sunt toţi vinovaţi, pentru că unul a spart un geam care era deja crăpat, altul n-a spart tot geamul, ci a ciobit doar un colţ, al treilea a spart geamul de-a binelea, dar a fost împins, iar cu adevărat vinovat e doar cel de-al patrulea, care întotdeauna reuşeşte să facă în aşa fel, încât să-l scoată din sărite pe domnul.

46

I-AI IERTAT PE TOŢI, NECONDIŢIONAT Şi consideri c-ai procedat corect. Te înşeli.

Dacă făceam eu aşa ceva… spune în sinea lui unul.

El poate face mereu orice – zice în sinea lui un al doilea –, pentru că domnul ţine la el.

Tot incorect ai procedat.

Sunt copii pentru care ar fi o pedeapsă suficientă să încrunţi numai din sprâncene, să le faci observaţie aspru sau să le spui blând: „M-ai supărat”. Iar, dacă vrei să ierţi, copiii trebuie să înţeleagă de ce faci acest lucru şi cel în cauză, de asemenea, că lui nu-i poţi permite mai mult decât celorlalţi. Altfel, dai impresia că el poate face orice, îi permiţi orice şi-l laşi pradă colectivităţii care se simte lezată în drepturile ei. Faci astfel o greşeală: şi el, şi

ceilalţi copii te vor pedepsi.

Uită, însă, pentru o clipă de cele patru geamuri sparte (mai precis două, pentru că unul era deja crăpat, iar al doilea are doar un colţ ciobit). Uită de ele şi observă în jur câte grupuri de copii analizează şi comentează această întâmplare. În fiecare grup, câte cineva, mereu altul, este liderul de opinie în favoarea sau în defavoarea ta.

Cei de dreapta zic că geamurile sunt scumpe, iar domnul va avea neplăceri cu consiliul de administraţie, pentru că i se va reproşa că e prea bun, şi copiii nu-l ascultă, şi-i debandadă: ar fi trebuit să dea pedepse mai aspre.

Cei de stânga (partizanii jocului cu mingea): N-avem voie să ne jucăm cu nimic – totul este interzis. Cum face cineva ceva, imediat ţipă, ameninţă, face scandal. Doar nu putem sta toată ziua ca sfinţii din icoane.

Doar cei de centru acceptă totul cu încredere şi resemnare.

Nu zâmbi cu indulgenţă: aici nu-i vorba de glumă, nu-i vorba de nimicuri – aceasta e viaţa copiilor în cazărmi, în ceea ce are ea mai caracteristic.

Aşadar, o dată pentru totdeauna, în general şi în toate cazurile particulare, trebuie să renunţăm, oare, la pedepse şi să le dăm copiilor libertate deplină?

Şi dacă bunul-plac al copilului-individ limitează drepturile colectivităţii? Cel care se conduce după bunul său plac nici el nu învaţă, nici pe ceilalţi nu-i lasă-n pace să poată învăţa; nu-şi face nici patul lui propriu şi, în plus, îl mai deranjează şi pe-al altora; îşi aruncă paltonul, dar îl îmbracă pe-al altcuiva – şi ce-i cu asta?

47

„E URÂT SĂ PÂRĂŞTI, NU VĂ PERMIT SĂ PÂRÂŢI”.

Şi ce poate face un copil dacă i s-a furat ceva, dacă tatăl ori mama i-au fost insultaţi, au fost denigraţi în faţa colegilor, dacă este ameninţat sau îndemnat la rele?

E urât să pârăşti. Cine o fi consacrat acest principiu? Oare copiii l-au preluat de la educatori răi sau educatorii de la copii răi? Fiindcă e un principiu tare comod pentru

cei răi şi foarte răi. Cei tăcuţi şi neajutoraţi vor fi nedreptăţiţi, exploataţi, jefuiţi, dar n-au voie să strige după ajutor, să ceară să li se facă dreptate. Răufăcătorii triumfa, victimele suferă.

Educatorul lipsit de conştiinţă, incapabil, consideră că e mai comod să nu ştie ce se petrece între copii, el dispreţuieşte problemele, controversele lor, pentru că nu ştie cum să le rezolve în mod raţional.

Cel mai bine e să şi le rezolve singuri. Într-un asemenea caz, unde e vorba de propria lui comoditate, încrederea lui în copii merge atât de departe, încât e convins de judecata lor, de experienţa şi echitatea lor şi, într-un domeniu atât de important, le lasă libertate de acţiune.

Libertate? Câtuşi de puţin; să se bată n-au voie, să se certe n-au voie, nici să dea pe cineva afară din joc nu le permiţi, după cum nu le permiţi nici să se retragă din propria lor iniţiativă.

S-a supărat pe prietenul lui şi nu mai vrea să doarmă în patul de lângă el, nu mai vrea să stea la masă lângă el, nu mai vrea să meargă în coloană de mână cu el. Sunt cereri atât de fireşti, la urma urmei, atât de naturale, dar nu-i voie.

Sunt copiii certăreţi? Nu-i adevărat – sunt şi concilianţi şi înţelegători. Uită-te mai atent la condiţiile lor de lucru şi de convieţuire. Încearcă să pui patruzeci de funcţionari în aceeaşi încăpere, să-i ţii cinci ore în nişte bănci incomode, ca să desfăşoare o muncă de răspundere, sub controlul atent, permanent, al unui şef – îşi vor scoate ochii.

Ascultă nemulţumirile copiilor, caută şi vei găsi modalităţi de a-i sfătui pe mulţi, de a le rezolva măcar o parte din probleme. Colegul de bancă mi-a împins caietul pentru că avea un colţ îndoit care-l deranja şi mi s-a făcut o linie urâtă pe mijlocul paginii sau peniţa mi s-a-nfipt în caiet şi a stropit totul cu cerneală – cel mai frecvent incident din clasă.

NEMULŢUMIRILE DIN PAUZĂ, la şcoală, au un caracter cu totul special: „El nu ştie să se joace, mai mult ne-ncurcă”.

Pauza îi duce pe unii copii într-o stare de semiinconştienţă sălbatică. Aleargă, sar, îi trântesc pe cei din jur: o hărmălaie iraţională, mişcări fără nicio motivaţie, acţiuni iresponsabile. Copilul aleargă fără niciun scop, îi împinge pe cei care merg normal, dă din mâini, strigă şi, până la urmă, se loveşte de careva, de primul care i-a ieşit în cale. Remarcă, te rog, de câte ori cel împins sau lovit se întoarce la el nervos, de câte ori nu spune nimic, se dă la o parte.

Sunt copii care, fără niciun motiv, după ce şi-au înţepat un coleg, tot nu-i dau pace. „Pleacă, lasă-mă-n pace” – pentru ei, tocmai acesta e motivul de a nu lăsa în pace. Copiii nu-i iubesc, îi dispreţuiesc pentru lipsa de ambiţie şi de tact – de aici o sumedenie de reclamaţii.

Noi ne jucăm şi el… Vă rog frumos, domnule, el tot timpul… Cum începem să ne jucăm, el…

Cel care se plânge este sub imperiul emoţiei („opărit”) vorbeşte pe un ton disperat. Pauza e scurtă. Păcat de fiecare secundă preţioasă, iar el ne otrăveşte, ne fură momentele de libertate.

Nu uita că numai un copil ajuns la capătul răbdărilor, când nu mai există chiar nicio altă posibilitate, fiindcă nu vrea să se bată, ajunge, în cele din urmă, să-ţi ceară să intervii. Pentru că pierde timp inutil şi riscă să se aleagă cu un răspuns neglijent, dacă nu chiar aspru. Trebuie să ai o propoziţie-reflex, şablon, care te va scuti de efortul de a gândi, căutând soluţii.

„Nu vă lasă-n pace? Cheamă-l aici”.

De multe ori, totul se încheie în acest stadiu. Era vorba, pur şi simplu, ca nepoftitul să fie îndepărtat: văzând că un coleg s-a dus să se plângă, s-a ascuns, deci scopul fusese atins.

Dacă primul se întoarce: „Zice că nu vrea să vină”, îi răspund pe un ton ameninţător: „Spune-i să se prezinte-n clipa asta la mine”.

Colectivitatea de copii în întregul ei nu vine să se plângă decât rar şi n-o face decât atunci când chiar nu are încotro. Dacă un grup anume din cadrul colectivităţii se plânge mai des, trebuie văzut, descoperit adevăratul motiv. Niciodată nu vei cunoaşte copiii, dispreţuindu-le nemulţumirile.

49

„VĂ ROG FRUMOS, DOMNULE, îmi permiteţi, e voie, se poate?” Cred că educatorului căruia nu-i plac reclamaţiile, în aceeaşi măsură nu-i plac, nu tolerează nici rugăminţile. Dar, vrând şi în acest caz să găsească un motiv corect, el se va baza pe principiul care spune: Toţi copiii au drepturi egale. Fără excepţii, fără privilegii.

O fi corect? Sau e doar mai comod?

Necesitatea de a răspunde frecvent: „Nu se poate, nu permit, nu-i voie” este foarte neplăcută pentru orice educator. Deşi avem impresia că am redus numărul de interdicţii şi obligaţii la minimul posibil, ne deranjează faptul că ei cer tot mai multe concesii. Şi se întâmplă uneori ca, recunoscând justeţea cererii, să fim puşi în situaţia de a interzice, pentru că, la o cerere satisfăcută, apar imediat o sumedenie de alte cereri din partea mai multor copii. Ne dorim să atingem idealul în care copiii să recunoască necesitatea existenţei unei graniţe bine stabilite şi să nu mai ceară nimic dincolo de aceasta.

Dacă, însă, faci abstracţie de dificila obligaţie de a respinge tot şi încerci să asculţi dorinţele lor, dacă le notezi şi le ordonezi, te vei convinge că există dorinţe foarte frecvente, cotidiene, şi că sunt de-a dreptul ieşite din comun.

Au existat cereri de schimbare a locului la masă – permanente şi sâcâitoare. Le-am permis copiilor ca, o singură dată pe lună, să-şi poată schimba locul la masă. Despre această mică reformă s-ar putea scrie o monografie foarte cuprinzătoare, atât de multe elemente pozitive prezintă – şi n-o datorăm decât acestor cereri sâcâitoare şi repetate.

Vai de copiii şi vai de educatorul care reuşeşte să

respingă toate dorinţele necuprinse în regulament! Pentru că, datorită acestor dorinţe, ca şi datorită reclamaţiilor, poţi cunoaşte multe din secretele sufletului de copil.

50

ÎN AFARĂ DE PROBLEMELE PERSONALE, pentru care copiii se adresează direct educatorului, mai există şi rugăminţi transmise prin soli.

Cutare se întreabă dacă e voie, dacă-i permiteţi?

Mult timp m-au enervat cei care procedau prin intermediari, din mai multe motive.

Intermediarii sunt de multe ori copii care au, la rândul lor, destule probleme personale şi de care te-ai săturat să-i tot vezi venind; şi vin, de obicei, exact când nu trebuie, când eşti grăbit, ocupat, prost dispus, iar rugăminţile sunt de aşa natură, de cele mai multe ori, încât, evident, trebuie să le respingi din capul locului; se formează aparent un fel de sistem de protecţie: intermediarul îşi poate asuma meritul de a fi obţinut, totuşi, un răspuns pozitiv; şi, în sfârşit, există în acest sistem un fel de dispreţ: de ce nu vii singur, binevoieşte a-ţi da osteneala de a cere ceva, n-o face prin avocat.

Lipsa de rezultate în lupta cu acest gen de rugăminţi m-a obligat să mă uit mai atent la fenomenul cauzelor sale profunde. Şi am găsit.

Am găsit o subtilitate a sufletului uman în general, nu doar a sufletului copilului.

Un răspuns negativ dur nu-l jigneşte pe cel care vine să te roage ceva într-o problemă a altcuiva. Cel care te roagă, fără să fie direct interesat, nu mai vede în acelaşi fel figura lipsită de bunăvoinţă a educatorului, strâmbătura lui neplăcută, gestul nerăbdător pe care-l face cu mâna. El primeşte exclusiv refuzul.

Mi s-a întâmplat să văd cum adevăratul solicitant privea de undeva de departe ce efect provoca cererea lui, fiind pregătit să intervină la primul semnal, pentru a aduce el însuşi lămuriri suplimentare.

Când am introdus, la Casa Orfanilor, sistemul comunicării în scris a problemelor copiilor, numărul

solicitărilor prin intermediari a scăzut simţitor. Şi am instituit acest răspuns, devenit obicei: „N-are decât să scrie ce vrea şi de ce”.

51

PÂNĂ LA SATURAŢIE SE TOT REPETĂ *ex cathedra* obligativitatea de a răspunde la întrebările copiilor. Iar sărmanul educator, crezând totul, preluând orice fără simţ critic, intră în conflict cu propria-i conştiinţă, pentru că nu poate, nu ştie, n-are răbdare să asculte tot timpul întrebări, să dea tot timpul răspunsuri. Şi nici măcar nu bănuieşte că, de ce va fi obligat să spună mai des şi sec: „Nu mă mai plictisi”, ca să scape de micul pisălog, de aceea va fi un pedagog mai bun.

Am scris bine, mi-am curăţat bine ghetele, m-am spălat bine în urechi?

Dacă primul întreabă pentru că are incertitudini, în schimb următorii nu vor decât să atragă atenţia şi asupra lor, să întrerupă activitatea începută sau să obţină o laudă inutilă.

Sunt întrebări dificile, la care e mai bine să nu dai niciun răspuns, decât să răspunzi superficial sau să dai o explicaţie încâlcită. Va înţelege el când va învăţa fizică, sau cosmografie, sau chimie. Va înţelege când va învăţa fiziologie. Deşi adevăratul răspuns nu-l cunoaşte nimeni, nici măcar adulţii, nici măcar învăţătorul sau profesorul – nimeni nu-l cunoaşte.

Trebuie avut în vedere copilul aşa cum e el (concentrat sau superficial), intenţia întrebării (o simplă curiozitate, fără un scop anume, ori dorinţa de a găsi soluţia unei probleme care-l chinuie, explicaţia unei enigme a naturii, a unei probleme etice) şi, în sfârşit, posibilitatea de a răspunde sau nu. Iar răspunsul meu: „Uită-te-n carte şi, dacă nu înţelegi, mai întreabă-mă, să zicem, peste o săptămână”, sau: „Nu-ţi mai bate capul” – acest răspuns va fi rezultatul mai multor considerente.

Mă uit cu un ochi neîncrezător la învăţătorul care susţine că el răspunde răbdător la întrebările copiilor. Dacă nu minte, înseamnă că este atât de străin de copii şi

de problemele lor, încât aceştia foarte rar, în mod cu totul excepţional, îi adresează anumite întrebări.

52

DACĂ RECLAMAŢIILE, RUGĂMINŢILE şi întrebările reprezintă cheia spre cunoaşterea sufletului copilului, câte o mărturisire făcută în şoaptă reprezintă drumul cel mai larg de acces spre acest ţel.

Iată o mărturisire făcută de bunăvoie, la câteva luni după eveniment: „Eram foarte supăraţi pe dumneavoastră, el şi cu mine. Aşa că ne-am vorbit ca, noaptea, unul dintre noi să intre pe gemuleţ în camera dumneavoastră, să ia binoclul şi să-l arunce în closet. Pe urmă, ne-am gândit c-ar fi păcat să-l aruncăm, mai bine-l ascundem. Nu ne-am culcat, am aşteptat să se facă miezul nopţii. Când m-am sculat să plec, s-a trezit un băiat şi s-a dus la closet. Dar m-am sculat după aceea din nou. Am intrat pe gemuleţ – simţeam că-mi bate inima să-mi sară din piept – binoclul era pe masă. Dumneavoastră dormeaţi. L-am luat repede şi l-am ascuns sub pernă. Dar pe urmă, ne era aşa de frică. Nu mai ştiam ce să facem cu el. Şi atunci, el a zis să-l punem la loc. Dar eu i-am zis să-l pună el la loc. Dar el nu voia. Şi atunci, m-am sculat eu din nou, dar n-am mai intrat înăuntru pe geam, doar l-am pus acolo şi l-am împins puţin”.

Cunoscându-i pe amândoi, ştiu de la cine a putut să vină iniţiativa, cum s-a cristalizat încet-încet planul executării ei, de ce n-au dus răzbunarea până la capăt.

Acestei întâmplări simple i s-ar putea consacra un curs întreg, atât de bogată e în material de meditaţie.

53

DACĂ-I ZÂMBEŞTI UNUI COPIL, răspunsul aşteptat ar trebui să fie tot un zâmbet. Dacă-i povesteşti ceva interesant, aştepţi din partea lui interes. Dacă te enervezi pe el, ar trebui să arate tristeţe şi părere de rău.

Ar însemna ca la un stimul să primeşti reacţia normală corespunzătoare. Dar se întâmplă şi altfel: copilul reacţionează paradoxal. Ai tot dreptul să te miri, dar şi datoria să te gândeşti de ce, aşa că nu te enerva, n-o face

pe îmbufnatul.

Te apropii de copil cu bunăvoinţă, el se retrage ostil, uneori te evită în mod evident: poate l-ai nedreptăţit în vreun fel, sau el se simte vinovat faţă de tine, poate a făcut ceva rău şi, fiind cinstit, nu-şi poate permite să primească o mângâiere nemeritată. Notează-ţi şi întreabă-l după o săptămână sau o lună: poate că între timp a uitat, dar poate îşi mai aduce aminte şi-ţi povesteşte sau, după cum zâmbeşte sau din stânjeneala lui, îţi dai seama că ştie despre ce-i vorba, dar nu vrea să povestească. Respectă-i secretul.

Odată, i-am certat aspru pe copii: „Ce-mi tot şuşotiţi acolo prin colţuri, ce vă tot ascundeţi prin clasă, ce atâtea secrete? Să ştiţi că nu-mi place chestia asta”.

Răspunsul: resemnare stoică, încăpăţânare răutăcioasă, atmosferă de teroare. Evidenta lipsă de remuşcări ar fi trebuit să-mi atragă atenţia. N-am înţeles, credeam că-i vorba de vreo maşinaţie reprobabilă a celor recalcitranţi. Şi, de fapt, ei făceau pe ascuns repetiţii pentru o comedioară pe care se hotărâseră s-o prezinte în cinstea noastră. Şi azi mai roşesc, când mă gândesc ce penibil am fost, probabil, în încăpăţânarea mea ignorantă.

54

COPILUL MEU N-ARE SECRETE FAŢĂ DE MINE, îmi spune tot ce gândeşte, mărturiseşte mama.

Nu cred că-i chiar aşa, dar cred că asta cere ea – şi greşeşte. Exemplu: Copilul vede pe stradă un convoi de înmormântare. Convoiul e pompos: fanfară, solemnitate… în urma sicriului, merge o fetiţă îmbrăcată în doliu, cu o rochie de crep, şi participă la o ceremonie plină de o tainică poezie. Şi apare un gând efemer: tare plăcut trebuie să fie; dacă mama ar muri… Se uită cu spaimă la mama: ba nu, nu vrea ca mama să moară, de unde vin asemenea gânduri?

Oare un asemenea gând poate fi mărturisit, e voie? Oare avem dreptul să-i aducem acuze într-un asemenea moment de teribil conflict cu conştiinţa?…

Dacă un copil îţi mărturiseşte secretele lui, bucură-

te, pentru că încrederea lui este cel mai mare premiu, cea mai valoroasă diplomă. Dar nu-l obliga, pentru că are şi el dreptul să-şi păstreze secretul; nu-l obliga nici cu rugăminţi, nici cu vicleşuguri, nici cu ameninţări. Orice mijloc ai folosi, este la fel de nedemn – şi nu e de natură să ţi-l apropie pe copil. Mai degrabă se îndepărtează de educatorul care nu-i respectă intimitatea.

Trebuie să-i convingi pe copii că le respecţi secretele, că o întrebare ca: „Îmi poţi spune…” nu înseamnă de fapt: „Trebuie”. Dacă eu îl întreb: „De ce?”, ar fi preferabil ca el să nu răspundă prin subterfugii, ci printr-un sincer: „Nu vă pot spune. O să vă spun altă dată. N-o să spun niciodată nimănui”.

55

AM OBSERVAT LA UN MOMENT DAT cum un băiat de unsprezece ani s-a apropiat de o fetiţă pe care o iubea şi i-a şoptit ceva. Ca urmare, ea s-a înroşit, a lăsat capul în jos ruşinată şi, cu un gest al mâinii, i-a dat un răspuns negativ.

Câteva zile mai târziu, l-am întrebat ce i-a spus. Fără să se simtă câtuşi de puţin stânjenit, se străduia sincer să-şi aducă aminte: „A, da: am întrebat-o dacă ştie cât fac şaişpe ori şaişpe”.

Şi i-am fost foarte recunoscător; a făcut astfel să trăiască în mine atâtea gânduri bune, sincere, deschise.

Cu o altă ocazie, a ajuns la urechile mele o informaţie cum că una dintre fetiţe a avut o aventură misterioasă când trecea seara prin parc. Copiii noştri se duc în oraş neînsoţiţi, individual; aşa este prevăzut în programul lor educativ, iar a renunţa la acest principiu ar fi foarte neplăcut. Se impunea vigilenţă, aşadar. Aventura din parc m-a neliniştit. Aşa c-am insistat să-mi spună, am ameninţat-o că-n caz contrar nu va mai putea ieşi singură.

Şi mi-a povestit: în timp ce mergea prin parc, s-a trezit cu un găinaţ pe pălărie, o pasăre care zbura „mi-a făcut în cap”.

Dintre noi doi, cred că eu am fost cel care s-a ruşinat mai tare.

Dacă n-am fi atât de lipsiţi de subtilitate faţă de copii, cât de des am fi puşi, oare, în situaţia de a simţi că ne crapă obrazul de ruşine pentru viaţa sordidă pe care le-o oferim şi de care nu suntem în stare să-i apărăm?

56

ŞOAPTA MISTERIOASĂ A MĂRTURISIRII este uneori şoapta denunţării.

Nu te revolta în mod făţarnic: îl asculţi pe pârâcios, pentru că ai obligaţia să-l asculţi.

„Vă-njură, a spus un cuvânt urât despre dumneavoastră”.

„De unde ştii ca mă-njură?”

„Mulţi băieţi au auzit”.

Deci, a auzit întâmplător, n-a tras cu urechea cu intenţia de a pârî.

„Bine, dar de ce-mi spui?”

E pus în încurcătură. Aşa a crezut că e bine.

„Şi ce vrei să-i fac?”

Iar e încurcat. Nu ştie ce-ar trebui să-i fac, după părerea lui.

„Dar ştii cumva şi de ce m-a-njurat?”

„Era furios că dumneavoastră.

Conţinut de doi bani, intenţie vag nelămurită. În mod cert conta pe interesul educatorului, poate l-a atras ideea că, fiind în posesia unui secret important, e spre binele lui să-l împărtăşească unui adult.

„Dar tu nu-njuri când eşti furios?”

„Câteodată înjur”.

„Să nu mai înjuri, e un obicei urât”.

Nu-i face morală. Poate că s-a lăsat condus de un profund sentiment de bunăvoinţă; iar, dacă nu, cele câteva întrebări dificile şi lipsa de interes a educatorului faţă de vestea primită sunt o pedeapsă suficientă.

57

INTENŢII RELE: DORINŢA DE RĂZBUNARE.

„Băieţii mai mari spun porcării, au poze necuviincioase şi versuri cu prostii/4

„Ce poze şi ce versuri? “

Nu ştie. S-a ascuns, ca să nu fie văzut, şi a tras cu urechea intenţionat. A venit să spună, pentru că nu-i voie să ai aşa ceva. Vrea ca vinovaţii să fie pedepsiţi.

„Dar tu nu i-ai rugat să-ţi arate şi ţie poza? “

Ba da, i-a rugat, dar ei n-au vrut, i-au spus că el e prea mic.

„Dar pot să le spun de la cine am aflat? “ Nu, nu vrea, c-or să-l snopească-n bătaie.

„Dacă nu vei fi de acord să le spun de unde ştiu, nu le pot face nimic. Pentru c-or să-l bănuiască pe unul nevinovat şi-or să-l ia pe el la bătaie.

Bine, lui nu-i e frică, educatorul n-are decât să facă aşa cum doreşte.

„Îţi mulţumesc că mi-ai spus. La momentul potrivit, o să stau de vorbă cu ei şi o să-i rog să nu mai facă astfel de lucruri.” îi mulţumesc. Şi-a dat seama de ceea ce eu, ca educator, eram obligat să-l fac să remarce. Dacă vreau să atrag atenţia asupra hidoşeniei răzbunării, trebuie să las morala pe mai târziu.

Pentru azi, e suficient: s-a înşelat, ar fi aşteptat un cu totul alt efect. Săgeata nu şi-a atins ţinta.

58

PROBLEMA POATE FI IMPORTANTĂ, iar intenţiile din spatele pârei, curate.

Unul dintre ei a fost acasă, dar acolo era epidemie de scarlatină. Cei mici se adună în vestiar, fumează, pot da foc la casă. Cutare îl pune pe cutare să fure. Cutare îi duce portarului de mâncare şi, în schimb, acesta îi dă un măr. Ieri, pe stradă, un domn i-a propus unei fetiţe s-o ducă la cofetărie şi s-o plimbe cu maşina.

El ştie de ce vorbeşte. Dându-şi seama de pericol sau de caracterul vinovat al faptei, a ezitat, neştiind ce să facă. A venit să-ţi ceară sfatul în legătură cu felul în care să procedeze mai departe, pentru că are încredere în tine. Ceilalţi se vor enerva, îl vor evita, va fi greu, dar nu e altă soluţie. Copilul şi-a făcut datoria: te-a avertizat.

Trebuie să-l tratez ca pe un consilier în soluţionarea unei probleme dificile. El mi-a făcut un mare serviciu. Iar

acum, ne gândim împreună ce e de făcut în continuare.

Ţine minte că, de fiecare dată când un copil vine la tine pentru un secret care nu e al lui, întotdeauna el te acuză: „Nu ţi-ai făcut datoria: nu ştii”.

Şi nu ştii pentru că, chiar dacă te bucuri de încredere, e doar o încredere relativă, a copiilor – nici măcar a tuturor.

59

DIN MOMENTUL ÎN CARE AI AFLAT, n-are rost să te grăbeşti. Nu-i da turnătorului necinstit satisfacţia triumfului: ţi-am atras atenţia, am îndeplinit o misiune importantă. Pe copilul cinstit ai datoria să-l aperi de răzbunarea urii; lăsând pe mai târziu, amânând discutarea problemei respective, dar, fiind mai vigilent, ai posibilitatea să observi şi singur ce se întâmplă.

Mai departe: după ce ai observat faptul incriminat, dacă imediat dai alarma, le dai copiilor certitudinea că, ori de câte ori taci, de fapt nu ştii.

De unde ştiţi, când aţi aflat, de ce n-aţi spus nimic încă de la început? Iată cele mai frecvente întrebări pe care le pun copiii, când le aminteşti câte un pocinog săvârşit mai demult.

Mai departe: nu te grăbeşti, aştepţi momentul cel mai prielnic pentru a aborda problema, când copilul e bine dispus, când timpul a bagatelizat fapta propriu-zisă, aceasta pierzându-şi din actualitate. „A, da, a fost mai demult, acum o lună” – şi-ţi spune sincer ce l-a îndemnat spre acea faptă necugetată, cum a procedat, ce simţea înainte, în timpul executării şi după aceea.

Mai departe: nu te laşi dus de mânie, ai timp să analizezi, să te mai gândeşti, să te pregăteşti. De rezolvarea judicioasă a problemei depinde uneori cum va evolua în continuare relaţia ta cu acel copil sau cu grupul de copii…

Profitând de faptul că eşti în toane bune, copilul te roagă să-i dai voie să-şi pună cheiţă la sertar.

Da, bineînţeles. Vei putea să-ţi ascunzi mai bine pozele indecente, ca să nu le găsească cei mici.

Îi e ruşine, e zăpăcit, surprins.

Acum, el e cel care va vrea mereu să vorbească cu tine. Nu te grăbi. Când se va mai calma, îţi va aduce chiar el poza cu pricina (între timp, îşi va fi pierdut farmecul noutăţii), îţi va spune de la cine a procurat-o, cui i-a mai dat-o să se uite la ea. Cu cât vei vorbi mai calm, cu atât vei banaliza mai mult problema; cu cât procedezi mai cu tact, cu atât mai mult ţi-l apropii.

60

PRINCIPIU. LASĂ-L SĂ GREŞEASCĂ.

Nu trebuie să căutăm să prevenim orice faptă, în orice ezitare să-i dăm imediat indicaţii în ce direcţie e mai bine s-o apuce, la orice deviere să-i sărim în ajutor. Nu trebuie să uităm că, în momentele cu adevărat grele de mai târziu, s-ar putea foarte bine să ne simtă lipsa.

N-are decât să greşească.

Când o voinţă încă firavă se luptă cu patima, n-are decât să fie învinsă în luptă. Nu trebuie să uităm că rezistenţa morală se exersează şi capătă consistenţă în confruntările cu conştiinţa.

N-are decât să greşească.

Pentru că, dacă nu face prostii în copilărie, fiind atent supravegheat şi protejat, copilul nu va învăţa să se ia de piept cu ispita, va creşte în atmosfera de pasivitate morală, de lipsă de mijloace. Nu: el trebuie să devină activ, obligat de forţa atracţiilor.

Nu trebuie să spui: „Mi-e scârbă de păcate”, ci, mai degrabă: „Nu mă miră c-ai păcătuit”.

Ţine minte:

Copilul are dreptul măcar o dată să mintă, să escrocheze, să constrângă, să şterpelească. El n-are dreptul să mintă, să escrocheze, să constrângă, să şterpelească în mod repetat.

Dacă n-a avut niciodată ocazia, copil fiind, să scobească în plăcintă ca să scoată stafidele şi să le mănânce apoi pe ascuns, el nu este şi nu va fi cinstit când se va maturiza.

Sunt revoltat. Minţi. Dispreţuiesc. Minţi.

De la tine nu m-aş fi aşteptat niciodată la aşa ceva… Deci nici în tine nu mai pot avea încredere?

Foarte rău că nu te-ai aşteptat. Foarte rău c-ai avut încredere necondiţionată. Eşti un educator de doi bani – nu ştii nici măcar atâta lucru: copilul e şi el om.

Eşti revoltat nu pentru c-ai observat un pericol care-l paşte pe copil, ci pentru că astfel e grav ameninţat renumele instituţiei tale, renumele domeniului tău educativ, de fapt al persoanei tale; ceea ce te interesează, de fapt, este propria ta persoană.

61

PERMITE-LE COPIILOR SĂ GREŞEASCĂ şi să aspire cu bucurie spre îndreptare.

Copiilor le place să râdă, să alerge, să facă ce vor ei. Educatorule, dacă pentru tine viaţa nu-i decât un cimitir, lor dă-le voie să-l vadă în culorile unei lunci pline de farmec. Dacă tu îţi pui cenuşă-n cap, fiind întruchiparea falimentului fericirii, dacă eşti o victimă benevolă a pocăinţei, măcar arată-le un zâmbet înţelept şi mărinimos.

Aici trebuie – da, trebuie să domnească o atmosferă de largă toleranţă pentru glume, şotii, răutăţi, viclenie, impostură – adică pentru păcatele naive. Aici nu-i loc pentru obligaţiile inflexibile, pentru seriozitatea neclintită, pentru obligativitatea dură şi pentru convingerile absolute.

De fiecare dată când am căzut în tonul predicii de duminică, întotdeauna am greşit.

Crede-mă că viaţa internatului tocmai de aceea este atât de agitată, pentru că încercăm să-i asigurăm un cât mai ridicat nivel ideatic. De nenumărate ori, în viaţa de cazarmă a internatului nu suntem în situaţia de a educa nicio probitate uimitor de unitară, nicio candoare înfricoşată, nicio nevinovăţie imaculată a sentimentelor care ignoră existenţa răului.

Şi, de altfel, pe aceşti mititei corecţi, blânzi, victime în devenire, oare nu tocmai de aceea-i iubeşti, pentru că ştii cât de mult rău îi aşteaptă?

Şi, de altfel, dragostea de adevăr poate să existe, oare, fără cunoaşterea căilor bătătorite de minciună? Ai

prefera, oare, ca trezirea să se facă brusc, în momentul în care lumea, cu pumnul ei brutal, va lovi, azvârlind cât colo idealurile? Oare atunci, dându-şi seama de prima ta minciună, nu va înceta dintr-odată să mai creadă în toate adevărurile tale?

De altfel, atunci când viaţa cere să fie scoase ghearele, avem, oare, dreptul să-i înarmăm pe copii doar cu sentimentul ruşinii care îmbujorează obrazul şi cu oftatul în tăcere?

Obligaţia ta este să educi oameni, nu mioare; lucrători, nu predicatori – sănătoşi fizic şi moral. Iar sănătatea nu-i gingaşă, nici nu excelează prin spirit de sacrificiu. Chiar îmi doresc să fiu acuzat de imoralitate, dar acuzatorul meu să fie ipocrizia.

62

COPIII MINT.

Mint când le e teamă, iar adevărul nu poate învinge. Mint când le e ruşine.

Mint când îi obligi să spună adevărul, iar ei nu vor sau nu pot să-l spună.

Mint când li se pare că aşa trebuie. Cine a făcut inundaţie?

Eu, recunoaşte copilul şi încearcă să explice cum s-a întâmplat, dacă ştie că-i vei spune doar: „Ia cârpa şi şterge4, adăugând, în cel mai rău caz: „Tăntălăule”.

Va recunoaşte şi o vină mai serioasă, dacă ştie că educatorul e hotărât şi nu se va lăsa până nu va descoperi adevărul absolut. Exemplu: unui băiat antipatic i-au vărsat ceilalţi apă-n pat. Nu recunoaşte nimeni. Le-am spus că nu iese nimeni din dormitor până nu aflu cine-i făptaşul. A trecut deja ora la care băieţii mai mari trebuie să plece la lucru, se apropie ora micului-dejun pentru toţi. Nu-i nimic, îşi vor lua micul-dejun în dormitor. La şcoală nu pleacă nimeni, oricum la pregătirea lecţiilor au întârziat, în dormitor, se aude zgomotul unor consfătuiri de taină. Există grupul celor absolut nevinovaţi, alţii sunt mai puţin, sau mai mult, sau foarte mult implicaţi, suspecţi. Probabil că bănuiesc cine-i autorul, poate că deja ştiu, poate că

încearcă să-l convingă să recunoască.

Nu vă supăraţi… Tu eşti de vină? Eu.

Pedeapsa ar fi de prisos: un astfel de incident, în mod sigur, nu se va mai repeta…

Dându-le copiilor posibilitatea să-şi păstreze secretele, le dai dreptul să spună: „Ştiu, dar nu vreau să spun” – şi nu vor mai minţi, spunând că nu ştiu.

Dă-le voie copiilor să-şi mărturisească sincer sentimentele, chiar şi pe cele care nu corespund normelor consacrate.

63

„CE MULT VĂ IUBESC COPIII PE DUMNEAVOASTRĂ” – spune o persoană sentimentală.

La fel şi deţinuţii care-i iubesc pe gardienii mai de treabă. Dar există vreun copil care să nu aibă anumite regrete legate de educatorul lui: că l-a obligat să facă cine ştie ce lucru neplăcut, că i-a spus vreodată cine ştie ce cuvânt aspru, vreo dorinţă secretă pe care nu i-o spune, pentru că „oricum la el nimic nu se poate”? Ei îşi închipuie că ţin la educator, dar numai pentru că aşa ar trebui să fie, pentru că aşa le spun cei mari; unii ţin la el, pentru că nu vor să rămână mai prejos; alţii nu ştiu nici ei ce să zică: uneori li se pare că da, ţin la el, dar alteori le e ciudă pe el; şi toţi, fără excepţie, văzându-mi defectele, şi-ar dori să mă mai prelucreze puţin, să-mi aducă îmbunătăţiri. Sărăcuţii, ei nu ştiu că vina mea cea mai mare e c-am încetat să mai fiu copil.

Ce mult vă iubesc copiii pe dumneavoastră!

Cum mai alergau spre mine, cum mă mai strângeau în braţe, cum se mai adunau în jurul meu, când m-am întors din război! Dar nu s-ar fi bucurat, oare, şi mai mult dacă, deodată, în sală ar fi apărut pe neaşteptate nişte şoricei albi sau nişte cobai?

Mamă, tată, educatori, dacă un copil vă iubeşte cu un sentiment adânc, mereu egal, dezinteresat – recomandaţii o uşoară hidroterapie şi chiar puţin brom.

64

SUNT MOMENTE CÂND UN COPIL te iubeşte

nemărginit, când îi eşti la fel de necesar ca Dumnezeu la necaz: este vorba de acele momente în care copilul e bolnav şi speriat, că noaptea a visat ceva urât.

Îmi amintesc o noapte petrecută la spital, lângă patul unei fetiţe bolnave. Din când în când, îi dădeam să respire oxigen. Gemea puternic şi mă ţinea de mână. La orice mişcare pe care o făceam cu mâna, ea şoptea, semiconştientă şi fără să deschidă ochii: „Mami, nu pleca”.

De asemenea, ţin minte cum a venit în camera mea un băieţel cuprins de o extremă disperare, îngrozit de un vis cu morţi. L-am luat cu mine în pat. Mi-a povestit visul în care părinţii lui muriseră şi el trebuia să stea la unchiul lui. Vorbea în şoaptă, dar din tot sufletul, poate din dorinţa de a mă răsplăti că mi-am întrerupt somnul, poate de teamă să nu adorm iar, înainte ca el să fi scăpat de ultimele fantasme înfricoşătoare.

Am scrisoarea unui băiat, plină de nemulţumiri faţă de persoana mea şi de Casa Orfanilor în general. A scris-o înainte să plece – de rămas-bun. Se plângea că eu nu l-am înţeles, m-am purtat rău şi incorect faţă de el. Dovada că ştie să aprecieze bunătatea e un exemplu: nu va uita niciodată că, într-o noapte, când îl durea îngrozitor o măsea, nu m-am enervat că m-a trezit, nu m-am supărat c-a trebuit să-i pun la măsea un tampon de vată cu medicament. Din cei doi ani cât a stat aici, doar acest episod l-a considerat demn de a fi menţionat într-un mod mai cordial. Dar educatorul trebuie să-i ducă pe copiii bolnavi din internat, deşi noaptea are şi el nevoie să doarmă, după o zi întreagă de muncă.

65

NU TREBUIE SĂ LE CEREM COPIILOR SACRIFICII, nici individuale, nici colective.

Un tată care lucrează din greu, o mamă pe care o doare capul, un educator obosit l-ar putea impresiona pe copil o dată sau chiar de câteva ori, dar cu timpul situaţia devine obositoare, plictisitoare şi chiar enervantă. Le putem cere copiilor ca la prima noastră strâmbătură de durere, la primul gest de nemulţumire, să răspundă

vorbind în şoaptă şi mergând pe vârfuri, dar vor face acest lucru în silă, de teamă, şi nu din ataşament.

Vor fi drăguţi şi solemni, pentru că domnul are un necaz. Ar fi bine, însă, ca acest lucru să se întâmple cât mai rar, să fie doar o excepţie.

Noi, adulţii, suntem mereu gata să dăm curs capriciilor celor în vârstă, să ne conformăm concepţiilor lor respectabile şi dorinţelor lor de oameni bătrâni?

Cred că mulţi copii cresc cu o aversiune faţă de virtute, faţă de perfecţiune, pentru că le-a fost mereu băgată pe gât cu vorbe meşteşugite, au fost puşi mereu în situaţia de a o practica. Mai bine să descopere singuri şi treptat necesitatea, frumuseţea şi dulceaţa altruismului.

Ori de câte ori le atrag atenţia copiilor asupra datoriei pe care o au faţă de familie, faţă de fraţii mai mici, întotdeauna mă tem să nu greşesc.

Din proprie iniţiativă, ei duc pozele, bombonelele câştigate la tombolă acasă, pentru că se simt mulţumiţi, făcându-i o bucurie unui frate mai mic – sau poate este o simplă ambiţie, că pot şi ei să ofere ceva, la fel ca adulţii.

Un copil îşi ia de la casierie rubla pe care o economisise şi i-o oferă pentru cizmuliţe surorii mai mici. Frumoasă faptă. Dar copilul are, oare, conştienţa valorii banului – sau e vorba doar de superficialitate?

Nu fapta, ci motivul ei îl caracterizează pe copil, portretul lui moral, potenţială lui evoluţie viitoare.

66

ÎI STRIVIM PE COPII CU OBLIGAŢIA de a fi recunoscători, de a respecta, de a ne accepta autoritatea. Toate acestea ei oricum le simt, numai că fiecare le simte în felul său.

Te respectă pentru că ai ceas, pentru că ai primit o scrisoare cu timbru străin, pentru că ai dreptul să umbli cu chibriturile şi să te duci la culcare seara târziu, pentru că semnezi cu cerneală roşie, pentru că ai un sertar care se încuie cu cheia, pentru că ai toate privilegiile adulţilor. Mult mai puţin te stimează pentru educaţia, pentru studiile tale, pentru că în acest domeniu ei constată mereu

anumite lacune. Dar ştiţi să vorbiţi chinezeşte, dar puteţi număra până la un miliard?

Educatorul ştie să povestească basme frumoase, dar şi mai frumoase ştie paznicul, sau bucătăreasa. Educatorul cântă la vioară, dar un tovarăş de joacă ştie să arunce mai bine mingea. Pe un copil cu suflet bun, oricine îl impresionează; cei cu simţ critic nu-şi exprimă admiraţia nici faţă de mintea noastră, nici faţă de ţinuta noastră morală. Adulţii mint, înşală, sunt ipocriţi, folosesc fel de fel de tertipuri urâte. Nu fumează ţigări pe ascuns, dar numai pentru că le pot fuma de faţă cu toată lumea – ei pot face tot ce vor.

Cu cât te străduieşti mai mult ca ei să respecte autoritatea, cu atât mai mult te evită; cu cât te porţi mai atent faţă de ei, cu atât mai abitir îţi alunecă printre degete. Dar, dacă nu eşti din cale-afară de caraghios sau absolut nepriceput, dacă nu te străduieşti din răsputeri să le faci copiilor pe plac, cochetând cu ei şi coborându-te la nivelul lor, te vor respecta în felul lor.

În felul lor – cum adică? Nu ştiu.

Se vor amuza că eşti înalt şi slab, că eşti gras, că eşti chel, că ai un neg în frunte, că ţi se mişcă nasul când eşti nervos, că-ţi bagi capul între umeri când râzi. Şi te vor imita şi vor vrea să fie slabi sau graşi şi să mişte din nas când se enervează.

Într-un moment de excepţională sinceritate, într-una dintre rarele discuţii de la egal la egal, permite-le să-ţi spună ce cred ei despre tine.

Sunteţi aşa ciudat. Uneori îmi place de dumneavoastră, dar alteori aş fi în stare să vă omor de supărare.

Când spuneţi câte ceva, s-ar părea că totul este perfect adevărat. Dar, când te gândeşti mai bine, îţi dai seama că dumneavoastră vorbiţi numai aşa, pentru că noi suntem copii.

Niciodată nu putem şti ce gândiţi cu adevărat despre noi.

Nici măcar să râdem de dumneavoastră nu putem,

pentru că nu sunteţi prea des hazliu.

67

NIMENI N-A PROTESTAT că, într-o povestioară pentru copii, cu titlul *Slava*, i-am permis unuia dintre eroi să fure. Am ezitat mult, dar n-am putut face altfel: copilul acela cu voinţă puternică şi cu o imaginaţie foarte bogată trebuia ca, la un moment dat, să fure.

Deoarece, dacă doreşte atât de mult să aibă ceva, încât nu se poate stăpâni, copilul fură.

Copilul fură când ceva e într-o cantitate atât de mare, încât poată să ia şi el. Fură când nu ştie cine e proprietarul.

Fură când şi lui i s-a furat. Fură pentru că-i e necesar. Fură pentru c-a fost îndemnat să fure.

Obiectul furtului poate fi o pietricică, o nucă, o hârtie de ambalaj de la caramele, un cui, o cutie de chibrituri, un ciob de sticlă roşie.

Uneori, toţi copiii fură – există un fel de toleranţă la furt. Aceste obiecte mărunte, lipsite de valoare, sunt când o proprietate personală, când una colectivă.

Aveţi aici fel de fel de petice, jucaţi-vă cu ele. Şi dacă se iau la ceartă, ce se-ntâmplă?

Nu vă mai certaţi: tu ai destule, lasă-i şi lui câteva.

Unul găseşte o peniţă ruptă – ţi-o aduce ţie, educatorului. Ia-o tu, arunc-o.

Sau găseşte o fotografie ruptă, o sforicică, o mărgea. Dacă le poţi arunca, le poţi şi păstra.

Şi, treptat, se ajunge ca peniţa, acele, o bucată de elastic sau un creion, un degetar sau, în sfârşit, orice obiect lăsat pe geam, pe masă ori pe duşumea să ajungă oarecum o proprietate comună. Dacă în sânul uneia şi aceleiaşi familii se ivesc, din această cauză, nenumate certuri, într-un internat, ele sunt zilnic de ordinul miilor.

Există două variante.

Prima, nerecomandabilă, este de a nu le permite copiilor să păstreze toate „nimicurile”.

A doua, justă, este de a face în aşa fel, încât fiecare obiect să-i aparţină unui singur proprietar, iar tot ce se

găseşte să-i fie restituit posesorului, indiferent dacă e vorba de o valoare mică sau de ceva lipsit de valoare. Orice obiect pierdut trebuie găsit neîntârziat.

Astfel, copilul are nişte directive clare şi nu mai rămâne decât un singur tip de furtişaguri, primul; iar acestei ispite, copiii uneori nu-i rezistă – dar nu ei sunt cei mai răi hoţi.

68

ÎNŞELĂTORIA ESTE DOAR O VARIANTĂ A FURTULUI – este un furt mascat.

Când ceri insistent un cadou, când faci rămăşaguri evident absurde, când joci jocuri de noroc, sau joci „pe verde", „de-a părosul", când, în sfârşit, practici schimbul de obiecte valoroase (briceag, penar, cutie de la ciocolată) contra unor obiecte lipsite de orice valoare. Şi, bineînţeles, când împrumuţi ceva pe durată nedeterminată.

De cele mai multe ori, din considerente de confort personal, educatorul interzice schimburile, cadourile, jocurile cu intenţia de a câştiga. Această interdicţie îi închide o dată pentru totdeauna unui copil jecmănit de altul posibilitatea, şi aşa nefericită, de a se duce să i se plângă educatorului.

Sute de probleme dintre cele mai interesante, personale, vitale nu ajung la cunoştinţa acestuia, în timp ce una fistichie, de doi bani, demascată, îi oferă pretextul unei adevărate demonstraţii de retorică, unei predici pline de neadevăruri de viaţă. Interdicţia devine şi mai fermă – din nou linişte şi pace până la următorul scandal. Pentru că orice interdicţie are forţă de impact, dar pe termen scurt; cu timpul, însăşi viaţa o respinge.

Câte lucruri urâte, deviante, nedrepte, nu se petrec din cauza unor obligaţii asumate, a unor cadouri obţinute prin înşelăciune, a unor tranzacţii intenţionat frauduloase.

Un copil care a pierdut briceagul împrumutat sau mingea poate deveni sclav.

69

EDUCATORUL CARE PORNEŞTE LA DRUM cu iluzia dulce că va intra într-o lume a sufletelor curate, sensibile

şi sincere, ale căror favoruri e atât de uşor să le obţii, a căror încredere e atât de uşor s-o câştigi, va fi dezamăgit în foarte scurt timp. Şi, în loc să-i fie ciudă pe cei care l-au indus în eroare şi pe el însuşi, că s-a lăsat amăgit, el se supără, dimpotrivă, tot pe copii, pe motiv că i-au spulberat iluziile. De ce sunt ei vinovaţi că ţie ţi-au fost arătate doar părţile atrăgătoare ale acestei munci, dar ţi-au fost ascunse cele întunecate?

Printre copii, sunt tot atâţia oameni răi ca şi printre adulţi, doar că n-au deocamdată nevoie ori n-au posibilitatea de a se manifesta ca atare. În lumea copiilor, se petrece tot ceea ce se întâmplă şi în universul murdar al adulţilor. Găseşti printre ei reprezentanţii tuturor tipurilor de oameni şi manifestări ale tuturor faptelor nedemne. Copiii imită viaţa, conversaţiile, aspiraţiile mediului în care au fost educaţi, pentru că au în germene toate pasiunile celor din jur.

Şi, dacă mâine ar trebui să mă întâlnesc cu un grup de copii, ar fi bine să ştiu încă de azi cu cine voi avea de-a face. Că vor fi printre ei copii blânzi, pasivi, plini de bunătate, de încredere, dar şi dintre cei mai răutăcioşi, de-a dreptul duşmănoşi, plini de o iniţiativă perfidă sau supuşi plini de ipocrizie, conspiratori înveninaţi – intriganţi şi copii infractori.

Prevăd necesitatea de a lupta pentru instituirea unui regulament şi asigurarea securităţii – fie că vorbim de cei fără suflet, fie de cei cinstiţi. Voi cere colaborarea tuturor valorilor pozitive ale grupului şi le voi opune forţelor malefice. Şi numai atunci voi începe cu adevărat munca educativă planificată, când îmi voi fi dat seama foarte limpede de limitele influenţei educative asupra celor pe care-i am în faţă.

Voi putea crea o tradiţie a adevărului, ordinii, hărniciei, cinstei, sincerităţii, dar nu-l voi putea transforma pe niciunul dintre copii în altcineva – fiecare va rămâne tot cel care a fost înainte.

Mesteacănul va rămâne tot mesteacăn, stejarul – stejar, brusturele – brusture. Pot trezi la viaţă ceea ce

dormitează în sufletul cuiva, dar nu pot crea nimic. Aş fi caraghios să mă supăr pe mine însumi sau pe copii.

70

AM OBSERVAT, LA EDUCATORII ONEŞTI, o anumită aversiune manifestată faţă de copiii nesinceri. Aş vrea să le atrag atenţia că sclavia în care-i ţinem pe copii este cea care determină la ei dezvoltarea făţărniciei şi a şireteniei în exploatarea acestei înclinaţii, şi a dorinţei ipocrite de a-ţi face pe plac, şi a comediei ipocrite a ataşamentului faţă de tine. Iar de acest rău sunt atinşi, în proporţii diferite, toţi copiii.

Aruncă o privire în sufletul acestor copii nesinceri de care te plângi. Nu sunt decât nişte sărmani copii. Uneori ambiţioşi, dar fără valori reale, poate insuficient sau incorect cunoscuţi; uneori debili fizic şi urâţei, poate dispreţuiţi; uneori dresaţi de cei din jur să fie ipocriţi, deformaţi şi schilodiţi atât de tine care nu-i iubeşti, cât şi de cei care n-au observat falsitatea ataşamentului, a recunoştinţei şi a comportamentului lor exemplar şi de aceea le dau anumite privilegii.

Dacă unul dintre aceştia, rece şi răutăcios, se apropie de tine, te strânge la piept, chiar dacă ştii că e un gest calculat, n-ai dreptul să-l îndepărtezi. Poate că el nici nu-şi dă seama şi, de fapt, alţii te trag pe sfoară cu şi mai multă dibăcie, cu şi mai mult farmec, într-un mod şi mai mincinos, pentru că se adaptează la sugestiile propriului tău joc?

Printre cei care se învârt mai insistent în jurul tău, mai mult decât ţi-ai dori, poate că sunt unii slabi şi pe care nu-i iubeşte nimeni şi vor ca tu să-i protejezi, pe ei în mod special, să-i aperi de nedreptăţi?

Poate cineva le-a şoptit: fii drăgăstos, dă-i un bucheţel, sărută-l şi apoi roagă-l... Poate copilul urmează aceste recomandări fără prea multă convingere, în pofida naturii sale sincere, dar reci, şi le îndeplineşte la comandă, fără îndemânare, cu stângăcie.

M-am mirat când unul dintre băieţi, rezervat, rece, parcă îmbătrânit, închis în sine, mizantrop, a devenit dintr-

odată afectuos faţă de mine, era primul care râdea la vreo glumă de-a mea, deschidea drumul, îmi anticipa dorinţele. Făcea totul fără abilitate, cu dorinţa vădită de a atrage atenţia asupra a ceea ce făcea. Totul a durat destul de mult timp, iar eu îmi ascundeam sentimentul de neplăcere… Când m-a rugat, în cele din urmă, ca şi fratele lui mai mic să fie primit la Casa Orfanilor, am simţit cum mă podideau lacrimile: sărmanul, cât efort l-a costat necesitatea de a fi atâta timp ceea ce nu era de fapt.

71

COPII CARE NU SUNT IUBIŢI DE COPII şi de favoriţii acestora – instigatorii. Este o temă importantă, iar cercetările ne-ar putea da, eventual, cheia dezlegării mai multor secrete ale succesului în viaţă, dar nu în funcţie de scara de valori şi forţă, ci în funcţie de ceva necunoscut, impalpabil.

Copiii frumoşi, sănătoşi, senini, cu iniţiativă, curajoşi, talentaţi, au întotdeauna prieteni, aliaţi, admiratori; dacă sunt prea ambiţioşi, vor avea şi duşmani. De aici, se formează deja tabere. Există şi favoriţi efemeri ai colectivităţilor de copii, pe care acestea din urmă îi aduc în fruntea grupului, ca să se bucure apoi de căderea lor.

Să nu te miri dacă un copil care ştie să organizeze un joc, ştie basme, îi place şi ştie să se joace este iubit şi bine văzut de tovarăşii lui: el aduce veselie în grup, fantezie, aşa cum alţii aduc fructe pe care le împart tuturor. La urma urmei, ce le place la el, dacă nu bogăţia de bunătăţi, bogăţia sufletească din care se împărtăşesc cu toţii?

Copiii nu-i iubesc pe molâi şi pe chiţibuşari. Ce sunt aceştia, dacă nu nişte indivizi săraci cu trupul şi slabi în spirit? Ei i se adresează educatorului, pentru că, neputându-le oferi copiilor nimic, nici nu primesc nimic în schimb.

Aşa şi trebuie să fie, ca în cea mai mare parte să te solicite şi să te preocupe, să te înconjoare cel mai insistent acei copii care nu posedă valoarea cea mai mare. Nu cere pentru ei drepturi depline, ei înşişi cer foarte puţin, de fapt. Dar nici nu-i respinge.

72

UN COPIL SE STRĂDUIEŞTE, are dreptul să-şi pună în valoare toate atuurile de care dispune, toate valorile pozitive pe care le posedă, pentru a atrage atenţia asupra lui: că-i vorba de o superficialitate care-l face foarte plăcut, de îndemânare, de memorie, de facilitate în exprimare, de o voce puternică, de originea socială. Iar, dacă nu ne lăsăm convinşi de ceea ce ştie să facă, îi încurcăm socotelile, îi provocăm un sentiment de aversiune – se va considera şicanat din răutate, persecutat din invidie.

Acesta e cântăreţul nostru, sportivul nostru.

Poate că nu e bine nici aşa? Le deformează caracterul? Sau doar le dă curaj să spună sincer ce gândesc: da, e mândru că e cel mai bun cântăreţ, că e cel mai agil.

Oare n-am da dovadă de o mai mare lipsă de tact, spunându-i copilului, fără menajamente: „Ce, crezi că, dacă ştii să cânţi, dacă tatăl tău e primar, îţi poţi permite orice?”

Sau: „Ce, crezi că, dacă-mi zâmbeşti aşa, mă poţi păcăli? Mă îmbrăţişezi pentru că vrei să-mi ceri ceva?”

Da, dar nici tu nu eşti mai breaz, tot aşa procedezi.

Oare nu te foloseşti de memorie pentru a-ţi masca lipsa ideilor proprii, a inteligenţei sau a memoriei? Oare nu tot prin zâmbet te străduieşti şi tu să le câştigi încrederea şi să-i faci ascultători, pentru că nu ştii sau nu-ţi place să-i ameninţi? Oare nu-i săruţi şi tu, sperând ca astfel să se-ndrepte?

Oare nu-ţi ascunzi şi tu defectele şi viciile?

De ce copilului nu-i recunoşti un drept de care te foloseşti, profitând de imensul privilegiu pe care ţi-l dau vârsta şi puterea? Cei mai mulţi dintre copii încă nu ştiu să judece. Ei se servesc de isteţime. Pentru Locke, isteţimea e un fel de maimuţă, de imitaţie a raţiunii. Cu cât le vei oferi acestor învăţăcei condiţii mai bune de a se maturiza, cu atât mai repede drăgălaşele tale maimuţe vor deveni oameni.

73

COPIII CARE VIN ULTIMII ŞI CEI CARE ÎNTÂRZIE – ei sunt unitatea de măsură a răbdării educatorului.

Sună clopoţelul. Cei care n-au fost iniţiaţi nu ştiu câte eforturi trebuie să facă un educator, câtă bunăvoinţă şi perseverenţă sunt necesare din partea copiilor, pentru ca toţi cei o sută de interni să apară în formaţie completă la un anumit semnal.

Mai am doar un singur rând şi termin de copiat, doar un număr şi termin jocul, încă o vorbuliţă şi ne terminăm discuţia, mai am de citit, nu până la sfârşitul capitolului, ci doar până la punct şi termin cu povestea.

Aştepţi să iasă din cameră, ca să închizi uşa. Cu gălăgie, împingându-se, aleargă toţi în grabă mare, în afară de doi sau trei după care trebuie să aştepţi, pentru că în ultimul moment mai au ceva de pus la loc sau de luat ceva de undeva.

Le împărţi încălţămintea sau pardesiele – aceeaşi poveste. Aştepţi în faţa dulapului deschis, lângă lampă ca s-o stingi, lângă cada din baie ca s-o goleşti, la masă ca să strângi tacâmurile – aştepţi să începi sau să închei o activitate, aştepţi după aceştia doi sau trei. Iar ei veşnic îşi pierd şapca exact când trebuie să plece undeva, peniţa li se rupe exact în momentul când vrei să începi o dictare.

Mai repede… Mişcaţi-vă… Mai durează mult?… Când vei binevoi şi tu?

N-o face pe bosumflatul: aşa sunt ei, aşa trebuie să fie.

74

O INTERDICŢIE: aparent nu va pune probleme. Te lupţi fără niciun rezultat, însă: copiii nu te-ascultă. N-o face pe bosumflatul. Aseară am spus că este interzis să se vorbească în dormitor.

Toată ziua aţi avut timp să vorbiţi. Acum vă culcaţi.

Evident, ceva nu le permite copiilor să se supună unei cerinţe fireşti, pentru că ei continuă să vorbească în şoaptă, o şoaptă mai discretă sau mai puţin discretă, dar, în orice caz, în dormitor e zgomot.

Ridici vocea: Linişte! – dar liniştea este efemeră.

Ieri aşa, azi aşa, mâine la fel – acelaşi lucru. Nu mai rămân decât nuiaua, violenţa sau cercetarea.

Despre ce vorbeaţi aseară în dormitor?

Povesteam cum era viaţa noastră acasă, când mai trăia tata. L-am întrebat de ce polonezilor nu le plac evreii. I-am spus să se îndrepte şi atunci dumneavoastră n-o să vă mai enervaţi mereu pe el. I-am spus că, dacă mă fac mare, o să mă duc la eschimoşi, să-i învăţ să citească şi să-şi facă altfel de case.

Cu acest brutal: „Linişte acolo!”, aş fi întrerupt cele patru conversaţii.

În loc să-i învinovăţeşti, observi unele dintre preocupările profunde, intime ale sufletului copiilor tăi. Zgomotul şi agitaţia de iarmaroc nu sunt ambianţa cea mai potrivită pentru destăinuiri tainice, amintiri dureroase, sfaturi afectuoase, întrebări confidenţiale. Pe tine te oboseşte zgomotul zilei şi, înainte să te culci, îţi doreşti o clipă de linişte – exact acelaşi lucru şi-l doresc şi ei…

Le interzici să vorbească dimineaţa, înainte de ora cutare? Dar ce poate face unul care s-a trezit mai devreme, care se trezeşte mai devreme în fiecare zi?

Şi iarăşi lupta inutilă pentru a menţine liniştea matinală în dormitor le-a adus copiilor victoria şi pe mine m-a făcut să descopăr un lucru, dacă nu chiar primordial, în orice caz de mare importanţă.

75

ALT EXEMPLU.

Mi s-a întâmplat de multe ori să le pun copiilor următoarea întrebare: „Ce mai faci, ce se mai aude, ce mai e pe acasă, de ce eşti trist?” Şi adeseori am primit răspunsul: „Nimic nou, totul e bine, nu sunt trist.

Pe moment, eram mulţumit. Ca să-i arăt copilului că mă interesez de el, că-i sunt binevoitor, pierdeam mai puţin de un minut. Adesea, îl mângâiam pe câte unul în trecere.

După o vreme, mi-am dat seama că, de fapt, copiilor nu le plac nici acest soi de întrebări, nici să fie mângâiaţi. Unii răspundeau în silă, cu un anumit sentiment de jenă,

răspundeau rece, rezervat, uneori chiar cu un zâmbet ironic. La un moment dat, a venit la mine un băiat cu o problemă destul de gravă, dar acest lucru se întâmpla imediat după ce, la întrebarea mea, el îmi dăduse exact un răspuns de acest gen, banal. Mângâierea o evitau în mod nedisimulat chiar şi unii copii care, altfel, erau afectuoşi, sensibili.

Recunosc: acest lucru mă deranja şi eram supărat; până am înţeles, în sfârşit. În aceste întrebări-şablon, aruncate parcă involuntar, copilul nu percepe nici interesul tău sincer, nici momentul potrivit în care poate să-ţi adreseze o rugăminte. Şi are dreptate. Când îi oferi o cutie întreagă de bomboane, contezi pe faptul că musafirul va lua doar una – şi nu pe cea mai mare. Onorându-l pe copil cu un fragment de minut, el îţi dă răspunsul potrivit: „Toate bune”, dar, după ce şi-a făcut datoria de a dovedi că e binecrescut, are faţă de tine un sentiment de ciudă, pentru că te prefaci că te interesează persoana lui; iar el nu vrea să fie tratat aşa, în fugă, doar ca să scapi de el.

„Ei, cum e, te simţi mai bine?”, îl întreabă medicul în cursul vizitei pe vreun bolnav.

Din tonul întrebării, din gesturile medicului, bolnavul îşi dă seama că acesta e grăbit, aşa că-i răspunde cu o anumită doză de regret: „Mulţumesc, mai bine”.

COPIII N-AU EXPERIENŢĂ în legătură cu ipocrizia anumitor formule sociale şi, aş adăuga, cu minciunile obişnuite ale limbajului curent: „Îmi pică mâinile de oboseală; ar trebui să fie linişte ca-n biserică; arde de nerăbdare; pe ce pune mâna, strică; ţi-am spus de o sută de ori; de-acum, eu nu mai repet”.

Pentru copil, toate acestea sunt minciuni.

Cum nu-i e ruşine respectivului să spună că-i pică mâinile, dar se foloseşte în continuare de ele fără probleme? în biserică nu-i deloc linişte. Poate că-i tremură mâinile, nu mai ştie ce face, dar în niciun caz n-a luat foc. Foarte multe lucruri le foloseşte normal, fără să le strice, iar dacă odată a spart ceva, i se poate întâmpla oricui. În

niciun caz nu mi-a spus de o sută de ori, poate cel mult de cinci ori. Ba, i se întâmplă să mai şi repete.

Ce-i cu tine? Ai amuţit?

Nu, n-a amuţit. Şi această întrebare e tot o minciună.

Să nu te mai văd în faţa ochilor!

Şi acest îndemn tot minciună este, de vreme ce la prânz i se spune să stea la masă cu ei.

De câte ori nu are copilul comportamente anarhice, pentru că preferă să primească o pereche de palme, numai să se termine odată această predică. Poate că el, fiind convins de necesitatea de a-şi respecta educatorul, suferă, văzând cum acest respect se duce pe apa sâmbetei. Pentru că-i vine mult mai uşor să se lase convins de superioritatea lui morală fundamentală.

77

AM INTRODUS O REFORMĂ LA CASA ORFANILOR: copiii primesc suplimentar câtă pâine veche vor, atât la micul-dejun, cât şi la prânz şi la cină. Dar nu e voie nici s-o arunce, nici s-o lase începută. Trebuie ca fiecare să ia pâine atâta cât poate mânca. Iar ei nu au căpătat această experienţă dintr-odată, de vreme ce pâinea proaspătă este pentru mulţi o delicatesă.

E seară. Cina s-a terminat, cei mici sunt trimişi la culcare. În acelaşi moment, una dintre fetele mai mărişoare muşcă încă o dată din felia de pâine şi aruncă demonstrativ restul pe masă – masa la care mâncasem şi eu –, apoi pleacă, târşâindu-şi picioarele. Am fost atât de uimit, încât am spus doar: „Eşti incalificabilă, obraznico”. Reacţia ei a fost să dea din umeri dispreţuitor, apoi a izbucnit în lacrimi şi a plecat în dormitor, foarte jignită.

Şi m-am mirat s-o găsesc, la scurt timp după aceea, în pat, deja adormită.

Câteva zile mai târziu, am înţeles cauza acelui gest evident insolit, când aceeaşi fată mi-a spus că vrea să se ducă la culcare mai devreme, împreună cu cei mici.

Ambiţioasă, ea nu se putuse hotărî prea uşor să se ducă la culcare cu cei mici – era umilitor. Şi iată de ce, în mod subconştient sau pe jumătate conştient, îmi provocase

atunci enervarea, ca să aibă un motiv de a se simţi jignită, cu lacrimi şi tot tacâmul, şi astfel să meargă la culcare mai repede…

Câte ceva despre mersul ei târşâit: mergând, nu-şi ridica picioarele, ci le târâia pe jos. Unor copii le-a plăcut acest mod de a merge şi au început s-o imite. Acest mers de om bătrân mi se părea nenatural, caraghios, urât şi, aş adăuga eu, dispreţuitor la un copil. Ceva mai târziu, am observat că era nu numai absolut natural, dar şi specific pentru copii în perioada lor de creştere accelerată. Este mersul cuiva foarte obosit.

În practica pediatriei private, le întrebam de multe ori pe mămici: „N-aţi observat cumva dacă mersul copilului s-a schimbat? 4* „Ba da, sigur că da – umblă ca o prinţesă ofensată. Câteodată m-aduce la disperare, zău, mă-nfurie la culme. Îşi târşâie picioarele de parcă ar avea o sută de ani, ori de parcă Dumnezeu ştie cât ar fi muncit”.

78

OARE ACEST EXEMPLU NU DEMONSTREAZĂ îndeajuns cât de strâns unit este universul manifestărilor spiritului cu suportul lui fiziologic?

Se înşală cei care consideră că, în momentul în care am renunţat la spital pentru a veni la internat, am trădat medicina. După opt ani de activitate într-un cadru spitalicesc, am înţeles destul de clar că tot ceea ce nu-i întâmplător, din aceeaşi categorie cu un accident de automobil sau cu un cui înghiţit, poate fi cunoscut la un copil doar printr-o observare clinică a acestuia timp de câţiva ani; nu din când în când sau rareori, ca în cazul unor boli-catastrofe, ci de-a lungul tuturor perioadelor lui bune, de dezvoltare pozitivă.

Spitalul din Berlin, pe care l-am vizitat, şi literatura medicală germană m-au învăţat să mă gândesc la ceea ce ştim, pentru ca apoi încet, sistematic, să mai facem un pas înainte. La Paris, am învăţat să mă gândesc la ceea ce nu ştim, dar am dori să ştim, trebuie să ştim, vom şti cu siguranţă. Berlinul înseamnă o zi de muncă plină de griji mărunte şi activităţi; Parisul e sărbătoarea zilei de mâine,

cu presimţirile ei uluitoare, cu speranţa ei nestăvilită şi cu triumful ei neaşteptat. Parisul mi-a dat forţa de a voi, durerea necunoaşterii, plăcerea cercetării. De la Berlin, am venit cu tehnica simplificării, inventivitatea în probleme de detaliu, ordonarea acestora.

O mare sinteză a pediatriei, iată la ce visam, citind într-o bibliotecă pariziană, cu o emoţie indescriptibilă, uimitoarele lucrări ale clasicilor francezi în medicina clinică.

79

MEDICINEI ÎI DATOREZ TEHNICILE de cercetare şi disciplina gândirii ştiinţifice.

Ca medic, constat simptomele: văd o erupţie cutanată, aud tuşea, simt creşterea temperaturii, nasul mă ajută să stabilesc dacă gura copilului are miros de acetonă. Unele simptome le disting imediat; pe altele, ascunse, trebuie să le descopăr, căutând uneori îndelung.

Ca educator, am, de asemenea, anumite simptome: zâmbetul, râsul, roşeaţa obrajilor, plânsul, căscatul, ţipătul, oftatul. Aşa cum există o tuse uscată, umedă sau înfundată, tot aşa există şi plâns cu lacrimi, cu suspine sau aproape fără lacrimi.

Simptomele le stabilesc fără enervare. Copilul are febră, copilul are capricii. Încerc să scad nivelul febrei, eliminând, pe cât posibil, cauzele ei; încerc să reduc intensitatea capriciilor, pe cât posibil, fără a afecta copilul sufleteşte.

Nu ştiu de ce intervenţia mea medicală nu-şi atinge efectul dorit: nu mă supăr, ci caut. Observ că recomandarea mea nu-şi prea atinge ţelul, mai mulţi copii sau unul singur nu execută dispoziţiile mele: nu mă supăr, ci caut.

Uneori, un simptom aparent minor şi lipsit de semnificaţie te trimite la o lege importantă, un amănunt aparent izolat este undeva, la un nivel mai profund, în legătură cu o problemă de foarte mare importanţă. Atât ca medic, cât şi ca educator, nu trebuie să consider nimic drept amănunt, ci să cercetez cu vigilenţă inclusiv ceea ce

pare întâmplător şi lipsit de importanţă. Un traumatism insignifiant ruinează, uneori, o funcţie puternică a organismului, cu un mecanism perfect, dar fragil. Microscopul descoperă într-o picătură de apă epidemia care pustieşte oraşul. Medicina mi-a arătat minunile terapiei, la fel ca şi minunile eforturilor de a descoperi secretele naturii. Datorită medicinei, am văzut de atâtea ori cum moare un om şi cu ce forţă nemiloasă, sfâşiind măruntaiele mamei, vine în chinuri pe lume, spre viaţă, fătul, fructul copt, pentru a deveni om.

Datorită ei am învăţat să adun la un loc, cu multă migală, detalii dispersate şi simptome contradictorii, pentru a constitui, în cele din urmă, un tablou logic al fenomenului.

Îmbogăţit prin cunoaşterea experimentală a puterii legilor naturii, ca şi a genialei gândiri umane cercetătoare, stau în faţa unui necunoscut: copilul.

80

PRIVIREA MÂNIOASĂ A EDUCATORULUI, felicitarea, mustrarea, gluma, sfatul, sărutul, basmul povestit ca recompensă, îndemnul verbal – toate acestea sunt intervenţii terapeutice care trebuie administrate în doze mai mici sau mai mari, mai des sau mai rar, în funcţie de caz, în funcţie de trăsăturile individuale ale organismului.

Există, desigur, devieri, deformări ale caracterului, care trebuie rezolvate cu răbdare prin ortofrenie. Există o anemie a spiritului înnăscută sau temporară. Există, de asemenea, o rezistenţă înnăscută slabă faţă de contagiunea morală. Toate acestea pot fi recunoscute şi vindecate. Diagnosticarea pripită, greşită şi tratarea incorectă sau prea energică a afecţiunii nu pot duce decât la agravarea situaţiei.

Foamea şi suprasaturaţia, în domeniul vieţii spirituale, se concretizează material exact la fel ca şi aceleaşi fenomene din viaţa fizică. Un copil care are nevoie de un sfat, de o îndrumare, o acceptă, o asimilează, apoi şi-o însuşeşte; cel care este suprasaturat, bătut la cap cu

sfaturi de tot felul, va fi afectat de greţuri. Mânia copilului: unul dintre domeniile cele mai importante, cele mai interesante.

Îi spui o poveste – el ascultă neatent. Nu înţelegi de ce, dar, în loc să te miri ca un naturalist, îţi pierzi răbdarea, te superi.

Dacă nu vrei să asculţi, bine; o să mă rogi tu, dar nu-ţi mai povestesc nimic.

Dacă-i nu, e nu – răspunde copilul fără milă.

Şi, chiar dacă nu spune cu vorbe, aşa gândeşte: îţi dai seama după un gest al mâinii, după expresia feţei, că numai de povestea ta nu-i arde…

L-am sărutat pe frunte, micul ştrengar, l-am strâns la piept şi l-am rugat să fie mai cuminte. A început să plângă şi, printre lacrimi, mi-a spus cu disperare: „Nu vă supăraţi, dar e vina mea că dumneavoastră nu vă plac ştrengarii, ci numai proştii? Atunci spuneţi-i şi lui să fie ştrengar şi o să vedeţi că nici el n-o să mai asculte cum povestiţi”.

Lacrimile lui nu erau câtuşi de puţin semnul căinţei. El nu protesta împotriva mângâierilor şi vorbelor mele blânde, pentru că pe acestea le considera pedeapsa binemeritată, dar aspră, pentru numeroasele sale greşeli. El se gândea, însă, cu disperare la viitorul lui: acest educator cinstit, dar prost, nu poate pricepe că eu nu pot fi altfel. De ce mă pedepseşte atât de aspru, sărutându-mă, dacă mie nu-mi place să mă sărute, mai bine mă lua de urechi şi mă obliga să umblu toată vara cu pantalonii rupţi.

81

CONCLUZIONÂND, în urma uriaşei cantităţi de rezultate pe care le-a furnizat observaţia clinică a copilului în spital, mă întreb: ce ne-a adus nouă internatul?

Nimic.

Întreb internatul de câte ore de somn are nevoie un copil. Manualele de igienă propun un tabel, preluat ca atare dintr-o carte în alta, dar pe care nu se ştie cine l-a întocmit. Potrivit acestui tabel, cu cât copilul e mai mare, cu atât are nevoie de mai puţin somn – asta-i o minciună, în general, copiii au nevoie de mai puţin somn decât ne

închipuim noi. Şi adaug: decât ne-am dori noi. Numărul orelor de somn oscilează în funcţie de etapa de dezvoltare în care se găseşte copilul, astfel că unul de treisprezece ani se duce la culcare odată cu cei mici, în timp ce unul de zece ani e vioi – nu se ia el după recomandările din cărţi.

Acelaşi copil: azi n-are răbdare să se dea deşteptarea, aşa că sare din pat, indiferent ce vreme este şi dacă-i cald sau frig în dormitor; după un an, devine greoi, abia se poate ridica din pat, tărăgănează, trage de timp, frigul din dormitor îl face să dispere. Cum mănâncă un copil: acum nu mănâncă, nu vrea, refuză, se strâmbă, găseşte toate pretextele să scape de obligaţia mesei. După un an: nu mănâncă, înfulecă, fură o franzelă de la magazie.

Care mâncăruri le plac şi care nu le plac?

La întrebarea: care sunt cele mai mari două necazuri ale tale, un băiat răspunde: „Primul e c-a murit mama şi al doilea că trebuie să mănânc supă de mazăre” – în timp ce unii copii cer câte trei porţii de supă de mazăre.

Putem vorbi, însă, de trăsături individuale, când noi nu cunoaştem legile generale?

Dar, în ceea ce priveşte această ţinută curbată a copiilor care după o vreme stau din nou drept şi frumos, ca să stea iar aplecaţi apoi? Unii palizi devin rumeni şi apoi din nou palizi. Unii erau echilibraţi psihic şi devin deodată năzuroşi, potrivnici, indisciplinaţi, dar după o vreme se echilibrează din nou, „se-ndreaptă”. Cât arsenic în diluţie sau câte trucuri ortopedice n-ar dispărea din medicină, dacă am cunoaşte primăverile şi toamnele dezvoltării copilului! Unde pot fi studiaţi copiii, dacă nu într-un internat? Spitalul are menirea de a studia bolile, schimbările bruşte, simptomele bătătoare la ochi; toată arta igienei, microobservarea oscilaţiilor, în schimb, trebuie fără îndoială efectuate în internat.

NU CUNOAŞTEM COPILUL – MAI RĂU: ceea ce credem că ştim despre el sunt doar prejudecăţi. Este o ruşine că puţinele, două, trei lucrări scrise având cu adevărat leagănul copilului ca sursă de informaţie sunt

citate până la saturaţie de toată lumea. Este o ruşine că primul cercetător mai bun şi mai conştiincios a devenit o autoritate în aproape toate domeniile. Cel mai mărunt aspect din medicină dispune de o literatură mai bogată decât domenii vaste care se referă la copil. Medicul nu-i gazdă, ci doar un musafir de onoare în internat. Şi atunci, nu-i de mirare că, ironic, cineva a putut spune că reforma internatului e o reformă a pereţilor, şi nu a spiritului. Un copil din internat este educat în continuare pe bază de morală, şi nu de cercetare.

Citind vechile lucrări clinice medicale, ne putem da seama cât de amănunţite erau studiile făcute de autori, studii care te fac uneori să pufneşti în râs, dar întotdeauna îţi trezesc uimirea: au fost numărate pustulele de pe piele în cazul bolilor eruptive, zile şi nopţi în şir medicul n-a slăbit din ochi bolnavul. Actualmente, medicina are într-o oarecare măsură dreptul să slăbească intensitatea observaţiei clinice, punându-şi noi speranţe în rezultatele analizelor de laborator.

Numai că pedagogia a sărit peste etapa clinică-internat şi s-a apucat de la bun început de munca de laborator.

N-am petrecut decât trei ani în internat, dar a fost suficient ca să-mi dau seama despre ce e vorba; şi nu mă mir că, în acest răstimp, am câştigat comori întregi de observaţii, proiecte, presupuneri; pentru că pe aceste meleaguri nu s-a mai aventurat nimeni, nici nu se ştie de existenţa lor.

83

NU CUNOAŞTEM COPILUL.

Copil de vârstă preşcolară sau de vârstă şcolară – iată o clasificare demnă de serviciul de evidenţă a populaţiei din cadrul poliţiei, acolo unde există o recrutare şcolară. Perioada în care îi cresc dinţii, în care i se schimbă dinţii de lapte şi-i apar cei definitivi, adolescenţa. Nu-i de mirare că, în condiţiile actuale ale observaţiei copilului, în afară de dinţi şi de părul axilar, nu ne-a mai atras atenţia nimic.

Nu suntem în stare nici măcar să ne dăm seama de contradicţia atât de bătătoare la ochi din organismul copilului: pe de o parte, vitalitatea celulelor; pe de altă parte, vulnerabilitatea lor; pe de o parte, emotivitatea copilului, rezistenţa, forţa lui; pe de altă parte, fragilitatea, dezechilibrul, oboseala. Nici medicul, nici educatorul nu pot spune dacă acest copil e o fiinţă „infatigabila' sau într-o stare de oboseală cronică.

Inima copilului? Ştiu. Copilul are două inimi: una centrală, surmenată, şi una periferică, în vasele de sânge elastice. De aceea pulsul dispare atât de uşor, dar se reechilibrează apoi la fel de uşor.

Dar de ce, sub influenţa afectivităţii, unii copii au un puls încetinit şi neregulat, pe când alţii îl au rapid şi regulat? De ce unii devin palizi, iar alţii se înroşesc? Cine a ascultat inimile unor copii care au sărit de câte o sută de ori coarda? Oare aparenta vitalitate a copilului nu provine cumva din faptul că acesta e lipsit de experienţă în modul de a-şi utiliza energia până la ultima limită? De ce, sub influenţa afectivităţii, pulsul fetiţelor e mai rapid decât al băieţilor, ceea ce face ca un anumit băiat să aibă „o reacţie a pulsului specifică fetelor", iar o anumită fetiţă – una specifică băieţilor?

Toate acestea sunt întrebări care i se adresează nu medicului de internat, ci educatorului-medic din internat.

84

EDUCATORUL ZICE: „Sistemul meu de metode, concepţia mea". Chiar dacă dispune de o pregătire teoretică precară şi are în spate un număr redus de ani de activitate, el are dreptul să spună aşa. Dar să facă şi dovada faptului că acest sistem şi această concepţie îi sunt dictate de experienţa pe care a dobândit-o, lucrând în cutare condiţii, pe cutare teren şi cu un material uman anume. Să-şi motiveze aceste atitudini pe bază de exemple, pe baza unei cazuistici precise.

Îi recunosc până şi dreptul de a pronostica, de a prevedea ce va ieşi din cutare copil, adică lucrul cel mai riscant, cel mai dificil.

Dar să fie permanent conştient că se poate înşela. Să facă în aşa fel, încât niciuna dintre concepţiile lui să nu ajungă o convingere absolută şi nici definitivă, asumată o dată pentru totdeauna. Să facă în aşa fel, încât ziua de azi să fie mereu doar culoarul de trecere de la o anumită sumă de experienţe pe care mi le-a oferit ziua de ieri la o sumă mai cuprinzătoare, pe care mi le va oferi ziua de mâine.

Fiecare problemă ar trebui analizată independent de concepţia generală şi în cadrul problemei avute în vedere, fiecare fapt să fie luat, de asemenea, independent. Fiindcă faptele se contrazic între ele şi numai din numărul acestora, văzute dintr-un punct sau altul de vedere, pot fi deduse legile generale.

Numai în aceste condiţii activitatea lui nu va fi nici monotonă, nici lipsită de speranţă. Fiecare zi îi va aduce un lucru nou, ceva neaşteptat, neobişnuit; cu fiecare zi care va trece, el va fi mai bogat cu un ceva nou-apărut.

O nemulţumire neobişnuită sau mai puţin frecventă, o minciună, o ceartă, o rugăminte, o învinuire, o manifestare de indisciplină, o prefăcătorie, un act de eroism – toate vor fi pentru el valoroase, la fel cum, pentru un colecţionar, sunt valoroase o monedă rară, o fosilă, o plantă, poziţia unei stele pe cer.

85

ŞI ABIA ATUNCI VA IUBI EL fiecare copil cu o iubire înţeleaptă, doar atunci se va interesa de conţinutul său sufletesc, de necesităţile lui, de soarta lui. Şi, cu cât va fi mai apropiat de copil, cu atât va distinge în el trăsături mai demne de atenţie. În această muncă de cercetare, el îşi va afla şi recompensa, şi motivaţia pentru noi cercetări, pentru noi eforturi.

Exemplu: O fetiţă rea, urâtă, agasantă. Participă la un joc, dar numai ca să-l dezorganizeze. Te abordează într-un mod nepotrivit, vrând să fie pedepsită pe nedrept, ca să aibă motive să se plângă. Dacă te arăţi binevoitor faţă de ea, se simte obligată să-şi ia nasul la purtare. Nivel de inteligenţă redus, aspiraţii absente, afectivitate nu are, ambiţie de fel, imaginaţie săracă.

O iubesc ca un grădinar care se uită la cine ştie ce vietate debilă, dar pernicioasă: ia te uită, mai există pe lume şi o urâţenie ca asta, o cenuşăreasă a naturii ca ea.

86

I-AM SPUS CU ASPRIME: „Ţine minte, nu cumva să-ţi treacă prin cap să te dai jos din pat”.

Şi m-am întors la pansamentele de seară, pe care le lăsasem să aştepte un moment.

Nu după mult timp, când s-a auzit o voce temătoare din dormitor: „Nu vă supăraţi”, ştiam deja la ce trebuia să m-aştept.

Nu mă ascultase, se dăduse jos din pat, ca să-şi încheie o problemă rămasă nerezolvată cu un coleg.

Fără să mai zic nimic, i-am administrat două la palmă, i-am pus plapuma pe spinare şi l-am luat în camera mea.

Dac-ar fi fost cu vreo jumătate de an în urmă, s-ar fi opus, ar fi tras de plapumă, s-ar fi ţinut de vreo bară a patului, de rama uşii. Astăzi, are deja experienţa câtorva încercări nereuşite, aşa că vine. Îşi măsoară uimitor de bine pasul: dacă ar merge puţin mai repede, ar însemna că se supune de bunăvoie; mai încet, ar însemna că se opune, îl împing cu mâna foarte uşor, doar atât cât să-mi dau seama că merge doar fiindcă e obligat.

Merge, dar pe faţa lui se lasă o umbră posomorâtă, de parcă din suflet i s-ar fi scurs un nor negru, care trebuie să capete şi mai multă consistenţă pe timp de furtună. Rămâne în picioare, sprijinit de perete, cu capul plecat, fără să tremure.

Termin cu micile intervenţii: îi pun tinctură de iod pe un deget tăiat, îi ung buzele crăpate cu vaselină, îi pun şi o picătură de glicerină pe mâini, o linguriţă de medicament pentru tuse.

Pe urmă, îi spun: „Poţi pleca”.

Merg cu el, pe motiv că e mai rău când scoţi cuţitul din rană? Nu, s-a uitat doar, a încetinit pasul, aşteptând parcă – poate se ia de mine, poate-mi spune: „Foarte bine, ai stat la colţ”.

Ajunge la patul lui, se culcă, îşi trage plapuma peste cap; poate s-a făcut ghem, poate aşteaptă până mă-ntorc la mine.

Merg printre rândurile de paturi.

Era deja în curs de îndreptare, dar astăzi a avut din nou o zi proastă.

A trântit uşa de nervi, o uşă cu geam, iar geamul s-a spart.

A spus că din cauza vântului, a curentului – şi l-am crezut.

La sărit coarda, n-a vrut să stea la rând, s-a supărat, n-a mai vrut să sară, dar îi deranja pe ceilalţi. Copiii s-au plâns de el. La cină, n-a mâncat: franzela nu-i plăcea, dar cine era de serviciu n-a vrut să i-o schimbe.

Copiilor le vine greu să înţeleagă dele lui trebuie să-i ierţi mai multe.

Se linişteşte zumzetul dormitorului – copiii adorm. Este un moment ciudat, când poţi gândi extraordinar de uşor şi de bine.

Activitatea mea ştiinţifică.

Curbele greutăţii, profilurile evoluţiei, indicele de creştere, prognoza evoluţiei somatice şi psihice. Atâtea speranţe, care va fi rezultatul, oare? Şi dacă nu va fi niciun rezultat?

Dar nu e suficient că am acest sentiment de veselă recunoştinţă prin faptul că ei cresc şi se fortifică? Nu-i suficient ca răsplată pentru această muncă? N-am dreptul de a fi un admirator dezinteresat al naturii? Rostul plantelor e să înverzească.

Iată un pârâu care şopoteşte, lanul de grâu, grădina în care frunzele pomilor foşnesc. Oare trebuie să întreb seminţele din spic legănate de vânt sau picăturile de apă – să le întreb care e rostul lor?

De ce să fur natura? N-are decât să-şi păstreze tainele.

Dorm toţi, dar fiecare are măcar un păcat, măcar că şi-a rupt un nasture pe care nu şi l-a cusut la loc. Şi cât de mărunte sunt toate acestea în perspectiva unui mâine

înfricoşător, când fiecare greşeală se răzbună uneori pe toată viaţa, strivind-o.

Sunt atât de paşnici, de liniştiţi.

Încotro trebuie să vă conduc? Oare spre marile idei, spre faptele sublime? Sau trebuie doar să vă înham la îndatoririle absolut necesare, pentru că altfel societatea vă aruncă în afara ei – dar vă veţi putea păstra, oare, demnitatea? în schimbul hranei, aşa puţină cum e, şi al ocrotirii timp de numai câţiva ani, oare am dreptul să vreau, să vă cer, să vă poruncesc? Pentru fiecare dintre voi, poate că drumul propriu, fie el aparent cel mai prost, va fi singurul corect?…

În această tăcere, în mijlocul acestor respiraţii ale unor copii care dorm şi în desfăşurarea întrebărilor mele pline de nelinişti, se aude suspinul.

Cunosc acest plâns. Plânge cutare. Câţi copii, atâtea moduri diferite de a plânge: de la plânsul liniştit şi concentrat, prin plânsul capricios şi nesincer, până la ţipătul pur şi nedisimulat.

E neplăcut când plânge orice copil, dar acest singur suspin al lui, înăbuşit, disperat, rău-prevestitor te înfioară.

Că este un copil nervos, e puţin spus; cât de des, neştiind despre ce-i vorba, ne mulţumim cu o denumire al cărei conţinut ne rămâne necunoscut. E nervos, pentru că vorbeşte în somn; e nervos, pentru că-i sensibil, că-i vioi, că-i adormit, că oboseşte repede, că-i dezvoltat peste vârsta lui – *progénéré*, zic francezii. Sunt rari copiii care, în cei zece ani câţi numără, au trăit experienţe care nu le aparţin. Aceştia suportă tare ale mai multor generaţii; în circumvoluţiunile lor cerebrale, sângerează chinurile suportate de-a lungul mai multor secole îndurerate şi sub influenţa unui stimul nesemnificativ se ajunge la această descărcare a forţei ascunse, potenţiale a durerii, regretului, mâniei, revoltei, persoana în cauză având această senzaţie de incongruenţă între stimulul absolut derizoriu şi reacţia disproporţionată.

Nu copilul plânge, plâng secolele, durerea şi dorul lui induc în eroare; el plânge nu pentru c-a stat la colţ, ci

pentru c-a fost umilit, a fost împins, n-a fost crezut, a fost exclus. Fac poezie? Nu, doar că nu găsesc răspunsuri şi caut, mă-ntreb.

Probabil că e vorba de un sentiment de o intensitate ieşită din comun, dacă un mai-nimic îl dezechilibrează. Probabil că e vorba de un sentiment negativ, pentru că greu îl faci să zâmbească, greu surprinzi la el o privire senină şi niciodată o manifestare exteriorizată a bucuriei de copil.

M-am apropiat de el şi i-am spus în şoaptă, dar cu o voce fermă şi în acelaşi timp blândă: „Nu mai plânge, că-i trezeşti pe copii".

A tăcut. M-am întors la mine. Dar el tot n-a adormit.

Acest suspin în tăcerea generală, înăbuşit la poruncă, e prea dureros, prea singur – e suspinul unui orfan.

Am îngenuncheat lângă patul lui – n-am căutat în niciun manual nici cuvintele, nici intonaţia. Îi vorbeam în şoaptă, monoton: „Ştii că te iubesc. Dar nu-ţi pot permite chiar orice. Nu vântul a spart geamul, ci tu. Nu i-ai lăsat pe copii să se joace. N-ai mâncat la cină. Ai vrut să te baţi în dormitor. Eu nu mă enervez. Tu te-ai mai îndreptat: ai venit cu mine singur, nu te-ai opus. Deja eşti mai cuminte".

Iar începe să plângă tare. Încercarea de a-l linişti provoacă reacţia contrară uneori: în loc să-l calmeze, îl irită şi mai mult. Dar explozia, fiind mai puternică, este, în schimb, mai scurtă. Suspină tare, dar, după o vreme, se linişteşte.

„Ţi-e foame? Să-ţi aduc nişte franzelă?"

Ultimele spasme ale gâtlejului. Acum plânge şi-atât, se tânguieşte înduioşător, ciudat de epuizat sufleteşte, îndurerat, nedreptăţit.

„Te sărut de noapte-bună?" Refuză, clătinând din cap.

„Bine, atunci culcă-te, puişor, culcă-te". îl mângâi uşor pe cap.

„Somn uşor". Adoarme.

Cum vei apăra, oare, Doamne, acest suflet sensibil, pentru ca viaţa să nu-l arunce-n noroi?…

Coloniile de vacantă

1

COLONIILOR DE VACANŢĂ LE DATOREZ MULTE, într-o asemenea situaţie m-am întâlnit pentru prima dată cu un grup de copii şi printr-o activitate independentă am parcurs abecedarul practicii educative. Bogat în iluzii, sărăcuţ în experienţă, sentimental şi tânăr, credeam că voi putea multe, pentru că doream multe. Credeam că-i floare la ureche să-ţi câştigi dragostea şi încrederea micului univers al copilăriei, că la ţară trebuie să le laşi copiilor libertate deplină, că obligaţia mea era să fiu acelaşi pentru toţi, că bunăvoinţa va face să apară rapid sentimentul căinţei în sufletul fiecărui copil care a greşit.

Un sejur de patru săptămâni în colonie: mi-aş fi dorit să fie, pentru copiii din „subsoluri şi mansarde”, „numai zile de sărbătoare, pline de veselie”, fără nicio lacrimă.

Săracii de voi, dragi colegi care, la fel ca mine în momentul acela, ardeţi acum de nerăbdare să începeţi cât mai repede. Vă plâng de milă, dacă, la început nesiguri pe voi, clătinându-vă din temelii, vă asumaţi vina pentru tot ce se întâmplă şi nu sunteţi capabili să vă recăpătaţi rapid echilibrul.

Şi vă lăsaţi ispitiţi de glasul experienţei altora: „Vezi, nu merită. Fă ca mine: ocupă-te de propriul tău confort. Altfel, te iau toţi dracii, spre marea satisfacţie a celor invidioşi, fără niciun câştig pentru copiii pe care vrei să-i serveşti. Nu merită”.

Depinzi de experienţa altora, ei într-un fel sau altul o scot la capăt, pe când tu – recunoaşte cinstit – rămâi mut de uimire, neajutorat.

2

O MISIUNE ATÂT DE UŞOARĂ ŞI PLĂCUTĂ. Din totalul de o sută cincizeci de copii, tu ai un grup de treizeci şi niciun program. Poţi face tot ce doreşti. Jocuri, scăldat, excursii, poveşti – totală libertate de iniţiativă. Bucătăreasa se ocupă de mâncare, colegii educatori sunt

gata să-ţi dea o mână de ajutor, personalul de serviciu se ocupă de ordine, satul îţi oferă un teren pitoresc, iar soarele – numai zâmbete binevoitoare.

Aşteptând cu nerăbdare ziua plecării, m-am gândit la amănunte de multe ori nesemnificative şi îndepărtate în timp, nici pe departe nebănuind lucrurile importante şi urgente. Aşa că m-am ocupat de procurarea unui gramofon, a unei lanterne magice, am făcut rost de nişte artificii, am cumpărat un joc de dame şi unul de domino, ca să fie, că poate vor simţi copiii nevoia şi de aşa ceva, printre celelalte jocuri.

Ştiam că trebuie să-i îmbrac pe copii în hainele de tabără, că trebuie să-i distribui pe dormitoare şi la mese şi, mai ales, că trebuie să învăţ măcar numele şi prenumele care corespund figurilor celor treizeci din grupa mea, dacă nu ale tuturor celor o sută cincizeci. De aceste amănunte nu m-am ocupat câtuşi de puţin – se rezolvau de la sine. Gândindu-mă la copii, nu mi-a dat prin cap să văd cine erau ei de fapt.

Crezând cu naivitate că totul va fi uşor, mă legănam în iluzia farmecului misiunii care mă aştepta.

3

CUM SĂ CUNOŞTI TREIZECI DE NUME, unele grele, altele asemănătoare, şi treizeci de feţe de copii? Niciun manual nu pomeneşte despre aşa ceva, iar, dacă nu-i cunoşti, nu poţi avea nicio autoritate ca educator, n-o poţi lua în nicio direcţie.

Se pun aici nişte întrebări: ce nume, ce copii se ţin minte cel mai uşor, încă din primul moment? Care sunt particularităţile individuale ale memoriei vizuale a educatorului? Cum influenţează acest lucru soarta copiilor şi, în general, activitatea din instituţiile cu un număr mare de copii?

Experienţa ne învaţă că sunt copii pe care-i poţi cunoaşte mai uşor, spontan, şi alţii pe care trebuie să-i înveţi. Acest lucru nu trebuie lăsat în seama timpului, pentru că altfel vei săvârşi o serie întreagă de greşeli, te vei compromite în mod repetat, până vei ajunge să-i

cunoşti într-adevăr pe toţi.

Cel mai uşor îi poţi cunoaşte pe copiii cu defecte, cu semne deosebite, copiii mai neobişnuiţi, adică pe cei mici de înălţime, pe cei foarte înalţi sau pe cei mai mari ca vârstă, pe cocoşaţi, roşcaţi, deosebit de frumoşi sau de urâţi. Uneori, chiar înainte de a-l vedea pe copil, numele lui îi atrage atenţia educatorului. Dacă în cazul ţigărilor, de pildă, succesul sau specificul lor e determinat adesea de o denumire fericit aleasă şi de modul de prezentare a pachetului, din păcate şi cu oamenii se întâmplă la fel.

Dintr-un noian de impresii, o prindem pe cea care este mai uşor de ţinut minte, iar în aprecierea unei valori ne agăţăm de ceea ce poate fi observat şi evaluat corect, fără să necesite prea mult efort.

4

DE LA SINE ÎNŢELES, e foarte important să cunoaştem un copil ce prezintă o anumită trăsătură pozitivă sau ştie să facă o astfel de impresie. De cele mai multe ori, ne adresăm copiilor pe care îi cunoaştem, lor le încredinţăm anumite misiuni, lor le permitem să se apropie de noi, pe ei îi înţelegem şi-i recompensăm. Aceştia se simt mai siguri pe ei, mai apropiaţi, deja mai privilegiaţi. Copilului îi vine mai uşor să i se adreseze educatorului, dacă acesta îl cunoaşte, fie pentru o rugăminte, fie cu o întrebare, iar educatorul, la rândul lui, îl ascultă cu mai mult interes, dacă a auzit de el, îl ştie, şi-l aminteşte, îl recunoaşte. Ceea ce altul, un oarecare, e obligat să depună eforturi pentru a obţine, copilul cu un fizic sau cu un nume uşor de reţinut primeşte cu uşurinţă, repede, fără efort.

Cei rămaşi în umbră, cu sentimentul că li se face o nedreptate sau care chiar cred sincer că au o valoare nesemnificativă, se retrag şi mai mult şi, dacă vrei să-i cunoşti, trebuie să-i cauţi.

Altfel, îi vei lăsa în seama propriilor forţe în conflictele inerente cu grupul, îi vei lăsa lipsiţi de ajutor şi de sfat în legătură cu propriile trăiri.

În orice birou, fabrică sau cazarmă, există astfel de nedreptăţiţi, pentru simplul motiv că despre ei superiorul

nu ştie, pe ei nu-i cunoaşte, nu-i ţine minte. Aşa se pot pierde forţe valoroase. La rândul lor, copiii capătă repede experienţă şi aşteaptă, îşi concentrează atenţia în vederea primei întâlniri cu tine: micul Mickiewicz sau Sobiecki se va aştepta neîndoielnic să-i pui vreo întrebare glumeaţă, cel care se ştie frumos aşteaptă din partea ta un zâmbet binevoitor, în timp ce vreun roşcovan urât sau unul pe care-l cheamă Baran („Berbec”) presimte, parcă bănuieşte că şi în această nouă colectivitate îl aşteaptă alte şi alte neplăceri. E suficient ca la copiii din prima categorie, cei frumoşi, drăgălaşi, siguri de sine, să te uiţi doar puţin mai insistent, mai atent, pentru ca, în schimb, numele mai nefericite să le citeşti cu o voce oarecum şoptită sau să le pronunţi mai repede şi deja le confirmi celor dintâi speranţele, celorlalţi – temerile.

5

DIN CAUZA DEFECTELOR SAU CALITĂŢILOR interioare proprii, educatorul îi cunoaşte cel mai repede pe copiii violenţi şi insistenţi, pe cei neglijenţi şi pe cei bine educaţi, la nivel superior mediei. Şotiile ştrengarilor, văicăreala insuportabilă a năzuroşilor sunt semnale de alarmă care necesită atenţia ta; cei mai săraci îţi vor face probleme prin ieşiri sălbatice; iar cei din familii avute, dar ipocrite, îţi vor atrage atenţia prin bunele lor maniere. Şi vor mai fi, în sfârşit, oportuniştii şi neastâmpăraţii care, cu prima ocazie, îţi vor sări în ajutor cu un sfat, cu o informaţie.

Toţi aceşti copii frumoşi, cu nume răsunătoare, din familii avute, insistenţi, cer de la tine să-i cunoşti cât mai repede, să-i scoţi în prim-plan, în detrimentul marii mase cenuşii care n-are decât să rămână în umbră; vor fi foarte miraţi dacă nu faci acest lucru de la bun început, şi se vor revolta, dacă nu vrei să-l faci, şi vor aplica toate metodele de luptă pe care le folosesc adulţii.

Vlăstarul de familie princiară în şcoala lui de elită, fiul primarului în şcoala din comună, dacă nu pretinde el însuşi, din proprie iniţiativă, se găseşte întotdeauna cineva care să-i sugereze să ceară, iar, dacă nu primeşte, să se

răzbune: „Spune-le alor tăi că ne bate, că n-a zis *Tatăl Nostru*, că vorbeşte urât despre autorităţi, că predă prost, că nu se ocupă deloc de noi”. Sau îţi murdăresc scaunul cu cretă, fac mizerie la closet, când sunt inspecţii provoacă dezordine, îi îndeamnă la revoltă pe cei anonimi şi indiferenţi, îi implică în acte grave de indisciplină pe aceia mai nevinovaţi, tocmai pe cei pe care ţii cel mai mult să-i protejezi de orice nedreptate.

Aşteptând cu bucurie ziua plecării, în naivitatea mea nu presimţeam cât de mult tact îmi va trebui ca să pot stăpâni acest grup periculos.

6

N-AM AVUT CÂTUŞI DE PUŢIN vreun sentiment de teamă, constatând că unor copii trebuie să le fac de mai multe ori observaţia să nu se aplece în afară pe fereastra vagonului, să nu alerge pe culoar. Unul îmi propunea să se posteze la uşă, ca să nu-i lase pe ceilalţi să iasă, altul voia să-i scrie pe cei care erau neascultători. Am refuzat ambele propuneri, cu observaţia aspră: „Ai grijă doar de tine, nu ţi-e ruşine să-i scrii pe colegii tăi?” „Ăştia nu-s colegii mei”, mi-a răspuns el dispreţuitor.

M-am revoltat copilăreşte.

Erau şi unii care mureau de sete; acestora le-am explicat răbdător şi inutil că, de îndată ce ajungeam la destinaţie, aveau să bea lapte.

Cu inutilă solicitudine l-am liniştit pe unul mic, care plângea că s-a despărţit de mama; cu prea multă străşnicie vegheam ca nu cumva vreunul dintre copii să cadă pe fereastră; şi, în plus, dorind să consolidez relaţiile de simpatie cu grupul meu de copii, am pierdut un timp preţios în discuţii neesenţiale: „Ai mai fost vreodată la ţară? îţi pare rău că n-a venit cu tine şi fratele tău mai mic?”

Am rezolvat repede prozaica problemă a preluării banilor şi a vederilor, mustrându-i în glumă pe cei care-mi dădeau cărţi poştale fie mototolite, fie murdare; i-am liniştit pe un ton aspru pe cei care, văzând cu câtă dezinvoltură îi deposedam de proprietatea lor, mă

avertizau că ei îmi înmânau cărţi poştale curate şi-mi dădeau spre păstrare un zlot nou şi lucios. Nu ştiam ce să fac cu periuţele de dinţi pe care, de asemenea, voiau să mi le dea: „Păstraţi-le voi, deocamdată”.

7

CU UN SENTIMENT DE UŞURARE am coborât din tren, am constatat cu mândrie că toţi copiii erau prezenţi, că ajunseserăm cu bine. Mai rămânea de făcut o parte din drum cu căruţele.

Oricât de puţină experienţă ar fi avut cineva, tot şi-ar fi dat seama că, neinstruiţi, copiii aveau să se repeadă în dezordine spre căruţe, cei îndemânatici şi întreprinzători să ocupe cele mai bune locuri, cei neîndemânatici să-şi piardă bagajele cu haine şi nefericitele periuţe de dinţi şi că trebuia să fie aşezaţi altfel, că avea să se creeze gălăgie şi haos.

Menţinerea ordinii depinde în totalitate de capacitatea de prevedere. Prevăzând, poţi preveni orice.

Dacă mă duc la o plimbare mai lungă prin oraş, trebuie să-i previn mai înainte pe copii să meargă la toaletă, altfel îmi vor şopti în tramvai sau pe stradă că vor la closet…

Dacă suntem la plimbare şi ne apropiem de un gard dincolo de care e o fântână, îi opresc: „În rând câte doi. Ne vom apropia de fântână în grupuri de câte patru”.

Dacă nu-i organizez aşa, degeaba mă străduiesc să menţin ordinea. Dacă se produce vreo încăierare, dacă se sparge cana cu care beau toţi apă, dacă dărâmă gardul şi calcă straturile de flori, de vină nu sunt copiii, ci lipsa de experienţă a educatorului.

Toate acestea sunt amănunte, iar experienţa se acumulează repede, cu puţină bunăvoinţă; numai că aceasta e determinantă încă de la primul pas, iar primul pas influenţează, uneori, tot viitorul relaţiei educatorului cu copiii săi.

Drumul până la colonie a fost un chin pentru mine. Când primul copil a coborât din căruţă, pentru că s-a săturat să stea la grămadă, ar fi trebuit să-l oblig să urce la

locul lui. Dar n-am făcut-o. Şi totuşi, până la urmă, cu ţipete sălbatice, în neorânduială, unii în căruţe, alţii pe jos, după ce şi-au pierdut pe drum hainele şi cărţile de rugăciuni, împingându-se, care ţipând, care năuciţi de gălăgie, toţi copiii au ajuns pe veranda coloniei.

8

NICIUNUL DINTRE MANUALELE DE PEDAGOGIE nu spune că, dacă trebuie să îmbraci treizeci de copii în uniforma unei instituţii, obligatoriu vor fi câţiva pentru care toate cămăşile sunt prea lungi, prea înguste la gât sau la umeri.

Mormane de haine şi de lenjerie de corp, pe de o parte; pe de altă parte, un furnicar de copii neastâmpăraţi, agitaţi; şi, peste toate, desăvârşita lipsă de experienţă a pedagogului. Echiparea câtorva dintre copii m-a convins şi pe mine, i-a convins şi pe ei că bunele intenţii nu ţin loc de pricepere.

Cu neţărmurită recunoştinţă am acceptat ajutorul responsabilei care ne-a întâmpinat; fără un efort deosebit şi fără grabă, ea a scos-o rapid la capăt nu numai cu copiii, ci şi cu obiectele de lenjerie pe care reuşisem să le amestec definitiv. Câtorva nemulţumiţi din cauza mânecilor prea lungi, a lipsei vreunui nasture sau a unor pantaloni mult prea largi, liniştindu-i, ea le-a spus că a doua zi le va rezolva toate problemele.

Secretul triumfului ei şi al eşecului meu consta în faptul că eu voiam ca totul să se potrivească perfect şi să mai fie, în plus, şi pe măsură şi estetic, pe când ea ştia de la bun început că aşa ceva era imposibil, că, în timp ce eu mă ocupam de primii câţiva, ceilalţi se plictiseau, aşteptând;

În schimb, ea a distribuit imediat cămăşile la jumătate din efectiv, dându-le pe cele mici copiilor mai mici, iar pe cele mari, celor mijlocii şi mari; a lăsat la propria lor iniţiativă posibilitatea de a face schimb unii cu alţii. Aceeaşi procedură cu pantalonii şi bluzele. Rezultatul: toţi copiii îndemânatici şi descurcăreţi erau îmbrăcaţi pe măsură, pe când cei fără simţ practic,

stângaci în mişcări, au ajuns ca nişte clovni pitici de la un circ de iarmaroc. Important era, însă, că, în momentul în care clopotul a anunţat ora cinei, toţi erau îmbrăcaţi, hainele lor personale fiind împachetate în saci numerotaţi şi depuse la magazie.

9

CUM STAU COPIII LA MASĂ?

Nici la această problemă nu m-am gândit. Am decis în grabă, în ultimul moment, potrivit principiului general al libertăţii: n-au decât să stea cum vor ei. Dar nu mi-a trecut prin minte că, de fapt, erau doar patru locuri mai deosebite, cele de la extremităţile mesei; în rest, toate la fel; deci, aveau să apară certuri tocmai pentru cele patru locuri, iar certurile aveau să fie cu atât mai mari, cu cât pretendenţii la ocuparea lor erau mai numeroşi.

N-am bănuit nici că disputa pentru cele patru locuri avea să se repete la fiecare masă, în virtutea faptului că primii ocupanţi nu voiau să le cedeze, motivând dreptul primului venit, dar ceilalţi le cereau şi ei, argumentând cu principiul egalităţii.

N-am prevăzut nici că, pe măsură ce se cunoşteau între ei şi se împrieteneau, în fiecare zi îşi schimbau vecinii; alte dispute, aşadar, în momentul în care primeau laptele şi supa, cu particularitatea că, în toiul disputei, vasele cu mâncare îşi pierdeau echilibrul, se vărsau şi se mai şi spărgeau.

N-am prevăzut că, dacă fiecare îşi schimba locul permanent, mie îmi venea mult mai greu să-i cunosc.

Am fost, de asemenea, suficient de lipsit de înţelepciune, ca să-i las pe copii să-şi aleagă singuri patul în dormitor: fiecare doarme unde vrea. Dar, la drept vorbind, dacă mie mi-ar fi fost lăsată libertatea alegerii, n-aş fi ştiut care loc era mai potrivit pentru mine. Aşa încât această libertate, potrivindu-se realităţii ca nuca-n perete, evident că m-a obligat, în scurt timp, să mă răzgândesc, dar nu suficient de repede, cât să evit un nou moment de gălăgie şi zăpăceală. În cele din urmă, i-am culcat pe copii în ordinea listei şi am simţit o imensă uşurare când, slavă

Domnului, în dormitor s-a instalat o relativă linişte.

Îmi dădeam seama destul de vag de eşecurile pe care le înregistram, dar eram prea buimac să identific cauzele acestora.

10

PENTRU A TREIA OARĂ M-A CHEMAT LA CINĂ responsabila coloniei – ceilalţi pedagogi terminaseră deja şi plecaseră din dormitoare. Eu credeam că, fiind prima seară, nu trebuia să las copiii singuri: se puteau lua la bătaie, puteau plânge; dar ea, experimentată, m-a asigurat că erau obosiţi şi ar fi adormit repede. Cum să n-o cred? De fapt, cei mai mulţi dormeau deja.

M-am dus, dar nu pentru multă vreme; am fost chemat repede înapoi, cât mai repede, pentru că un băiat avea nevoie de un pansament – se zgâriase cu catarama la frunte; altul se bătuse şi se lovise la ochi: în decurs de câteva zile, ochiul lovit a trecut de la culoarea lui naturală la roşu, apoi la galben, negru şi maro închis.

Seria asta începe bine, a spus directoarea coloniei.

Am considerat că era o remarcă răutăcioasă şi ofensatoare, cu atât mai puţin întemeiată, cu cât părăsisem dormitorul pentru că mă chemase ea insistent.

Trebuia să mă aştept ca, în timp ce unii copii dormeau, alţii, surescitaţi de atâtea impresii şi de schimbarea de decor, să nu poată adormi şi, iritaţi, să înceapă să se certe sau să se bată. Eram pregătit mai degrabă să-i mângâi pe cei cărora le era dor şi erau trişti, decât să fac pace între bătăuşi, dar, spre marea mea uimire, cel care plânsese pe drum acum dormea dus.

Dar eu nu-mi dădeam seama de cel mai important lucru: bătaia, o greşeală atât de gravă, era un semn rău-prevestitor, dovedind că autoritatea mea se clătina încă din prima zi a nefericitei mele activităţi.

În paranteză fie spus, unul dintre protagoniştii bătăii avea faţa rău ciupită de vărsat: în mod cert, acest lucru avusese un anumit rol în altercaţia care s-a încheiat în mod atât de tragic pentru speranţele mele perfecţioniste: nicio lacrimă, aşa suna programul meu; iar lacrimi curseseră

încă de pe drumul spre colonie, pentru ca acum să curgă sânge.

11

NOAPTEA, AM DORMIT PROST. Unul dintre copii, neobişnuit să doarmă singur într-un pat îngust, a alunecat de pe salteaua proaspăt umplută cu paie şi a căzut cu zgomot pe duşumea. Altul gemea în somn sau vorbea, iar eu îmi imaginam că băiatul lovit la ochi avea să-şi piardă vederea. Eram cu nervii întinşi la maximum.

Aveam la activ, ce-i drept, zece ani de pregătire particulară cu copiii – aşa că, în domeniul activităţii pedagogice, nu eram chiar un tinerel, niciun novice; citisem multe cărţi despre psihologia copilului. Şi, cu toate acestea, eram total descoperit în faţa misterului pe care-l reprezenta sufletul colectiv al unui grup de copii. Nu exista nicio umbră de îndoială că acest suflet colectiv îmi impunea nişte cerinţe neaşteptate şi că eu fusesem luat total pe nepregătite de această surpriză dureroasă. Ambiţia mea era în suferinţă, mă simţeam doborât de oboseală, cum aşa, chiar de la-nceput?

12

GREŞEALA MEA FUNDAMENTALĂ fusese că am refuzat agresiv propunerea de ajutor venită din partea băiatului care fusese şi anul trecut în colonie: el mi-ar fi fost un aghiotant de mare preţ în primele zile ale sejurului nostru. N-avea decât să stea de pază la uşa vagonului, celălalt n-avea decât să-i scrie, dacă aşa se proceda dintotdeauna. Plus că el îmi putea spune şi cum să procedez ca puştii să nu-şi ascundă banii cu care veneau de-acasă, cum trebuia să-i aşez la masă, cum trebuia să fie repartizaţi în dormitor, pe unde se mergea la grupurile sanitare.

Analiza tuturor greşelilor pe care le-am făcut m-ar fi putut ajuta extrem de mult. Dar, din păcate, chiar dacă mi-am făcut însemnări, n-am amintit nimic de insuccese: rănile respective erau prea proaspete, prea dureroase. Astăzi, la paisprezece ani distanţă, nu-mi mai amintesc toate detaliile. Dar ştiu că existau nemulţumiri din partea

copiilor că erau flămânzi, că-i dureau picioarele din cauză că mergeau desculţi, că furculiţele erau pline de nisip, că le era frig fără pelerine, că un pedagog cu experienţă se uita scârbit la dezordinea şi debandada din grupa mea; că directoarea coloniei mi-a dat nişte sfaturi spre binele propriei mele persoane, pentru că-mi făceam rău singur, din exces de zel. Ştiu, de asemenea, că paznicul se plângea că lăsam prea multă murdărie în pădure, că băieţii distrugeau veranda, scoţând cărămizile de sub stâlpii de susţinere, că grupa mea consuma prea multă apă când se spăla, iar apa trebuia pompată în rezervor.

Până când s-a întâmplat şi ce era mai rău, în seara a cincea sau a şasea.

13

DUPĂ CE COPIII S-AU CULCAT, fiecare în patul lui, în dormitorul cufundat în semiîntuneric a început un concert de lighioane. Careva a început să fluiere, imitând cine ştie ce pasăre, altul făcea cucurigu, ca un cocoş, alţii lătrau, mugeau, fluierau din nou, cu mici pauze, din diferite colţuri ale dormitorului.

Am înţeles.

Fără îndoială că aveam şi eu partizanii mei printre copii. Le vorbisem, le explicasem, îi rugasem şi văzusem în ochii lor şi înţelegere, şi bunăvoinţă. Dar n-am ştiut să identific şi, cu atât mai puţin, să organizez forţele bune din grupa mea. Aşa încât ambiţioşii şi ipocriţii, cărora le înşelasem aşteptările, respingând dispreţuitor ajutorul pe care se oferiseră să mi-l dea, n-au avut nevoie de prea mult timp ca să se înţeleagă între ei; profitând de lipsa mea de experienţă şi identificându-mi părţile slabe, au lansat provocarea.

Am început să mă plimb printre paturi, calm, agale; băieţii stăteau exemplar, cu ochii închişi, unii cu plapuma trasă peste cap, şi mă chinuiau, mă sfidau, devenind tot mai curajoşi.

Când eram la gimnaziu, avusesem un profesor a cărui unică vină era cea de a fi blajin şi de a nu putea stăpâni clasa. Cu groază îmi amintesc orgiile de farse răutăcioase

cu care-l bombardam permanent.

Numai sclavii mai reuşesc să se răzbune aşa, când îşi dau seama de forţa lor faţă de autoritatea pe care o detestă. Fiecare şcoală cu regulament despotic are, printre profesorii ei, câte o astfel de victimă care suferă, dar îşi ascunde suferinţa, pentru că se teme atât de superiori, cât şi de copii.

Am trăit multe sentimente în răstimp de numai câteva minute, care mi-au părut o veşnicie.

14

AŞADAR, ACESTA E RĂSPUNSUL la bunăvoinţa mea, la entuziasmul şi truda mea? Am simţit de îndată o durere crâncenă. Tot castelul de cleştar al visurilor mele s-a năruit, s-a prefăcut în ruine.

Mânie şi ambiţie rănită: aveam să ajung bătaia de joc a tuturor celor pe care-i ocroteam cu dragostea mea, pe care voiam să-i conving, să-i atrag prin puterea exemplului şi în faţa cărora poate că voiam chiar s-o fac pe grozavul.

M-am oprit în mijlocul dormitorului şi le-am spus pe un ton calm, înăbuşit, că, dacă-l prindeam pe unul, îl băteam să-l omor. Inima îmi bubuia, buzele-mi tremurau. Dar un nou fluierat m-a întrerupt.

L-am prins, l-am luat de urechi, iar, când a început să protesteze, l-am ameninţat că-l aruncam pe verandă, unde stătea câinele căruia noaptea i se dădea drumul din lanţ.

Şi ştiţi pe cine am pedepsit? Pe unul care atunci fluierase pentru prima şi ultima oară. De ce a făcut-o – nu ştia să spună.

Ce bună – perfectă a fost această lecţie pe care mi-au dat-o copiii!

Mă purtasem cu mănuşi albe, cu butonieră într-o parte, pregătit pentru impresii dintre cele mai plăcute şi pentru amintiri nostime, având în faţa mea un grup de copii flămânzi, dispreţuiţi, dezmoşteniţi. Voiam să evit prin minciună anumite obligaţii, să scap cu câteva zâmbete şi nişte artificii ieftine, nu fusesem în stare să fac nici măcar efortul de a le învăţa numele, să le împart lenjeria sau să asigur păstrarea curăţeniei la closet. Aşteptam simpatie

din partea lor, dar nu voiam să le accept defectele care proliferează prin cotloanele unui mare oraş.

Eu nu mă pregătisem pentru a munci, mă gândisem doar la divertisment; această revoltă a copiilor mi-a deschis ochii asupra părţilor negative ale unei vacanţe pline de veselie.

Iar eu, în loc să-mi fac bilanţul greşelilor săvârşite, mi-am ieşit din pepeni, i-am întărâtat şi mai mult.

Colegii mei, ceilalţi pedagogi, veniseră acolo fie din obligaţie, fie pentru a mai câştiga un ban, în schimb eu venisem pentru o idee; dar poate că grupul de copii percepuse ceva fals în această idee şi m-a pedepsit.

15

A DOUA ZI, ÎNCĂ ÎNAINTE DE CĂDEREA SERII, unul dintre băieţi m-a avertizat că dezordinile urmau să se repete, iar, dacă loveam pe careva dintre ei, acela nu se lăsa, se apăra şi el – că se înarmaseră cu bâte.

Trebuia să acţionez repede şi cu energie. Pe geamul dormitorului, am instalat o lampă puternică, la intrarea în dormitor le-am strâns toate beţele şi le-am dus în camera mea – urmând ca a doua zi să li le dau înapoi.

Poate şi-au dat seama că fuseseră trădaţi, poate că lumina din dormitor îi făcuse să-şi mai piardă din curaj sau lipsa elementelor de autoapărare le zădărnicise planurile, fapt este c-am avut succes.

Conspiraţie, revoltă, trădare, reprimare – acesta a fost răspunsul vieţii la visurile mele.

Mâine avem de vorbit – sunau rău-prevestitor aceste vorbe, în loc de sentimentalul: „Noapte bună, copii”, cu care-i obişnuisem în primele zile, formulă care se dovedise, de altfel, absolut de prisos.

M-am dovedit un învingător cu tact.

Şi din nou viaţa m-a învăţat că uneori fericirea vine tocmai de acolo, de unde ne închipuim că ne-a lovit catastrofa, că uneori o febră furtunoasă e doar începutul însănătoşirii.

Nu numai că n-am pierdut afecţiunea copiilor, dimpotrivă, încrederea noastră reciprocă a crescut. Pentru

copii, fusese, de fapt, un episod absolut minor, dar pentru mine a rămas un eveniment crucial.

Am înţeles că şi copiii sunt o forţă pe care o poţi invita la cooperare sau o poţi răni, dispreţuind-o, dar de care trebuie, în orice caz, să ţii seama. Acest adevăr, printr-un ciudat concurs de împrejurări, l-am învăţat cu ajutorul băţului.

A doua zi, în timpul conversaţiei din pădure, a fost pentru prima dată când am vorbit nu copiilor, ci cu copiii, am vorbit nu despre cum voiam eu să fie ei, ci despre cum voiau şi puteau ei să fie. Poate că atunci a fost prima dată când m-am convins că poţi învăţa multe de la copii, că şi ei formulează şi au dreptul să formuleze diferite revendicări, condiţii, să-şi exprime anumite rezerve.

16

HAINELE DE UNIFORMĂ ÎI DERANJEAZĂ PE COPII nu din cauză că au aceeaşi croială şi aceeaşi culoare, ci pentru că unii copii suferă fizic din cauză că hainele nu le sunt pe măsură. Cizmarul nu ia în considerare particularităţile piciorului de copil, dacă vigilenţa educatorului nu-l determină pe acesta să verifice, să înţeleagă, să găsească unde e problema. Daţi-i unuia care pare plictisit şi leneş încălţăminte comodă şi poate veţi avea surpriza de a-l vedea cum devine vioi şi vesel. Dacă regulamentul coloniei cere ca, în pădure, copiii să meargă desculţi, în mod sigur vor fi bucuroşi în primul rând cei care şi în oraş mergeau desculţi, dar va fi o tortură pentru ceilalţi, cei cu pielea deosebit de sensibilă. Copiii anemici şi mai puţin vioi au nevoie de o îmbrăcăminte mai călduroasă.

Cum deosebeşti un capriciu de o necesitate reală în internat, când acest lucru e dificil chiar şi în familie? Cum stabileşti graniţa dintre ceva cu care copilul se poate obişnui uşor, care constituie un disconfort pasager şi ceva ce reprezintă o trăsătură a organismului său, cea care-l individualizează pe el ca fiind unic în marea masă de fiinţe asemănătoare.

În internat, este obligatorie uniforma somnului: toţi

copiii trebuie să doarmă acelaşi număr de ore. Iar doza de somn este calculată la nivelul mediu al necesităţilor copilului, numai că există diferenţe individuale mari. Din această cauză, poţi avea de-a face cu copii veşnic somnoroşi sau dimpotrivă, copii cu care trebuie să te lupţi, evident inutil, ca să menţii dimineaţa liniştea în dormitor. Pentru un copil, e un chin să nu doarmă şi să stea, totuşi, în pat, după cum tot un chin e pentru cineva să fie obligat să se scoale când e obosit şi-i e somn.

În sfârşit, uniforma hranei, care nu prea e dispusă să ţină cont de vârstă şi ignoră total diferenţele de apetit între copiii de aceeaşi vârstă.

De aceea există în internate copii nefericiţi: fie că sunt îmbrăcaţi neconfortabil şi insuficient de călduros, fie că sunt somnoroşi ori indisciplinaţi din cauza regimului de somn, fie că umblă aproape în continuu sau permanent flămânzi.

Acestea sunt probleme de cea mai mare importanţă, determinante în educaţie.

17

NU EXISTĂ IMAGINE MAI DUREROASĂ decât această goană a copiilor înfometaţi după un supliment de pâine sau de supă, certurile pentru o felie de pâine ceva mai mare; nu există un factor mai demoralizant decât comerţul cu mâncarea.

Pe acest fundal apar cele mai acute dueluri verbale între educatorul conştiincios şi nu mai puţin conştiincioasa responsabilă a coloniei. Pentru că educatorul îşi dă seama repede că nu poţi educa un copil flămând – foamea este un sfetnic rău.

Părinţii pot spune: „N-avem pâine” – ei nu-şi vor pierde nici dragostea, nici respectul copiilor lor, pe când un educator nu poate spune acelaşi lucru decât în mod excepţional, cu totul excepţional şi numai atunci când el însuşi e flămând. Diferenţa între raţia medie normală pentru un copil şi un apetit superior acesteia trebuie completată cu pâine: câtă vrea şi câtă poate fiecare să mănânce.

Ştiu: copiii vor avea buzunarele pline de pâine, îşi vor ascunde pâinea sub pernă, o vor pune pe tocul geamului sau o vor arunca în closet. Aşa se va întâmpla timp de o săptămână, la educatorii neînţelegători timp de o lună, dar nu mai mult. Şi poţi pedepsi un copil care procedează aşa, dar n-ai voie să-l ameninţi: „N-o să vă mai dăm pâine”.

Pentru că atunci vor fi şi mai prevăzători şi, de teama represiunilor anunţate, cu atât mai mulţi îşi vor face rezerve.

Ştiu: copiii se vor îndopa cu pâine, iar porţii întregi de mâncare gătită vor merge la lături. Fără îndoială, acolo unde mâncarea e preparată necorespunzător, e lipsită de gust, neatrăgătoare şi ajunge la nişte copii care nu sunt prea flămânzi, ea va fi mai degrabă refuzată de aceştia, dar nu şi în situaţia în care pâinea suplimentară nu e de azi, proaspătă, ci de ieri, veche.

Ştiu: cutare sau cutare nătărău le va mânca porţia celor din jur – probleme, agitaţie, dar să ştiţi c-o va face o dată sau de două ori; numai copiii ţinuţi prea din scurt sunt atât de lipsiţi de experienţă.

18

VOR FI DUELURI VERBALE chiar şi acolo unde domneşte o perfectă armonie între responsabilă şi supraveghetor. Când copiii sunt sătui, se poate întâmpla, uneori, ca o parte din mâncarea gătită să nu fie consumată. Ziua este călduroasă, toată lumea se grăbeşte, pentru că pleacă în excursie, laptele a fost poate uşor afumat şi responsabila are reproşul gata pregătit: „N-au mâncat grişul, jumătate a rămas şi pâinea am găsit-o în jurul verandei”.

Educatorul ar trebui să bea, el în primul rând, o cană plină de lapte afumat, să le spună că nu pleacă în excursie dacă nu-şi mănâncă toată supa, iar pâinea ar trebui dată în felii multe, dar mici, pentru că problemele responsabilei nu trebuie ignorate; dar pâinea-supliment trebuie să rămână, nu trebuie capitulat în această privinţă; nici măcar o singură zi nu trebuie să capitulăm. Educatorii sunt înclinaţi să nu ia în seamă grijile responsabilei, iar

responsabila este înclinată să vadă dispreţ faţă de problemele ei chiar şi acolo unde nu e vorba de aşa ceva. Acolo unde există bunăvoinţă din ambele părţi, vor exista, evident, discuţii, aşa cum trebuie şi e normal să existe, când pe acelaşi teritoriu lucrează persoane care ţin de sectoare diferite. Fiecare trebuie să aibă tact, iar educatorului care-şi iese din fire şi, fără să mai ţină cont de nimic, spune: „Doamnă, mai bine să vedeţi de cănile şi farfuriile dumneavoastră, decât să faceţi instrucţie cu copiii”, îi amintesc că, într-o asemenea situaţie, responsabila este perfect îndreptăţită să-i răspundă: „Iar dumneavoastră, domnule, mai bine i-aţi şterge la fund pe copii, pentru că rufele lor nu mai pot fi scoase la lumină”.

Pentru că, în principiu, dacă obligaţia responsabilei este să vegheze la curăţenia bucătăriei, în schimb obligaţia educatorului este să vegheze inclusiv la curăţenia lenjeriei copiilor. Bunăvoinţa le dictează, şi lui, şi ei, regulile colaborării cu tact, îi ajută să înţeleagă faptul că servesc aceeaşi idee, unică şi pozitivă.

Repet: acolo unde există bunăvoinţă.

19

COPIII SUNT DEJA SĂTUI, îţi închipui c-ai învins în lupta cu dificultăţile; nu, acestea sunt tot la pândă. Astăzi, poate în mod intenţionat, supa este prea sărată, orezul a fiert până s-a făcut o pastă lipicioasă. Poate în mod intenţionat, porţiile de carne sunt prea mari, cartofii la discreţie şi vişine acre la desert: „N-au decât să i se-mbolnăvească, să vadă şi el cum e”. Tot orezul a rămas în castronaşe; supa fiind prea sărată, copiii beau apă până nu mai pot, apoi agrişe sau lapte acru, şi s-a rezolvat.

Ţine minte, tinere educator, că, dacă un copil ştie să fie plin de rafinament în cruzime, el face acest lucru în mod inconştient sau pentru că-i sugerează cineva; în schimb, perversitatea adultului pe care-l incomodezi nu cunoaşte margini.

Dezmoşteniţi, umiliţi de viaţă, copiii se răzbună aici pentru toate nedreptăţile îndurate. Amăgiţi în aspiraţiile lor ambiţioase, aici ei se complac într-un regim autoritar

iresponsabil, cer să fie respectaţi, acceptă plini de bunăvoinţă să fie serviţi, poruncesc în mod despotic. Lipsiţi de strălucire şi incapabili, supuşi şi ipocriţi, aici ei îşi procură pâinea cu preţul celor mai murdare fapte şi al tăcerii. Dacă le înşeli aşteptările, să nu-ţi închipui cumva că se vor lăsa învinşi fără o luptă îndelungată, înverşunată, pătimaşă; o victorie prea rapidă şi uşoară ascunde în sine embrionul eşecului: te aşteaptă până oboseşti, între timp având grijă să-ţi adoarmă vigilenţa sau să strângă dovezi împotriva ta.

Dacă o cameristă tânără, trimisă de responsabilă, vine seara târziu în camera ta, ca să-ţi aducă ceva ori să te roage ceva, s-ar putea să fie o simplă întâmplare; s-ar putea să fie şi un gest care are un scop bine determinat, ascuns. Cu cât eşti mai tânăr şi lipsit de experienţă, cu atât trebuie să fii mai temperat în acţiuni, mai prudent în ceea ce spui şi mai circumspect, mai ales atunci când o anumită rezolvare vine prea uşor.

20

DACĂ NU VREI SĂ TE LAŞI DUS DE CURENT, să te supui autorităţilor, să le dai satisfacţie celor sus-puşi, să te bazezi pe cei abili şi descurcăreţi, să-i ignori pe cei şterşi şi să-i umileşti pe recalcitranţi şi pe indisciplinaţi; dacă ţii neapărat să-ţi bagi nasul peste tot, să satisfaci orice solicitare justă, să te opui abuzurilor, să asculţi nemulţumirile – atunci trebuie să accepţi ideea că vei avea duşmani, fie că eşti ministru, fie un modest învăţător. Dacă, plin de tine, băţos şi încrezător, începi lupta şi te frigi o dată, de două ori, poate că-ţi va mai trece cheful de a experimenta în continuare, sacrificându-ţi propria linişte, uneori propria existenţă sau propriul viitor. Cu cât avântul ţi-a fost mai nesăbuit, cu atât mai periculoasă îţi va fi căderea…

De altfel, mai bine să nu mă crezi: mint, sunt doar un bătrân cârcotaş. Fă după cum îţi dictează inima, plin de impetuozitate, de înflăcărare, fără compromisuri, pe drumul cel mai drept… Vor scăpa de tine repede, vor veni alţii, noi, care-ţi vor lua locul şi totul va merge mai

departe. Cu cei necinstiţi, nicio alianţă; pe incapabili, dă-i la o parte; iar cu ticăloşii, fii fără cruţare. Că n-ai experienţă – cu atât mai bine. Dacă experienţa îţi propune un drum care ţi-ar impune să te târăşti toată viaţa, mai bine lipsă: tu preferi să zbori, de n-ar fi decât un ceas… Cel învins nu va fi respectat de cei cu chelie şi de cei cărunţi, dar pentru tineri va deveni un erou.

Dar nu da înapoi, ajuns abia la jumătatea drumului… Nici n-o face pe revoltatul, pentru că tu ai vrut-o…

Şi nici să nu zici că n-ai fost prevenit, că n-ai ştiut, c-ai fost minţit…

21

ÎN CEEA CE PRIVEŞTE GĂLĂGIA DIN DORMITOR, le-am spus cam următoarele: „L-am bruscat pe băiat – am procedat greşit. L-am ameninţat că-l dau afară pe verandă, unde o să-l muşte câinele – foarte urât din partea mea. Şi cine-i vinovat c-am făcut două lucruri urâte? De vină sunt acei copii care au făcut zgomot în mod deliberat, tocmai ca să mă enerveze. Poate că într-adevăr l-am pedepsit pe unul nevinovat. Dar cine-i de vină? De vină sunt copiii care au profitat de întuneric, ca să nu poată fi identificaţi. De ce ieri a fost linişte? Pentru c-am instalat o lampă. A voastră e vina, dac-am fost nedrept. Mie mi-e foarte ruşine de ce-am făcut, dar şi vouă trebuie să vă fie ruşine. Eu am recunoscut, dar şi voi trebuie să recunoaşteţi. Există copii buni şi copii răi, dar fiecare copil rău se poate îndrepta, iar, dacă vrea, îl ajut din toată inima. Dar şi voi trebuie să mă ajutaţi, ca să pot rămâne bun, ca să nu devin rău, trăind alături de voi. Mie mi-e foarte neplăcut că unul dintre băieţi are ochiul vânăt, că altul are capul bandajat, că domnul X se plânge de voi, că paznicul e şi el nemulţumit din cauza voastră”.

Apoi fiecare a spus dacă el e bun, corect, sau este aşa şi-aşa, sau nici el nu ştie prea bine; apoi au spus dacă vor foarte mult să se-ndrepte, sau numai puţin, sau nu vor deloc. Totul a fost scris. Şi am ajuns astfel să cunosc cine-i de dreapta, de centru şi de stânga în grupa mea…

Există cărţi cu discursuri ale oamenilor politici, ale

marilor jurişti, ale marilor predicatori. De ce n-ar fi, oare, tipărite şi discursurile pe care le ţin educatorii în faţa copiilor? Pentru că, în general, pare foarte uşor să te adresezi sufletului de copil. Dar eu mi-am pregătit uneori timp de o săptămână, sau chiar mai mult, anumite discursuri, pe care urma să le ţin în faţa copiilor.

22

NE-AM SFĂTUIT ÎMPREUNĂ ce ar fi de făcut ca în urma copiilor să nu rămână gunoaie în pădure, să nu mai fie gălăgie la masă, să nu se mai arunce cu pâine, la semnalul stabilit toată lumea să se adune la masă ori la baie.

Dar am făcut, în continuare, toate greşelile asupra cărora vreau să vă previn, primind în schimb promisiunea unora dintre copii că mă vor ajuta.

Prostiile pe care le-am făcut s-au răzbunat singure prin eforturile depuse inutil, prin energia investită în zadar. Copiii ridicau din umeri, uneori încercau să mă convingă şi de multe ori chiar ţineam cont de sfatul lor.

Îmi aduc aminte o discuţie referitoare la notele la purtare. Eu nu voiam să le pun note: toţi merită nota maximă, pentru că fiecare se străduieşte să fie bun; iar, dacă nu poate, nu trebuie să fie pedepsit pentru asta.

„Dar eu, dacă nu-i scriu lui tata că am zece, va crede că fac prostii “

„Şi la alţi domni învăţători e indisciplinat, are cel puţin şase, iar eu sunt cuminte şi n-am notă”. Dacă eu fac ceva rău şi domnul îmi pune notă, măcar ştiu că s-a terminat/4

„Dacă nu se pun note, parcă nu pot fi ascultător; nu ştiu nici eu de ce.”

„Ba eu, nu. Dacă domnul pune note şi eu fac ceva rău, mă gândesc: măcar să-mi pună, chiar şi şase. Da, dacă nu se pun note, nu-mi place.”

Gândiţi-vă la fiecare dintre aceste argumente şi veţi vedea ce probleme importante pun copiii, veţi vedea prin intermediul lor cât de clar se profilează trăsăturile individuale ale copiilor.

M-am lăsat convins: fiecare dintre ei şi-a pus nota pe care o merita; unii au constatat cu ciudă: „Eu nu ştiu cât să-mi pun”.

23

MULT TIMP M-AM LĂSAT CONDUS de prejudecata că numărul îl înjoseşte pe copil. Am refuzat cu îndărătnicie să-i aşez la masă ori să-i pun să se încoloneze câte doi în ordinea numerelor de pe listă. Dar copiii se bucură de numerele lor: are nouă ani şi numărul nouă, are numărul douăzeci şi mătuşa lui locuieşte exact la numărul douăzeci. Un spectator la teatru este, oare, înjosit de faptul că biletul lui poartă un număr?

Educatorul trebuie să-şi cunoască propriii copii, iar în discuţiile personale, să i se adreseze fiecăruia cu diminutivul pe care-l foloseşte şi mama lui.

Trebuie să cunoască şi familia elevului, să fie în măsură să pună întrebări despre sora mai mică, de ce e atât de slabă, despre unchiul care a rămas fără slujbă. Dacă paturile sunt numerotate, din treizeci de copii, cinci vor cere să fie mutaţi: pentru că unii vor să doarmă alături de fraţii lor, pentru că cel de-alături vorbeşte în somn, sau pentru că vor să fie mai aproape de camera educatorului, sau pentru că noaptea li se face frică.

La baie se duc doi câte doi, în funcţie de numere, dar, dacă unul dintre ei vrea să schimbe, ca să meargă cu un prieten, dacă perechea lui merge prea încet, că s-a tăiat la picior, numărul n-ar trebui să fie o piedică: poate să-şi schimbe fie perechea, fie locul.

Încă din primele zile, numărul poate lua locul numelui sub care personalitatea copilului se ascunde până în momentul în care va ieşi ca puiul din găoace figura lui, completă din punct de vedere moral şi intelectual. Într-o atare situaţie, indispensabilul număr nu face nimic rău.

24

LE-AM ADUS AFECTIVITATE COPIILOR care n-o voiau, n-o suportau, se temeau de ea. În naivitatea mea, credeam că, în răstimp de patru săptămâni, orice suferinţă se poate vindeca, orice rană se poate cicatriza. N-a fost

decât pierdere de vreme.

Am încercat să-i ocrotesc în mod deosebit pe copiii cei mai puţin valoroşi, în loc să-i las în pace.

Ţin minte cu duioşie cum, la insistenţele mele, copiii îi primeau să se joace şi ei pe cei pe care-i ştiau ca turbulenţi, care le stricau toate jocurile; ţin minte cum îi primeau şi pe cei agresivi, cărora indulgenţa impusă de mine le dădea apă la moară.

Un copil minunat îi dă mingea unui nătărău care, neştiind ce-ar putea face cu ea, o bagă-n buzunar, de vreme ce fiecare are drepturi egale asupra mingii, iar eu le dădusem această minge ca să se joace cu ea pe rând, „echitabil”.

I-am silit să promită că aveau să se îndrepte, folosindu-mă de bunăvoinţa celor corecţi, care nu voiau să-şi asume obligaţii imposibil de îndeplinit.

Şi m-am bucurat că treburile mergeau tot mai bine, fără să ţin cont de orele mele de nesomn, nici de forţele pe care le investisem în zadar. I-am dispreţuit pe copii cu jocurile, cu certurile, cu problemele lor, fiindcă pentru mine, atunci, erau încă „mici”.

25

COLONIILE DE VARĂ SUNT UN INTERNAT greu de gestionat, dar fermecător. Primeşti dintr-odată un mare număr de copii, pe când, în cazul tuturor celorlalte internate, mai vechi sau mai noi, copiii sosesc individual sau în grupuri mici. Condiţiile de supraveghere pe un teritoriu destul de mare sunt, de asemenea, dificile. Prima săptămână de organizare e chiar grea, ultima cere vigilenţă sporită: gândurile şi năravurile copiilor se îndreaptă deja spre oraş.

Un educator conştiincios, dar neexperimentat, are acolo posibilitatea ca, în modul cel mai puţin dureros, să-şi măsoare puterile într-o activitate vie şi astfel să se familiarizeze rapid cu problemele educative ale internatului, pentru că, nefiind responsabil de viitorul mai îndepărtat al acestor copii, le poate evalua mai obiectiv defectele şi viciile. Dacă-şi dă seama de propriile-i omisiuni

şi greşeli, neavând martori ai greşelilor săvârşite şi, deci, nefiind obligat să suporte consecinţele acestora, el are posibilitatea ca, în următorul sezon, cu un nou lot de copii, s-o ia de la început, pe alte principii.

N-are de ce să-şi cruţe forţele, nici să-şi dozeze entuziasmul şi energia pe termen lung. Dacă forţele lui se vor epuiza, la sfârşitul verii se va odihni.

Experienţa agonisită în prima lună îi oferă, în cea de-a doua, satisfacţia de a înregistra anumite progrese şi, astfel, va observa rapid ce-l atrage spre noi eforturi şi ce nu.

Munca depusă în primul sezon numai aparent dispare fără urmă; în al doilea sezon, vor exista cunoscuţi, rude şi colegi ai copiilor cu care ai lucrat în primul sezon, întreabă-i şi te vei convinge că aceştia te cunosc deja, îţi cunosc exigenţele; înainte chiar de a te fi văzut, ei au faţă de tine un sentiment de simpatie, dorinţa de a-ţi recunoaşte autoritatea.

26

AL DOILEA SEZON A ÎNCEPUT sub o stea norocoasă, întrucât primisem lista încă din ajun, în momentul plecării eu învăţasem deja, rând pe rând, numele copiilor. Unele dintre acestea îmi inspirau încredere, altele teamă. Şi nu glumesc: imaginaţi-vă cum arată zugravul Kurzawa („vălătuci de praf”), ţăranul Stimak („melc”), cizmarul Niedola („nefericire, mizerie”).

Înarmat cu un jurnal şi un creion, am notat tot ceea ce m-a frapat încă de la prima întâlnire cu copiii. Plusuri, minusuri, semne de întrebare apăreau în dreptul numelor, devenind deja o evaluare pe baza primei impresii. Scurtele adnotări: „drăguţ, ştrengar, găgăuţă, neîngrijit, obraznic” deveneau o primă caracterizare care, în timp, putea să se confirme sau nu, dar îmi dădea o impresie generală asupra întregului.

La fel procedează şi bibliotecarul, făcând o primă trimitere orientativă în privinţa cărţilor, când aruncă o privire curioasă la titlu, la dimensiuni, la copertă. E foarte plăcut: aha, este ceva de citit!

Mi i-am notat pe cei care-mi fuseseră recomandaţi în mod special, pe cei care fuseseră conduşi la gară de mai multe persoane, pe cei care primiseră pentru drum o sumedenie de lucruri, pe cei care întârziaseră. Şi aveam deja întrebări, rugăminţi şi sfaturi de la copii, cu atât mai interesante, cu cât erau primele. Dacă unui băiat îi scapă biletul pe care are scris ceva, iar cel de lângă el repede-l ia de jos şi i-l dă, zâmbindu-i; dacă unul răspunde repede şi tare: „Prezent!”, în momentul în care-şi aude numele citit de pe listă, iar pentru altul răspunde mama; dacă unul îl împinge la o parte pe cel care i-a ocupat locul, iar celălalt vine şi-l pârăşte; dacă unul salută cuviincios, iar altul se uită posomorât în jur, toate acestea au, pentru educator, o enormă importanţă; toate aceste remarci notate în carnet sau reţinute în memorie reprezintă pentru el un material de cunoaştere şi diagnosticare deosebit de preţios.

27

STRÂNGÂND CĂRŢILE POŞTALE DE LA FIECARE, le pun în nişte foi de hârtie îndoite şi numerotate, deoarece unele sunt liniate, altele sunt pătate şi mototolite. În mod absolut justificat erau nemulţumiţi copiii în primul sezon în care le-au fost restituite, pentru a trimite acasă, cărţi poştale care nu erau ale lor. Banii i-am pus, de asemenea, în nişte hârtii numerotate, pe care apoi le-am legat într-o batistă, pregătită încă din ajun. Este un depozit, o proprietate cu atât mai strict intangibilă, cu cât e un depozit care mi-a fost impus. Când îţi încredinţează cei zece groşi cu care a venit, copilul îţi dă spre păstrare toată averea lui – aşa că ai obligaţia să-l tratezi cu toată seriozitatea. La uşa vagonului, am postat un băiat de serviciu, la fiecare geam, de asemenea, câte unul. Am avut timp să schimb câteva cuvinte cu fiecare copil, notând alte observaţii în carnet.

I-am notat pe cei care cereau insistent apă, pe cei care se plângeau ba de una, ba de alta, pe cei care se certau la fereastră.

Periuţele de dinţi le-am strâns separat şi le-am legat cu câte un fir de aţă, de care lipisem un bileţel numerotat.

Pentru a treia oară am pus toată lumea să defileze prin faţa mea, pentru a nota cu un toc cu cerneală aceleaşi numere pe sacii pentru haine. Şi în acest caz, când le strigam numele, unii veneau repede, alţii trebuia să fie chemaţi de mai multe ori. Au fost şi câţiva care, în loc să se uite pe geam, s-au strâns în jurul meu, uitându-se curioşi la ce făceam eu. Şi de astă dată, unul dintre ei a început să plângă: am trimis un băiat să-l împace – oricum o făcea mai bine decât mine şi, de altfel, n-avea decât să plângă.

28

I-AM AVERTIZAT CĂ, ÎN GARA unde urma să coborâm, ne aşteptau căruţe, aşa încât cei care aveau nevoie să meargă la toaletă, să se ducă încă din tren; că, la urcarea în căruţe, nu aveam voie să ne înghesuim, în timpul drumului n-aveam voie să coborâm, iar, după ce ajungeam, cine nimerea haine care nu-i erau chiar pe măsură, avea să le schimbe a doua zi. Doi copii care fuseseră şi anul dinainte în colonie aveau să ajute la distribuirea laptelui, iar alţi trei la schimbarea hainelor personale cu uniforma.

Am stabilit astfel cu ei legături de prietenie pe baza unei discuţii foarte la obiect, şi nu a unui flirt lipsit de substanţă.

Mi-am notat cine avea urechile murdare, unghiile netăiate, cămaşa nespălată; pentru că, dacă mama n-are grijă de copilul ei înainte de călătorie, înseamnă că e nu numai săracă, dar şi neglijentă, iar copilul este uneori deja independent, lăsat în voia sorţii sau n-are mamă. După ce-i schimb şi-i trimit la baie, acest amănunt dispare.

Pentru fiecare proiect, am fost de acord să primesc ajutor sau să fiu secundat. Pentru că ştiam că sarcina mea era să organizez şi să controlez cu toată vigilenţa, că singur nu făceam faţă, că la rândul meu aveam de trecut un examen, de bun educator, cu condiţia de a avea timp pentru cele mai importante probleme, pentru ocrotirea copiilor cu probleme speciale de sănătate, de temperament, a celor neglijaţi, neîngrijiţi sau cu o valoare

sufletească deosebită.

În momentul în care copiii, îmbrăcaţi în uniforme, s-au pus la masă în ordinea numerelor, am început să le învăţ şi figurile.

Deja din prima zi, îmi cunoşteam grupa mai bine decât în sezonul anterior, după câteva zile de activitate.

29

PE UNUL ÎL RECUNOSC DUPĂ PISTRUI, pe altul după sprâncene, pe-al treilea după semnul pe care-l are pe nas, pe-al patrulea după forma craniului. Dar întotdeauna mai rămân câţiva la care degeaba mă uit – nu seamănă cu nimeni şi o vreme nu-i voi cunoaşte. Aceste dificultăţi îi vor fi necunoscute învăţătorului care-i vede zilnic aşezaţi în bănci pe aceleaşi locuri. Dar le vor fi cunoscute, fără îndoială, directorului şcolii, inspectorului, portarului. Iar unui copil rămas anonim îi va fi mult mai uşor să facă fel de fel de şotii, în timp ce câţiva ţapi ispăşitori răspund pentru ei înşişi şi pentru toţi ceilalţi.

„Aha, te ştiu eu. Şi nu-i prima dată, tu mereu faci prostii” – în timp ce adevăratul vinovat râde pe înfundate prin apropiere.

Tocmai de aceea subliniez cu atâta insistenţă necesitatea de a-i cunoaşte repede pe toţi copiii, pentru că toate ideile preconcepute, atât cele favorabile copilului, cât şi cele nefavorabile, îşi au izvorul în necunoaşterea colectivului.

Cred că nu greşesc prea tare dacă spun că un copil frumos, cu o faţă drăguţă, fermecătoare, are toate şansele să fie considerat bun, iar unul urât sau care are anumite defecte – rău. De aici vine ideea preconceputǎ, incorectă, a anumitor educatori faţă de copiii frumoşi. Repet încă o dată că, indiferent cine ar fi, în orice caz va fi un educator prost cel care nu-l cunoaşte măcar pe unul dintre elevii lui.

30

SEARA, CÂND S-AU CULCAT CU TOŢII ÎN PATURI, le-am povestit despre băieţii din sezonul anterior: „O să vă povestesc despre băieţii care au dormit în paturile cinci, unsprezece, douăzeci, treizeci şi doi. Unul dintre ei s-a

dovedit foarte drăguţ, altul era întotdeauna nemulţumit, indiferent despre ce era vorba, al treilea şi-a îndreptat foarte mult comportamentul, iar al patrulea a avut un accident foarte neplăcut într-o noapte: a făcut în pat; la început, băieţii au râs de el, dar apoi s-au convins că era slab şi neajutorat, săracul, aşa c-au început să aibă grijă de el. Unde or fi ei acum, la ce s-or fi gândind?”

În aceste patru cazuri de viaţă prezentate, existau şi o morală, şi un plan al zilei, şi câteva probleme mai dificile ale vieţii în colonie.

Anticipasem ce aveau de făcut noaptea, dacă şi când li se făcea frică, şi ce aveau de făcut, dacă şi când dimineaţa se trezeau mai devreme.

Şi au adormit cu toţii, în afară de doi.

Unul lăsase acasă un bunic bolnav şi se gândea la el, iar celui de-al doilea, mama îi spunea întotdeauna noapte bună înainte de culcare. Acesta din urmă, unul singur din treizeci şi opt, avea nevoie ca seara să-l sărut pe frunte, ca să poată adormi. Mă gândeam că tocmai unul ca el, printre cei mai sensibili, în acea dezordine şi agitaţie organizată din primul sezon, s-ar fi putut trezi admonestat sau luat de urechi din cauza unei minore confuzii. Încă din prima seară, am avut timp să-mi fac câteva însemnări: într-un caiet, despre prima zi din colonie, şi în alt caiet, despre fiecare copil. Şi aveam câte ceva de notat, un amănunt oricât de banal, cam despre jumătate din ei.

31

A DOUA ZI, DIS-DE-DIMINEAŢĂ, eram în dormitor şi, înainte ca ei să se împrăştie şi să se amestece cu ceilalţi, am învăţat cum să-i identific pe copiii din grupa mea.

Toată ziua i-am întrebat fără încetare, când pe unul, când pe altul, cum îi chema.

Dar pe mine, vă rog, pe mine cum mă cheamă?

Pe cei care semănau sau doar mi se părea mie că semănau, i-am pus să stea unul lângă altul şi i-am studiat atent, iar ei îmi atrăgeau atenţia asupra unor amănunte cu ajutorul cărora să-i pot deosebi şi recunoaşte.

Oră după oră, mai apăreau elemente care mă iniţiau în viaţa personală a copiilor sau în cutare sau cutare domeniu al vieţii lor spirituale.

Repede şi plăcut, sub influenţa atmosferei de la ţară şi a ambianţei educative senine, sufletele foarte obosite, mai întâi cu uimire şi teamă, apoi cu tot mai multă încredere şi bucurie, se reorientează spre ceea ce e frumos şi armonios.

Dar există un domeniu al posibilităţilor educative, pe care nicio minune nu le poate schimba. Un suflet bogat şi sensibil se trezeşte şi doar condiţiile îl apasă; dar unul sărac şi adormit abia dacă reuşeşte să schiţeze un zâmbet chinuit. Ţi-e ciudă? N-ai decât patru săptămâni la dispoziţie.

Onestitatea înnăscută, autogenă, aderă la noi forme ale unei vieţi luminoase, pe când perfidia refuză cu aversiune totul.

Există arbuşti pe care o ploaie neînsemnată îi revigorează, există şi dintre aceia, bolnavi, care sunt complet veştejiţi şi există buruieni rezistente, care invadează culturile.

32

AM STUDIAT CU ATENŢIE cum e organizată comunitatea copiilor şi astfel am înţeles în ce a constat dificultatea primului sezon. Pe când copiii cu valori pozitive abia se dezmeticesc în noile condiţii, temători şi precauţi abia încep să lege cunoştinţe, să se apropie unii de alţii, forţele negative deja se organizează, dau tonul şi câştigă obedienţa celorlalţi.

Copilul care înţelege necesitatea regulamentului, a privaţiunilor şi readaptării, sprijină activitatea educatorului în mod pasiv, nederanjându-l, acceptând programele care au în vedere binele general. Ceea ce el doreşte, în schimb, să obţină datorită bunăvoinţei, scrupulelor, ezitărilor, blândeţii ori slăbiciunii educatorului îl va mobiliza, făcându-l dintr-odată activ şi agresiv. Te cuprinde uimirea cum poate un copil de doisprezece ani, rupt de familie, adus în condiţii total străine, sub

supravegherea unor necunoscuţi, printre colegi noi – cum poate să nu se simtă stânjenit, jenat şi încă din prima zi să emită pretenţii, să se opună, să protesteze, să comploteze, să-şi coopteze aliaţi, să-i atragă de partea lui pe cei pasivi, lipsiţi de iniţiativă, să se autointituleze dictator şi să lanseze sloganuri demagogice!

N-ai nicio clipă de pierdut, trebuie să-l identifici cât mai repede şi să intri la tratative cu el. Eşti din start duşmanul lui, ca orice altă autoritate care pretinde, dar nu permite; convinge-l că eşti o altfel de autoritate decât cele întâlnite până acum.

33

EXEMPLU:

În vagon, îi atrag atenţia unui băiat că n-are voie să coboare pe peron. A coborât; se preface că n-aude când îl chem. îl apostrofez aspru, îmi răspunde dispreţuitor: „Dar ce s-a întâmplat, mi-era sete”. îl întreb cum îl cheamă.

Te-a scris!

Mare scofală.

Deja ceilalţi se uită la el plini de curiozitate, deja are susţinători, deja s-a impus. Uneori, este suficient un: „Bine, bine” sau un gest din umeri, ca să-l recunoşti. Dacă în prima zi e aşa, gândeşte-te cum va fi mâine, peste o săptămână?

Am vorbit cu el îndelung încă din prima seară. Am avut o conversaţie serioasă, la obiect, ca de la egal la egal: am stabilit condiţiile şederii lui în colonie.

În oraş, el vindea ziare pe stradă, juca de zor cărţi, bea vodcă, era un cunoscut al comisariatului de poliţie.

Vrei să rămâi aici? Aşa şi-aşa.

Nu-ţi place?

Încă nu ştiu.

De ce-ai venit aici?

Mi-a spus o doamnă să vin, ea m-a îndemnat.

Mi-a dat numele ei, prenumele şi, pentru orice eventualitate, o adresă falsă.

Ascultă, băiete: aş vrea să poţi rămâne aici toată această perioadă de o lună, aş vrea să-ţi placă aici. Dar te

rog un lucru: dacă te plictiseşti, spune-mi, îţi dau bani de bilet şi te întorci la Varşovia, nu fugi singur de-aici şi, mai ales, nu face intenţionat în aşa fel, încât să te trimit acasă în ciuda voinţei tale. O să-ţi dau voie să faci ce vrei, cu condiţia să nu tulburi ordinea şi liniştea, să nu-i întărâţi pe copii. Noapte bună.

I-am întins mâna.

Nu încerca să-l tratezi ca pe un copil, pentru că ori îţi va râde în nas, ori te va înşela printr-o aparentă pocăinţă, dar, întorcându-se în partea cealaltă, îţi va da o replică sarcastică, repede însuşită de ceilalţi, ca să te ridiculizeze. Orice, numai un sentiment dulceag nu, pentru că, de fapt, te dispreţuieşte, te exploatează şi-şi râde de tine.

34

ŞI ALT EXEMPLU:

Cu ocazia unei discuţii discrete, între patru ochi, când nu-l putea vedea masa de copii proşti, umili, Iaşi, pentru care nu avea decât un sentiment de dispreţ, el mi-a făcut anumite mărturisiri, m-a înduioşat – a promis că se-ndreaptă.

La conversaţii de felul acesta, nu trebuie să faci niciodată referire, nu trebuie să-i ceri să îndeplinească nici măcar o parte din ce a promis. După câteva zile, când i-a aruncat castronaşul în faţă unui băiat care-l atinsese cu cotul în timp ce mâncau, eu, lipsit de tact, i-am amintit cu asprime că-mi promisese altceva; el mi-a răspuns doar cu o privire duşmănoasă. După alte câteva zile, şi-a furat hainele de la magazie, s-a schimbat în pădure şi a plecat la gară.

Aş vrea să le atrag atenţia tinerilor pedagogi care nu-i cunosc pe copiii din familiile sărace: printre cei din această categorie, îi întâlnim pe cei educaţi cu cea mai mare atenţie şi pe cei mai neglijaţi. Aceste două tipuri de copii nu numai că se evită reciproc, dar se şi detestă, se dispreţuiesc unii pe alţii. Pe de altă parte, *copiii care provin din familii* se tem de *copiii străzii*, cu care mai vin uneori în contact. Un militant social neinformat nu vede uriaşa diferenţă dintre un băiat moral şi unul imoral, de

vreme ce amândoi sunt săraci, locuiesc într-o mahala unde sunt numai oameni săraci, deci aparţin aceleiaşi „sfere”. Tocmai de aceea, primul se teme de al doilea; pentru el, cel imoral reprezintă un pericol. Şi nimeni n-are dreptul să-i oblige să stea împreună.

Las, că ne-ntoarcem noi la Varşovia şi atunci o să-ţi arăt eu ţie – este o ameninţare pe care o auzim frecvent în ultima săptămână din sezonul fiecărui an şi ea este formulată şi adresată între colegi care au fost puşi în mod nefericit să convieţuiască în aceeaşi grupă.

35

AM FOST MARTORUL UNOR EFORTURI DISPERATE ale unui grup de persoane pentru înfiinţarea la Varşovia a unor cluburi ale copiilor. Am citit o cărticică în care figura inclusiv un raport despre încercările efectuate în acelaşi scop la Moscova. Aceeaşi greşeală a condus la apariţia aceloraşi dificultăţi. Când copiii de şcoală au cerut eliminarea vagabonzilor, şefa clubului le-a răspuns cu reproş: „Fiul meu se joacă şi cu ei, numai voi nu vreţi: nu-i frumos”.

Fiul ei se putea juca: pentru că pe el nu-l băteau, când se întorcea seara acasă, nimeni nu striga la el: „Ce gagică ţi-ai luat!”, când se ducea, duminică dimineaţa, cu o verişoară la biserică; pe el nu-l opreau pe stradă: „Dă-mi şi mie una de zece, să-mi iau ţigări”.

Dacă fiul directoarei merge împreună cu mama lui şi cu o mătuşă la plimbare, iar la el vine vreun mic coate-goale, mătuşa se-ntreabă îngrozită: „De unde are Antos asemenea cunoştinţe?”

Mama îi răspunde cu un aer de superioritate: „Este colegul lui de la club” – şi se amuză de înapoierea habotnică a bătrânei mătuşi.

Dar o mamă muncitoare se va teme şi, pe drept cuvânt, îl va avertiza pe fiul ei în legătură cu asemenea anturaje.

Dacă un muncitor adult are dreptul să nu vrea să fie prietenul unui beţiv şi al unui huligan, din cauză că l-ar compromite, chiar dacă aceştia nu ameninţă pe nimeni cu

nimic, şi fiul muncitorului are dreptul, are datoria să evite anturaj ele proaste.

Dacă golanul doar se preface că are comportament civilizat, ca datorită unei întâlniri întâmplătoare să ajungă în cercurile sus-puse ale celor de vârsta lui, în care altfel n-ar avea acces? Profitând de această cunoştinţă, exploatând-o în interes propriu?... A pune alături copii absolut diferiţi din punctul de vedere al valorilor morale şi al experienţei de viaţă, pe care doar sărăcia îi uneşte într-o aceeaşi sferă, înseamnă o atragere a celor buni într-un anturaj rău, supunându-i în mod necugetat unui test de rezistenţă morală.

36

AM INSISTAT: „JUCAŢI-VĂ CU EI”.

Am încercat să le sensibilizez ambiţia: „Voi sunteţi treizeci, el e unul singur. Oare voi toţi nu sunteţi în stare să-l aduceţi pe calea cea bună, dar el e-n stare să vă strice pe toţi?”

„Şi ce trebuie să facem ca să se-ndrepte? El nu ştie să se joace cu noi; şi, dacă acceptă să vină cu noi, ne strică jocul”.

Nu eu – copiii aveau dreptate.

Mult mai târziu am înţeles că, dacă un educator vrea să introducă printre copiii obişnuiţi unul dedat la rele, el trebuie să-şi asume întreaga responsabilitate, lui îi revine pe de-a-ntregul obligaţia de a veghea asupra comportamentului acestuia. O asemenea sarcină e peste puterile unor copii.

Chiar şi principiul aparent cel mai frumos trebuie mai întâi verificat. Adevărul cel mai evident devine greu de aplicat în practică şi trebuie analizat critic cu toată responsabilitatea. Noi avem mai multă experienţă decât copiii, ştim foarte multe, dar ce gândesc şi ce simt, copiii ştiu cel mai bine, mult mai bine decât noi. Dacă un copil vrea, dar nu ştie de ce, poate că ascunde ceva important sau poate că, într-adevăr, nu e sigur. Arta educatorului constă atunci în a dovedi, uneori în a ghici, de cele mai multe ori în a căuta motivele pentru care copilul nu

conştientizează decât parţial lucrurile.

E ceva neclar în povestea asta – cu cât educatorul va gândi mai des în acest fel, cu atât mai repede se va perfecţiona, cu atât mai sigur va putea evita greşelile persistente care decurg din acceptarea unor premise false.

37

LE-AM IMPUS COPIILOR PREZENŢA celor molâi, nepricepuţi, urâcioşi. A fost un nonsens.

Se joacă leapşa. Un neajutorat nu ştie nici să alerge, nici să-i prindă pe ceilalţi. Unul şmecher ar alerga în aşa fel, încât să fie prins repede, pentru că vrea să fie el „leapşa”. Dacă-i obligi pe copii să se joace cu unii de acest gen, tocmai pe ei îi vor evita, pe ei nu-i vor prinde.

Dar, pentru Dumnezeu, cine dintre adulţi s-ar aşeza la masa de joc cu un trişor sau cu unul care nu ştie să joace?

Îi dai mingea, dar cu condiţia ca el să continue jocul. De ce să ne mirăm atunci că acceptă greu nişte condiţii de joc dificile? Le putem lua în nume de rău faptul că nu vor? Cum să nu-l ia la bătaie, dacă pierd din vina lui? Şi cine-i responsabil de situaţia asta?

Ocrotirea unor astfel de copii cere mult tact. Trebuie să ai grijă să nu fie nedreptăţiţi, dar trebuie să ai grijă în aceeaşi măsură ca nici ei să nu-i încurce pe ceilalţi.

Pe unii ca ei, mereu trebuie să-i aştepţi. Când apar ei, întotdeauna jocul este compromis.

Iar s-a supărat domnul pe noi din cauza lui, sau ne-a interzis ceva, sau ne-a luat ceva, sau ne-a ameninţat cu ceva.

În primul sezon, m-am luptat să-l integrez pe un astfel de neajutorat; în al doilea, am constatat cu emoţie că unul dintre cei mai zvăpăiaţi l-a luat sub oblăduirea lui pe cel mai liniştit – singur, din proprie iniţiativă.

38

NU DISPREŢUI PE NIMENI!

Băieţii erau ocupaţi cu un joc care se numeşte „ciupy” sau „strulki”. Era cunoscut încă de pe vremea Romei antice, printre copiii săraci. Un jucător aruncă pe

masă sau pe podea cinci pietricele. Apoi aruncă în sus una dintre pietricele şi, înainte de a o prinde din nou, trebuie să ia repede de pe masă una dintre celelalte patru rămase. Şi există câteva niveluri de dificultate. Pentru acest joc, este necesară o îndemânare deosebită şi cinci pietre nu prea mari, numite „ciupy”.

Foarte frecvente erau reclamaţiile că unul sau altul le luase una sau chiar toate pietricelele. În perioada respectivă, eram adversarul reclamaţiilor.

„Exact pietricelele vă lipsesc aici. Căutaţi-vă altele”. Trei greşeli dintr-odată.

În primul rând, fiecare are dreptul la proprietate, oricât de banal sau de lipsit de valoare ar fi obiectul în cauză. Că paguba poate fi lesne compensată, n-are nicio importanţă. N-are decât să-şi caute alte pietricele cel care mi le-a luat pe-ale mele.

Cel care le-a luat a săvârşit o faptă evident antisocială – cel puţin incorectă. Şi-a însuşit un bun care nu era al lui.

Când eu însumi am început să joc „ciupy”, mi-am dat seama că nu toate pietrele sunt la fel de comode. Cele prea rotunde, când sunt aruncate pe masă, se împrăştie prea mult, pe când cele colţuroase rămân prea aproape unele de celelalte.

Cinci pietricele alese corespunzător după culoare şi formă: pentru un jucător, ele au cam aceeaşi valoare ca tot atâţia cai de aceeaşi înălţime şi culoare, cinci perle într-o salbă ori cinci câini de vânătoare antrenaţi împreună.

Sunt martori care au văzut şi-şi amintesc şi confirmă cui îi aparţineau pietricelele. Copiii aveau dreptate.

39

„A JIGNIT-O PE MAMA”.

După o lungă ezitare: „Mi-a zis: «Mă-ta-i o curvă» “. Fiind educator, sunt nevoit să presupun că destui tătici folosesc această expresie, onorându-l cu ea pe maistrul care le-a făcut şicane la uzină sau pe proprietarul apartamentului, pentru că nu vrea să repare soba. „Ştiţi ce răutăcios e”.

Mai demult se bătea cu toţi, acum doar scorneşte jigniri, s-a mai îndreptat. Ce-i drept, cu asemenea expresii li te adresezi celor pe care vrei să-i jigneşti grav, la fel cum le mai poţi spune „jigodie4, „ticălos4, „josnic”. De cele mai multe ori la mânie, ştiind bine uneori că nu-i aşa. Oare chiar crede cineva că „ticălos” cu adevărat este un băiat care n-a vrut să le împrumute mingea şi celorlalţi sau şi-a lovit involuntar un tovarăş de joc? Există oameni mai repeziţi şi alţii mai lenţi în mişcări…

Am văzut ce miraţi erau copiii că eu pronunţ tare şi răspicat expresia aceea îngrozitoare. Şi am pronunţat-o cu voce tare, pentru că tot ce-i spus în şoaptă fermentează, supurează, infectează, pentru că nu există în educaţie un element mai dăunător decât falsitatea unei decenţe prefăcute. Dacă există cuvinte pe care ţi-e teamă să le rosteşti, cum vei proceda cu faptele pe care le pot săvârşi unii? Educatorul nu trebuie să se teamă nici de cuvintele, nici de gândurile, nici de faptele copiilor.

Cine vrea să fie educatorul celor săraci să ţină minte că medicina face deosebirea între *praxis pauperum* şi *praxis aurea*, să nu uite că există depravaţi care vorbesc cu o eleganţă desăvârşită şi eroi ai virtuţii cu un discurs foarte vulgar. Trebuie să cunoşti sfera din care provin cei pe care-i educi…

40

AR FI PREA RISCANT SĂ AFIRMĂM despre copiii săraci că sunt mai buni decât cei bogaţi. Există observaţii alarmante în legătură atât cu unii, cât şi cu ceilalţi. Dar un lucru mi se pare cert: observaţiile sunt efectuate în locuinţele de la oraş, nu mai mari decât nişte colivii, nespaţioase, unde-ţi este interzis să strigi cât te ţine gura şi să alergi, unde plictiseala şi leneveala îi obligă pe copii să caute emoţii şi senzaţii tari, dar care nu tulbură liniştea publică.

În baza observaţiilor pe care le-am efectuat asupra copiilor din coloniile de vacanţă, pot afirma cu toată convingerea că un copil normal va prefera întotdeauna să se joace cu mingea, sau să se ia la întrecere, sau să se

scalde, sau să se caţere prin copaci, decât să se strecoare neştiut de nimeni în vreun colţ, unde să se lase purtat de visuri nedefinite.

Le putem permite fără nicio teamă băieţilor şi fetiţelor să alerge în voie prin pădure, sub o supraveghere discretă, pentru că vor fi atât de absorbiţi să adune fragi sau ciuperci, încât mai degrabă ne putem aştepta să ajungă la încăierări din cauza vreunei ciuperci, care va deveni probabil prada celui mai tare, decât la manifestări afective.

Un colţişor retras din curte, într-o mahala cu oameni săraci, sau spaţiul dintre două dulapuri în casa îndestulată a vreunui orăşean înstărit ascunde taine pentru care nu e loc pe malul râului sau pe pajişte. Dar, în orice caz, nu ţineţi copiii în pat câte unsprezece ore pe zi spre binele lor, deoarece, mai ales vara, ei nu dorm mai mult de opt-nouă ore.

41

CU UIMIRE M-AM CONVINS în colonii că, băieţi sau fete, copiii nu se simt lezaţi de interdicţiile şi obligaţiile care vizează respectarea programului, a ordinii, a bunei orânduieli în viaţa internă, ci le respectă în mod absolut firesc. Iar dacă vreunuia i se întâmplă să încalce o regulă, îşi recunoaşte vina cu sinceritate şi-şi exprimă părerea de rău, adăugând în cel mai rău caz: „Ştiu, dar ce să fac, dacă nu pot”.

Există copii care duc o luptă disperată împotriva tendinţelor înnăscute, tocmai având în vedere respectarea ordinii generale. Această luptă nu trebuie să le-o facem şi mai grea prin exigenţe inutile pentru că se vor descuraja şi sălbătici.

Educatorul trebuie să-şi dea seama care interdicţii şi obligaţii sunt absolute şi care pot admite concesii. Le va fi, de pildă, absolut interzis copiilor să se scalde singuri în râu, dar le va fi relativ interzis să se caţere în copaci. Le va fi absolut interzis să întârzie la masă, dar le va fi relativ interzis să întârzie când toată lumea se încolonează doi câte doi pentru a pleca la plimbare: întârziaţii n-au decât

să ne-ajungă din urmă, după ce noi am parcurs deja un kilometru; pentru că un copil vioi nu poate să stea locului, aşteptând până binevoiesc să vină toţi adormiţii.

Cu acordul tuturor, pentru copiii de excepţie, vor exista şi drepturi excepţionale: este misiunea cea mai grea, dar şi cea mai plăcută pentru un pedagog.

Dacă, din totalul de o sută cincizeci de copii, unul ştie să înoate atât de bine, încât pentru el nu există niciun pericol, pentru că locuieşte pe malul Vistulei şi-şi petrece câte o jumătate de zi în apă, fiind capabil să traverseze fluviul fără nicio dificultate, deci dacă şi copiii sunt de acord, îi poţi permite să meargă chiar şi singur la scăldat. Desigur, trebuie să ai curaj să-ţi asumi responsabilitatea pentru viaţa lui.

42

INSTINCTUL SOCIAL LE ESTE SPECIFIC COPIILOR. La început, e posibil să fie suspicioşi, pentru că nu prea au încredere în adulţi sau pentru că n-au prea înţeles, dar vor accepta repede, când vor fi implicaţi activ în proiectul tău.

Ce e de făcut spre a-i convinge pe copii să nu mai arunce cu pâine prin pădure, să nu mai întârzie la masă, să nu se mai ia la bătaie, să nu mai înjure? Dacă dezbaterile pe aceste teme nu rezolvă definitiv şi complet problema, întotdeauna ele vor ridica, totuşi, nivelul moral al colectivului de copii, vor consolida sentimentul responsabilităţii solidare şi al obligaţiilor sociale.

Notaţi-vă câţi copii întârziau înainte de dezbatere şi câte bătăi erau semnalate în cursul unei singure zile. Şi notaţi-vă apoi după dezbatere, faceţi graficul dinamicii fenomenului şi vă veţi convinge că există o ameliorare, incidentele sunt mai rare. Iar, dacă devin din nou numeroase, organizaţi o nouă dezbatere.

Cel mai frumos discurs are ca scop să provoace entuziasmul începutului, dar niciodată nu e suficient pentru a menţine interesul pe termen lung.

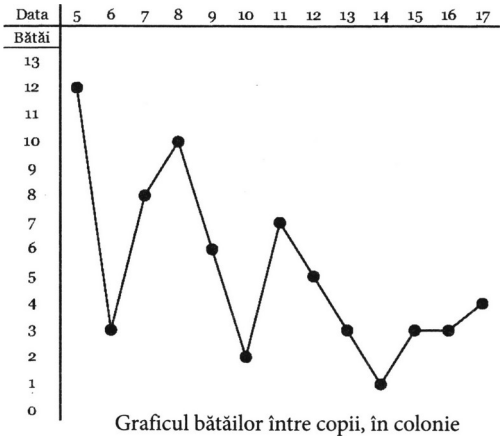

Graficul bătăilor între copii, în colonie

Pe data de 5 iulie – din 30 de copii: 12 bătăi; dezbatere – să nu se mai bată; a doua zi: doar 3 bătăi; apoi, respectiv, 8, 10 şi 6 bătăi. O altă dezbatere în pădure, pe tema bunei înţelegeri. A doua zi – doar 2 bătăi. În continuare, 7, 5 şi 3 bătăi. Dezbatere sub sloganul: „O zi fără încăierări”. Rezultatul efortului lor colectiv: a doua zi doar o bătaie.

Unii acordă o importanţă prea mare cuvântului, au aşteptări prea mari; alţii dispreţuiesc, pur şi simplu, cuvântul, pentru că aşteptările lor au fost înşelate. Şi unii, şi ceilalţi greşesc. Doar cu vorbe nu faci nimic, dar, fără să vorbeşti, nu poţi duce nimic la bun sfârşit. Cuvântul este un aliat, dar nu un înlocuitor.

Nu poţi aştepta nimic altceva de la cuvânt.

43

ŞEDINŢĂ ÎN LEGĂTURĂ CU PROBLEMA CURĂŢENIEI la toalete.

„La vreun incendiu sau vreo inundaţie, cei mai buni aleargă să dea o mână de ajutor, punându-şi în pericol viaţa. Când trebuie făcut ceva dificil sau neplăcut, întotdeauna tot cei mai buni se oferă. Avem de rezolvat o problemă grea şi neplăcută şi ne adresăm celor mai buni dintre copiii noştri… Aşadar: cine vrea să facă de serviciu de bunăvoie, câte o jumătate de zi fiecare?” Desigur, se înscriu mulţi. Dar acesta nu-i decât începutul.

Pentru primele două zile, îi alegi pe cei mai energici,

cei care se entuziasmează cel mai uşor, dar pe termen scurt: pentru că supravegherea va fi cea dificilă în primele zile, dar, fiind vorba de ceva nou, îşi vor îndeplini această misiune cu entuziasm. Le spui de ce sunt aleşi ei primii.

Nu accepţi oferta unui certăreţ, pentru că te temi să nu provoace gâlceavă inutil, pentru că nu este iubit şi-i vor face în sâc. îl refuzi pe cel mai impulsiv: „Pentru c-o să-i iei la bătaie; tu, mai bine nu te bagi în treaba asta".

Pe cei serioşi îi planifici pentru următoarele două zile; ai încredere că entuziasmul lor nu se va epuiza.

Pe unul liniştit, îl pui după cei serioşi: „Atunci va fi deja mai uşor, dar mâine s-ar putea să nu te descurci".

Îi avertizez că se vor găsi probabil şi dintre aceia care-i vor porecli „căcănari, paznici la closet". Nu trebuie să se simtă jigniţi, aceia sunt nişte proşti!

Le spui ce are de făcut cel care e de serviciu, dacă unul mic şi nepriceput murdăreşte closetul fără să vrea sau dac-o face în mod intenţionat, din răutate; şi ce are de făcut, dacă nu reuşeşte să-l identifice pe vinovat.

Trebuie să-l dotezi cu mătură şi cârpă. Tu însuţi trebuie să treci pe-acolo, să faci măcar un sfert de oră de serviciu în timpul zilei, la orele de maximă frecvenţă, dimineaţa sau după prânz şi, în anumite situaţii, să pui mâna pe cârpă şi să faci curat.

Degeaba te enervezi, educatorule: „De câte ori v-am spus..." Nervii nu te-ajută şi nici nu te vor ajuta vreodată. Aşa că, de ce îţi mai răceşti gura degeaba? Unii dintre copii vor înţelege oricum că promisiunea făcută trebuie îndeplinită, iar celui nepăsător îi vei spune: „De ce-ai mai promis?" Este un atu important, deoarece copiii încă n-au cinismul adulţilor, care ar da replica:

„Nu ştiam că promisiunile trebuie îndeplinite".

PENTRU EDUCATOR, AJUTORUL COPIILOR este indispensabil, cu condiţia ca ei să fie controlaţi tot timpul şi să fie schimbaţi. Pentru că numai în acest fel pot fi unii împiedicaţi să se erijeze în aghiotanţi. Puterea corupe! Trebuie să le explici cu blândeţe şi prudenţă că, dacă fac

de serviciu, nu înseamnă şi că vor avea anumite privilegii, că este o activitate onorifică.

Cei care ajutau la servirea mesei erau schimbaţi zilnic, pentru că apăruse obiceiul ca ei să primească porţii mai mari. Ceea ce era o dificultate în plus pentru bucătăreasă, de aceea am considerat necesar să-i schimb mereu.

Se făcea de serviciu şi la aranjatul paturilor, câte unul pe fiecare rând, la distribuirea ligheanelor pentru spălatul pe mâini, la strângerea şi aranjarea jucăriilor la locul lor, la prosoape, care trebuiau atârnate frumos pe bara de la căpătâiul patului.

Se făcea de serviciu la strânsul cioburilor, ca să nu se taie copiii în ele, dacă alergau desculţi.

La executarea acestor activităţi mărunte, îi cunoşti mai bine pe copii decât la cele şcolare. La şcoală, intră în joc capacităţile intelectuale, pregătirea individuală a copilului sau întâmplarea.

Pe când aici, vezi imediat copilul entuziast, dar schimbător în preferinţele lui, ambiţios, agresiv, conştiincios sau necinstit.

45

DACĂ ÎN CURSUL PRIMELOR CÂTEVA ZILE eşti foarte atent la felul în care copiii fac cunoştinţă unii cu ceilalţi, foarte repede ajungi la convingerea că forţele pozitive au nevoie de ajutor, de sprijin şi, în primul rând, de o protecţie discretă, dar vigilentă faţă de cei câţiva, pentru care sistemul tău este dezavantajos.

Dacă obligaţia autorităţii este să protejeze populaţia de violenţă şi abuzuri din partea elementelor nocive, obligaţia educatorului este să protejeze copiii de pumni, ameninţări şi insulte, iar proprietatea lor (fie că e vorba de o pietricică sau de un băţ) s-o ferească de uzurpatori, să le apere modul de organizare (indiferent dacă e vorba de un joc cu mingea sau de un grup care construieşte castele de nisip).

Dacă educatorul îşi îndeplineşte acest rol important, este suficient ca în continuare, discret, doar să împiedice

abaterile şi devierile.

Tot acest timp economisit graţie ajutorului acordat de copii, ca şi o mare parte din sugestiile educative pe care voiam să li le transmitem, le putem consacra de-acum indivizilor de excepţie de care vrem să ne ocupăm separat – vrem sau suntem nevoiţi, pentru că sunt valoroşi, periculoşi sau, pur şi simplu, nu se pot încadra în norma comună.

Plus că există nu numai copii de excepţie, ci şi situaţii de excepţie, iar acestea ne înghit mult mai mult timp. Un copil s-a îmbolnăvit pe neaşteptate, se lasă întunericul, iar patru copii nu s-au întors din pădure, o reclamaţie că nişte copii au aruncat cu pietre sau cu conuri de pin după un cerşetor, un furt.

Cu cât grupul de copii este mai numeros, cu atât mai mulţi vor fi şi cei de excepţie, respectiv situaţiile ieşite din comun. Iar enervarea nu ajută la nimic: aşa e normal să fie. Rostul tuturor acestor demersuri organizatorice e ca, în ciuda impedimentelor, programul nostru să-şi urmeze cursul, toate mărunţişurile să se rezolve de la sine, iar educatorul să poată spune oricând: „Descurcaţi-vă singuri, eu sunt ocupat…”

46

CALMĂ, ÎNGĂDUITOARE E SIGURANŢA DE SINE şi înţeleaptă prevedere; ursuză, dezechilibrată e lipsa de experienţă.

Într-un grup de treizeci-patruzeci de copii, trebuie să existe unul anormal sau imoral, unul foarte neglijat, unul răutăcios, unul asocial, unul certăreţ şi antipatic tuturor, unul violent, cu o individualitate neobişnuită, unul neputincios sau debil. Aşa trebuie să fie!

Organizezi o excursie: trebuie să se găsească unul mai slab, unul care se simte jignit, unul care spune în silă, numai pentru că toţi ceilalţi vin cu toată bucuria: „Mare scofală, excursia asta a voastră!”

Unul îşi caută la nesfârşit şapca, altul arde de nerăbdare, al treilea dă fuga în ultimul moment la toaletă, al patrulea nu se ştie unde a dispărut şi el.

În timpul deplasării, pe unul îl doare capul sau piciorul, altul s-a lovit, altul s-a supărat, altuia o să i se facă sete.

Le spui o poveste – unul neapărat te va întrerupe: „Nu vă supăraţi, ăsta ce vierme mai e?”

Altul: „Uitaţi, el se scobeşte cu un pai în ureche”. Al treilea: „Ia uite, ce aleargă oile!”

Supărat, îi ameninţi pe nevârstnici: „Dacă mă mai întrerupe cineva…”

Să mai aştepte experimentata indulgenţă, cu zâmbetul ei cu tot. Enervându-se în situaţiile de excepţie, educatorul nu-şi dă seama, oare, că, fără acestea, activitatea lui ar fi moartă, monotonă, plictisitoare; că aceşti copii atipici ne oferă cel mai bogat material de meditaţie şi cele mai multe aşteptări, ne învaţă să ne perfecţionăm şi să căutăm? Dacă n-ar fi ei, ce uşor ne-am lăsa amăgiţi de iluzia că ne-am atins idealul. Şi cine poate fi, oare, atât de necugetat, încât să nu ştie că, dincolo de relativul bine, există întotdeauna un mai bine care poate fi atins?

47

O OBSERVAŢIE MĂRUNTĂ, dar nu lipsită de valoare. Dacă eşti harnic, conştiincios şi, în plus, mai eşti şi înzestrat ca educator, judecă-i cu indulgenţă pe colegii tăi. Nu-i face să-şi simtă inferioritatea. Dacă le vrei binele copiilor, pentru binele lor trebuie să eviţi orice conflict cu colegii.

Am fost cel mai zelos dintre educatorii din colonie, nici nu se putea altfel. Eu eram nerăbdător să lucrez cu copiii, pe când ei erau deja sătui. Am acceptat cu toată gratitudinea condiţiile simple ale vieţii de la ţară, în timp ce ei nu găseau farmec nici în saltelele umplute cu paie, nici în laptele afumat.

Când un băiat a avut, la un moment dat, un accident neplăcut şi, din această cauză, s-a produs un conflict cu spălătoreasă, am spălat chiar eu lângă fântână cearşaful şi cămaşa murdare. Dar am văzut şi jena spălătoresei, şi stânjeneala responsabilei, şi uimirea colegilor – adică exact

lucrurile pe care contam. Dacă altul ar fi făcut acest gest, ar fi auzit, probabil, comentariul dispreţuitor: „Foarte bine. Las, să ştie şi dumnealui cum e. Că doar e copilul lui”.

Trebuie, totuşi, evitate aceste gesturi frumoase, pe al căror efect contăm. Dacă, în spatele acţiunilor pe care le întreprindem, aparent foarte pozitive, se ascunde făţărnicia, ele vor durea mai mult decât vorbele.

Şi niciodată nu trebuie să reaminteşti ca fiind merite ale tale nici zelul, nici micile perfecţionări aduse încă din cursul primelor zile sau săptămâni de activitate în noile condiţii. Dimpotrivă, dacă lucrurile ar fi stat altfel, atunci ele ar fi constituit un calificativ foarte prost pentru un începător: el ar trebui să fie cel mai plin de râvnă şi să observe lipsurile care, pentru un ochi obosit şi deprins cu lucrurile, sunt mai greu de remarcat.

48

SPUNEAM ÎN INTRODUCERE, repet şi voi repeta mereu, apăsat: educatorul este în acelaşi timp şi un infirmier şi nu trebuie nici să dispreţuiască, nici să refuze această obligaţie; copilul cu enurezis, copilul care suferă de vărsături, căruia îi puroiază urechea, copilul care a făcut pe el, care are o erupţie pe corp sau pe cap: în sarcina educatorului cade să-l schimbe, să-l spele, să-l panseze. Şi trebuie să facă acest lucru fără să strâmbe din nas.

Să facă orice vrea el, să exerseze într-un spital, într-un cămin pentru canceroşi, într-o creşă pentru sugari, dar trebuie să se imunizeze.

Educatorul copiilor din familii sărace trebuie, de asemenea, să se obişnuiască repede cu murdăria fizică. Pediculoza este o afecţiune endemică a copiilor săraci din întreaga lume, aşa că, fără îndoială, din când în când educatorul va descoperi păduchi şi în hainele sale. Copilului nu trebuie să-i vorbim despre acest aspect nici cu indignare, nici cu scârbă, pentru că părinţii şi fraţii lui vorbesc despre acest fenomen cu calm şi obiectiv şi, de aceea, tot cu calm şi obiectiv trebuie să ne ocupăm de curăţirea copiilor. Educatorul care leşină când vede

picioarele murdare ale copiilor, care nu poate suporta mirosul neplăcut, care-şi pierde cheful pentru toată ziua, dacă – nenorocire! – descoperă vreun păduche în palton, să facă bine să plece cât mai repede, să-şi găsească de lucru într-un magazin, într-un birou, unde vrea, dar să facă bine să lase şcoala publică, internatul în pace, pentru că nu există un rol mai înjositor decât acela de a lucra cu scârbă la prepararea pâinii.

Nu pot suferi murdăria, dar sunt un educator bun – zici tu, ridicând din umeri.

Dar minţi: ai în căile respiratorii, în plămâni, în sânge gazele intestinale ale copiilor.

De acest păcat strigător la cer, pe care-l poate săvârşi orice educator, m-a eliberat din fericire, o dată pentru totdeauna, activitatea mea medicală. Pentru mine, nu există: „Ptiu!” Şi poate tocmai de aceea elevii mei iubesc curăţenia.

49

GENIALUL ENTOMOLOG FRANCEZ FABRE[15] îşi face un titlu de glorie din faptul că a reuşit să facă observaţii epocale în legătură cu insectele, fără să ucidă niciuna. Le-a studiat zborul, obiceiurile, grijile şi bucuriile. Le-a privit cu foarte multă atenţie când se bucurau în bătaia razelor soarelui, când se luptau şi mureau în luptă, când căutau hrană, când îşi construiau adăpostul, când îşi făceau provizii. El nu se revolta; cu o privire plină de înţelepciune, urmărea implacabilele legi ale naturii în aproape imperceptibilele mişcări ale aripilor lor. A fost, de fapt, un învăţător de ţară. Cerceta cu ochiul liber.

Educatorule, fii un Fabre al lumii copiilor.

Casa Orfanilor

1

TEHNICA ADMINISTRĂRII UNUI INTERNAT în toate detaliile ei mărunte, dar hotărâtoare, depinde de clădirea în care acesta îşi desfăşoară activitatea şi de terenul pe

15 Jean-Henri Casimir Fabre (1823-1915), entomolog, fizician, chimist şi botanist francez. (N. trad.)

care este construit.

Câte reproşuri amare nu se abat pe capul copiilor şi al personalului din cauza unor greşeli de construcţie, câte dificultăţi inutile, câtă muncă şi cât chin nu provoacă neglijenţele din planul clădirii? Iar, dacă este posibilă o remediere, câte eforturi nu sunt necesare pentru a găsi soluţia şi a-i convinge pe cei în drept de necesitatea modificării? Dar există şi greşeli de construcţie care nu mai pot fi remediate.

Casa Orfanilor a fost construită sub semnul neîncrederii faţă de copii şi personal. Totul trebuie să se ştie, să se vadă, să fie evitat. O sală imensă de recreaţie – ca o piaţă deschisă, unde te simţi ca în târg. O singură persoană atentă vede tot ce se petrece. La fel sunt dormitoarele – mari, ca la cazarmă. O astfel de clădire are multe calităţi, îţi permite să-l recunoşti, să-l identifici imediat pe copil; dar ea s-ar potrivi mai bine pentru coloniile de vacanţă şi pentru centrele de tranzit, de unde copiii ar fi îndreptaţi spre alte internate, altfel construite; ea păcătuieşte prin faptul că nu oferă niciun „colţişor liniştit”. Zgomot, hărmălaie, fiecare îl deranjează pe celălalt, fiecare se plânge de celălalt – şi pe bună dreptate.

Dacă în viitor s-ar mai putea adăuga un etaj, aş pleda pentru sistemul hotel: un coridor central, cu camere mici pe ambele părţi…

În afară de camera de izolare şi de infirmerie, mai trebuie alocat un spaţiu pentru copiii care au suferit diverse accidente. Şi-a scrântit un picior, îl doare capul, n-a putut dormi, fiindcă e agitat şi nervos – ar trebui să dispună de un spaţiu liniştit unde, singur sau împreună cu altcineva, să se poată odihni o vreme. Mai e câte unul, încurcă-lume, care se trezeşte în mijlocul unei învălmăşeli de copii în toiul jocului, lovit, îndurerat, însingurat, care-ţi trezeşte mila, dar uneori îi şi înfurie pe cei din jur…

Closetul de noapte şi pisoarul ar trebui să constituie un tot unitar cu dormitorul principal sau chiar să fie instalate în acesta. Separarea lor prin antreuri şi culoare n-are niciun sens. Cu cât vom ascunde mai mult closetul,

cu atât va fi mai murdar…

Locuinţa liniştită a directorului, departe de copii, îl scoate pe acesta din curentul principal al influenţelor pedagogice. El poate astfel controla cancelaria, contabilitatea, poate reprezenta instituţia, poate coresponda cu autorităţile, dar va fi numai un străin, un oaspete, şi nu responsabilul de internat. Pentru că internatul e constituit din „amănunte mărunte”, iar acest lucru nu trebuie pierdut din vedere. Constructorul este obligat să-l amplaseze în aşa fel pe conducătorul unităţii, încât să-l oblige să fie educator, să-i vadă şi să-i audă pe copii nu numai atunci când aceştia sunt chemaţi să se prezinte în biroul directorului.

2

AM GĂSIT UNDEVA O FRAZĂ despre filantropie: nevindecând niciuna dintre rănile sociale, nesatisfăcând niciuna dintre necesităţi, ea îndeplineşte, totuşi, două funcţii importante.

Descoperă neajunsurile pe care statul încă nu le-a remarcat şi nu le-a evaluat. Ea caută, începe şi, constatându-şi neputinţa, cere ajutor; în cele din urmă, transferă obligaţia de a soluţiona problema comunităţii locale sau statului, care pot acorda un ajutor complet.

O a doua misiune a filantropiei este inovaţia, căutarea şi identificarea unor noi soluţii pentru ceea ce statul face ieftin, schematic şi rutinier.

Pe lângă instituţiile de stat, de ocrotirea orfanilor peste tot se ocupă şi organisme private, care de multe ori sunt mai bune: au clădirile mai arătoase, dieta mai bogată, bugetul mai liber, conducerea mai elastică. Dar, în aceste situaţii, tirania unui regulament birocratic poate fi înlocuită de imprevizibilele şi periculoasele capricii ale vreunui binefăcător puternic.

Dacă luăm în considerare faptul că, uneori, toată iniţiativa, toate eforturile conducătorilor se limitează exclusiv la satisfacerea gusturilor unor patroni neexperimentaţi, care nu cunosc nici dificultăţile, nici tainele educaţiei copilului în comunitate, atunci înţelegem

de ce, în instituţiile educative filantropice, cu greu sunt înclinate să vină persoane de valoare, majoritatea fiind nişte străini, neinteresaţi de această meserie.

Dacă protectorii bogaţi ar şti ce otravă reprezintă pentru o instituţie un lucrător necorespunzător, poate c-ar renunţa, o dată pentru totdeauna, să impună sau măcar să mai recomande persoane cu adevărat neavenite, dar care au meritul de „a avea spate”. Acest sistem al protejaţilor e o crimă, o infracţiune.

Despre copiii aflaţi sub protecţie, de asemenea trebuie să spunem câte ceva.

Copilul acesta trebuie primit. E un caz disperat.

Un copil incorect diagnosticat, pe lângă faptul că provoacă numai probleme pentru toţi ceilalţi din jur, nu are, el însuşi, niciun avantaj. Orice presiune – ca să nu vorbim de constrângere – pentru ca educatorul să primească în această instituţie un copil, în ciuda convingerii sale, este nepermisă.

Educatorul trebuie să aibă dreptul de a spune: „Acest copil e periculos” Dar suntem obligaţi să-l acceptăm pe încredere. Educatorul ar trebui să aibă mai multe drepturi, pentru că nu-i uşoară munca în internat. În chestiunile educative, vocea lui ar trebui să fie hotărâtoare.

Educatorul ar trebui să aibă la dispoziţia sa exclusivă o anumită sumă acordată lunar: sunt obiecte care pot părea inutile, care pot fi costisitoare şi pe care altcineva ar fi tentat să le amâne, dar educatorului, totuşi, îi sunt necesare – absolut necesare.

Un punct important: dacă internatul are mai mulţi pedagogi, trebuie să existe un caiet în care aceştia să-şi poată nota observaţiile, solicitările şi întrebările. Dacă sunt mai puţini pedagogi, ei vor fi mai prudenţi şi, probabil, nu vor exista în cadrul colectivului dispoziţii contradictorii.

Câteva cuvinte despre lucrătorii onorifici. Contribuţia lor este importantă, oferindu-i instituţiei un surplus de ocrotire, adică un lux pe care personalul permanent, excedat de activităţile zilnice, de uzură, nu are nici timpul şi nici fantezia necesare pentru a şi-l putea permite.

Cineva vine să le spună copiilor un basm, altcineva ia un grup de copii şi-l duce într-o excursie, altcineva face nişte lecţii suplimentare cu câţiva copii cu probleme. Însă ar fi foarte bine ca, prin prezenţa lor, aceşti lucrători externi să nu îngreuneze şi mai mult sarcinile personalului, ar fi bine să se conformeze foarte strict regulamentului, să se descurce singuri în ceea ce propun, să nu întrebe şi să nu ceară nimic.

3

ANUL ÎN CARE A FOST CONSTRUITĂ CASA ORFANILOR a fost unul deosebit. Niciodată n-am înţeles mai bine liturghia muncii şi frumuseţea activităţii concrete. Acest pătrăţel reprezentat azi doar în plan, pe hârtie, mâine devine o sală, o încăpere, un coridor. Obişnuit cu controversele legate de concepţii, principii, convingeri, am devenit aici martorul unei activităţi constructive. Orice dispoziţie verbală devenea o directivă fermă pentru meşterul care o transforma în realitate pentru vecie. Orice idee trebuie cântărită, evaluată din punctul de vedere al costurilor, al posibilităţilor tehnice şi al finalităţii.

Şi am impresia mereu că, dacă există cineva incult, acela e educatorul care nu ştie că din lemn, tablă, carton, paie, sârmă se pot executa zeci de obiecte care facilitează, simplifică munca, economisesc timpul atât de preţios şi uzura gândirii. O policioară, o tablă, un cui puse exact acolo unde trebuie rezolvă multe probleme spinoase…

Casa ar fi trebuit să fie terminată în iulie, dar în octombrie era tot neterminată. Dar iată că, într-o după-amiază mohorâtă, ploioasă, în această clădire încă plină de meseriaşi, au venit din satele lor copiii, zgomotoşi, rebegiţi de frig, agitaţi, îndrăzneţi, înarmaţi care cu beţe, care cu ciomege. Li s-a dat să mănânce de cină şi au fost duşi la culcare. Fostul cămin funcţionase într-o clădire închiriată, necorespunzătoare, cu mobilierul procurat la întâmplare, cu îmbrăcămintea uzată, sub ocrotirea unei responsabile proaste şi a unei bucătărese agere.

Contam pe faptul că, odată cu noul spaţiu, cu noile

condiţii de viaţă şi cu o conducere raţională, copiii aveau să accepte de la bun început şi un nou regulament al convieţuirii lor. Numai că, înainte chiar ca eu să-mi fi dat seama de situaţie, ei au şi declarat război. Consideram că experienţa acumulată în colonie mă ferea de surprize. Mă înşelam. Pentru a doua oară m-am întâlnit cu copii constituiţi într-o gloată ameninţătoare, în faţa căreia eram absolut neputincios; pentru a doua oară o experienţă dureroasă îmi grava în minte nişte adevăruri dure şi clare.

Faţă de cerinţele pe care li le prezentasem, copiii au trecut într-o opoziţie absolută, pe care era imposibil s-o zdruncini prin cuvinte, iar constrângerea era indezirabilă. Această nouă casă, la care visaseră un an de zile, dintr-odată devenise pentru ei odioasă.

Abia mult mai târziu am înţeles ataşamentul copiilor pentru fostul lor mod de viaţă. În dezordinea, în mizeria cruntă în care trăiau şi în puţinătatea mijloacelor de care dispuneau, exista un teren liber pentru iniţiativa personală, pentru emulaţia efortului individual, intens, scurt, pentru fantezia zburdălniciei exuberante, pentru bravura unor acţiuni hotărâte, pentru necesitatea autoafirmării şi pentru nepăsarea faţă de ziua de mâine.

Datorită autorităţii câtorva dintre ei, deodată se făcuse ordine pe termen scurt. Dar aici era nevoie de o ordine permanentă, stabilă, dictată de o necesitate impersonală. Iată de ce au dat greş şi m-au dezamăgit cei pe ajutorul cărora contasem cel mai mult. Şi am impresia că educatorul care e obligat să lucreze în condiţii de dezordine şi de sărăcie a mijloacelor n-ar trebui să ofteze prea mult după ordine şi confort – în ele stau la pândă marile dificultăţi şi pericolele importante.

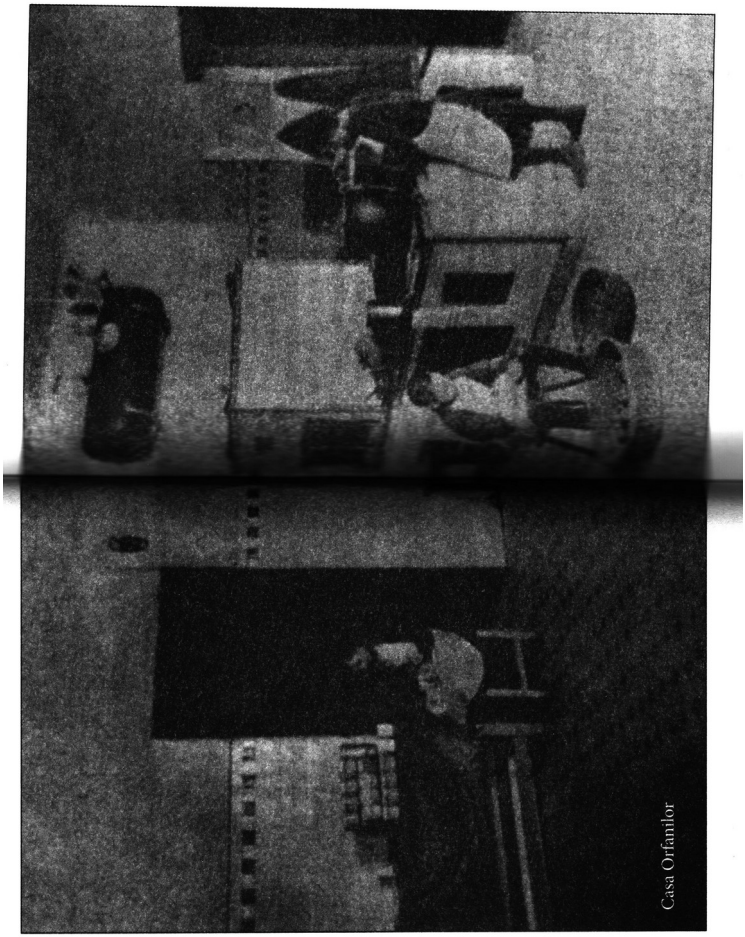

4

ÎN CE S-A CONCRETIZAT OPOZIŢIA COPIILOR? în amănunte pe care nu le poate înţelege decât un educator. Când zic amănunte, zic insesizabile, dar cu atât mai agasante, cu cât sunt numeroase. Tu le spui că nu-i voie să iasă cu pâine de la masă, unul întreabă de ce trebuie să fie aşa, câţiva îşi îndeasă deja pâine în buzunare, altul se ridică ostentativ: „Eu n-am avut timp să mănânc”.

Nu-i voie să ascundeţi nimic pe sub perne ori saltele: „Din casetă mi le fura. Găseşti o carte sub pernă – el credea că e voie, dacă sunt cărţi.

Trebuie închis spălătorul mai repede: „Ies imediat”; de ce nu-şi pune prosopul cum trebuie? „Păi, nu trebuie să mă grăbesc?” Unul s-a supărat, alţi trei i-au urmat exemplul.

În timpul mesei, încep să spună c-au văzut un vierme în supă, de unde complot: nu vor să mănânce supa. Îi vezi pe câţiva conducători declaraţi ai mişcării de rezistenţă, dar bănuieşti că mai există şi alţii care acţionează pe ascuns.

Vezi cum e distrus în mod insidios ceea ce tu considerai deja stabilit, te loveşti de dificultăţi neprevăzute în tot ce întreprinzi. Şi, în cele din urmă, nu mai ştii nici tu ce e întâmplător, consecinţa unei neînţelegeri, şi ce e rea-voinţă conştientă.

Dispare o cheie, apoi apare imediat din nou şi-ţi este dat să auzi observaţia ironică: „Precis aţi crezut c-am ascuns-o eu!” Nimic mai adevărat: chiar aşa ai gândit...

La întrebarea: „Cine a făcut asta?”, invariabil obţii răspunsul: „Nu ştim”. Cine a vărsat ligheanul pe jos, cine a spart, cine a rupt? Le explici că nu s-a întâmplat nimic rău, dar îi rogi să recunoască. Tăcere – nu de teamă, ci pentru că e complot.

Mi s-a întâmplat ca, în timp ce le vorbeam, să mi se curme vocea şi lacrimi de neputinţă să-mi curgă din ochi.

Asemenea ore grele îl aşteaptă pe orice *tânăr* educator, pe fiecare *nou* educator. Dar nu trebuie să se descurajeze, nu trebuie să spună prematur: „Nu mă pricep, nu pot”. Cuvintele doar aparent nu acţionează, dar încet-încet ele fac să se trezească acea conştiinţă colectivă: de pe o zi pe alta, vor fi tot mai mulţi cei care se vor deschide în faţa bunăvoinţei educatorului, recunoscând că noua orientare e mai rezonabilă, treptat se va consolida şi tabăra adepţilor „noului curs”.

Evocare

UNUL DINTRE CEI MAI MARI ZURBAGII din internat a spart un pisoar destul de scump, în timp ce făcea curat. Nu m-am enervat. Câteva zile mai târziu, acelaşi băiat a spart o damigeană cu cinci litri de ulei de

peşte. Nici de astă dată nu i-am făcut decât o observaţie destul de temperată. A ajutat: mi-a devenit aliat... Cât de uşoară e direcţia de urmat, atunci când educatorul stăpâneşte grupul, şi ce iad îi devine munca în momentul în care el se chinuie neputincios, iar gloata ştie, simte şi se răzbună pe el, întărâtându-l. Cât de ameninţat e de tentaţia de a apela la sistemul celei mai brutale violenţe, spre a-şi asigura măcar propria securitate!

5

PE CEI CINCIZECI DE COPII care au fost transferaţi din vechiul cămin la Casa Orfanilor, apucaserăm să-i cunoaştem cât de cât, pentru că se ataşaseră de noi, date fiind trăirile şi speranţele comune şi afecţiunea deosebită care-i lega de doamna Stefania, educatoare în cadrul Casei Orfanilor; ei se opuneau organizării vieţii în internat, dar erau capabili să şi-o asume. În scurt timp, însă, au mai fost primiţi încă cincizeci, aşadar alte dificultăţi. În Casa noastră a fost organizată şcoala pentru copiii navetişti, ceea ce mi-a permis să constat ce prăpastie îl desparte pe educatorul-aristocrat de educatorul de copii-cenuşăreasă.

Anul de organizare s-a încheiat cu triumful nostru. O responsabilă, o educatoare, un paznic şi o bucătăreasă la o sută de copii. Ne-am asigurat astfel independenţa faţă de personalul întâmplător, faţă de tirania personalului de serviciu de la căminul precedent.

Stăpân, lucrător şi conducător al Casei a devenit copilul. Tot ce urmează este rezultatul muncii copiilor, nu al voinţei noastre.

Tabla

6

UN LOC VIZIBIL, NU PREA SUS, este atârnată pe perete tabla pe care sunt fixate cu piuneze dispoziţiile, anunţurile, notificările. Fără această tablă, viaţa ar fi un chin. Spui tare şi răspicat:

„Copiii a, F, e, *d* se duc, fac, iau cutare sau cutare lucru”. Şi vin, de fapt, e, /, *g*...

Dar să vin şi eu? Dar eu? Dar el?

Repeţi, nu are niciun efect: Dar eu, vă rog frumos? Le

spui: „Veniţi, o să primiţi…”

Alte întrebări, gălăgie, confuzie: Când? De ce? Unde? întrebări, pretenţii, îmbrânceli care te chinuie şi te scot din răbdări. Dar nu se putea altfel. Pentru că nu toţi copiii auziseră, nu toţi înţeleseseră, nu toţi erau suficient de siguri că ştiau exact despre ce era vorba şi, desigur, chiar şi educatorul putea omite câte ceva în tot acel tumult.

În haosul problemelor curente, educatorul este obligat să ia urgent o anumită măsură, fără să fi avut suficient timp s-o gândească, s-o pregătească – deci o măsură imperfectă, dar trebuie să decidă repede, adică în funcţie de dispoziţia de moment şi de starea de trezie a minţii, pentru că întotdeauna apare câte ceva neprevăzut în ultima clipă. Tabla îl obligă, însă, de la bun început, apoi îl obişnuieşte, să elaboreze din timp planul fiecărei iniţiative. Educatorii nu ştiu să se înţeleagă în scris cu copiii – o greşeală gravă.

Chiar şi în situaţia în care majoritatea copiilor nu ştiu să citească, eu tot aş pune o tablă pentru anunţuri: chiar dacă nu cunosc literele, vor învăţa să-şi recunoască prenumele şi vor simţi necesitatea, se vor simţi dependenţi de cei care ştiu să citească.

Anunţ: „Mâine, la ora zece, se distribuie hainele noi. Fiindcă nu toate costumele sunt gata, nu vor primi mâine costume următorii: a, *b*, e, *d*… Costumele vechi vor fi preluate de: /, g, /…”

Anunţuri: „Cine a găsit sau a văzut o cheiţă cu panglică neagră?” / „Cine a spart geamul din spălător să vină să anunţe”.

Înştiinţări: „Ieri a fost iar mizerie în dormitorul băieţilor”!” Copiii rup cărţile, aruncă peniţele”. / „Nu se zice: *tintură de iod*, se zice: *tinctură de iod*. *u* / „Peste o lună vor fi Paştele. Copiii sunt rugaţi să propună idei şi proiecte de cum să petrecem mai plăcut sărbătorile.”!” Cine vrea să-şi schimbe locul în dormitor (lângă masă), să se prezinte mâine în clasă la ora 11”.

Înştiinţări, avertismente şi rugăminţi sunt afişate de-acum nu numai de către educatori, ci şi de către copii. Şi

ce nu găseşti acolo! Tabla e ceva viu. Te şi miri cum de-ai putut trăi fără ea.

Nu vă supăraţi, şi eu… Uită-te pe tablă.

Nu ştiu să citesc.

Roagă-l să-ţi spună pe careva care ştie…

Tabla le oferă un spaţiu de iniţiativă atât educatorului, cât şi copiilor. Calendar, termometru, o ştire importantă dintr-un ziar, o poză, o şaradă, diagrama bătăilor, lista stricăciunilor, economiile copiilor, greutatea lor, înălţimea lor. Când are timp şi chef, copilul se opreşte în faţa tablei ca-n faţa vitrinei unui magazin – se uită. Poate fi pusă la tablă o fişă cu principalele oraşe ale ţării, cu numărul locuitorilor oraşului, cu preţul produselor alimentare. Şi câte şi mai câte…

Cutia de scrisori

7

EDUCATORUL CARE S-A CONVINS de utilitatea instrumentului de comunicare în scris cu copiii se va convinge în curând şi de necesitatea unei cutii de scrisori.

Tabla îi oferă educatorului obişnuinţa unui răspuns care nu necesită efort: „Citeşte”. Cutia de scrisori îi oferă posibilitatea de a amâna orice decizie, dând răspunsul: „Scrie”. Uneori, este mai uşor să scrii decât să povesteşti. Nu există educator care să nu fi primit scrisori ba cu o întrebare, ba cu o rugăminte, cu o plângere, cu un cuvânt de scuze, cu o mărturisire. Aşa a fost mereu, cutia de scrisori menţine bunele obiceiuri.

Iei seara din cutie o mână de hârtii scrise cu stângăcie, dar în linişte şi cu calm poţi, totuşi, citi mai atent, te poţi gândi mai bine la ceea ce ai fi dispreţuit în cursul zilei din lipsă de timp şi de concentrare: „Aş putea să ies mâine în oraş, pentru că a venit fratele mamei?” / „Copiii nu-mi dau pace”. / „Nu sunteţi corect: tuturor le-aţi ascuţit creioanele, dar mie n-aţi vrut.”!” Nu vreau să dorm lângă uşă, pentru că noaptea mereu mi se pare că intră cineva”. / „Sunt supărat pe dumneavoastră”. / „învăţătoarea de la şcoală a spus că sunt mai cuminte”. / „Aş vrea să vorbim despre un lucru foarte important”.

Uneori, găseşti câte o poezioară fără semnătură: şi-a adus aminte versurile, le-a scris, n-avea ce face cu hârtia pe care le-a scris şi a pus-o în cutia de scrisori.

Găseşti o anonimă cu cine ştie ce scorneală necenzurată sau cu vreo ameninţare.

Sunt scrisori cotidiene, obişnuite, dar sunt şi scrisori rare, neobişnuite. Câte ceva se repetă mereu – nu astăzi, te gândeşti mâine cum să rezolvi problema, cum să procedezi. La conţinutul unei scrisori mai deosebite, însă, te gândeşti îndelung.

Cutia de scrisori îi învaţă pe copii: să aştepte răspunsul cu răbdare – nu imediat, nu la comandă; să facă deosebirea între durerile mărunte, trecătoare, între griji, dorinţe, îndoieli şi ceea ce este cu adevărat important (ca să scrii, trebuie să iei hotărârea de a scrie – şi, oricum, adeseori copiii ar vrea să-şi recupereze, să-şi retragă scrisoarea din cutie); să gândească, să motiveze; să vrea, să se priceapă.

Scrie şi pune scrisoarea în cutie. Nu ştiu să scriu.

Atunci roagă pe cineva care ştie.

Am făcut iniţial o greşeală despre care aş vrea să-i previn pe ceilalţi: pe sâcâitorii cronici îi trimiteam, nu fără o anumită doză de ironie, la cutia de scrisori. Înţelegând că-i şicanam, s-au supărat pe mine şi pe cutia de scrisori – şi pe bună dreptate: „Acum nu se mai poate vorbi cu dumneavoastră în niciun fel”.

Un reproş asemănător am auzit şi din partea educatorilor: dar discuţiile în scris cu copiii nu devin prea oficiale?

Eu afirm că o cutie de scrisori nu îngreunează, ci facilitează discuţiile verbale cu copiii. Îi aleg pe copiii cu care este necesară o discuţie mai confidenţială, mai afectuoasă ori mai serioasă, aleg, de asemenea, momentul cel mai potrivit şi pentru mine, şi pentru copil. Cutia de scrisori îmi face o economie de timp, datorită ei ziua devine mai lungă.

Fără îndoială că există copii cărora nu le place să scrie, dar sper să nu fie vorba decât de cei care se bazează

pe influenţa lor personală, pe zâmbet, pe îmbrăţişare, pe cochetărie, pe favoruri speciale şi pe momentul ales în mod fericit. Aceştia nu vor să te roage ceva, ei vor să te oblige. Cine este sigur de sine se bazează numai pe corectitudinea solicitării – îşi scrie cererea şi aşteaptă liniştit decizia.

Etajera

ETAJERA POATE FI UN ELEMENT complementar al tablei. Ea nu există încă în Casa Orfanilor, dar îi simţim lipsa. Pe această etajeră, ar trebui să se afle: un dicţionar, o culegere de proverbe, o enciclopedie, descrierea şi planul oraşului, o antologie, un calendar, o culegere de jocuri, inclusiv un manual de tenis, fotbal etc. Câteva jocuri de dame, spre folos general. O bibliotecă, de asemenea, este necesară; distribuirea jocurilor s-ar face la anumite ore şi în anumite zile, sub supravegherea responsabilului de serviciu, ceea ce i-ar împiedica să mai distrugă totul în jur; ar trebui să existe, însă, o universitate şi un institut de studii experimentale ale instinctului social necontrolat al copiilor. Pentru că vor distruge şi vor pierde tot acest inventar – şi-i păcat.

Pe etajeră, ar fi loc şi pentru caietele scrise de copii. Unul îşi notează cântecele mai frumoase, altul glume, al treilea ghicitori, al patrulea vise; ar putea exista un caiet al bătăilor sau certurilor, al întârzierilor, al distrugerilor, al obiectelor pierdute. Copiii ar putea redacta fişe cotidiene sau lunare pe teme de ştiinţele naturii, de călătorii, de literatură, de societate.

Tot aici ar putea fi depuse rapoartele responsabililor de serviciu şi jurnalele copiilor. Şi tot aici, jurnalul educatorului. Nu orice jurnal trebuie în mod obligatoriu ascuns, pus sub cheie. Cred că un rol important poate avea jurnalul în care educatorul mărturiseşte erorile pe care le-a făcut, dificultăţile cu care s-a confruntat, decepţiile pe care le-a avut, trăirile plăcute, bucuriile, ca şi necazurile.

Aici ar fi locul şi pentru registrul de control: cine, când, de ce iese în oraş, când se întoarce; la fel, şi registrul notarial. Copiii fac adesea schimburi, vând,

renunţă la diferite obiecte din patrimoniul măruntei lor proprietăţi. N-ar trebui să ne uităm cu dispreţ la aceste operaţiuni, cu atât mai puţin să le interzicem. Dacă acest briceag, această curea îi aparţin copilului, de ce n-ar putea, oare, să le schimbe pe un penar, pe un magnet sau pe o lupă care măreşte? Dacă ne e frică de tranzacţiile frauduloase, de certuri şi neînţelegeri, atunci mai bine instituim acest registru notarial, care va evita orice abuzuri. Dacă un copil e uşuratic sau lipsit de experienţă, să-i dăm posibilitatea să capete experienţa necesară!

ÎNTRUCÂT EU ATRIBUI o mare importanţă jurnalului educatorului, transcriu aici câteva fragmente din propriul meu jurnal:

„M-am enervat nejustificat astăzi pe unul dintre băieţi. Nejustificat, deoarece el n-avea cum să procedeze altfel. Dar şi eu, ce să fac, totuşi, dacă obligaţia mea este să garantez că unuia i-aş permite ceva pentru care, pe altul, îl admonestez?…”

„Copiii mai mari s-au strâns seara în camera mea. Şi am vorbit despre viitor. De ce sunt aşa de grăbiţi, de ce vor atât de mult să devină adulţi? Cei naivi cred că, dacă eşti mare, poţi face tot ce vrei. Ei nu văd lanţurile care sugrumă voinţa noastră de adulţi”.

„Încă un furt. Acolo unde sunt o sută de copii, ştiu că trebuie să fie şi unul necinstit (oare numai unul?). Dar nu mă pot obişnui cu gândul. Mi-e atât de ciudă, de parcă toţi ar fi hoţi”.

„Iată că s-a îndreptat. Mi-era şi frică să cred că e prea devreme, dar sunt deja câteva săptămâni de când îl urmăresc cu atenţie – poate şi-a găsit un prieten bun. Măcar să rămână aşa”.

„Iar am aflat ceva neplăcut. Mă fac că nu ştiu nimic. E atât de neplăcut să fii tot timpul obligat să cerţi, să latri, să-ţi ieşi din sărite, să faci anchete”.

„Ciudat copil. îl preţuim cu toţii. Ar putea avea multă influenţă, dar se ţine departe de toate iniţiativele noastre. Ciudat de străin de tot ce se petrece în jur, ciudat de închis în sine. Nu e vorba de egoism sau de rea-credinţă din

partea lui; nu poate fi altfel şi-i păcat”.

„O zi atât de plăcută. Toţi sunt sănătoşi, activi, veseli. Totul a mers parcă atât de bine, operativ, rapid. Măcar de-ar fi multe astfel de zile”.

Dulapul cu obiecte pierdute

EDUCATORUL SE UITĂ CU UN OCHI dezaprobator la conţinutul buzunarelor şi sertarelor copiilor. Dar ce nu găseşti în ele: poze, vederi, sfori, cuie, pietricele, petice, mărgele, cutiuţe, sticluţe, cioburi de sticlă colorată, timbre, pene, conuri de brad, castane, panglici, frunze şi flori uscate, figuri din hârtie, bilete de tramvai, resturi din ceva ce a fost, germenii a ceva ce ar urma să fie abia mai încolo. Fiecare mărunţiş are propria istorie, adeseori foarte complicată, o provenienţă întotdeauna diferită, o valoare diferită, uneori foarte ridicată afectiv. Sunt amintirile trecutului şi dorul după viitor. O scoică mică reprezintă visul unei călătorii la mare, un şurubel şi câteva sârme sunt un aeroplan, visarea îndrăzneaţă la aviaţie; ochiul unei păpuşi demult dezmembrate – unica amintire a unei iubiri care nu mai există şi nu va mai fi. Mai găseşti şi fotografia mamei şi doi bănuţi de la bunicul decedat, înfăşuraţi într-un şerveţel roz.

Apar noi şi noi obiecte – o parte dintre cele vechi îşi pierd din valoare. Aşa că ori le schimbă, ori le dau degeaba, pe urmă le pare rău şi le cer înapoi.

Mă tem că un educator brutal, care nu-i înţelege, deci îi dispreţuieşte, supărat că-şi rup buzunarele şi sertarele, sătul de atâtea certuri şi tensiuni, ba că le-au dispărut, ba că le-au găsit – dezordonate, aruncate la-ntâmplare, haotic –, într-un acces de proastă-dispoziţie, adună toate aceste bogăţii grămadă şi le aruncă pe foc, de parc-ar fi nişte gunoaie. El săvârşeşte un abuz nemaipomenit, o crimă barbară. Cum îndrăzneşti, bădăranule, să dispui după bunul tău plac de proprietatea altuia? Cum mai îndrăzneşti apoi să le ceri copiilor să respecte ceva, să iubească pe cineva? Tu arunci pe foc nu nişte hârtii, ci dragostea copilului pentru tradiţie şi aspiraţiile lui spre o viaţă mai frumoasă.

Misiunea educatorului este aceea de a face în aşa fel, încât fiecare copil să aibă ceva ce constituie nu proprietatea anonimă a instituţiei, ci a lui însuşi, iar pentru această proprietate, fiecare să aibă un ascunziş sigur. Dacă un copil îşi pune ceva în sertar, el trebuie să fie sigur că nimeni nu are acces acolo: două mărgele reprezintă cerceii cei mai de preţ, staniolul de la ciocolată – hârtiile de valoare ale unui rentier, jurnalul – un document secret depus la arhive. Şi nu-i vorba numai de asta: e datoria educatorului să-l ajute pe copil să-şi găsească ce a pierdut.

De unde necesitatea unui dulap cu vitrină pentru obiectele găsite. Până şi cel mai mărunt obiect are un proprietar. Că era sub masă, uitat pe un pervaz de fereastră sau aproape îngropat în nisip, în curte – totul trebuie să ajungă în dulap.

Cu cât există mai puţine obiecte ale nimănui într-un internat, cu cât exista mai multe lucruri care au un proprietar, cu atât mai dureros resimţi această calamitate neîntreruptă a restituirii şi recuperării tuturor nimicurilor găsite, a plângerilor c-au dispărut. Cum păstrezi obiectul pe care-l iei în primire ca fiind găsit? îl pui în buzunar? Exemplu de necinste.

În Casa Orfanilor, există o cutie pentru obiecte găsite. Responsabilul de serviciu cu obiectele găsite le duce la dulapul cu vitrină şi la ora stabilită le restituie.

În perioada luptei aprige pentru instaurarea ordinii, am dus la obiecte găsite orice şapcă aruncată la-ntâmplare, orice paltonaş neatârnat la locul lui în cuier, orice carte lăsată pe masă.

Micul magazin

O ALTĂ PACOSTE A CERERILOR JUSTE, întemeiate, formulate de copii: caiet, creion, peniţă, şireturi, ace de cusut, degetare, nasturi, săpun – de dimineaţa până seara. Veşnic li se termină ceva, li se strică, li se smulge, veşnic le trebuie ceva – nicio clipă de răgaz.

De aici necesitatea unui mic magazin: o cămăruţă, măcar un dulap sau, în cel mai rău caz, un sertar. Cu program o dată pe zi, la o oră stabilită. Cine întârzie sau

uită trebuie să aştepte până a doua zi. De altfel, ar trebui să conving pe cineva?

În momentul în care vând un obiect, scriu cine şi ce a primit. Pentru că, dacă-i reproşezi unui copil că-şi rupe într-adins peniţele, ai astfel posibilitatea de a confirma prin fapte şi cifre, prin comparaţie cu ceilalţi. Unele lucruri pot fi luate de la magazin gratis, altele la un preţ foarte mic.

Cuierul de perii şi mături

AICI AR FI TREBUIT SĂ PUN SUBTITLUL: SERVICIILE. Dar am preferat, totuşi, „Cuierul de perii şi mături”, pentru a sublinia că serviciile nu sunt valorizante, în măsura în care nu cultivăm în acelaşi timp la populaţie respectul pentru perie, mătură, cârpă de spălat pe jos, găleată, coş de gunoi.

Instrumentele utilizate în munca manuală au căpătat deja un anumit respect. Şi, chiar dacă o carte ocupă în continuare un loc privilegiat, ciocanul, rindeaua, cleştele au ieşit din conul de umbră în care se aflau, din cutia de scule de sub pat, ca să nu mai vorbim de maşina de cusut, care a intrat chiar şi în camerele celor avuţi.

În Casa Orfanilor, am reuşit să scoatem mătura şi cârpa de şters pe jos din ascunzişul de sub scară şi le-am pus nu numai la vedere, ci chiar la un loc de cinste, alături de intrarea principală în dormitor. Şi, ciudat, aflându-se la lumina zilei, ele s-au înnobilat, aspectul lor banal s-a însufleţit; prin aspectul lor estetic, ele mângâie în mod plăcut privirea.

Cele două dormitoare au câte şase mături fiecare. Dacă ar fi mai puţine, la câte certuri, neînţelegeri şi încăierări n-am asista! Dacă pornim de la premisa că o masă bine ştearsă este sinonimă cu o pagină de caiet scrisă impecabil, dacă suntem atenţi mereu nu ca munca prestată gratuit de aceşti copii s-o înlocuiască pe cea plătită a personalului de serviciu, ci ca ea să-i educe şi să-i formeze, atunci nu trebuie să facem lucrurile la întâmplare, ci să le gândim temeinic, să facem tatonări, să ne sfătuim cu toţii, să fim atenţi apoi la ce se întâmplă, să

schimbăm ce nu-i bine – cu alte cuvinte, să facem un mare efort de gândire.

O sută de copii – o sută de muncitori pentru asigurarea ordinii şi pentru buna gospodărire, o sută de nivele, o sută de categorii de forţă, pricepere, temperament, trăsături de caracter, bunăvoinţă sau indiferenţă.

A stabili serviciile nu este începutul, ci sfârşitul muncii de organizare, nu e „o discuţie” cu copiii, ci o activitate intensă, de câteva luni, a mâinilor, dublată de o gândire creatoare vigilentă.

În primul rând, trebuie să cunoşti activitatea respectivă şi să-i cunoşti pe copii. Am văzut în diferite internate o asemenea incredibilă neglijenţă în distribuirea responsabilităţilor, încât copiii care făceau de serviciu, fiind demoralizaţi, îi chinuiau pe ceilalţi, provocându-le un sentiment de aversiune pentru tot ce înseamnă ajutor.

Sunt servicii uşoare, care nu necesită nici forţă fizică, nici pricepere, nici calităţi morale, care pot fi uşor controlate, pot fi executate pasiv, fără instrumente fizice. Spre exemplu, aşezarea scaunelor, strângerea hârtiilor de pe jos.

Cine şterge praful are deja nevoie de o cârpă de praf şi răspunde de ea.

Sălile de clasă, unde sunt câte patru copii de serviciu, necesită o anumită coordonare a activităţilor.

Există servicii care se efectuează dimineaţa sau seara, zilnic sau săptămânal (distribuirea lenjeriei, baia, tunsul), unice (scuturatul saltelelor), sezoniere (closetele din grădină), specifice: iarna – înlăturarea zăpezii etc.

În fiecare lună, se întocmeşte şi se afişează o nouă listă a serviciilor. Această acţiune este precedată de opţiunile copiilor, care sunt înaintate prin cereri scrise: „Vreau să fac de serviciu în dormitora. / „Vreau să fac curăţenie în clasă şi să am grijă de cearşafurile de baie”. / „Vreau să fiu de serviciu la spălător sau, dacă nu, la vestiar (o fetiţă)”. / „Vreau să fiu la closet şi să servesc la masa opt”.

Fiecare serviciu îşi are candidaţii săi, care solicită din timp locul vacant, care se înţeleg între ei, se pun de acord; au loc numeroase negocieri. Un copil care nu-şi face bine serviciul trebuie să se străduiască mult, să se zbată, să promită, până să aibă asigurat locul dorit.

Nu vreau să fiu cu tine, pentru că tu te cerţi mereu, întârzii, eşti leneş.

Nici a zecea parte din această uriaşă activitate educativă nu ajunge la cunoştinţa noastră. Fiecare funcţie îşi are părţile ei bune şi rele, fiecare activitate necesită o convieţuire armonioasă. În momentul în care preia un nou serviciu, copilul este asaltat de o serie întreagă de impresii noi şi plăcute sau se loveşte de dificultăţi neaşteptate. Iar faptul că execută ceva nou îl stimulează să accepte efortul; abia are timp să obosească şi se profilează necesitatea să-şi concentreze energia, pentru a-şi asigura dreptul la un alt loc dezirabil sau la cel pe care-l ocupă în prezent.

Şi se ajunge la o perfectă egalitate în drepturi, indiferent de vârstă sau de sex: cel mai mic, dar mai stăruitor, avansează repede, băieţii ajung să asculte de fete.

Când, pe acelaşi sector, sunt mai mulţi copii de serviciu, unul dintre ei este mai mare. Fiecare etaj are un responsabil cu serviciile. Nu există nimic artificial în această repartizare. Organizarea muncii celorlalţi este o obligaţie împovărătoare, responsabilitatea e neplăcută. Cei străini de organizarea noastră ne-au făcut reproşuri din cauza acestei ierarhizări. Fiecare ar trebui să se controleze pe sine; numai că, în viaţă, nu întotdeauna şi nu totul se petrece aşa cum ar trebui. Cei neglijenţi, cei neconştiincioşi, cei superficiali din viaţa adultă îşi au reprezentarea procentuală şi printre copii; de altfel, nu-i vorba doar de a controla, ci şi de a învăţa şi ajuta. Iar, în această privinţă, dacă vrea să-i rămână timp pentru discuţii mai aprofundate cu anumiţi copii, în situaţii concrete deosebite, educatorul trebuie să comunice cu ansamblul copiilor în scris. Responsabilii de etaj şi responsabilii de servicii de la diferitele sectoare de

autogospodărire întocmesc rapoarte în fiecare seară despre activitatea desfăşurată, pe care le scriu în jurnalul corespunzător.

Cu toate că, la Casa Orfanilor, numai unele servicii sunt plătite, eu cred că toate ar trebui să aibă acelaşi regim. Dacă vrem să formăm buni cetăţeni, nu-i nevoie să facem din ei nişte idealişti. Casa Orfanilor nu dă de pomană, ocrotindu-i pe copiii fără părinţi, dar, dacă tot încearcă, în problemele vieţii lor materiale, să ţină locul părinţilor decedaţi, nu are dreptul să le ceară nimic. De ce să nu-i învăţăm pe copii cât mai devreme cu putinţă ce este banul, ce înseamnă răsplata muncii? Ca să simtă valoarea independenţei pe care o oferă câştigul; ca să cunoască şi părţile rele, şi pe cele bune ale averii. Dintr-o sută de copii, niciun educator nu va scoate o sută de gânditori; prin propriile lor puteri, se vor ivi câţiva, dar vai de ei dacă nu vor fi în stare să calculeze. Pentru că banul dă orice, numai fericire nu; sau poate dă şi fericire, şi judecată, şi sănătate, şi moralitate. Dar învaţă-i pe copii că banii mai aduc şi nefericire şi boală – şi chiar îţi pot lua minţile. Cu banii câştigaţi, n-au decât să se-ndoape cu îngheţată până-i doare burta; n-au decât să se certe cu prietenii cei mai buni pentru câte o monedă de câţiva bani; n-au decât să-şi piardă banii, să-i dea la jocuri, să constate că le-au fost furaţi; n-au decât să regrete pe urmă că i-au dat pe nimicuri, n-au decât să se lăcomească la un serviciu bine plătit, ca să se convingă singuri că nu merita, n-au decât să plătească pentru stricăciunile provocate.

ÎN LOC DE EXPLICAŢII, redau în continuare jurnalul unuia dintre zurbagiii noştri, adresat unei fete-monitor, cu observaţiile ei;

„Ziua de 16 aprilie

Eu mi-aş dori să ajung tâmplar. Pentru că dacă mă pregătesc pentru o călătorie îmi pot face singur un cufăr şi în cufăr să pun diferite lucruri şi haine şi mâncare şi o să-mi cumpăr o sabie şi o puşcă. Dacă mă atacă animale sălbatice atunci o să mă apăr. O iubesc tare mult pe Hela dar nu mă însor cu o fată de la noi din Casa Orfanilor.

Răspunsul monitoarei: Şi Hela te iubeşte, dar nu prea mult, pentru că tu eşti zurbagiu. De ce nu vrei să te-nsori cu o fată de la noi din cămin?

Nu vreau să iau pe cineva de la noi din cămin pentru că o să-mi fie ruşine. Când o să mă pregătesc de drum ca să descopăr o parte din lume o să învăţ să înot bine chiar şi în ocean. O să mă duc în America şi o să muncesc pe brânci ca să fac bani să-mi cumpăr maşină şi să mă plimb cu maşina mea prin toată America. Dar mai întâi mă duc la oamenii sălbatici şi o să stau acolo trei săptămâni. Noapte bună.

Răspunsul monitoarei: Noapte bună. Dar o să-mi scrii?

Am vorbit eu cu R. despre cum era acasă. Eu i-am spus că tatăl meu era croitor iar al lui a fost cizmar. Iar acum stăm aici ca la închisoare pentru că nu suntem acasă. Şi dacă n-ai tată şi mamă viaţa n-are rost. Eu îi povesteam cum mă trimitea tata după nasturi şi pe R. tatăl lui îl trimitea după ţinte. Şi aşa mai departe. Că nu mai ştiu.

Răspunsul monitoarei: Scrie mai citeţ.

Uite cum o să fie. Când mă întorc din călătorie mă însor. Te rog să mă sfătuieşti dacă e mai bine să mă însor cu Dora, cu Hela sau cu Mania. Că nu ştiu pe care s-o iau de soţie. Noapte bună.

Răspunsul monitoarei: Dora a spus că eşti un mucos, Mania nu-i de acord, iar Hela a râs.

Dar eu nu te-am rugat să întrebi ţi-am scris doar de cine îmi place. Acum mă simt caraghios şi mi-e ruşine eu doar ţi-am scris pe cine iubesc. Şi-acum ce-o să fie? Că mi-e ruşine să vorbesc cu ele. Te rog să-mi spui la ce masă să stau ca să nu fac prostii şi scrie-mi o poveste lungă. Şi te rog să nu arăţi la nimeni jurnalul meu că mie mi-e tare frică să scriu. Şi vreau aşa de mult să ştiu cum arată un australian cum arată ei.

Răspunsul monitoarei: Dacă lor nu le e ruşine, nici tu n-ai de ce să te ruşinezi. Într-un caiet aşa mic, nu se pot scrie poveşti.

Dacă te acceptă, stai la masa a treia; o să-ncerc să-ţi arăt un australian. Jurnalul tău, n-o să-l arăt nimănui.

Mă gândesc că dacă fac 12 ani o să fie o mare fericire pentru mine. Şi dacă plec în călătorie o să-mi iau rămas-bun de la toţi. Nu ştiu ce să mai scriu.

Răspunsul monitoarei: Ziceai că ai atâtea de scris, că nu ştii dacă-ţi va ajunge un caiet, iar acum nu ştii ce să mai scrii.

Te rog să mă sfătuieşti că am un necaz mare de tot şi n-am conştiinţa curată. Necazul e că la lecţii nu ştiu de ce tot timpul îmi vine în gând o prostie dar mi-e frică să fac prostia aia. Aş vrea să fur. Dar n-aş vrea să fac pe nimeni să sufere din cauza mea şi mă chinui cât pot de tare să mă îndrept. Şi ca să nu mă mai gândesc la prostia asta, mă gândesc să plec în lume. Noapte bună.

Răspunsul monitoarei: Foarte bine ai făcut că mi-ai scris. O să vorbesc cu tine şi ne sfătuim. Dar să nu te superi dacă-ţi spun ceva.

Eu m-am îndreptat deja. Recunosc că G. m-a îndreptat deja. Şi mă străduiesc cât pot eu de tare. Dar de ce eu nu pot ieşi decât la două săptămâni? Că doar sunt şi eu la fel ca toţi ceilalţi de ce pe ei îi crede lumea mai buni decât pe mine? Dar ei ies în fiecare săptămână şi eu doar la două săptămâni. Vreau să fiu şi eu la fel ca toţi copiii. Bunica m-a rugat să vin pe la ea în fiecare săptămână şi mi-e ruşine să-i spun că n-am voie.

Răspunsul monitoarei: Ştii şi tu de ce n-ai voie să ieşi la fel ca toţi ceilalţi. Eu o să-ncerc, dar nu ştiu dacă voi reuşi să te ajut.

Şi aşa eu am fost destul de supărat că am fost dat afară de la şcoală şi era cât pe ce să fiu dat afară şi de la Casa Orfanilor dacă nu mă primeau la şcoală. Dar acum deja merg din nou la şcoală. Ştiu deja 35 de popoare. Am o carte despre călătorii. O carte adevărată. Tare aş vrea să am şi eu o cutie. Te rog aştept răspuns.

Răspunsul monitoarei: O să caut sau o să cer de undeva o cutie şi ţi-o dau. Dar îmi poţi scrie la ce-ţi trebuie această cutie?

Mie cutia mi-e foarte necesară pentru că am multe lucruri şi scrisori şi cărticele şi foarte multe diferite lucruri necesare. Acum eu nu mă mai împrietenesc cu nimeni că nu mai am cu cine. Dar dacă se termină caietul acesta primesc alt caiet? Eu n-am scris frumos pentru că scriu pe două rânduri. O să scriu tot o să scriu şi necazurile mele şi ce-am făcut rău şi la ce mă gândesc şi diferite lucruri. Am foarte multe lucruri interesante de scris…”

Băiatul avea nouă ani, iar monitoarea – doisprezece.

Şedinţele

COPILUL N-ARE O GÂNDIRE NICI MAI REDUSĂ, nici mai săracă, nici mai proastă decât adultul – pur şi simplu, gândeşte altfel. În gândirea noastră, imaginile sunt decolorate şi neregulate, iar emoţiile sunt mate, prăfuite. Pe când copilul gândeşte emoţional, nu intelectual. De aceea pentru el e atât de greu să se înţeleagă cu noi, de aceea pentru adulţi nu există artă mai dificilă decât aceea de a le vorbi copiilor. Timp îndelungat mi s-a părut că e foarte uşor să le vorbeşti copiilor inteligibil, într-un mod care să le trezească interesul, imaginativ, convingător. Dar astăzi sunt de altă părere, şi anume c-ar trebui să le vorbim scurt, emoţional, fără să ne alegem nici cuvintele, nici expresiile – doar sincer. Azi, aş prefera să spun: „Cerinţa mea este injustă, nedreaptă faţă de voi, imposibil de executat, dar n-am ce face, trebuie să vă cer acest lucru” – în loc să încerc să mă justific, cerându-le să recunoască justeţea a ceea ce le cer.

A aduna copiii pentru a te plânge în faţa lor sau pentru a-i certa şi apoi a-i obliga să te laude – aşa ceva nu poate fi numit şedinţă.

A aduna copiii, a le vorbi, a-i înduioşa şi a alege câţiva care să ia asupra lor o anumită responsabilitate, să-şi asume o misiune – aşa ceva, de asemenea, nu-i o şedinţă.

A aduna copiii şi a le spune că singur nu te descurci, că şi ei, în consecinţă, trebuie să găsească o soluţie, în aşa fel, încât să le fie mai bine – nici asta nu-i o şedinţă.

Gălăgie, dezordine, supunere la vot, ca să scapi de

povestea asta – o parodie de şedinţă.

Discursuri frecvente, şedinţe frecvente – un mod de a banaliza acest tip de recurs la sugestiile colectivului, pentru a începe sau pentru a lămuri un lucru – o problemă curentă.

Şedinţa trebuie să fie precisă, observaţiile copiilor trebuie ascultate cu atenţie şi cinstit, fără niciun fals, fără presiuni, iar decizia trebuie amânată până în momentul în care educatorul elaborează un plan de acţiune. Dacă educatorul nu ştie, nu se pricepe sau nu vrea, şi copiii au dreptul să nu ştie, să nu se priceapă sau să nu vrea.

Şi, mai ales – fără promisiuni care nu pot fi onorate! Proştii şi necugetaţii promit orice, dar cei cu judecată şi cinstiţi se enervează şi apoi îşi bat joc de tine.

Posibilitatea de a te înţelege cu copiii trebuie pregătită. Nu vine de la sine! Copilul trebuie să ştie că are libertatea şi e în interesul lui să se exprime şi că, dacă o face, nu va primi ca răspuns mânie şi aversiune, ci va fi înţeles. Ba mai mult: el trebuie să fie sigur că nimeni dintre colegii lui nu va râde de el şi nu-l va considera lingău. Pentru şedinţă, e nevoie de o atmosferă morală curată şi solemnă. Nu există o comedie mai lipsită de sens, decât organizarea unor alegeri şi a unui vot care să promoveze ideile educatorului.

În plus, copiii trebuie să înveţe tehnica de a conduce lucrările unei şedinţe. Nu-i uşor s-o scoţi la capăt cu mulţimea.

Şi încă o condiţie. Obligativitatea de a fi prezent la lucrări şi la vot este injustă. Există copii care nu vor să ia parte la aceste şedinţe; trebuie, oare, obligaţi?

Vorbe şi iar vorbe, dar ordine tot nu este.

Ce să ne tot adunăm? Domnul X oricum face cum vrea el. Ce şedinţă-i aia, în care nimeni nu poate spune nimic, pentru că toţi râd sau se supără?

Aceste critici nu trebuie dispreţuite şi nici considerate ca venind din rea-voinţă. Copiii cu un simţ critic mai dezvoltat îşi exprimă nemulţumirea în mod justificat…

Azi judec aspru şedinţele, pentru că, la începutul activităţii mele la Casa Orfanilor, le exageram importanţa, greşeam vorbind prea mult.

Oricum, şedinţele activează conştiinţa colectivă a copiilor, consolidează sentimentul responsabilităţii comune, lasă urme. Dar trebuie procedat cu prudenţă. Într-o mulţime, nu există şi nu poate exista o colegialitate şi o solidaritate absolute. De cutare persoană nu mă leagă decât faptul că avem acelaşi acoperiş deasupra capului şi că acelaşi clopoţel ne trezeşte dimineaţa; de altcineva, faptul că mergem la aceeaşi şcoală; de altul, preferinţe comune; de un al patrulea, sentimentul prieteniei, de al cincilea, sentimentul iubirii. Copiii au dreptul să trăiască în grupuri sau individual, printr-un efort personal şi fiecare după capul lui.

Gazeta

O INSTITUŢIE EDUCATIVĂ FĂRĂ GAZETĂ mi se pare o ignorare, o încălcare urâtă şi disperată a demnităţii personalului, o activitate care se învârte într-un cerc vicios, fără o direcţie şi fără un control din partea copiilor, ceva lăsat la voia întâmplării, haotic, fără tradiţii, fără amintiri, fără o direcţie de dezvoltare în viitor. Gazeta este o verigă puternică, ea face legătura între o săptămână şi alta, uneşte copiii, personalul educativ şi pe cel de serviciu într-un singur tot indivizibil. Gazeta e citită de toţi copiii.

Pentru fiecare schimbare, ameliorare, reformă, pentru orice neajuns şi orice plângere, gazeta este locul unde oricine se poate exprima.

Şi oricine se poate exprima în câteva rânduri, cu o scurtă cronică, un articol sau un editorial.

Se poate menţiona doar: „A s-a bătut cu B”. Sau: „Bătăile sunt din ce în ce mai frecvente. Iată că din nou asistăm la bătaia dintre A şi B. Nu ştim de ce s-au bătut, dar este, oare, inevitabil ca orice diferend să conducă la o bătaie?” Sau: „Nu mai vrem pumni”. „Trebuie neapărat să terminaţi odată cu asta” – după un asemenea titlu de senzaţie, se poate aborda subiectul.

Pentru educatorul care vrea să-i înţeleagă pe copii şi

să se înţeleagă pe sine, gazeta e regulatorul perfect al cuvintelor şi al faptelor. Este cronica vie a activităţii lui, a eforturilor, greşelilor, dificultăţilor cu care se confruntă. Este legitimarea capacităţilor sale, o dovadă a acţiunilor sale, un instrument de apărare împotriva unor posibile acuze. Gazeta este un document ştiinţific de o valoare inestimabilă.

Poate că, pe viitor, şcolile normale vor introduce şi cursuri de jurnalism didactic.

Tribunalul colegial

DACĂ ÎN MOD DISPROPORŢIONAT acord mai mult loc tribunalului, fac acest lucru din convingerea că acesta poate deveni germenele egalităţii în drepturi a copilului, poate duce la o constituţie, poate obliga la difuzarea şi cunoaşterea declaraţiei drepturilor copilului. Copilul are dreptul ca problemele sale să fie luate în serios, să fie analizate în mod corect. Până acum, totul depindea de bunăvoinţa şi buna sau proasta dispoziţie a educatorului. Copilul n-avea dreptul să protesteze. Trebuie pus capăt despotismului.

Codul tribunalului colegial

DACĂ CINEVA FACE CEVA RĂU, cel mai bine este să-l ierţi. Dacă a făcut ceva rău pentru că n-a ştiut, acum ştie. Dacă a făcut ceva rău din neatenţie, pe viitor va fi mai atent. Dacă face ceva rău pentru că nu se poate obişnui, de-acum se va strădui mai mult. Dacă a făcut ceva rău îndemnat de cineva, nu va mai asculta de acel cineva.

Dacă cineva face ceva rău, cel mai bine este să-l ierţi şi să aştepţi să se îndrepte.

Dar tribunalul trebuie să-i apere pe cei tăcuţi, ca să nu fie nedreptăţiţi de cei agresivi şi inoportuni; tribunalul trebuie să-i apere pe cei slabi, ca să nu fie striviţi de cei puternici; tribunalul trebuie să-i apere pe cei conştiincioşi şi harnici, ca să nu fie deranjaţi de cei leneşi, neserioşi; tribunalul trebuie să asigure ordinea, pentru că dezordinea îi afectează mai ales pe cei buni, tăcuţi şi conştiincioşi.

Tribunalul nu este dreptatea, ci trebuie să tindă spre instaurarea dreptăţii; nu este adevărul, ci trebuie să

dorească adevărul.

Judecătorii se pot înşela. Judecătorii pot pedepsi greşeli pe care ei înşişi le săvârşesc; pot spune că e rău ceea ce fac şi ei.

Dar este o ruşine ca un judecător să dea în mod conştient o sentinţă injustă.

Cum te adresezi tribunalului

LA LOC VIZIBIL, EXISTĂ O TABLĂ. Pe tablă, fiecare are dreptul să-şi scrie problema: numele său şi al celui pe care-l cheamă la judecată. La judecată te poţi chema pe tine însuţi, îl poţi chema pe orice copil, pe orice educator, pe orice adult.

În fiecare seară, secretarul trece cauzele în registru, iar a doua zi, ia depoziţiile. Depoziţiile pot fi luate verbal sau în scris.

Judecătorii

TRIBUNALUL SE CONSTITUIE o dată pe săptămână. Judecătorii sunt aleşi prin tragere la sorţi dintre cei care n-au fost chemaţi în judecată niciodată, în cursul săptămânii. Pentru judecarea fiecărui lot de cincizeci de cauze, sunt aleşi cinci judecători.

E posibil să existe o sută douăzeci de cauze. Deci va fi nevoie de cincisprezece judecători. Dar cei care n-au avut nicio chemare în judecată în cursul săptămânii sunt mai puţini. În acest caz, se trage la sorţi din tot efectivul, iar grupele de judecători se constituie în aşa fel, încât nimeni să nu-şi judece propria cauză. Verdictele se dau în conformitate cu codul, dar, cu acordul judecătorilor, secretarul are dreptul să trimită anumite cauze spre rejudecare Consiliului Juridic sau altei şedinţe de judecată, ca să fie examinate, auzite şi cunoscute de toată lumea. Secretar al tribunalului este educatorul. Sentinţele sunt înscrise în registru şi le sunt făcute cunoscute tuturor. Cei nemulţumiţi de sentinţă pot să-şi înscrie cauza pentru rejudecare, dar în termen de cel puţin o lună.

Consiliul Juridic

CONSILIUL JURIDIC ESTE COMPUS din educator şi doi judecători, aleşi prin vot secret pentru o durată de trei

luni.

În afară de sentinţe, Consiliul Juridic elaborează legile obligatorii pentru toată lumea.

Întrucât judecătorii din Consiliu pot fi şi ei implicaţi în diferite cauze, în Consiliul Juridic sunt aleşi cinci judecători, dintre care doar trei judecă efectiv.

Secretarul

SECRETARUL NU JUDECĂ, el doar ia depoziţiile şi le prezintă în timpul şedinţelor de judecată. Secretarul răspunde de tabla tribunalului, de registrul depoziţiilor şi al sentinţelor, de tabla stricăciunilor, administrează fondul de stricăciuni, face graficul sentinţelor, redactează gazeta.

Tribunalul asigură ordinea

CÂND CINEVA ÎNTÂRZIE, face gălăgie, deranjează, nu-şi pune lucrurile la locul lor, nu respectă rândul, face murdărie, intră murdar de noroi, intră în spaţiile unde accesul este interzis, necăjeşte pe cineva, se ceartă, se bate, înseamnă că face dezordine. Şi tribunalul trebuie să decidă ce e de făcut.

Îl poate ierta, îi poate atrage atenţia că a procedat greşit sau poate ruga chiar Consiliul să-i permită ca, de câteva ori pe lună, să încalce regulamentul.

Consiliul îi poate acorda un timp de meditaţie în legătură cu problemele lui.

Consiliul îi poate permite cuiva în mod excepţional ceea ce nu-i este permis nimănui altcuiva.

Asigurarea îndeplinirii obligaţiilor

CEL CARE NU VREA SĂ ÎNVEŢE SAU SĂ LUCREZE, cel care face totul în mod neglijent îşi face rău lui însuşi, iar celorlalţi nu le aduce niciun avantaj.

Dacă intervenţia tribunalului este ineficientă, trebuie sesizat Consiliul. Poate că este un copil bolnav, poate că are nevoie de timp ca să se obişnuiască în colectiv, poate că trebuie scutit complet de muncă?

Ocrotirea persoanelor

DIFERITE PERSOANE SUNT ÎMPREUNĂ. Una e mare, alta mică; una e puternică, alta slabă; una e cuminte, alta mai puţin; una e veselă, alta tristă; una e

sănătoasă, alta suferă de ceva. Tribunalul veghează să se evite situaţiile în care cel mare îl nedreptăţeşte pe cel mic sau cel mic îl deranjează pe cel mare. Cel mintos nu trebuie lăsat să-l păcălească sau să-şi bată joc de cel mai încet la minte. Certăreţul să nu-i agaseze pe ceilalţi, dar nici el să nu fie hărţuit. Cel vesel să nu le facă glume proaste celor trişti.

Tribunalul trebuie să vegheze ca fiecare să aibă ceea ce-i este necesar, ca să nu existe persoane nefericite sau supărate.

Tribunalul poate ierta, dar poate şi să spună că ai procedat incorect, rău sau foarte rău.

Ocrotirea proprietăţii

GRĂDINA, CURTEA, CASA, pereţii, uşile, ferestrele, scările, sobele, geamurile, mesele, băncile, dulapurile, scaunele, paturile – dacă utilizatorii lor n-au grijă, se vor defecta, se vor strica, vor fi murdare şi urâte. La fel şi paltoanele, hainele, şepcile, batistele; farfuriile, castronaşele, lingurile, cuţitele – dacă se pierd, se distrug, se rup, se sparg, reprezintă o pagubă. La fel şi cărţile, caietele, tocurile de scris, jucăriile – trebuie respectate, nu distruse.

Uneori, paguba e mică, alteori mare; regretul e şi el uneori mărunt, alteori imens.

Cel care a provocat o pagubă se va chema pe sine însuşi în judecată, iar tribunalul va decide dacă e cazul să suporte singur costurile, sau acestea să fie acoperite din fondul judiciar.

Aceleaşi prevederi se referă şi la proprietatea privată a copiilor.

Ocrotirea sănătăţii

BOALA, INFIRMITATEA ŞI MOARTEA – acestea sunt nenorociri mari. Un geam poate fi înlocuit, o minge s-a pierdut – se poate cumpăra alta; dar ce se întâmplă dacă-şi pierde cineva ochiul din cauza altcuiva? Chiar dacă nu s-a întâmplat o nenorocire, toţi trebuie să ţină minte că este absolut necesar să fie atenţi.

Consiliul Juridic stabileşte cât timp va fi afişat pe

tabla tribunalului anunţul despre un accident nefericit sau o boală provocată din neatenţie.

Nu se ştie cine…

NU SE ŞTIE CINE-I VINOVAT. Nimeni nu vrea să recunoască. Dar, dacă ţine cineva cu orice preţ să afle, întotdeauna va afla, până la urmă. Însă e deosebit de neplăcut să cauţi, să urmăreşti, să suspectezi. Dacă se întâmplă ceva şi nu se ştie cine e vinovat, cauza este trimisă spre judecare în lipsă: cauza există, judecătorii judecă, iar sentinţa este afişată pe tabla tribunalului. Dacă e vorba de o faptă care dezonorează întreaga instituţie, Consiliul Juridic decide ca pe drapelul Casei să fie cusută o eşarfă neagră, în semn de doliu.

Toţi fac aşa…

DACĂ UN LUCRU SE REPETĂ DES şi nu pot fi judecaţi toţi făptaşii, este necesar să se ia o decizie în legătură cu ce e de făcut.

Toţi întârzie. Nimeni nu-şi pune şapca în cuier.

Nu-i adevărat că nimeni, dar sunt foarte mulţi. Unul face acest lucru de câteva ori pe săptămână, altul – o dată pe lună. Oricum, se creează dezordine.

Consiliul decide să fie afişat un grafic al evoluţiei fenomenului sau ia altă măsură, în aşa fel, încât să nu mai fie dezordine.

Excepţii

EXISTĂ CINEVA CARE NU SE POATE OBIŞNUI, există unul care nu se poate supune legii. S-au făcut încercări – inutil. Ce este de făcut? Dacă unuia îi permitem ceea ce tuturor celorlalţi le este interzis, sau pe unul îl scutim de ceea ce e obligatoriu pentru toţi ceilalţi, înseamnă că facem un lucru rău?

Consiliul Juridic poate scuti în mod excepţional pe cineva, până în momentul în care singur anunţă că nu mai vrea să fie scutit. Consiliul hotărăşte dacă acele excepţii vor fi sau nu afişate pe tabla tribunalului.

§ 1 – 99 – Nouăzeci şi nouă de paragrafe dezvinovăţesc sau spun: Tribunalul nu a analizat cauza. E ca şi când n-ar fi existat o astfel de cauză sau urma lăsată

de vină îl obligă pe acuzat să facă în aşa fel, încât să nu mai comită astfel de fapte.

§ 100 – Tribunalul nu afirmă că el e de vină, nu-i face nicio mustrare, nu-şi exprimă iritarea, dar, pe considerentul că paragraful o sută reprezintă pedeapsa cea mai uşoară, include cazul în graficul sentinţelor judecătoreşti.

§ 200 – Paragraful două sute prevede: A procedat incorect. E neplăcut, dar s-a întâmplat. Oricui i se poate întâmpla.

Îl rugăm să nu mai facă aşa ceva.

§ 300 – Paragraful trei sute prevede: A făcut rău.

Tribunalul condamnă. Dacă, la paragrafele o sută şi două sute, tribunalul îl *roagă* pe făptaş să nu mai comită astfel de fapte, acum *cere* ca acestea să nu se mai repete.

§ 400 – Paragraful patru sute – vină gravă.

Paragraful patru sute spune: Ai făcut foarte rău, sau: Ai procedat foarte rău.

Paragraful patru sute este ultima încercare, ultima dată când tribunalul încearcă să-l ferească pe cel vinovat de ruşine, este ultimul avertisment.

§ 500 – Paragraful cinci sute prevede: Cel care a săvârşit o astfel de faptă, cel căruia nu-i pasă de rugăminţile şi de cererile noastre nu se respectă pe sine ori nu-i pasă de noi. De aceea, nici noi nu-l putem menaja.

Sentinţa, cu numele şi prenumele făptaşului, este înscrisă în gazetă pe prima pagină.

§ 600 – Tribunalul afişează sentinţa pe tabla tribunalului timp de o săptămână şi o înscrie în gazetă.

Dacă a fost confirmat paragraful şase sute din cauză că un inculpat face mereu acelaşi lucru, un grafic cu abaterile lui poate fi afişat pentru mai mult timp, dar numele şi prenumele nu sunt menţionate decât prin iniţiale.

§ 700 – în afară de consecinţele prevăzute la paragraful şase sute, conţinutul sentinţei este trimis familiei.

Este posibil să fie nevoie ca făptaşul să fie eliminat.

Aşa încât familia trebuie anunţată. Dacă s-ar ajunge la o astfel de situaţie, încât să se spună: „Veniţi să-l luaţi”, familia poate regreta faptul că n-a fost prevenită mai din timp, că i s-a ascuns situaţia.

§ 800 – Paragraful opt sute prevede: Faptul că e judecat nu-l ajută cu nimic.

Poate ar fi fost eficiente pedepsele utilizate mai demult în instituţiile de învăţământ, dar la noi acestea nu se folosesc.

Îi mai dăm o săptămână de gândire. În cursul acestei săptămâni, el n-are voie să cheme pe nimeni în judecată şi nimeni nu-l poate chema pe el în judecată. Vom vedea dacă se îndreaptă şi pentru cât timp.

Sentinţa este publicată în gazetă, se afişează pe tablă şi se anunţă familia.

§ 900 – Paragraful nouă sute prevede: Am pierdut speranţa că s-ar mai putea îndrepta singur.

Sentinţa este următoarea: Nu-l credem. Sau: Ne e frică de el.

Sau chiar: Nu vrem să avem nimic de-a face cu el.

Cu alte cuvinte, paragraful nouă sute îl elimină pe vinovat din instituţie. Dar el mai poate rămâne, dacă există cineva care îşi asumă responsabilitatea pentru el. În cazul în care a fost deja eliminat, el se poate întoarce, dacă-şi găseşte un tutore.

Acesta răspunde în faţa tribunalului pentru toate faptele lui. Tutore poate să-i fie educatorul sau unul dintre copii.

§ 1.000 – Paragraful o mie prevede: Va fi eliminat.

Orice copil eliminat are dreptul, după trei luni, să adreseze o nouă cerere pentru a fi reprimit.

Graficul sentinţelor

CA ŞI LA SPITAL, unde fiecărui bolnav i se întocmeşte un grafic al temperaturii, o fişă a sănătăţii, în care sunt menţionate bolile de care a suferit, tot aşa, la tabla tribunalului, este afişat graficul sănătăţii morale a instituţiei care oferă informaţii despre ce se întâmplă bine sau rău.

Dacă, la una dintre şedinţele sale, tribunalul a dat patru sentinţe cu paragraful o sută (100 x 4 = 400), şase sentinţe cu două sute (200 x 6 = 1200) şi una cu paragraful patru sute, vom avea însumată valoarea de: 400 + 1200 + 400 = 2000. În grafic, vom completa pentru săptămâna de referinţă sentinţe la nivel total de două mii.

Codul

TRIBUNALUL NU PRIMEŞTE CAUZA SPRE JUDECARE:

§ 1 – Tribunalul anunţă că A şi-a retras plângerea.

§ 2 – Tribunalul consideră acuzaţia ca fiind neîntemeiată.

§ 3 – Tribunalul nu ştie cum s-au petrecut lucrurile, deci renunţă la judecarea cauzei.

§ 4 – Tribunalul îşi exprimă convingerea că nimic asemănător nu se va mai întâmpla şi, în consecinţă, renunţă la judecarea cauzei.

Notă: în cazul acestui paragraf, trebuie să existe şi acordul pârâtului.

§ 5 – Tribunalul renunţă la judecarea cauzei, prevăzând că, în curând, aceste învinuiri vor dispărea de la sine.

§ 6 – Tribunalul amână cu o săptămână judecarea cauzei.

§ 7 – Tribunalul a luat cunoştinţă de anunţul învinuirii.

să 8 – 9…

Tribunalul aprobă, mulţumeşte, îşi exprimă regretul:

§ 10 – Tribunalul vede în fapta lui A nu o vină, ci un exemplu de curaj civic (bravură, dreptate, cinste, elanuri nobile, sinceritate, bunătate).

§ 11 – Tribunalul îi mulţumeşte lui A că l-a anunţat de fapta pe care a săvârşit-o.

§ 12 – Tribunalul îşi cere scuze pentru deranjul de a chema persoana la judecată.

§ 13 – Tribunalul îşi exprimă regretul că s-a întâmplat acel lucru, dar nu-l pune sub acuzare pe A.

să 14 – 19…

Tribunalul nu vede nicio vină:

§ 20 – Tribunalul consideră că A şi-a făcut datoria (a procedat aşa cum trebuia).

§ 21 – Tribunalul consideră că A era îndreptăţit să procedeze aşa (să spună acel lucru).

§ 22 – Tribunalul consideră că A a avut dreptate.

§ 23 – Tribunalul consideră că A nu l-a insultat pe B.

§ 24 – Tribunalul consideră că A a spus adevărul.

§ 25 – Tribunalul consideră că A n-a făcut nimic rău.
să 26 – 29…

Tribunalul atribuie vina condiţiilor – unui accident –, mai multor persoane, altcuiva:

§ 30 – Tribunalul consideră că A a fost în imposibilitatea de a proceda altfel.

§ 31 – Tribunalul atribuie vina condiţiilor unui accident şi nu-l învinuieşte pe A pentru ceea ce s-a întâmplat.

§ 32 – întrucât mai mulţi au făcut acelaşi lucru, ar fi ceva injust ca numai A să fie pedepsit.

§ 33 – Tribunalul îi atribuie lui B vina pentru ce a făcut A.

să 34 – 39…

Tribunalul îl roagă pe reclamant să ierte:

§ 40 – Tribunalul consideră că B nu trebuie să fie supărat pe A.

§ 41 – Tribunalul roagă părţile să se ierte reciproc.

să 42 – 49…

Tribunalul îl iartă pe făptaş, pentru că nu vede intenţii rele în fapta lui:

§ 50 – Tribunalul îl iartă pe A, care poate n-a ştiut sau nu a înţeles, şi-şi exprimă speranţa că fapta nu se va mai repeta.

§ 51 – Tribunalul îl iartă pe A, care n-a înţeles pe deplin, şi-şi exprimă speranţa că fapta nu se va mai repeta.

§ 52 – Tribunalul îl iartă pe A, care nu ştia că avea să se întâmple aşa (n-a făcut-o intenţionat, a făcut-o din neatenţie, din greşeală, pentru că a uitat).

§ 53 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că n-a avut

intenţia să-l insulte pe B.

§ 54 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că fapta lui a fost o glumă (proastă).

să 55 – 59…

Tribunalul iartă, luând în considerare circumstanţele atenuante ale faptei:

§ 60 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a comis fapta (a spus) la mânie, fiind impulsiv, dar se va îndrepta.

§ 61 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a comis fapta din încăpăţânare, dar se va îndrepta.

§ 62 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a comis fapta dintr-o falsă ambiţie, dar se va îndrepta.

§ 63 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că e certăreţ, dar se va îndrepta.

§ 64 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a fost împins de frică, dar se va îndrepta.

§ 65 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că e slab.

§ 66 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a procedat astfel, fiind şicanat.

§ 67 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a procedat astfel fără să se gândească.

să 68 – 69…

Tribunalul iartă, pentru că făptaşul a mai fost pedepsit şi-i pare rău:

§ 70 – Tribunalul îl iartă pe A, pentru că a fost deja pedepsit pentru această faptă.

§ 71 – Tribunalul iartă, deoarece lui A îi pare rău că a procedat astfel.

să 72 – 79…

Tribunalul iartă cu titlu de încercare:

§ 80 – Tribunalul îl iartă pe A, fiind de părere că numai bunătatea îl poate îndrepta.

§ 81 – Tribunalul încearcă să dea o sentinţă care absolvă de vină.

§ 82 – Tribunalul iartă, deoarece nu-şi pierde speranţa că A se va îndrepta.

să 83 – 89…

Dezvinovăţiri excepţionale:

§ 90 – Tribunalul iartă, luând în considerare că A a dorit foarte mult şi n-a avut destulă forţă pentru a se abţine.

§ 91 – Tribunalul iartă, deoarece A se află la noi de curând şi nu înţelege acest sistem de disciplină fără pedepse.

§ 92 – Tribunalul iartă, deoarece A ne va părăsi în curând şi nu vrem ca el să plece de la noi având resentimente.

§ 93 – Tribunalul îl iartă pe A, deoarece consideră că a fost corupt de bunăvoinţa excesivă a tuturor; dar tribunalul îl avertizează pe A că toţi sunt egali în faţa legii.

§ 94 – Tribunalul ia în considerare rugămintea fierbinte a prietenului (fratelui, surorii) şi-l iartă pe A.

§ 95 – Tribunalul îl iartă pe A, deoarece unul dintre judecători a cerut insistent acest lucru.

§ 96 – Tribunalul îl iartă pe A, deoarece acesta nu vrea să spună ceea ce l-ar fi putut dezvinovăţi.

să 97 – 99…

§ 100 – Tribunalul nu-i acordă iertarea lui A, considerând că acesta a săvârşit fapta de care este acuzat.

§ 200 – Tribunalul consideră că A a procedat incorect. § 300 – Tribunalul consideră că A a procedat rău.

§ 400 – Tribunalul consideră că A a procedat foarte rău. § 500 – Tribunalul consideră că A a procedat foarte rău, iar sentinţa va fi publicată în gazetă.

§ 600 – Tribunalul consideră că A a procedat foarte rău, iar sentinţa va fi publicată în gazetă şi afişată apoi pe tablă.

§ 700 – Tribunalul consideră că A a procedat foarte rău, iar sentinţa va fi publicată în gazetă, afişată pe tablă şi comunicată familiei lui A.

§ 800 – Tribunalul îl lipseşte pe A de drepturi pentru o săptămână, îi cheamă familia, pentru a se sfătui şi cu membrii acesteia; sentinţa va fi publicată în gazetă şi afişată pe tablă.

§ 900 – Tribunalul caută un tutore pentru A. Dacă, în curs de două zile, nu va fi găsit un tutore, A vă fi eliminat.

Sentinţa se publică în gazetă.

§ 1.000 – Tribunalul îl elimină prea din instituţie. Sentinţa se publică în gazetă.

Completări la sentinţă

TRIBUNALUL MULŢUMEŞTE PENTRU DECLARAŢIA CORECTĂ.

Tribunalul se miră de ce A n-a informat el însuşi despre acest aspect.

Tribunalul adresează rugămintea ca asemenea lucruri să nu se mai repete.

Tribunalul se va adresa Consiliului Juridic cu rugămintea de a preîntâmpina pe viitor asemenea fapte.

Tribunalul adresează Consiliului Juridic rugămintea de a fi de acord ca sentinţa să nu fie dusă la îndeplinire.

Tribunalul îşi exprimă temerea că A ar putea deveni un om periculos.

Tribunalul îşi exprimă speranţa că A vă deveni un om de nădejde.

«Gazeta juridică» nr. 1 – Despre tribunalul colegial

ADULŢII AU TRIBUNALE.

Tribunalele adulţilor nu sunt bune. De aceea, ei le schimbă puţin câte puţin. Tribunalele adulţilor dau anumite pedepse: amenzi, arest, închisoare, muncă silnică şi chiar pedeapsa cu moartea. Aceste tribunale nu sunt mereu corecte; uneori sunt prea blânde, alteori sunt prea aspre; uneori comit erori: cineva spune că este nevinovat, dar tribunalul nu-l crede; uneori, chiar este vinovat, dar vrea să scape de pedeapsă. Aşa că oamenii se tot gândesc cum să procedeze ca tribunalul să fie corect. Şi mai sunt şi oameni care se tot gândesc ce-ar trebui făcut ca tribunalele să devină inutile, ca oamenii să nu mai facă nimic rău.

La şcoală, cel care judecă e profesorul; la şcoală, cel care dă pedepsele e profesorul: trimite la colţ, dă afară, opreşte după ore, adeseori ţipă, uneori loveşte. Unele pedepse constau în privarea de masa de prânz, în interdicţia de a-şi vizita familia.

Nici aici enervarea profesorului sau pedeapsa dată

de el nu sunt întotdeauna justificate.

De aceea, şi în cazul şcolii, oamenii se gândesc la ce ar fi de făcut, ce ar trebui schimbat. Şi au existat diferite încercări şi vor mai fi. O astfel de încercare am făcut şi noi: *tribunalul colegial*. Tribunalul colegial declară că o persoană ori nu e vinovată, ori e vinovată, dar tribunalul o iartă; sau n-o iartă – *e revoltat* şi aplică paragraful o sută, dacă tribunalul e revoltat doar într-o anumită măsură, sau paragrafele 200, 300, 400.

Tribunalul nu-şi iese din fire, nu ţipă, nu insultă, nu jigneşte; vorbeşte calm: „Ai procedat incorect, rău, foarte rău”.

Uneori, tribunalul încearcă să-l determine pe cel care a greşit să aibă un sentiment de ruşine: poate astfel făptaşul se va supraveghea mai mult.

Tribunalul nostru a ţinut deja cinci şedinţe de judecată. El se constituie în şedinţă de judecată o dată pe săptămână – până acum, au fost judecate 261 de cauze. Şi, chiar dacă e greu de spus dacă încercarea noastră e reuşită sau nu, putem spune câte ceva pe acest subiect.

În prima săptămână, am avut 34 de cauze. Toţi învinuiţii s-au prezentat singuri în faţa instanţei.

De trei ori am pus pe tablă câte un anunţ.

Primul anunţ era formulat astfel: „Cine a întârziat ieri este rugat să se prezinte în faţa tribunalului”.

S-au înscris treisprezece.

Câteva zile mai târziu, al doilea anunţ spunea: „Cine a ieşit în oraş fără să anunţe e rugat să se prezinte în faţa tribunalului”.

S-au prezentat şase.

După alte câteva zile, al treilea anunţ: „Cine a făcut gălăgie în dormitor ieri e rugat să se prezinte în faţa tribunalului”.

S-au înscris cincisprezece.

S-au strâns astfel 34 de cauze care au fost judecate de tribunal în prima lui şedinţă.

Tribunalul i-a iertat pe toţi învinuiţii.

În introducerea la tribunalul colegial, e scris: „Dacă a

făcut cineva ceva rău, cel mai bine e să fie iertat”.

Iar tribunalul a iertat.

Doar în nouăsprezece cazuri tribunalul a declarat: Vinovat. Doar în zece cazuri tribunalul a hotărât: Paragraful o sută. Doar în şase cazuri: Paragraful două sute.

Doar în două cazuri: Paragraful trei sute.

Doar într-un singur caz: Paragraful patru sute.

Ştim: unora nu le convine că tribunalul iartă prea mult. În codul nostru, există un paragraf 1.

Paragraful 1 prevede: „Plângerea a fost retrasă”.

Ceea ce înseamnă că persoana care l-a chemat în judecată pe învinuit până la urmă l-a iertat.

Dintre toate paragrafele prevăzute în cod, acest paragraf unu se repetă cel mai des.

Au fost 120 de cauze în care o persoană a chemat în judecată o altă persoană. Din acest total, în şaizeci şi două dintre cazuri reclamantul l-a iertat pe reclamat.

Există unii care spun: „Ce pedeapsă mai e şi asta: o sută sau două sute?”

Pentru unii, e pedeapsă; pentru alţii, nu.

Pentru ei, nu e pedeapsă nici faptul că tribunalul e revoltat de ceea ce au făcut: „Şi ce dacă? S-au răstit la mine, s-au supărat pe mine, dar mie nici că-mi pasă”. Sunt unii care pun problema şi aşa.

Se întâmplă, de asemenea, ca un copil să fie dat afară de la lecţie, să fie închis în clasă sau chiar să primească pedepse corporale, dar să spună: „Şi ce dacă? Am stat afară pe coridor, am stat închis o oră, dar nu m-a durut nimic”.

Cine afirmă că paragraful o sută nu înseamnă o pedeapsă concretă, să spună sincer: dac-ar avea o problemă, ar prefera să primească paragraful o sută / două sute, ori să fie iertat?

Dacă paragraful o sută nu-l prea afectează pe cel pedepsit, noi tocmai asta dorim, ca toţi să se comporte bine, pentru a nu primi nicio pedeapsă, fie ea oricât de mică.

Noi am vrea chiar ca toată lumea să se comporte bine, dar nu de frică, nu de frica tribunalului, nu pentru că s-ar supăra cineva. Şi poate că aşa va fi în viitor.

Paragraful o sută reprezintă o pedeapsă – toţi înţelegem asta. Dar cine spune altceva înseamnă că ori nu s-a gândit, ori nu vrea să spună adevărul.

Cu cât mai mult va exista acest tribunal colegial, cu atât mai mult ne vom dezobişnui de furia educatorilor, de dojeni şi de pedepse şi cu atât mai mult va creşte importanţa nu numai a paragrafului o sută, dar şi a celor care acordă iertarea.

Sunt unii care spun: „Pentru orice prostie, hai repede la tribunal”. Dar observaţia nu e pe deplin justificată.

Nu ştim întotdeauna dacă nu s-a chemat cineva pe sine sau nu l-a chemat pe altul în judecată pentru o glumă.

Dar avem şi paragraful doi, care prevede: „Tribunalul consideră că nu merită să se ocupe de asemenea faptă”.

Din cele 261 de cauze, doar în patru cazuri tribunalul a considerat că nu merită să discute. Doar patru! Şi nici măcar despre acestea nu putem spune dacă au fost nişte glume nesărate.

Câteodată, o problemă măruntă doare foarte tare. Oamenii sunt diferiţi. Câte unul plânge pentru ceva care altuia îi stârneşte râsul.

Problema poreclelor – e o prostie sau e vorba de altceva? Aparent, e o prostie, dar câte lacrimi n-a stors această prostie! Am avut 43 de cauze cu porecle. Şi unii dintre cei implicaţi sufereau foarte mult, pentru că e greu de spus care poreclă e nevinovată şi care e şicană sau mai rău – batjocorire sistematică.

Să fie, oare, un lucru mărunt când i se toarnă apă-n cap cuiva sau cineva îi ia cuiva un obiect şi nu mai vrea să i-l dea înapoi, ca să-i facă-n necaz? Dacă sunt în toane bune, râd şi eu, victima, dar, dacă am vreun necaz, asemenea glume mă scot din sărite, mă dor: am şi eu dreptul ca într-o zi să n-am chef de glumă sau, în orice caz, să nu suport glumele oricui.

Tribunalul există abia de o lună. Şi mai sunt copii

care încă nu înţeleg despre ce e vorba. Suntem siguri că vor fi tot mai puţine cauze neserioase şi că tribunalul va câştiga tot mai mult respect.

Sunt unii care spun: „Da, şi o să mă duc să mă judece vreun puştiulică”.

În primul rând, sunt cinci judecători şi unul dintre ei obligatoriu este mai mare. În al doilea rând, dacă e mic, nu înseamnă că e prost. În al treilea rând, pentru a judeca, trebuie să fii cinstit, iar cinstit poate fi şi unul mare, şi unul mic.

Poate că, într-adevăr, pentru unul mare e neplăcut să fie judecat de unul mai mic. Dar rostul tribunalului nu e să ne facă pe plac.

E neplăcut să fii judecător – s-au auzit şi astfel de voci.

Credem că aşa este. Tocmai pentru acest motiv, judecătorii sunt aleşi prin tragere la sorţi. E o soluţie mai bună decât votul. Dacă o persoană judecă frecvent, judecă mult timp, se poate corupe uşor, se poate obişnui să se uite la problemele celorlalţi de parcă ea n-ar avea niciun defect. Dar se poate întâmpla şi altfel: când eşti judecător, poţi învăţa multe, vezi ce greu e să fii drept şi cât de importantă e dreptatea.

Avem tribunalul doar de cinci săptămâni. Nu putem spune mare lucru, dar nouă ni se pare că multora le-a fost deja de folos.

Dacă-i spui cuiva: „Stai locului, că te dau în judecata4, iar el încetează, cu toate că tribunalul nu ştie nimic despre situaţia respectivă, el a avut un rol pozitiv: a apărat pe cineva.

Ştim că se spune adeseori, cu un zâmbet ironic: „Te dau în judecata4. Dar cine este atât de prost, încât să nu deosebească o vorbă spusă în glumă de una spusă în mod serios? Şi sunt, de asemenea, cei care ameninţă, râzând: „Te dau în judecata4.

În faţa tribunalului ajunge, uneori, câte o glumă nevinovată, alteori câte o problemă adusă doar ca să le dea judecătorilor de lucru, din răutate pură; dar tribunalul

examinează cu seriozitate, onestitate şi calm fiecare cauză, nu refuză niciodată şi nimănui să le dea ajutor celor care i se adresează; întotdeauna are timp să facă investigaţii, să asculte plângerea reclamantului sau apărarea inculpatului, nu se grăbeşte şi nu ia în râs nici cele mai mărunte cauze, pentru că întotdeauna şi în acestea se ascunde durerea sau mânia cuiva.

Da, tribunalul e neplăcut pentru cei consideraţi „lingăi" sau „ape liniştite" (dar periculoase), ca şi pentru cei dibaci, care fac multe rele, dar cu prudenţă. Linguşitorul ştie că este iubit şi că-şi poate permite multe, cu condiţia să nu facă vreo faptă cu adevărat oribilă. Cel liniştit şicanează uneori mai mult decât cel care face gălăgie şi bate. Iar cel dibaci, chiar şi dintr-o faptă gravă reuşeşte să iasă basma curată. Acestora le e mai bine fără tribunal, de aceea încearcă să-l discrediteze şi să-l distrugă. Dar tribunalul nu se supără, ci caută în continuare cu grijă ameliorări şi schimbări, îndeplinindu-şi deocamdată menirea cum ştie şi cum poate.

Aşa stau lucrurile acum şi aşa vor sta întotdeauna: cineva are zece cauze pe lună, iar altcineva are doar una într-un an. Dar nu avem ce face – şi nici nu e nevoie să facem ceva. Fiecare trebuie să se hotărască singur ce relaţii va avea cu tribunalul.

Au existat şi temeri în legătură cu capacitatea tribunalului de a o scoate la capăt în caz că sunt prea multe cauze de judecat. Dar acum, asemenea temeri au dispărut. Într-o oră sau cel mult două, tribunalul poate rezolva toate cauzele din cursul unei săptămâni, chiar dacă sunt în jur de o sută sau chiar mai multe. Ştie toată lumea că orice început e greu.

Dacă tribunalul ar putea face în aşa fel, încât să nu mai existe motive ca educatorul să se enerveze şi să fie nevoit să-i supravegheze pe copii, ci doar o dată pe săptămână, în decurs de o oră, să rezolve, să mături tot răul săptămânii, aşa cum dimineaţa ori seara se mătură prin cameră, atunci ar fi cu adevărat plăcut şi bine.

SĂ NE OCUPĂM ACUM de câteva dintre problemele

săptămânilor trecute. Ele ne vor convinge, poate, că tribunalul e util mai ales prin faptul că e calm, nu e nici în toane bune, nici în toane rele, nici nu simpatizează, nici nu antipatizează pe nimeni, doar ascultă cu calm explicaţiile.

Cauza 21 – Nu-i voie să faci zgomot în dormitor. Dar ceilalţi i-au răvăşit patul şi de aceea, fiind furios, a făcut scandal – § 5.

Cauza 42 – în glumă, i-au turnat apă-n cap. Ce putea face? Să-i ude şi el pe ei, să-i lovească, să se certe? Se poate şi ierta. Fără îndoială c-o să-i ierte, dar nu chiar acum, nu chiar imediat. Îi iartă, dar să fie pentru ultima oară.

Cauza 52-O fetiţă mergea pe catalige. Apare un băiat. „Dă-mi cataligele/4 Ea nu vrea să i le dea. Băiatul începe s-o bată, îi ia cataligele, o-mpinge, ea se loveşte la faţă. Fetiţa plânge. Din cauza unui joc nostim, acum e supărată. De ce? Ce i-am făcut? îl dă pe băiat în judecată, apoi îl iartă – § 1.

Cauza 63 – Toţi îl poreclesc. La început, îi era tare ciudă, apoi s-a obişnuit. Este greu, dar nu te poţi bate, nu te poţi certa cu toată lumea. Şi deodată se înfiinţează tribunalul: prevestirea unei ordini noi, mai bune. îl alege pe unul care-l porecleşte cel mai des, cel mai insistent, şi-l dă în judecată. îl convocăm iar, după o lună. „Te mai poreclesc ceilalţi?” „Mai puţin”, răspunde cu un zâmbet de recunoştinţă pentru tribunalul care i-a luat apărarea.

Cauza 67-O fetiţă a întârziat când s-a întors din familie. De ce? Nu mai are pe nimeni, în afară de o mătuşă. Nu-i plăcea să se ducă pe la ea, pentru că n-o iubea. De ce? Nu-i treaba noastră. Dar acum s-a dus, s-a împăcat cu familia ei, a ieşit cu verişoara ei la plimbare, au stat pe iarbă, au vorbit. A uitat că trebuia să se-ntoarcă la cămin. Tribunalul a iertat-o.

Cauza 82 – Monitorul vrea să-i taie unghiile; el răspunde că-i sunt necesare când trebuie să scobească în pământ (lucrează la un grădinar). Peste patru zile se vor încheia lucrările – atunci îi dă voie să i le taie. Are dreptate? – § 61.

Cauza 96 – S-a terminat lista cu cei de serviciu la aerisit aşternuturile, iar cea nouă încă nu e gata. Monitorul întreabă:

„Cine vrea să aerisească cearşafuri?” Nu vrea nimeni. Atunci, vede doi băieţi şi li se adresează: „Voi le aerisiţi”. Aceştia nu vor. S-au achitat de acest serviciu de curând – şi.

Cauza 107-O fată a luat o carte din sala de lectură, s-a dus cu ea în curte, unde trebuia să cureţe cartofi. A lăsat cartea pe o bancă şi a uitat de ea. A trecut pe-acolo şi un copil de doi ani şi a făcut-o ferfeniţă – § 70.

Cauza 120 – Un cerc din setul de gimnastică a zburat în curtea vecinilor. S-au dus să-l caute. L-a găsit un băieţel care nu a vrut să li-l mai dea înapoi. S-a declanşat o ceartă. Consecinţa: instituţia a primit o reclamaţie că băieţii s-au purtat necuviincios – § 3.

Cauza 127 – Un băiat s-a îmbrăcat din greşeală cu haina altcuiva. Din cauza unor greşeli de acest gen, te poţi îmbolnăvi de râie – § 31.

Cauza 144 – Cineva i-a luat cureaua şi n-a vrut să i-o mai dea. I-a luat-o în glumă şi tot în glumă nu vrea să o returneze. Fuge şi râde de el. „Să-mi dai cureaua imediat!” „Ia-ţi-o!” – şi fuge. Iar el se înfurie. Fără îndoială că nu-i o tragedie, la urma urmei. Dar această cauză şi altele asemănătoare ne dovedesc că nu oricui îi plac glumele, iar cei cărora le plac nu au întotdeauna chef să glumească şi, mai ales, nu cu oricine – § 54.

Cauza 153 – A trântit uşa. A venit singur să se dea în judecată. Şi ce dacă nu toţi cei care au trântit uşa se înscriu pe tablă! Şi ce dacă altcineva face câte un lucru mult mai rău, dar nu şi recunoaşte! Cele mai interesante sunt aceste cauze mărunte, pentru că ele sunt expresia vigilenţei conştiinţei. Şi sunt destul de numeroase – presupunem că vor fi tot mai multe. Există şi oameni care nu se simt bine dacă au făcut ceva rău, dar n-au fost pedepsiţi – § 31.

Cauza 160 – în curtea din faţă se poate ieşi doar între anumite ore. Una dintre fetele mai mari a ieşit în această

curte, deşi monitorul, un băiat mai mic, i-a interzis acest lucru. Ei nu-i place de el şi nu vrea să asculte de cineva mai mic. Şi el, ce poate face? O dă în judecată. Doar n-o să-i taie capul. O iartă, dar îşi exprimă speranţa că n-o să se mai întâmple. Iar tribunalul consideră că această speranţă este obligatorie.

Cauza 165-O cauză legată de suspectarea injustă. Am avut câteva astfel de cauze. Cineva care este pârât pe nedrept suferă mai mult decât dacă ar fi fost lovit. O fetiţă îşi numără bănuţii. Apare un băiat: „Arată-mi câţi ai”. Ea răspunde: „Nu vreau4. „Nu vrei să-mi arăţi pentru că i-ai furat.” El a pierdut ieri nişte bani şi tocmai şi-i căuta. Ea nu ştia nimic despre banii lui şi, chiar dacă ar fi ştiut, cum poate el să-şi recunoască banii, cu ce drept o jigneşte? – § 1.

Cauza 167-O fetiţă şi-a scăpat mărgelele pe jos; acum le adună şi le-nşiră din nou pe aţă, supărată. S-a aplecat după mărgele, dar cineva îi pune după gât sâmburi de vişine. „Lasă-mă-n pace! “, zice ea supărată. „Că, dacă nu, ce-mi faci? “ „Te dau în judecată.” „N-ai decât.” în ziua şedinţei de judecată, îşi retrage plângerea – § 1. (Aminteam c-am avut peste cincizeci de astfel de cauze. Poate ne înşelăm, dar credem că ele îi învaţă pe unii respectul faţă de semeni şi pe alţii blândeţea.)

Cauza 172 – S-a căţărat într-un copac, ca să-i demonstreze unui coleg că e-n stare, dar s-a înscris ca infractor, pentru că ştie că nu-i voie – § 90.

Cauza 206 – Şi-a spălat castronaşul în vestiar; nu ştia că nu-i voie. A aflat şi s-a înscris la judecată – § 51.

Cauza 218 – A fost îndemnat să se dea pe sine în judecată. S-a dat, dar acum vede c-a făcut o prostie: n-are decât să-l dea cel pe care l-a supărat cu ceva – § 1.

Cauza 223 – Patru băieţi şi-au făcut lecţiile la o masă. Când au terminat, masa era plină de cerneală. Tribunalul a luat depoziţii şi a constatat că, la masa 36/3, numai un băiat a scris şi i s-a vărsat cerneala. Dacă tribunalul n-ar fi intervenit, toţi patru ar fi fost învinovăţiţi – § 4.

Cauza 237 – S-au alergat în joacă, până când unul l-a

lovit tare pe celălalt cu un băţ. L-a durut mâna rău; l-a dat pe coleg în judecată; când nu l-a mai durut, şi-a retras plângerea – § 1.

Cauza 238 – Această cauză poate părea chiar hazlie. Făceau amândoi pipi la closet. Unul, din neatenţie, neintenţionat, l-a stropit pe celălalt, iar acesta a stropit şi el, intenţionat – § 200.

Cauza 252 – Monitoarea pe etaj are mult de furcă din cauza lui. Ba uită – şi trebuie să-l caute –, ba face curat, dar de mântuială. L-a ameninţat de mai multe ori că-l dă în judecată. Fără efect. În cele din urmă, ea şi-a pierdut răbdarea şi chiar l-a dat în judecată. Dar, până la urmă, l-a iertat. Poate se-ndreaptă.

Cauza 254 – în fiecare seară, cei doi care sunt de serviciu mătură curtea. Unul dintre ei trebuie să facă şi la closet curăţenie, după care amândoi trebuie să se spele pe picioare şi abia apoi să se culce. În glumă, o astfel de echipă este închisă în curte: băieţii n-au mai putut să intre în clădire – § 100.

Cauza 258 – O fată întârzie mereu. Monitoarea îi spune tot timpul să iasă din spălător, dar ea se supără, nu ascultă, o porecleşte, îi răspunde: „N-am chef4 sau: „Ţi-e ciudă pe mine”. Şi în acest caz, după câteva zile cele două fete se vor împăca, dar deocamdată chemarea la judecată evită cearta – § 1.

Cauza 261 – A făcut zgomot dimineaţa înainte de deşteptare – singur s-a prezentat la judecată. Tribunalul îl iartă şi-l roagă să nu mai facă – § 32.

«Gazeta juridică» nr. 9

NU LE E FRICĂ.

Tribunalul nu-i bun de nimic. Nu se tem ei de tribunal – astfel de voci se pot auzi frecvent.

Aşa că unii nu vor să se adreseze tribunalului, ascund micile diferende. Alţii se limitează să invoce paragraful 1, pentru că tribunalul oricum nu face nimic. Şi alţii, în sfârşit, spun cu vitejie:

„Dă-mă-n judecată, că tremur de frica1.

Din această cauză, o sumedenie de probleme n-au

ajuns în faţa tribunalului. Până când, în cele din urmă, fiind eliminat din serviciu, H. a considerat că nu era cazul să aducă acest lucru la cunoştinţa tribunalului – nici el şi, de altfel, nimeni dintre cei care ştiau că el fusese eliminat. Şi nu numai H., dar nici fetele mai mari, apoi nici băieţii nu se mai adresau tribunalului.

Curios, însă, e faptul că, până în ultimul moment, au existat şi dintre aceia care au continuat să se adreseze tribunalului. Ceea ce dovedeşte că peste tot există oameni cinstiţi, care fac nu ce face „toată lumea”, ci se conduc după ceea ce le spun propria lor conştiinţă şi propria lor judecată.

Tribunalul nu-i bun de nimic. Este întotdeauna mai uşor să spui că un lucru nu-i bun de nimic, decât să te gândeşti. Întotdeauna se vor găsi guri dispuse să vorbească, dar e mai greu să găseşti capete dispuse să gândească. A fost suficient ca unul să arunce o vorbă: „Nu-i bun de nimic”, pentru ca toţi ceilalţi să repete în cor, ca oile: „Nu-i bun de nimicw.

Dar cel mai tare ţipau cei pentru care tribunalul era cel mai incomod, mai stânjenitor, mai periculos. Pentru că tribunalul îi dă dreptul oricui să facă plângere, fiind obligat să examineze în ce măsură aceasta e justificată.

O să primesc paragraful patru sau cincizeci şi patru. Pentru unii e suficient § 1, sau § 4, sau § 54, pentru alţii nici § 800 nu are niciun efect.

Rostul tribunalului este să instaureze şi să menţină ordinea printre oameni – el nici nu poate, nici nu-şi propune să facă minuni.

Ar fi o minune ca, după ce a primit § 100, un leneş să devină subit harnic sau un pisălog, un scandalagiu, un certăreţ să devină liniştiţi şi amabili. Acelaşi lucru se întâmplă şi la şcoală: după ce a primit o riglă la palmă sau nota patru, niciun elev recalcitrant nu se transformă imediat într-unul exemplar.

Dar tribunalul îi dă fiecăruia dreptul să spună: „De mâine, o să mă controlez. M-am hotărât să nu mai fac aşa ceva. Vreau să evit să mai fac aşa ceva”.

Iar, dacă altcineva vrea să-l împiedice să-şi ţină făgăduiala, îl poate da în judecată.

Exemplu: Cineva certăreţ se decide să nu se mai ia la harţă. În mod sigur, vor fi unii care-l vor provoca în mod intenţionat, fiindcă unor asemenea indivizi nu le place ca altul să se îndrepte; dar el n-are decât să-i cheme în judecată pe cei care-l hărţuiesc.

Ce dacă şi pe el îl vor pârî că i-a dat în judecată pe nedrept? Tribunalul va şti despre ce e vorba.

Tribunalul nu face minuni, dar nici rugămintea, nici ameninţarea, nici mânia, nici nuiaua nu fac minuni.

Şi, peste tot unde există pedepse, există şi dintre aceia care spun: „Şi ce dacă? Nici nu m-a durut”.

Ei nu numai că nu se-ndreaptă, ci devin tot mai răi, tot mai vulgari.

Nu-i bun de nimic. Şi eu ce fac – să mai dau în judecată pe cineva?

Cum adică? E chiar aşa de greu?

Ch. a fost hărţuit de toată lumea – încă de la început. El îi dădea în judecată, ei râdeau de el, îl sâcâiau, el îi pâra din nou. În cele din urmă, l-au lăsat în pace, iar el, de asemenea, pe ei.

Sunt sigur că un copil care nu-şi face serviciul cum trebuie, dacă ar fi dat în judecată timp de două săptămâni, de câte trei ori pe zi, până la urmă, tot ar trebui să se îndrepte. Problema este că monitoarelor de etaj le-a fost prea lene să scrie, fiindu-le mai la îndemână să se enerveze, să se certe, să-şi frângă mâinile că nu se puteau descurca. Dacă s-ar fi adresat tribunalului, acesta ar fi putut să nu le dea lor dreptate, pe motiv că ele prea se considerau perfecte şi, adeseori, în loc să vorbească liniştit şi calm, începeau să se certe, pentru că n-aveau răbdare să aştepte câteva zile.

Există prea multă răutate şi tribunalul devine un instrument al răzbunării. Această răutate ar fi fost în stare să-l condamne pe inculpat cel puţin la spânzurătoare şi imediat – de aceea, § 4 sau § 100 nu erau de natură să mulţumească pe nimeni.

Când, în vară, am vorbit despre răutate, unul dintre băieţi mi-a scris: „Dacă aş fi fost rău, aş fi omorât pe cineva”.

Dar tribunalul n-a omorât pe nimeni, aşa că ei erau nemulţumiţi.

Au mai existat şi alte reclamaţii: „Tribunalul ascultă o parte, dar pe cealaltă n-o mai ascultă”.

Dacă unul mic l-a pârât pe unul mare, iar acesta din urmă nu s-a prezentat, cu toate că fusese convocat, altă soluţie nu era.

În general, cei mari nu se prezentau în clasa unde avea loc şedinţa de judecată, chiar dacă fuseseră rugaţi să vină.

Dispreţul afişat faţă de tribunal era dovada faptului că unii copii nu înţeleseseră rostul acestuia. Şi astfel s-a ajuns la ceea ce era mai rău: neînţelegându-l, ei îl dispreţuiau şi-l persiflau.

A face parte din completul de judecată pentru unii constituia o distracţie, iar pentru alţii, o obligaţie neplăcută, de care s-ar fi lipsit bucuros.

Intenţionat dau pe careva în judecată, ca să nu mă aleagă judecător.

Ceea ce era fie o minciună, fie, într-adevăr, un şiretlic urât.

Adică, în loc să-i înveţe pe copii adevărul, tribunalul îi învăţa să mintă; în loc să-i înveţe să fie sinceri, îi învăţa să se fofileze; în loc să le exerseze curajul, le dezvolta laşitatea; în loc să trezească la viaţă gândirea, încuraja lenea.

Existau tot mai multe probleme ascunse, nimeni nu se mai pâra pe sine însuşi. De ce? Dacă tot nu le era frică de tribunal, atunci de ce se ascundeau? Umblă prin casetele celorlalţi, dar n-are curajul să spună: „Eu am umblat”. A luat un toc, nu-i pasă de tribunal, dar nici nu zice: „Eu l-am luat”.

Mai rău chiar: se supărau pe cei care spuneau că le-a dispărut ceva. S-a ajuns chiar la situaţia ca, dacă i-a dispărut cuiva ceva, acestuia să-i fie frică să recunoască,

pentru că oricum ştia că n-avea să mai vadă obiectul respectiv şi în schimb şi-ar fi făcut necazuri inutil.

De aceea, unii, în loc să caute, reclamă furtul cu autor necunoscut, iar alţii, corecţi, nu mai reclamă nimic, fiindcă se tem.

Şi cu paragraful unu cum rămâne?

Cutare a dat pe cineva în judecată, dar nu mai ştie de ce. Cine ştie să gândească, îşi va spune: „Dacă nu-mi amintesc nici măcar eu de ce l-am pârât, ei sunt obligaţi să dea paragraful unu. Aşa că, de ce să ne mai pierdem vremea, de ce să ne mai chinuim degeaba?”

Nu se prezintă. Nici tribunalul nu dă paragraful unu. De ce?

Pentru că… aşa trebuie.

Şi depoziţiile?

De multe ori, ţi-e şi ruşine să le asculţi, ţi-e şi mai ruşine să le scrii. Şi ar fi fost atât de simplu să spună: „N-am făcut bine”.

De trei ori, doar de trei ori din 1.950 de cauze.

Noi ne închipuiam că, datorită tribunalului, adulţii puteau căpăta respect faţă de copii; dar nu, dimpotrivă, chiar şi cei care iniţial respectau tribunalul, acum îşi pierduseră acest respect.

A fost, însă, şi mai rău: judecătorii se înţelegeau între ei fie să nu dea condamnări, fie să fie indulgenţi. Fiindcă e mai comod aşa. În sfârşit, s-a întâmplat chiar ca un judecător să-l lovească pe altul, pentru c-a judecat aşa cum îi dicta conştiinţa lui.

E greu să mai aşteptăm o ameliorare: tribunalul nu aduce niciun folos, dimpotrivă, e un factor negativ; tribunalul nu aduce mai multă ordine, dimpotrivă, aduce dezordine: tribunalul nu îndreaptă pe nimeni, dimpotrivă, îi strică şi pe cei mai valoroşi. Un astfel de tribunal nu trebuie să mai existe nici măcar o zi.

Pierdem astfel o jumătate de an de muncă. Dacă, pe viitor, cineva o să muncească la fel de serios, îşi va da seama că doare, că e foarte trist.

Din păcate, copiii nu se tem de tribunal şi, fiindcă nu

se tem, nu-l respectă, şi, fiindcă nu-l respectă, mint nu numai în faţa instanţei, ci şi faţă de ei înşişi. Pentru că refuză să gândească pentru a se autoevalua şi refuză orice efort de a se îndrepta.

Ştiu că tribunalul e necesar, că peste cincizeci de ani nu va mai exista nicio şcoală, nicio instituţie fără tribunalul ei. Dar, pentru Casa Orfanilor, tribunalul e dăunător, pentru că aceşti copii nu vor să fie oameni liberi, vor să rămână tot sclavi.

H. ALEG DOAR CÂTEVA DINTRE CAUZELE ÎN CARE APARE EL.

20 de cauze de poreclire: de 9 ori a primit § 1; de 9 ori a fost iertat, dar degeaba; de 2 ori a primit § 60; de 2 ori § 4, apoi să 63 şi 82; de 3 ori § 100, o dată § 200 şi o dată § 300.

11 cauze de hărţuire, incitare şi persiflare: de 2 ori a primit § 1, de 4 ori § 54, de 2 ori § 82, câte o dată

§§41, 100 şi 200. O cauză pentru deranjarea celui care lucrează – § 300.

12 cauze pentru bătaie: de 3 ori § 1, de câte 2 ori să 54, 32, 60, 80 şi 81, apoi de 2 ori § 100 şi o dată § 200.

10 cauze legate de efectuarea serviciului: de 2 ori § 1, câte o dată să 4, 32 şi 82, de câte două ori să 100 şi 400, apoi să 500 şi 700.

De 3 ori pentru comportament necorespunzător la lecţii – să 80, 82 şi 200.

De 3 ori pentru că nu s-a spălat pe cap – să i, 54 şi 200. Pentru că nu s-a spălat pe mâini – § 100.

A spart o călimară – § 81. A spart o cană – § 31.

A refuzat mâncarea – § 4.

A fost necinstit la joc – § 100. A bârfit – să 60 şi 200.

A întârziat – să 70 şi 82.

S-a amestecat unde nu-i fierbea oala – § 100.

Un băiat incorect. Şi totuşi, nu s-a găsit niciun curajos care să-i dea § 800, luându-i astfel dreptul de a se mai adresa tribunalului.

«Gazeta juridică» nr. 19 Consiliul Juridic

O JUMĂTATE DE AN AM FUNCŢIONAT cu tribunal,

dar fără Consiliu. Trebuia, mai întâi, să lăsăm tribunalul să-şi facă primii paşi, apoi să-l lărgim şi să-l perfecţionăm. Tribunalul singur nu era suficient. Cu o sută de cauze pe săptămână, din lipsă de timp, acesta era obligat să rezolve neglijent chiar şi cauze importante.

Consiliul Juridic funcţionează de zece săptămâni; a examinat în total şaptezeci de cauze – câte şapte cauze săptămânal. La Consiliul Juridic, ajung următoarele categorii de cauze:

— Toate cauzele datorate întârzierii celor care au fost în vizită la familii;

— Cauzele în care, în afară de numărul paragrafului, trebuie indicată şi regula obligatorie pentru toţi; cauzele cu despăgubiri financiare (geam spart, distrugeri de tot felul); cauzele în care sentinţa va fi un paragraf superior numărului 500;

— Internul care, în cursul unei singure săptămâni, are atâtea cauze, încât trebuie examinate toate împreună;

— Cauzele dificile, în care trebuie să fie ascultate mai atent şi îndelung ambele părţi, pentru a putea decide cine are dreptate. Secretarul tribunalului decide care cauză merge la Consiliu.

De cele mai multe ori, judecătorii se declară de acord, în câteva cazuri, ei au declarat, însă, că pot judeca şi singuri.

Se mai întâmplă ca unii reclamanţi să ceară în mod explicit ca problema lor să fie analizată în cadrul Consiliului. Secretarul e de acord, dar nu întotdeauna.

Deocamdată, acest aspect nu e pe deplin reglementat, dar se va găsi o soluţie.

Prima cauză

H., UN COPIL MIC, A AVUT DEJA foarte multe procese. Nicio sentinţă nu are efect. Şi-a bătut joc de tribunal de faţă cu toată lumea, a devenit de o neobrăzare nemaipomenită, dovedind în mod clar că tribunalul singur, doar tribunalul, nu are ce-i face. Existau două variante: fie să declarăm că tribunalul e ineficient şi să-l desfiinţăm, fie să-l eliminăm pe el din competenţa tribunalului.

Fiind din nou chemat la judecată, el a insultat instanţa cu obrăznicie şi, pentru jignirea tribunalului, a fost trimis în faţa Consiliului.

H. a declarat că tribunalul îl enervează, copiii îl irită, din cauză că tot timpul îl cheamă la judecată, că tot timpul îl ameninţă – orice-ar face, oriunde s-ar afla, tot timpul i se spune: „Te dau în judecată!”

În cele din urmă, scos din răbdări, în faţa lui A şi a instanţei, a spus, pur şi simplu: „Nu vreau tribunal, prefer să mă tragă de urechi şi să-mi dea la palmă”.

Absolut de înţeles: preferă să se bată după pofta inimii şi o dată la o sută de incidente să ia la palmă, decât să se-ndrepte şi să se conformeze reglementărilor obligatorii pentru toţi.

Judecătorii Consiliului s-au polarizat în două tabere. Unii propuneau să fie iertat şi de data asta. Ceilalţi cereau § 900. În cele din urmă, H. a primit § 800. Pentru o săptămână, H. a fost eliminat din competenţa tribunalului şi, în cursul acestei săptămâni, a primit ceea ce şi-a dorit:

— Sâmbătă n-a primit ciorapi, pentru c-a întârziat;

— Duminică a luat o riglă la palmă, pentru că n-a vrut să facă de serviciu la curăţenie;

— Marţi a fost tras de urechi, pentru c-a provocat scandal, fiind în echipa care curăţa cartofi.

În schimb, fiind scos de sub competenţa tribunalului, n-a mai avut nicio chemare la judecată.

Împotriva lui H. mai existase o plângere: în prezenţa unor vizitatori, el strigase după o fată mai mare în mod repetat, chiar folosind un cuvânt vulgar. Dar, întrucât primise deja § 800, tribunalul l-a iertat, dându-i doar § 60.

A doua cauză

UN BĂIAT INDISCIPLINAT, certăreţ, leneş. Convins că el are întotdeauna dreptate, la orice observaţie care i se face se simte jignit. Neglijent când e de serviciu, neconştiincios în tot ce face.

Din cauza lui, supa a fost mai mult apă chioară; 20 de funţi de cartofi lipsă – § 90.

Şi-a găsit deja o slujbă.

Există deja o reclamaţie că-i leneş.

A treia cauză

O FATĂ MAI MARE.

Fără să ceară permisiunea, a luat foarfecele, care sunt proprietatea privată a educatoarei, şi le-a aruncat. În patru săptămâni, nici nu i-a trecut prin cap să le caute sau măcar să-şi ceară scuze – § 400.

La prima sa şedinţă, Consiliul a mai analizat încă trei cauze:

— Băiatul I., fiind de serviciu, a refuzat să facă curat – § 55;

— Câţiva copii au copt cartofi în centrala termică – § 41;

— Un băiat întârzie când trebuie să facă de serviciu – § 30.

Săptămâna a doua

ÎN CEA DE-A DOUA SĂPTĂMÂNĂ, Consiliul a avut de examinat o singură cauză.

Un băiat citeşte în timpul mesei de prânz şi al cinei, iar când i se atrage atenţia, nu răspunde, întrebat de Consiliul Juridic dacă vrea să capete un statut de excepţie şi Consiliul să-i permită să citească în timpul mesei, el răspunde categoric că nu – § 4.

Săptămâna a treia

DATE FIIND MAI MULTE CAUZE legate de dezordini semnalate la casete, secretarul propune un proiect:

— Să se renunţe complet la cheiţe, care oricum sunt inutile, întrucât nu asigură secretul obiectelor aflate în casete, sau

— Să fie desemnaţi responsabili de serviciu care să stea de dimineaţa până seara la o masă separată, amplasată în apropierea dulapului cu casete, sau

— Dulapul să fie închis cu cheia şi să fie deschis de câteva ori pe zi, la ore precise, sau

— Să fie urmărit neruşinatul răufăcător.

Dar Consiliul a respins proiectul. Necunoscutului care provocase aceste dezordini i s-a dat § 3 (nu se ştie, de fapt, ce s-a întâmplat în realitate), pentru că:

— Mulţi copii le permit altora să umble în casete, în lipsa lor;

— Copiii au cărţile în comun şi, când au nevoie de ele, le iau chiar fără ştirea proprietarului casetei;

— Uneori, din greşeală, deschid caseta altcuiva.

Dacă n-ar fi fost intervenţia Consiliului Juridic, poate că dulapul cu casete ar fi fost închis şi accesul la acestea ar fi devenit mult mai incomod.

BĂIATUL B. ARE OPT CAUZE, doar el singur – opt cauze în decurs de numai o săptămână.

O fetiţă stă liniştită, iar el începe s-o împingă şi s-o bată. „Te dau în judecată”. „Dă-mă”. Şi continuă s-o-mpingă şi s-o bată – § 63.

O fetiţă are o scrisoare. B. i-o smulge, aleargă cu scrisoarea prin sală şi o ameninţă că i-o rupe – § 63.

Un băiat e liniştit şi la locul lui. B. Începe să-l tragă, să-l împingă, să-l zgâlţâie – § 63.

O fată se află, la un moment dat, lângă coşul de gunoi. B. Îi pune coşul în cap – § 63.

De dimineaţă, unul dintre băieţi s-a jucat cu el, dar seara n-a mai vrut. B. îl caută, se ia de el, nu-i dă pace. „Nu mă puteam descotorosi de el în niciun fel” – § 63.

Se apropie de o fetiţă: „Vrei să-ţi înmoi oasele?” „Pleacă!” Nu vrea s-o lase-n pace, o bate, o împinge de pe scaun – § 63. Se apropie de o fetiţă: „Ai avut scarlatină?” Se ia după fetiţă, repetând că ea a avut scarlatină – § 63. În plus, a mai fost pârât că nu se comporta corespunzător în timpul orelor: „Tot timpul se târguieşte ca să facă o temă, orice observaţie îi face cineva, el are o sută de răspunsuri, îşi bagă nasul peste tot, e neascultător” – § 93.

Dar B. a scăpat din toate acestea basma curată, deoarece reclamanţii au intervenit în favoarea lui: „B. nu-i băiat rău, dar e prea pisălog, băgăcios, n-are ambiţie. Când îi spui: «Pleacă, lasă-mă-n pace», nici nu se gândeşte să plece, râde şi-şi vede mai departe de-ale lui. De prost, nu-i prost, uneori stau cu plăcere de vorbă cu el. B. zice că-i trist, că nimeni nu-i drăguţ cu el, ca să-l ajute să fie altfel. La magazin, i se iartă prea multe şi, de aceea, şi-a luat-o în

cap, dar a început să se mai îndrepte”.

Alte cauze

CAUZA CELOR DOI PUŞTI care nu se comportă corespunzător la masă – § 81.

Cauza celor doi băieţi mai mărişori care au chiulit de la şcoală – să 41 – 50.

Cauza motivării false pe care monitoarea de etaj i-a dat-o unui elev de serviciu. Consiliul a hotărât s-o reabiliteze.

Săptămâna a patra

ÎN CEA DE-A PATRA SĂPTĂMÂNĂ, n-au fost decât trei cauze, dintre care una a fost legată de o batistă aruncată la spălătorie sau la atelierul de croitorie.

Ghetele arse

LA CENTRALA TERMICĂ, doi băieţi au ars două perechi de saboţi şi o pereche de ghete. Responsabila le-ar fi spus să-i pună pe foc.

Nu-i adevărat. Mai puteau fi reparaţi. Nu mai erau buni de nimic.

Chiar şi ghetele cele mai rele pot fi reparate.

Băieţii au îndeplinit doar o sarcină care le-a fost dată, nu-i vina lor – § 33.

Atelierul de croitorie

COPIII AU ACCES, DUMINICA, în atelierul de croitorie, ca să-şi coasă nasturi etc. Unul dintre ei a şterpelit o papiotă de aţă din bumbac, pe care nu avea voie s-o ia; altul voia să-şi repare un buzunar, deşi avea un buzunar întreg, ceea ce este arhisuficient. I se spune: „Ieşi”, iar el: „Ia uită-te la ea, îmi interzice, o să ajungă să-mi poruncească; uite-aşa, mi-l cos şi ce-o să-mi faci?” Voia să mă-mpingă ca pe-un câine. Unii au câte două buzunare – nu era decât o gaură mică.

Ca urmare, primul a primit § 40, iar al doilea § 200, întrucât fusese stabilit că reparaţiile se efectuau în sala de recreaţie, şi nu în atelierul de croitorie, iar monitoarea pe atelier trebuie să ţină o evidenţă, la fel ca şi monitoarele pe etaj; trebuie verificat dacă n-ar fi, într-adevăr, mai bine să se coasă cu aţă de bumbac, decât cu alte fire de proastă

calitate.

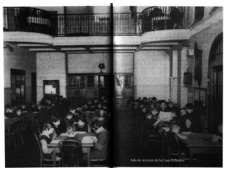

Săptămâna a cincea

CINCI CAUZE.

Încă un băiat care urăşte tribunalul. G. apare în cinci cauze.

Face gălăgie în dormitor. Nu vrea să se dezbrace, se duce pe la paturile diferiţilor băieţi, vorbeşte tare; dacă-i atragi atenţia, nici nu-i pasă. În spălător, cântă şi fluieră; dacă-i spune cineva:

„Încetează”, el răspunde: „Dă-mă-n judecată”.

Când e de serviciu, face numai ce vrea el, o face pe supăratul şi nu mai mătură sau, dacă face curat, e neglijent. Se poartă exact cum are el chef. Şi mai şi minte: a spus că a măturat praful de sub sobă, dar nu-i adevărat.

Chemat la judecată, nu se prezintă să dea declaraţii: „O să mă duc când o să am chef”.

Un băiat e bolnav, la pat: „De ce stai în pat, ce-i cu tine?” Nu primeşte răspuns, aşa că-l ia la bătaie pe bolnav.

Şi iată cum se explică el: „Nu pot să sufăr, urăsc tribunalul, nu vreau să am nimic de-a face cu tribunalul. Şi nu vreau să dau explicaţii nici verbal, nici în scris, pentru că ştiu că, de cele mai multe ori, n-am dreptate. Toţi mă sperie cu tribunalul şi asta mă înfurie cel mai tare. N-au decât să mă dea în judecată, dar să nu mă mai amenințe” – §700.

Tribunalul nu-i simpatic. Dar n-a fost înfiinţat aşa, în joacă. Rostul lui e să apere legea şi ordinea – a fost înfiinţat pentru ca educatorul să nu fie obligat, ca văcarul sau rândaşul, să supună animalele cu ajutorul bâtei şi ţipând la ele, ci să judece calm şi raţional, să stea de vorbă cu copiii şi abia apoi să ia o hotărâre, pentru că, de multe ori, copiii ştiu mai bine cine are dreptate şi cine nu – sau în ce măsură cineva nu are dreptate. Misiunea tribunalului

este să evite scandalul printr-o activitate de gândire şi ieşirile violente să le transforme într-o intervenţie educativă.

Cauza lui B.

IATĂ-L DIN NOU ÎN CONSILIUL JURIDIC.

Leneş, neascultător şi neglijent când a fost de serviciu la bucătărie, acum exact la fel îşi face datoria şi la noul serviciu.

Înainte, nu voia să cureţe cartofi, iar acum nu vrea să mături scările. N-are importanţă că toţi copiii au mâncat o supă străvezie; ce contează e că alţii aşteaptă după el, ca să poată spăla scările – acestea nu pot fi spălate până n-au fost măturate.

Ba nu vreau să mă duc. N-am chef.

De trei ori au venit să-l trimită să-şi facă serviciul – în van.

„Dac-ar fi să-l dau în judecată, ar trebui să-l dau în fiecare zi. Nu foloseşte făraşul, gunoiul îl aruncă pe fereastră sau îl mătură sub sobă. Iar dacă o dată i se-ntâmplă să se folosească de făraş, nu-l mai duce la loc în ruptul capului. Măturile nu le pune la loc, cârpele de şters pe jos – la fel. Iar, dacă-i atragi atenţia, întotdeauna el e cel care are dreptate”.

„E bun, dar impulsiv. Se enervează şi, la nervi, răspunde. După aceea, se gândeşte mai bine, numai că trebuie să-i dai totul mură-n gură. E nepunctual!” – § 82.

Cei ca el sunt viitorii muncitori care strică faima Casei Orfanilor. E tot mai greu să găseşti un loc de muncă bun pentru băieţii noştri. După cum se ştie, avem reclamaţii în legătură cu B., deşi nu lucrează de mult.

Scandal

BUCĂTĂRIE. Intră M. şi spune: „Ştii, am întâlnit-o pe sora ta, care m-a rugat să-ţi transmit salutări”. „Am treabă!” „Bună soră mai eşti şi tu, nici măcar nu te interesează că sora ta îţi transmite salutări”. „Am auzit”. Cei de faţă încep să râdă.

M. i se adresează acum altei fete: „Aşa mi-ai răspunde şi tu, dacă m-aş întâlni cu sora ta?” Râsete.

D. ia greutatea de la pendulă şi-o aruncă în direcţia uneia dintre fete. Când e prost dispusă, D. face mereu scandal – § 200.

La jocul de domino

MAI DEMULT, CÂND CINEVA era făcut „trişor”, nu ştiam de ce. Acum, când le dăm voie să joace pe bomboane şi pe bani, tot mai des ne sunt semnalate cazuri de joc necinstit. Pentru că acum se face în mod deschis şi sub controlul tribunalului ceea ce înainte se făcea pe ascuns. De ce să le interzicem tuturor, dacă trişori sunt doar trei sau patru? La ce bun să interzici un joc, dacă n-ai cum să controlezi dacă ei joacă domino sau dame fără miză sau pe bomboane. Iar, pentru cel care pierde, ori caramele cu lapte (pe care trebuie să le cumpere), ori bani – totuna este. Unii îşi cheltuiesc banii în mod util, pentru că sunt copii cu judecată – ei joacă mai rar, învaţă să fie prudenţi; în schimb, cei uşuratici şi proşti îşi cheltuiesc banii prosteşte şi tot prosteşte pierd la joc. Poate că, pierzând un timbru pentru c-a jucat cu un trişor, cineva învaţă să fie mai prudent, iar când va creşte mare, nu-şi va cheltui la joc toată averea sau banii altora, aşa cum se mai întâmplă.

Prima cauză de joc necinstit s-a încheiat prin interdicţia de a mai juca, impusă unui puşti timp de o lună, dar, fiindcă era o perioadă prea mare, la rugămintea lui, durata interdicţiei a fost redusă la numai două săptămâni.

Nu se ştie cum s-au desfăşurat lucrurile. Asemenea cauze sunt întotdeauna greu de judecat – § 3.

Săptămâna a şasea

AU FOST REZOLVATE DOUĂ PROBLEME importante: ducerea lenjeriei în pod şi vânzarea jucăriilor. S-a făcut primul pas pentru reglementarea rugăciunii.

Lipsa de serviabilitate

MEREU AM PROBLEME când trebuie să duc rufele sus. Băieţii nu vor să le ducă sau, dacă vor, o fac în silă. Unu-i obosit, altul n-are timp, al treilea o să vină mai târziu. Şi, din păcate, de cele mai multe ori se întâmplă să mă ajute tot unul care m-a ajutat mai des decât alţii. Pentru că nici nu mai apelez la cei care mă refuză mereu.

M-a deranjat când mi-a spus că-i obosit: eu ştiam foarte bine că nu era obosit, doar se întorsese de la şcoală de-o jumătate de oră.

De ce trebuie să dau explicaţii? Oricum ele spun că eu sunt de vină, pentru că întotdeauna nu le credeţi decât pe fete. Nu-mi place să mă duc în pod, pentru că trebuie să mă întrerup din citit sau din joc şi-n plus, ea face aşa o mutră care mă enervează. De altfel, eu mereu îi mobilizez pe băieţi să ducem rufele, aşa c-o să ne descurcăm şi singuri de-acum. Dar să nu-şi închipuie cumva c-o fac pentru că m-a dat ea în judecată – § 5.

Jucau domino. Eu le-am spus: „Haideţi să scuturăm paltoanele”. Mi-au răspuns că le-au scuturat, dar el nu şi-l scuturase, că era obosit. A venit după zece minute, dar era prea târziu.

Am fost cu o scrisoare pe strada Marszalkowska, la numărul 99. Jucam domino şi voiam să închei partida. O să mi-l scutur, să nu mă mai facă leneş – § 4.

Jucăriile

I-AM DAT ÎN JUDECATĂ pentru că nu ştiu ce să mă mai fac cu ei. Iau jucării şi nu le mai aduc înapoi, le lasă pe masă, pierd numerele de la jocurile de loto, pierd piesele de la jocul de dame. Şi eu am multe neplăceri din cauza lor.

Cum iau ceva, cum vine cineva şi spune că vrea şi el. M-am dus să fac curat în clasă şi am împrumutat jocul până mă-ntorceam. Nu ştiam c-o să le piardă.

Eu de-abia am luat jocul de loto cu poze, că m-au şi chemat la baie. Aşa c-a trebuit să-l ascund în caseta mea, că n-am avut cui să-l predau – să 40 şi 50.

La rugămintea Consiliului Juridic, Cercul Jocurilor Utile a elaborat următorul Regulament:

— La jocurile de loto şi domino, este permis să se joace pe bomboane, vederi şi bani doar în zilele de sâmbătă şi vineri după ora 16.30;

— Cel care a pierdut 30 de groşi se poate retrage din joc;

— Nu este permis să pierzi mai mult de 50 de groşi;

— Datornicii trebuie să restituie în cursul săptămânii următoare banii datoraţi;

— Piesele de domino însemnate trebuie distruse;

— Cine împrumută jocul de loto trebuie să asigure ordinea şi curăţenia;

— Să nu existe hârtii împrăştiate pe sub masă;

— Jocul de loto să fie restituit la timp;

— Încă de la început trebuie să se stabilească dacă participă 4 sau 5 jucători;

— Cine ia jocul răspunde de numerele pierdute;

— Atenţie: jocul de dame se împrumută după ora 6;

— Nu se mai pot lua jocuri cu 15 minute înainte de ora restituirii;

— Jocurile trebuie predate cu 5 minute înainte de ora mesei.

Rugăciunea

EL O FACE MEREU PE MĂSCĂRICIUL la masă şi în timpul rugăciunii se strâmbă, de-i face pe toţi să râdă. Este drăguţ şi vesel, dar în timpul rugăciunii ar trebui să se poarte cuviincios.

Secretarul a propus Consiliului Juridic să se instituie regula ca, în timpul rugăciunii, cei care nu se poartă cuviincios să fie daţi afară din sala de mese, timp de o săptămână.

Consiliul a decis ca această problemă să fie amânată până în momentul în care alt copil va începe să spună rugăciunea.

Învinuitul a primit § 4.

Un judecător înaintea tribunalului

A FOST TRAS LA SORŢI: urma să fie judecător.

Nu s-a prezentat, n-avea chef. De ce?

Pentru că după aceea copiii îi reproşează că dă pedepse prea aspre sau incorecte.

Pentru că nu-i place tribunalul şi nu vrea să aibă nimic de-a face cu tribunalul.

Secretarul propune § 50 şi excluderea de la tragerea la sorţi pe o perioadă între una şi trei luni.

Nu înţelege.

Nu înţelege că a judeca nu-i o plăcere, ci o îndatorire socială, poate chiar neplăcută.

Nu înţelege că tribunalul nu poate exista decât în măsura în care există judecători.

Nu înţelege că „nu-mi place, nu vreau” nu înseamnă şi „nu mă duc”. Pentru că fiecare om este adesea obligat să facă inclusiv ceea ce nu vrea, nu-i place.

Dacă tribunalul n-ar fi avut nicio valoare, atunci nimeni nu i-ar fi adresat plângeri, iar, dacă există persoane care i se adresează, înseamnă că el e util. De aceea, e de datoria fiecăruia să uşureze munca tribunalului, şi nu s-o saboteze.

Unii zic că e prea aspru, că nu e drept – i se pot adresa încă o dată tribunalului, pot face apel. La cele 3.000 de cauze judecate de la începutul existenţei tribunalului, au existat însă doar patru apeluri. Dar cine nu vorbeşte doar ce-i trăsneşte prin cap, ci are în vedere corectitudinea sentinţei, după un interval de patru săptămâni i se poate adresa din nou tribunalului cu aceeaşi cauză. Cei care sunt neglijenţi şi necugetaţi nu fac acest lucru – preferă să se răzbune.

Primul an de probă

IMPORTANŢA TRIBUNALULUI şi utilitatea Codului le-am putut evalua la împlinirea unui an de activitate. Au existat în total 3.500 de cauze. Cea mai încărcată săptămână: 130 de cauze; cea mai uşoară: doar 50.

În decurs de un an, au apărut 25 de caiete ale „Gazetei Juridice4. Caietul cu numărul 1, pe care l-am reprodus în întregime, a fost editat la o lună de la începerea activităţii tribunalului.

Caietul cu numărul 9 a apărut o jumătate de an mai târziu, când activitatea tribunalului a fost suspendată timp de patru săptămâni. După această pauză, şi-a început activitatea şi Consiliul Juridic, despre care am vorbit în numărul 19 al „Gazetei Juridice”.

Cel mai potrivit mi se pare, de fapt, să povestim cum au decurs lucrurile: în primele săptămâni de activitate a tribunalului, m-am convins că multe probleme mărunte,

dureroase pentru copii, care rodeau şi distrugeau ordinea, nu ajungeau, nu puteau ajunge la ştirea educatorului. Educatorul dare afirmă că ştie tot minte în mod conştient. Dar eu m-am convins că educatorul nu e un expert în problemele care-i privesc pe copii; m-am convins că autoritatea, puterea educatorului îi depăşesc competenţele, că între copii există o întreagă ierarhie care-i permite celui mai mare să-l bruftuluiască sau măcar să nu ţină cont de părerea celui cu doi ani mai mic, că bunul plac este dozat foarte precis în funcţie de vârsta copiilor din grup. Iar gardianul acestei clădiri a fărădelegii este educatorul. *Şic volo, sic iubeo*[16].

Ce importanţă are că educatorul nu bate el însuşi sau nu recurge la alte violenţe, dacă un insolent convins că nu va fi pedepsit loveşte o fată mai mică sau mai slabă şi-i ia cataligele?

Era un obicei, deja o tradiţie, ca un băiat de treisprezece ani să împrumute de la cei mici tocuri sau sugativă, iar când aceştia cereau să li se restituie obiectele primeau, politicos, răspunsul:

„Valea. Nu mă bate la cap”.

Astfel de „mărunţişuri” existau cu zecile. Trebuia să învăţ, să mă chinui să învăţ cum să le înţeleg.

Multe probleme se rezolvau în continuare în afara tribunalului. Convingerea că „mai bine ne-nţelegem între noi” decât să facem procese pentru toate nimicurile era atât de înrădăcinată, încât era imposibil să lupţi împotriva ei, ceea ce scădea autoritatea tribunalului. Iar, dacă autoritatea tribunalului nu este recunoscută de cei mari, deci, dacă o serie întreagă de probleme dintre cele mai importante nu ajung la tribunal, acesta devine ceva intermediar între o joacă şi rezolvarea abruptă a problemelor cu care nimeni nu ştie cum să procedeze. Aşa

16 Pasajul complet în limba latină este: Sic volo, sic iubeo, sit pro ratione voluntas („Aşa vreau, aşa poruncesc; voinţa să ţină locul raţiunii”), formulă atribuită teologului german Martin Luther (1483-1546), acuzat c-ar fi tradus greşit un pasaj din Epistola către romani a Sf. Apostol Pavel. (N. trad.)

că, în loc de: „Lasă-mă-n pace”, noua formulă suna: „Dă-mă-n judecată”.

Reproşul că tribunalul nu-i era nimănui de niciun ajutor, pentru că nimeni nu se temea de el şi nu rezolvai nimic dacă te adresai instanţei, suna dureros şi distrugător. Trebuie să subliniem că asta se întâmpla într-un internat unde oficial nu existau niciun fel de pedepse.

Dacă vorbim de pedepse, avem în vedere, desigur, nuiaua, arestul, privarea de hrană etc., ştiut fiind că alte categorii de manifestări, precum: ţipătul, mânia, admonestarea, ameninţarea, schimbarea atitudinii prietenoase faţă de copil cu una ostilă reprezintă şi ele pedepse dureroase.

Un efect dezastruos pentru tribunal l-a avut mania celor mici de a se adresa tribunalului cu orice bagatelă. Toate nimicurile deveneau astfel cauze în tribunal. Jumătate dintre cauze le-au constituit certurile mărunte ale unui grup puţin numeros de puşti. Cei care râdeau de băieţaşul X sau de fetiţa Y pe motiv că sunt clienţi permanenţi ai tribunalului întreţineau o atmosferă de zeflemea. „Dă-mă-n judecată” – devenise formula consacrată de răspuns la orice cerere justificată. Se profila cu tot mai multă pregnanţă necesitatea de a limita, într-un fel oarecare, numărul de cauze.

Dar cum?

Spunând că la tribunal nu trebuie să te prezinţi cu „prostii”? Afirm cu toată hotărârea că nu avem voie să facem acest lucru. Şi e ciudat, dar, dacă la început judecătorii erau înclinaţi mai degrabă să dispreţuiască toate problemele celor mici, chiar şi orice incident cu lovire, poreclire, împiedicarea de a face un anumit lucru, destul de repede ei au recunoscut justeţea ideii că principalul criteriu de valabilitate a unei cauze îl reprezenta neplăcerea suferită, sentimentul nedreptăţii pe care-l avea reclamantul.

De ce un geam spart ar fi o problemă importantă, iar distrugerea proprietăţii private a copilului ar fi o „prostie”? Oare escrocheria la un joc cu castane să nu fie

considerată o atitudine necinstită culpabilă, pentru simplul motiv că era vorba de un joc pe castane, şi nu pe bani?

Jocul cu castane a fost sursa unui mare număr de cauze, izvorul a nenumărate certuri. Ce face un educator în asemenea cazuri? Le interzice să-l mai joace! Dar, dacă le interzice jocul, el săvârşeşte un viol; interzicând, îşi îngreunează posibilitatea de a-şi cunoaşte copiii în situaţii guvernate de hazard, când ei îşi dezvăluie cel mai uşor acele trăsături de caracter care au o importanţă covârşitoare în viaţă: superficialitatea, lăcomia, imprevizibilitatea, necinstea etc. După părerea mea, interdicţia jocului ar fi o egală nedreptate: pentru copii, ca şi pentru educator. Jocul cu castane a fost prima şcoală a corectitudinii pentru cei mici. S-au petrecut lucruri de-a dreptul nemaipomenite din cauza acestui joc: cineva pierde 100 de castane, dar răspunde cu cinism că nu le dă. De ce? „Pentru că nu vreau” – situaţie în care cei doi rivali constituie o asociaţie: vor ţine castanele amândoi. Dar se ceartă şi: „Nu-ţi mai dau nicio castană”. Unele depoziţii m-au lăsat, pur şi simplu, mut. Ziua în amiaza mare, în prezenţa multor martori, un băiat îi ia cu forţa castanele unei fetiţe şi-şi râde de ea cu neruşinare: „Pentru că aşa vreau eu – ce-ai să-mi faci?” Singura posibilitate ar fi fost să i se adreseze unui coleg mai mare care să-i vină în ajutor, dar în ce formă? Să-i ardă câteva la spinare, să-l zgâlţâie, să-l împingă, să-l arunce la pământ. Obiceiuri de sălbatici într-un internat cu conducere raţională din capitala unui stat civilizat. De fapt, nu cu mult timp în urmă, chiar şi eu nu numai că toleram această stare de lucruri, dar mi se părea că avea un anumit farmec, fiindcă eram înclinat să bagatelizez problema, micul derbedeu vesel fiindu-mi parcă mai apropiat decât fetiţa aceea cam toantă. Dar faptul că acel nostim derbedeu tiraniza un grup întreg de copii, cochetând cu mine în acelaşi timp, faptul că se comporta ca un mic animal de pradă, simţindu-se îndreptăţit să comită orice nedreptate, era ceva insesizabil pentru mine, un ceva situat undeva sub nivelul conştiinţei mele educative.

Adesea, o asemenea cauză îmi caracteriza mai bine un copil decât luni întregi de observaţii asupra lui. Uneori, o singură cauză ajunsă la tribunal îmi caracteriza mai bine colectivul decât mai multe luni de observaţie relaxată.

Ca secretar al tribunalului, am învăţat abecedarul, m-am perfecţionat, am devenit chiar expert în problemele lor.

O grămadă de gunoaie deranjante – de castane zbârcite, descojite – şi imediat puştiul se însufleţeşte. Erau acolo castane indiferente, foarte potrivite pentru joc, castane-amintiri şi castane speciale, purtătoare de noroc. „Eu cu castana asta câştig mereu – mi-am jurat să n-o pun în joc”.

Mă-ntreb ce educator ar avea timp să analizeze astfel de probleme, cine ar avea chef să le analizeze din punctul de vedere al justeţei, ai dreptăţii, fără să se limiteze doar la un zâmbet îngăduitor.

Datorită acestor chestiuni „mărunte”, m-am văzut obligat să mă gândesc temeinic la toate întortocheatele probleme ale convieţuirii unui grup. Tipul asocial, cel antisocial, individul care nu vrea să-şi subordoneze tabieturile şi gusturile se detaşau din masa celorlalţi, cerând cu o forţă uimitoare un răspuns la întrebarea fermă: Ce-i de făcut?

Eu urăsc tribunalul; prefer s-o încasez la palmă, să mă luaţi de urechi, prefer orice, numai tribunalul nu. Urăsc tribunalul, nu-l pot suferi. Eu nu vreau să dau pe nimeni în judecată, şi nici alţii să nu mă dea pe mine.

Erau câţiva de această teapă. Tribunalul îi surprindea ca un duşman, cel mai periculos şi mai neaşteptat, duşmanul-registratură, duşmanul-transparenţă, duşmanul-lumină.

Nu vrea să dea explicaţii, nu-i pasă de ce e drept, nici nu-şi pune problema să-şi impună lui însuşi vreo constrângere. Poate câştiga sau poate pierde – lui tocmai acest hazard îi face plăcere, tot ce ţine de întâmplare îi procură emoţii, trăieşte de la o aventură la alta, steaua lui călăuzitoare este inspiraţia de moment, exploziile sunt pentru el o dezmierdare.

Dacă se va găsi vreun fericit cercetător care va avea posibilitatea de a întreprinde studii ştiinţifice asupra importanţei educative a tribunalelor, îi recomand cu toată căldura să observe cu cea mai mare atenţie tocmai astfel de copii.

Semnificativ mai e şi faptul că acest grup puţin numeros de copii a desfiinţat tribunalul. Suspendând activitatea tribunalului, nu mă îndoiam că era vorba de o pauză de doar câteva săptămâni, care să-mi permită să fac anumite schimbări şi să introduc anumite amendamente. Cu toate acestea, cele câteva săptămâni de întrerupere au echivalat pentru mine cu o dureroasă înfrângere. Pentru c-am înţeles cât de greu îşi va putea croi drum tribunalul în celelalte instituţii educative, conduse de alţi oameni.

Ştiu că toţi educatorii de înaltă ţinută vor vrea să arunce de pe propriii lor umeri neplăcuta povară a necesităţii de a dojeni, de a dispreţui, de a admonesta, de a se zbate – în cazul în care nu vor prefera să-şi asigure, după modelul şcolilor germane, fără agitaţie şi cu demnitate, uzând de instrumentul necesar, locul potrivit în regulament. Însă ştiu că tribunalul trebuie să le zădărnicească recalcitranţilor speranţa că-şi vor putea rezolva uşor, temeinic şi, ceea ce e mai important, rapid acele sute de mărunte învinuiri, culpe, abateri, devieri, frecuşuri care apar în viaţa unei gloate care trebuie transformată în aşa fel, încât să devină o societate de drept. Tribunalul nu-l înlocuieşte pe educator, nici măcar nu-l suplineşte, ci-i lărgeşte domeniul de intervenţie, îi îngreunează, îi complică activitatea, îi conferă acesteia mai multă profunzime şi o integrează în sistem.

Le putem vinde copiilor caiete, creioane şi peniţe în diferite momente ale zilei, propunându-ne să ţinem minte ce şi cui am dat – dar atunci se va crea dezordine; de asemenea, le putem da în anumite zile şi la anumite ore, notând data vânzării – atunci vor fi mai multă ordine şi mai multă echitate. Mai există, poate, şi astfel de internate, în care orele de masă nu sunt stabilite precis, iar copiii mănâncă atunci când vor, cei dibaci mai mult şi mai des

decât cei tăcuţi şi modeşti. La fel şi pedepsele, apostrofările, dojenile, mustrările pot fi distribuite şi dozate fără tribunal. Este o oarecare dezordine, dar care nu depăşeşte limitele a ceea ce este general-acceptat. Educatorul se descurcă, de bine, de rău, copiii se descurcă şi ei, de bine, de rău.

E surprinzător cum orice problemă nerezolvată, orice obligaţie sau interdicţie rezolvată de ochii lumii, orice neglijenţă iese la iveală şi se răzbună la tribunal. Forfota de seară din dormitor sau chiar gălăgia: o lungă serie de acţiuni în instanţă dureroase, sub diferite forme, timp de un an întreg, neîncetat, cu o vigilenţă şi cu o precizie matematice – toate au tras semnale de alarmă, subliniind că problema orelor de somn ale copiilor nu era rezolvată, că aştepta să-şi primească o rezolvare. Tribunalul s-a dovedit total neputincios în acest sens, pentru că, în cazul acestei probleme spinoase, este nevoie fie de o măsură evident violentă bâta –, fie de o soluţie adaptată nevoilor fiziologice şi psihologice ale copiilor.

Şi una, şi alta sunt imposibil de aplicat, aşa încât cerinţa educativă de avarie: „Bate până ţi se va deschide* – bate fără încetare – impune anumite excepţii şi concesii. Orice copil care nu poate fi atras sub umbrela legii trebuie să devină o excepţie juridică. Iar aici este nevoie de gândirea conştientă, creatoare şi caritabilă a educatorului.

Un educator incapabil nu face faţă clasei. Intră atunci în scenă tribunalul – şi să-i vezi pe copii ce harnici devin, ce exemplar se comportă –, numai că asta ar fi o minune, una foarte plăcută pentru educator, dar cruntă pentru copii.

Înainte de a mă hotărî să suspend activitatea tribunalului, am trăit multe momente dificile. Copiii, la drept vorbind un grup puţin numeros, dar supărător, profitau de tribunal, exploatându-i deciziile în favoarea lor. Respectau tribunalul când le venea lor bine, dar îl sfidau când îi deranja. Aşa a apărut dezordinea, mai întâi în lucrurile mărunte; ce se întâmpla, însă, dacă această tendinţă spre indisciplină se permanentiza? Nu orice

problemă poate aştepta o săptămână. „Eu nu curăţ cartofi, eu nu fac curăţenie”. A fost trimis în faţa instanţei, pentru că nu voia să cureţe cartofi. Ce-i de făcut? Sau răspunsuri şi mai complicate: „Dacă mă dai în judecată, nu mai e nevoie să fac curat, aşa că n-o să fac curat, pentru că deja m-ai dat în judecată”.

Sentinţele, în schimb, erau blânde. Niciun complet de judecată n-a cutezat să treacă dincolo de paragraful § 400. Opoziţia menţinea cu vigilenţă presiunea împotriva utilizării paragrafelor superioare. Între o curte cu juri şi un tribunal colegial, există această diferenţă fundamentală, că, în cazul nostru, judecătorii şi învinuiţii se cunosc între ei, sunt legaţi între ei prin multitudinea de fire a relaţiilor lor reciproce şi, într-o atare situaţie, a da un paragraf superior este echivalent cu riscul unor mari neplăceri. Că doar ştim cât de neplăcute şi dificile sunt, uneori, tribunalele onorifice. Dar un lucru este cel mai important: de ce să-ţi faci rău singur, de ce să te expui unor observaţii neplăcute, dacă un paragraf superior tot nu rezolvă problema?

În legătură cu tribunalul, părerile erau împărţite. Alături de puţin numeroşii adversari sau susţinători ai acestuia, cea mai mare parte a colectivului era de părere că tribunalul este util, dar necesită schimbări: „Tribunalul este necesar, dar nu aduce niciun profit”. „Pentru unii copii, tribunalul este bun, pentru alţii nu e de niciun folos”. „Cu timpul, tribunalul nostru va fi foarte util”. „Dacă ar fi alt tribunal, ar fi foarte util”.

Aceste câteva propoziţii dintr-o anchetă ilustrează fidel atitudinea copiilor faţă de noua instituţie.

Considerând tribunalul o tentativă care oricând putea fi suspendată, m-am străduit, în primul rând, să dau o utilizare cât mai precisă uriaşei cantităţi de fapte pe care el mi le-a furnizat. Nedispunând de timp prea mult, am schiţat măcar contururile fiecărei cauze. Interesantă au fost statistica şi cazuistica, interesante cauzele obişnuite, dar şi cele neobişnuite, relaţiile reciproce ale reclamanţilor, inculpaţilor şi judecătorilor – a devenit tot

mai stăruitoare în mintea mea conştienţa necesităţii ca pe viitor secretar al tribunalului să fie conducătorul-educator, şi nu educatorul-administrator într-o singură persoană.

Tribunalul este necesar, indispensabil – nimic nu-l poate înlocui.

Tribunalul trebuie să aibă o importanţă educativă uriaşă. Din păcate, încă nu suntem suficient de maturi pentru a valorifica firesc tribunalul. Încă nu, sau: noi încă nu.

La noi, tribunalul n-a fost instituit în mod solemn, ca un act legislativ definitiv, ci s-a strecurat cu grijă, cu teamă parcă. Şi, cu toate acestea, suspendându-i activitatea, am simţit pregnant că săvârşeam o lovitură de stat – poate mă iluzionez, dar aşa au simţit copiii. Ce avea să urmeze?

Unii copii „au luat o pauză” – au renunţat la permanenta vigilenţă de controlor. Unii, din dorinţa de a dovedi că tribunalul fusese inutil, au început să se comporte mai bine. Alţii şi-au pus întrebări dacă şi când avea să fie tribunalul reînnoit. Şi, pe lângă aceştia, un număr important de copii nu erau interesaţi nici de tribunal, nici de toate problemele pe care le pune convieţuirea în general.

Printre reproşurile aduse tribunalului din exterior, teoretic, unul s-a repetat cel mai frecvent: „Tribunalul îi învaţă pe copii să fie pârâcioşi”.

Pentru mine şi, în mod cert, pentru orice alt educator, nu există „copii”, ci doar indivizi, atât de diferiţi, atât de diametral opuşi unii altora, reacţionând fiecare absolut diferit, fiecare în felul lui specific, la ceea ce-i înconjoară, încât un reproş de ordin general trebuie să provoace un zâmbet indulgent.

De-a lungul unui an, n-a existat nicio dovadă care să justifice reproşul că tribunalul îi făcea pe copii pârâcioşi, în schimb multe fapte păreau să pledeze în favoarea opiniei că tribunalul îi învăţa pe copii cât de incomod, de dăunător şi necugetat este obiceiul de a pârî. Sub influenţa tribunalului şi datorită existenţei lui, a fost întreprins,

după părerea mea, un efort uriaş de conştientizare a condiţiilor şi legilor convieţuirii.

Cine nu dispreţuieşte colectivitatea copiilor, cine înţelege că aceasta reprezintă un întreg universi şi nu o fărâmă dintr-un univers, pe acela numărul de 3.500 de cauze în instanţă îl va convinge că nu pot intra în amănunte, deoarece o asemenea lucrare s-ar extinde pe parcursul prea multor volume. Mă văd, totuşi, obligat să menţionez ceva: din cei o sută de copii, nu s-a lecuit de obiceiul de a pârî doar un singur băiat, pentru că s-au lecuit – şi cu siguranţă pentru mult timp – foarte mulţi copii.

DUPĂ ACEA PAUZĂ ÎN ACTIVITATEA TRIBUNALULUI, au fost introduse trei amendamente importante:

— Cei nemulţumiţi de sentinţă au dreptul să facă apel după o lună;

— Unele cauze sunt eliminate din competenţa tribunalului şi atribuite Consiliului Juridic;

— Copiii au voie să-i dea în judecată şi pe adulţi, personalul internatului.

Nu pot intra în amănunte.

Într-un interval de şase luni, m-am prezentat de cinci ori în faţa instanţei. O dată pentru c-am tras de urechi un băiat, o dată pentru c-am dat afară din dormitor un băiat, o dată pentru c-am trimis pe cineva la colţ, o dată pentru c-am jignit un judecător şi altă dată pentru că am suspectat-o pe o fată de furt. În primele trei cauze, am primit § 21; într-a patra cauză, § 71; iar în ultima, § 7. De fiecare dată, am făcut declaraţii scrise detaliate.

Afirm cu toată convingerea că aceste câteva cauze au constituit piatra de temelie a comportamentului meu ca nou educator „constituţional, care nu nedreptăţeşte copiii nu din cauză că-i place de ei sau că-i iubeşte, ci pentru că există o instituţie care-i apără de ilegalităţile, arbitrarul sau despotismul educatorului.

Seimul Casei Orfanilor

EFECTUAREA SERVICIILOR DE CĂTRE COPII are

deja, la Casa Orfanilor, o istorie de şapte ani şi în multe alte internate a trecut deja proba focului. Bucătăria, spălătoria, inventarul, întreţinerea clădirii, supravegherea celor mici – sunt lăsate pe seama copiilor care la circa zece ani fac de serviciu, iar la paisprezece – cincisprezece ani, devin personal administrativ. Gazeta internatului apare cu regularitate, de doi ani tribunalul lucrează fără întrerupere.

Ne-am maturizat în materie de autoconducere. Şi aşa am ajuns şi la înfiinţarea Seimului, despre care deocamdată nu putem spune sigur nimic.

Seimul numără douăzeci de deputaţi. O circumscripţie electorală este formată din cinci copii; cine are patru voturi devine deputat. Toţi copiii interni au drept de vot, iar deputat poate deveni cel care n-a avut nicio cauză judiciară de înşelăciune; cel necinstit (furt, înşelăciune) are dreptul la reabilitare.

Seimul confirmă legile emise de Consiliul Juridic sau le respinge. Seimul adoptă zilele importante din calendar şi acordă dreptul la cărţile poştale-amintire. Dacă tribunalul este împuternicit să decidă eliminarea disciplinară a unui intern, Seimul trebuie să facă în aşa fel, încât deciziile de primire de noi copii şi de externare a celor care au împlinit vârsta maximă admisă, şi chiar a personalului, să devină atribuţiile sale.

Este recomandată prudenţa, graniţele competenţei Seimului trebuie lărgite treptat, limitările şi restricţiile pot fi oricât de numeroase, cu condiţia ca ele să fie clare şi sincere. Altfel, n-are niciun rost să organizăm alegeri, să regizăm jocuri despre autoguvernare, să ne păcălim pe noi înşine – adulţi şi copii deopotrivă. Luate ca joc, toate acestea ar fi lipsite de gust şi dăunătoare.

Calendarul

REPRODUC MAI JOS CÂTEVA DINTRE PARAGRAFELE ALE PROIECTULUI:

§ 6 – Seimul stabileşte zilele de sărbătoare, în afară de cele religioase, fie ca urmare a propunerii unui deputat, fie în legătură cu decizia de acordare a unei cărţi poştale-

amintire.

§ 9 – Ziua de 22 decembrie[17]. Deviza: „N-are rost să te scoli” (pentru că ziua e prea scurtă). Cine vrea poate să doarmă, să nu se scoale din pat. Cine vrea poate să nu-şi facă patul. Detaliile vor fi elaborate de comisia legislativă a Seimului.

§ 10 – Ziua de 22 iunie. Deviza: „N-are rost să te culci”. Cine vrea poate să rămână treaz toată noaptea. În funcţie de vreme, se poate organiza un marş nocturn prin oraş.

§ 12 – Ziua primei ninsori. Deviza: „Ziua săniuşului”. Ziua primei zăpezi este considerată ziua când ninge, iar temperatura aerului este sub – 1° Celsius. Bătăi cu bulgări de zăpadă, excursie, săniuş pentru cei care au fost aleşi prin vot.

§ 18 – Ziua morţilor. În timpul rugăciunii de dimineaţă, se pomenesc numele copiilor interni decedaţi.

§ 19 – Prânzul cu numărul trei sute şaizeci şi cinci. Pentru toate greutăţile pe care i le-am pricinuit, responsabila internatului primeşte bomboane. La fel echipa de serviciu de la bucătărie. Deviza: „Ziua bucătăriei”.

Atenţie: s-a solicitat, de asemenea, un proiect de sărbătorire a spălătoriei.

§ 22 – Ziua nespălatului. Deviza: „N-ai voie să te speli”. Cine vrea să se spele în această zi trebuie să plătească o taxă al cărei cuantum este stabilit de Seim.

§ 2…

— Ziua ceasului. După ce a promis solemn, cizmarul nepunctual s-a îndreptat şi, timp de un an întreg, a adus încălţămintea în zilele şi la orele stabilite. Seimul i-a acordat o carte poştală pentru punctualitate. În memoria acestui eveniment, în ziua în care a fost luată hotărârea, copiii au voie să rămână în oraş o oră mai mult.

§ 27 – Ziua neglijentului. Cel care este declarat prin

17 Este vorba de solstiţiul de iarnă, când noaptea este cea mai lungă, respectiv, în paragraful următor, de solstiţiul de vară, când noaptea este cea mai scurtă. (N. trad.)

votul tuturor copiilor drept cel mai neîngrijit în privinţa îmbrăcămintei va primi un articol vestimentar nou, pentru ca, într-o asemenea zi de sărbătoare, să nu arate ca un nespălat.

§ 28 – Ziua cazanului. Întrucât unul dintre băieţii mai mari, indolent, a refuzat să ajute la transportarea cazanului într-o zi când liftul dintre bucătărie şi sala de mese era stricat, în ziua respectivă doi băieţi mai mari traşi la sorţi vor aduce micul-dejun, cu toate că liftul este funcţional.

§ 32 – Ziua încurajării. Cel care, în decursul ultimelor douăsprezece luni, a avut cele mai multe paragrafe de condamnare va primi sentinţe de dezvinovăţire pentru învinuirile din toată săptămâna. Iar, dacă vrea, poate fi judecător. Ziua încurajării a fost introdusă în memoria faptului că unul dintre cei mai mari zurbagii a reuşit ca, timp de o săptămână, să evite orice conflict.

§ 40 – Seimul hotărăşte câţi ani va figura ziua respectivă în calendar.

Cartea poştală-amintire

ÎNCĂ N-A FOST ADOPTAT DE SEIM Statutul provizoriu al cărţilor poştale-amintiri, dar proiectul acestuia cuprinde, între altele, următoarele paragrafe:

§ 3 – Inscripţia de pe versoul cărţii poştale va fi formulată astfel: „Prin hotărârea Seimului din ziua de... se acordă... (numele) prezenta carte poştală pentru...” Data acordării cărţii poştale poate fi declarată zi de sărbătoare şi introdusă în calendar.

§ 4 – Candidatul la cartea poştală trebuie să depună o cerere pe o foaie de hârtie nemototolită, prin care olograf, cu un scris îngrijit şi citeţ, va enumera faptele şi activităţile pe care doreşte să le aducă drept argumente. Faptele pot fi bune sau rele, utile sau dăunătoare, atât cele demne de toată lauda, cât şi mustrările; cartea poştală poate fi o amintire plăcută sau neplăcută, o încurajare sau un avertisment.

§ 5 – Dacă Seimul doreşte să sublinieze în mod deosebit faptele candidatului, îl va introduce în calendarul

succeselor şi al insucceselor, al eforturilor lăudabile sau al neglijenţei, al dovezii de voinţă oţelită sau al lipsei de voinţă.

§ 7 – Conţinutul imaginii de pe pagina recto a cărţii poştale trebuie adaptat motivului pentru care este decernată. Adică:

— Pentru scularea promptă la ora deşteptării – în anotimpul rece: un peisaj de iarnă; primăvara: o vedere adaptată anotimpului etc.

— Pentru curăţarea a două mii cinci sute de funţi de cartofi (cca. 1.200 kg) – o carte poştală cu flori;

— Pentru bătăi, certuri, nerespectarea regulamentului şi a hotărârilor: cartea poştală „tigrul”.

— Pentru supravegherea celor mici şi a nou-veniţilor: cartea poştală „ocrotirea” etc.

§ 10 – Cel care, timp de un an sau mai mult, a îndeplinit în mod conştiincios acelaşi serviciu are dreptul să primească o carte poştală cu o vedere din Varşovia.

Seimul recunoaşte Casa Orfanului ca fiind parte a Varşoviei şi doreşte să le ofere o amintire cu atât mai preţioasă în special celor care, în viitor, poate îşi vor părăsi oraşul natal.

§ 12 – în afara cărţilor poştale-amintire, Seimul are în vedere acordarea unor cărţi poştale jubiliare. De exemplu, celor care mereu se scoală devreme şi care deja posedă cărţi poştale-amintiri pentru toate cele patru anotimpuri li se poate acorda cartea poştală „voinţă oţelită” etc.

§ 14 – Va trebui introdusă treptat şi „cartea poştală a sănătăţii” (cine n-a fost bolnav niciodată, cine creşte repede, cine face sport), cărţi poştale-amintiri pentru participare la scenete teatrale, la diferite jocuri, la activitatea gazetei şi a tribunalului.

§ 17 – Cartea poştală de despărţire „nu-mă-uita” e ultima carte poştală – ea va cuprinde semnăturile copiilor şi ale educatorilor.

Cartea poştală nu este un premiu, ci o amintire. Unii copii le pierd pe cărările vieţii, dar alţii le păstrează timp îndelungat.

Dreptul copilului la respect

Dispreţul, neîncrederea

ÎNCĂ DE MICI, CREŞTEM CU SENTIMENTUL că tot ce e mare este mai important decât ce e mic.

Sunt mare, se bucură copilul pe care-l aşezi pe o masă. Sunt mai înalt ca tine, afirmă el cu un sentiment de mândrie, măsurându-se cu cel de aceeaşi vârstă.

E neplăcut să te ridici pe vârfuri, dar tot să nu ajungi acolo unde vrei, e greu să te ţii după adulţi când eşti copil şi ai paşii mai mici; chiar şi un pahar scapă din mânuţa prea mică a unui copil. Neîndemânatic, cu chiu cu vai se caţără pe scaun, urcă în maşină, urcă scările; nu ajunge la clanţa uşii, nu vede nimic pe geam, nu ajunge nici să agaţe sau să ia ceva din cuier, pentru că-i vine prea sus. Când ajunge într-o aglomeraţie, ceilalţi îl acoperă, dau peste el, nu-l observă. Este incomod, e neplăcut să fii mic.

Respect şi admiraţie trezeşte ceea ce e mare, ceea ce ocupă mai mult loc. Ce e mic e obişnuit, neinteresant. Oameni mici – necesităţi mici, bucurii şi necazuri mici.

Îţi atrag atenţia un oraş mare, un munte înalt, un copac impunător.

Zicem: o înfăptuire măreaţă, un om mare. În schimb, copilul e mic, e uşor, are o masă mai mică. Trebuie să ne aplecăm, ca să ajungem la nivelul lui.

MAI RĂU E FAPTUL CĂ UN COPIL E ŞI SLAB. îl putem ridica, îl putem arunca în sus, în ciuda voinţei sale îl punem să stea unde vrem noi, îl putem opri cu forţa din mers, îi putem zădărnici orice efort.

Ori de câte ori e neascultător, avem ca soluţie de rezervă forţa. Îi spunem: „Nu pleca, nu te mişca, dă-te la o parte, dă-mi înapoi ce ai luat”. Iar el ştie că trebuie să se supună; de câte ori nu încearcă inutil, până să înţeleagă, până să se predea, până să renunţe!

Cine şi când, în ce condiţii ieşite din comun ar avea curajul să-l îmbrâncească pe un adult, să-l smucească sau să-l lovească? Dar câte pălmuţe nevinovate îi administrăm zilnic unui copil, de câte ori îl tragem viguros de mână, de câte ori îl strângem cu afecţiune, până începe să plângă!

Sentimentul neputinţei induce în copil cultul forţei; oricine, nu numai adulţii, oricine este mai mare ca vârstă şi mai puternic îşi poate exprima brutal nemulţumirea, îşi poate argumentă pretenţiile şi-şi poate forţa ascultarea: poate nedreptăţi, fără să fie pedepsit.

Prin propriul nostru exemplu, îl învăţăm dispreţul faţă de tot ce-i slab. O pedagogie greşită, o prevestire sumbră.

FAŢA LUMII S-A SCHIMBAT. De-acum, nu forţa muşchilor execută lucrările şi ne apără de duşmani, nu forţa muşchilor smulge pământului, pădurilor, mării stăpânirea, bunăstarea şi sentimentul siguranţei. Sclav în jug e de-acum maşina. Muşchii şi-au pierdut privilegiul exclusivităţii şi valoarea. Cu atât mai mare devine acum respectul pentru intelect şi cunoaştere.

Tainiţa suspectă a alchimistului, camera austeră a gânditorului au devenit hale şi clădiri întregi dedicate cercetării. Apar noi biblioteci, etaj după etaj, rafturile se îndoaie sub greutatea cărţilor. S-au populat templele orgolioasei raţiuni. Cel care creează şi porunceşte acum e omul de ştiinţă. Hieroglife compuse din cifre şi semne necunoscute, unele după altele, bombardează mulţimile cu noile cuceriri, dând mărturie despre puterea omului. Şi toate acestea trebuie cuprinse cu mintea şi memorate.

Se lungeşte tot mai mult şirul anilor de învăţătură laborioasă, sunt tot mai multe şcoli, examene, tipărituri. Iar copilul e mic, slab, n-a trăit decât o fărâmă de viaţă, n-a citit, nu ştie…

GRAVĂ PROBLEMĂ: cum să împarţi teritoriile cucerite, ce sarcină şi ce răsplată să-i dai fiecăruia, cum să te gospodăreşti pe acest glob pe care-l stăpâneşti? Câte ateliere şi cum să le amplasezi în teritoriu, ca să poţi sătura toate mâinile însetate de muncă, mintea dornică de activitate, cum să menţii în ascultare şi în ordine furnicarul uman, cum să te asiguri împotriva relei-voinţe şi nebuniei individualismului, cum să-ţi umpli orele vieţii cu activitate, odihnă sau distracţie, cum să te aperi de apatie, de saturaţie şi de plictiseală? Cum să-i uneşti între ei pe cei

din universul carcéral, cum să-i faci să se înţeleagă; când să-i împrăştii şi când să-i desparţi? Aici să impulsionezi şi să îndemni, acolo să temperezi; aici să înflăcărezi, acolo să domoleşti.

Politicienii şi legislatorii fac încercări prudente, dar de fiecare dată dau greş.

Iar în legătură cu copiii se sfătuiesc şi iau hotărâri; dar cine ar apela cu naivitate la copil, cerându-i părerea şi permisiunea? Ce-ar putea avea de spus un copil?

PE LÂNGĂ RAŢIUNE ŞI CUNOAŞTERE, în lupta pentru existenţă şi influenţă, de mare folos este iscusinţa. Cel întreprinzător se bazează pe fler şi este răsplătit cu vârf şi îndesat; în ciuda oricăror calcule corecte, el câştigă brusc şi uşor; uimeşte şi-şi atrage invidia. Omul trebuie cunoscut în toată şiretenia lui – nu ca altar al vieţii, ci ca sălaş al animalităţii.

Iar copilul se chinuie între manualul de şcoală, minge şi păpuşă; îşi dă seama că, dincolo de persoana lui, pe deasupra lui, se întâmplă lucruri importante şi inaccesibile, care-i decid fericirea sau nefericirea, care-l pedepsesc şi-l recompensează şi-i frâng voinţa.

FLOAREA VESTEŞTE FRUCTUL VIITOR, puiul va fi cândva găină, aceasta va face ouă, viţica va da şi ea lapte cândva. Dar, până atunci, câtă strădanie, câte cheltuieli, câte griji; oare se va ajunge până acolo, oare nu ne vor fi înşelate aşteptările?

Tinerii ne umplu de nelinişte, trebuie să aşteptăm mult; poate că vor ajunge sprijinul bătrâneţii noastre şi ne vor răsplăti din plin. Dar în viaţă există şi secetă, şi ger, şi grindină, care mănează şi distrug recoltele.

Căutăm semne prevestitoare, dorim să ştim dinainte, să ne asigurăm; aşteptarea neliniştită a ceea ce va să fie creşte desconsiderarea pentru ceea ce este.

Valoarea de piaţă a tânărului, redusă. Doar în faţa Legii şi a lui Dumnezeu floarea de măr face cât fructul lui, holda verde – cât lanul de grâu copt.

ÎL ÎNGRIJIM, ÎL PROTEJĂM, ÎL HRĂNIM, ÎL EDUCĂM. Primeşte, fără să-şi facă griji; ce-ar fi el fără noi,

de vreme ce ne datorează totul?

Doar noi, exclusiv, totul – prin noi.

Noi ştim cum se ajunge la succes, îi dăm indicaţii şi sfaturi. Îi dezvoltăm calităţile, îi combatem defectele. îl conducem, îl corectăm, îl îndreptăm. El – nimic; noi – totul.

Poruncim şi pretindem ascultare.

Moral şi juridic responsabili, ştiind şi prevăzând, suntem singurii judecători ai acţiunilor, mişcărilor, gândurilor şi intenţiilor copilului.

Îi dăm ordine, suntem atenţi la felul cum le îndeplineşte; în funcţie de voinţa noastră şi de felul în care înţelegem lucrurile sunt copiii noştri, proprietatea noastră – fără comentarii.

(Este adevărat că lucrurile s-au mai schimbat cât de cât. De acum, nu numai voinţa şi autoritatea exclusivă a familiei contează, ci şi controlul social, deocamdată prudent. Încet-încet, pe neobservate.)

CERŞETORUL FACE EXACT CE VREA EL cu pomana primită, dar copilul nu are nimic al lui, trebuie să dea socoteală de fiecare obiect primit pe gratis spre utilizare. N-are voie să-l deterioreze, să-l rupă, să-l murdărească, să-l dea cuiva cadou, să-l arunce, pentru că nu-i place. Trebuie să primească şi să fie mulţumit. Toate la locul lor şi la timpul potrivit, atent şi în conformitate cu destinaţia. (Poate tocmai de aceea copilul preţuieşte amănuntele lipsite de importanţă, care provoacă milă şi uimire, nişte nimicuri – singura lui adevărată proprietate şi bogăţie: o bucată de sfoară, o cutie, nişte mărgele.)

În orice problemă, copilul trebuie să fie supus, să se poarte frumos – să roage, să obţină, dar nu să pretindă. Lui nu i se cuvine nimic; dacă-i dăm, îi dăm din bunăvoinţă. (Se impune aici de la sine o analogie dureroasă: ruda săracă.)

Din cauza acestui statut inferior al copilului şi a dependenţei lui materiale de adult, relaţia dintre ei este denaturată.

DISPREŢUIM COPILUL PENTRU CĂ EL NU ŞTIE, nu bănuieşte, nu presimte.

Copilul nu cunoaşte greutăţile şi problemele vieţii adulte, nu ştie de unde vin perioadele noastre de exaltare, sau de dezgust, sau de surmenaj, ce ne alungă liniştea şi ne strică buna-dispoziţie: el nu cunoaşte eşecurile, nici falimentul vârstei adulte. Pe el îl adormi uşor, lui îi amăgeşti naivitatea şi-i ascunzi orice. El crede că viaţa e simplă şi uşoară. Are un tată, are o mamă; tata aduce bani în casă, mama face piaţa. Nu ştie ce înseamnă să-ţi nesocoteşti obligaţiile, nu ştie cât trebuie să lupte omul pentru ce-i al său şi pentru mai mult.

Este singurul lipsit de griji materiale, de puterea ispitelor, de zguduiri – nu ştie şi nu poate să judece. Noi ghicim totul din zbor, dintr-o privire nonşalantă ne dăm seama de tot, n-avem nevoie să facem anchete ca să-i descoperim şmecheriile neîndemânatice.

Sau poate ne amăgim, crezând că un copil este doar atât şi nimic mai mult decât vrem noi. Dar dacă el se ascunde de noi, dacă suferă în ascuns?

PRĂDĂM MUNŢII, TĂIEM COPACII şi exterminăm animalele. Înainte: păduri neumblate, mlaştini; acum: tot mai multe aşezări omeneşti. Implantăm omul pe mereu alte şi alte teritorii.

Lumea am îngenuncheat-o, fierul şi animalul ni le-am făcut slugi; am înrobit rasele colorate, cu de la noi putere am stabilit relaţiile reciproce dintre popoare şi am pacificat masele. Mai este încă mult până când această ordine va fi şi cea dreaptă – acum e multă nedreptate şi nepăsare.

Incertitudinile şi rezervele copiilor par neserioase.

Democraţia luminată a copilului nu cunoaşte ierarhiile. El uneori suferă pentru sudoarea lucrătorului, pentru colegul flămând, pentru soarta calului chinuit în ham, pentru găina al cărei cap a fost retezat. Apropiaţi îi sunt câinele şi pasărea, egali îi sunt fluturele şi floarea, îşi descoperă fratele printre pietricele şi scoici. Se desolidarizează de orgoliul ţâfnos al celor ajunşi, dar nu ştie că doar omul are suflet.

DISPREŢUIM COPILUL, pentru că mai are înaintea

lui încă multe ore de trăit.

Simţim efortul propriilor noştri paşi, greutatea apăsătoare a mişcărilor noastre interesate, zgârcenia percepţiilor şi a senzaţiilor noastre. Copilul aleargă, ţopăie, se uită fără să fie obligat de vreun interes, se miră şi întreabă; lacrimile-i curg pentru orice nimic şi se bucură cu toată generozitatea.

Preţioasă e orice zi frumoasă de toamnă, când soarele se vede rar; primăvara, totul e verde. Totul e frumos, nu-ţi trebuie mai nimic ca să fii fericit – de prisos e orice strădanie în plus. În grabă, cu indiferenţă, ne descotorosim de copil. Dispreţuim pluralitatea vieţii lui şi bucuria pe care o oferă cu atâta uşurinţă. Orele şi anii noştri preţioşi se duc prea repede; el are timp, nu se-grăbeşte, va ajunge la timp.

COPILUL NU ESTE SOLDAT, nu-şi apără patria, deşi suferă împreună cu ea.

Despre părerile lui nu e cazul să ne facem griji, fiindcă nu-i alegător: nu ameninţă, nu formulează revendicări, nu vorbeşte.

Slab, mic, sărac, dependent – mai e mult până va deveni cetăţean.

Îngăduitor, neînduplecat, brutal – tot dispreţuit rămâne. Un mucos, doar un copil, mai încolo va deveni om, nu acum.

Mai încolo va fi cu adevărat.

TREBUIE SUPRAVEGHEAT, nicio secundă nu trebuie pierdut din ochi. Trebuie supravegheat, nu trebuie lăsat singur. Fără încetare trebuie supravegheat.

Se tăvăleşte pe jos, loveşte, se răneşte, se murdăreşte, răstoarnă vasele, rupe, sparge, strică, aruncă, pierde, provoacă incendii, lasă hoţii să intre în casă. Îşi face singur rău, lui şi nouă; dar îngrijeşte rănile – şi ale lui, şi ale noastre, şi ale tovarăşului de joacă.

Trebuie să ai grijă: niciodată să nu facă vreun lucru de capul lui; drepturi depline de control şi de critică.

Nu ştie ce şi cât să mănânce, când şi cât să bea, nu cunoaşte limitele propriei oboseli. Deci, trebuie să ai grijă

de hrana, de somnul şi de odihna lui.

Cât timp, până când? Tot timpul. Cu timpul se va schimba, dar neîncrederea nu scade, ci devine tot mai mare.

NU ARE DISCERNĂMÂNT în legătură cu ce este important şi cu ce e neînsemnat. Străine îi sunt ordinea şi munca sistematică. E distrat: uită, desconsideră, neglijează. Pentru că nu ştie – responsabil e viitorul.

Trebuie să-l învăţăm, să-l dirijăm, să-l obişnuim, să-l calmăm, să-l atragem, să-l îndreptăm, să-l avertizăm, să-l prevenim de ce i se poate întâmpla, să-i impunem şi să-i combatem apucăturile rele.

Să-i combatem strâmbăturile, încăpăţânarea şi capriciile.

Să-i impunem un program preventiv, de precauţie faţă de teamă şi nelinişte, faţă de presimţirile rele şi cele sumbre.

Noi, cei cu experienţă, ştim câte pericole pândesc în jur, câte capcane, câte curse, câte primejdii şi catastrofe fatale.

Noi ştim că nici prudenţa cea mai desăvârşită nu ne oferă o garanţie deplină; ceea ce ne face să fim cu atât mai circumspecţi: ca să avem conştiinţa împăcată, pentru ca, în caz de nenorocire, cel puţin să nu ne putem reproşa nimic.

PLĂCUTUL HAZARD AL ZBURDĂLNICIEI îl atrage, în mod surprinzător, tocmai spre rău. Mai degrabă ascultă şoaptele care-l îndeamnă spre rău, mai degrabă se ia după modele dintre cele mai rele.

Uşor se învaţă la rău, mai greu se dezvaţă.

Nu-i dorim decât binele, vrem să-i uşurăm povara; îi împărtăşim cu generozitate toată experienţa noastră: doar să vrea să se servească de ea – totul de-a gata. Ştim ce e rău pentru copii, pentru că ne amintim ce a fost rău pentru noi – aşa încât n-are decât să se ferească, să se menajeze, să nu treacă şi el prin ce am trecut noi.

Ţine minte, cunoaşte, pricepe. O să te convingi, o să vezi tu.

Şi tot nu ascultă. Pârc-ar face dinadins, parc-ar face

în ciuda noastră.

Trebuie supravegheat, ca să fie ascultător; trebuie supravegheat, ca să facă ce i se spune. Lăsat singur, trage spre rău, alege mereu drumul greşit, drumul primejdios.

CUM SĂ-I TOLEREZI NĂZBÂTIILE NECUGETATE, ieşirile stupide, revoltele iresponsabile!

Suspect este omul originar. Pare ascultător, nevinovat, dar în fond e viclean, e perfid.

Reuşeşte să scape de sub control, să adoarmă vigilenţa, să păcălească. Mereu are pregătită o scuză, un şiretlic; se ascunde şi minte cu neruşinare.

Nesigur, trezeşte îndoieli.

Dispreţ, şi neîncredere, şi suspiciune, şi acuze.

Dureroasă analogie: aşadar, scandalagiu, beţivan, revoltat, nebun.

Cum pot sta toate acestea sub acelaşi acoperiş?

Aversiunea

N-ARE IMPORTANŢĂ. Iubim copiii. Ei, totuşi, sunt mângâierea, curajul şi speranţa, bucuria şi odihna, strălucirea luminoasă a vieţii. Să nu-i speriem, să nu-i împovărăm, să nu-i ademenim; se simt liberi şi fericiţi…

De ce, însă, avem impresia că sunt o greutate, o piedică, un apendice incomod? De unde această aversiune în relaţia noastră cu copilul iubit?

ÎNCĂ ÎNAINTE DE A FACE CUNOŞTINŢĂ cu lumea neprimitoare, el a adus în viaţa familiei confuzie şi restricţii. S-au dus fără întoarcere scurtele luni de bucurie instituţionalizată, atât de mult aşteptată.

Lunga perioadă de indispoziţie greoaie se încheie cu boală şi suferinţă, cu nopţi pline de nelinişti şi cheltuieli suplimentare. Pacea căminului e tulburată, ordinea – răvăşită, echilibrul bugetului – dat peste cap.

Odată cu mirosul acid de scutece şi ţipetele ascuţite ale copilului nou-născut, începe să zornăie şi lanţul sclaviei conjugale. Dificultatea este că, atunci când nu ne putem înţelege cu copilul, trebuie să ghicim, să intuim. Şi să aşteptăm, uneori chiar cu răbdare.

Când, în cele din urmă, vorbeşte şi merge, în schimb

se împiedică, trage de tot şi toate, scotoceşte prin toate ungherele, întoarce totul cu susul în jos şi distruge ordinea – un mic despot dezordonat.

Face pagube, se împotriveşte voinţei noastre raţionale; cere şi nu înţelege decât ce-i place lui.

Nu trebuie să dispreţuim amănuntele: resentimentele faţă de copii sunt provocate de sculatul prea devreme, de ziarul făcut ferfeniţă, de pata de pe rochie sau de pe tapet, de covorul ud, de ochelarii striviţi, de vaza preţioasă spartă, de laptele vărsat sau de parfumul împrăştiat, de onorariul doctorului.

Niciodată nu doarme atunci când am dori noi, mănâncă aşa cum nu vrem noi; credeam că va râde, iar el plânge speriat. Şi-i atât de fragil: orice neglijenţă îl poate îmbolnăvi, prevestind alte dificultăţi.

Dacă unul îl iartă, celălalt cu atât mai aspru îl ceartă şi-l întărâtă; pe lângă mamă, păreri în legătură cu copilul formulează tatăl, dădaca, servitoarea, vecina – în pofida mamei sau pe ascuns de ea, toţi îi administrează câte o pedeapsă.

Micul intrigant este uneori cauza unor fricţiuni şi a unor situaţii tensionate între adulţi; întotdeauna cineva este deranjat şi nemulţumit. Pentru că unul e îngăduitor, copilul îi răspunde obraznic altcuiva. Adesea, bunătatea aparentă este o neglijenţă nechibzuită; aşa că răspunderea pentru vina altcuiva cade pe umerii copilului.

(Nici băieţilor, nici fetelor nu le place când li se spune *copii*. Acest cuvânt îi pune în aceeaşi categorie cu cei mici, îi face să suporte aceeaşi părere nefavorabilă ca şi aceştia, îi obligă să fie răspunzători pentru trecut şi să primească în continuare la fel de multe reproşuri.)

CÂT DE RAR ESTE COPILUL aşa cum ni l-am fi dorit şi cât de des, odată cu creşterea lui, creşte în noi sentimentul deziluziei.

Păi, la vârsta asta, ar fi trebuit…

În schimbul a tot ce-i oferim cu bunăvoinţă, el ar trebui să se străduiască şi să ne răsplătească, ar trebui să înţeleagă, să se resemneze şi să renunţe; şi, în primul

rând, ar trebui să aibă un sentiment de recunoştinţă.

Odată cu vârsta, cresc obligaţiile şi cerinţele; dar, de cele mai multe ori, ele cresc altfel şi mai puţin decât ne dorim noi. O parte din timp, din cerinţe, din autoritate îi revin de-acum şcolii. Vigilenţa devine de două ori mai intensă, la fel şi responsabilitatea, apar coliziuni între drepturile divergente ale unora şi altora. Se manifestă lacune.

Părinţii iartă cu multă bunăvoinţă, indulgenţa lor decurge din evidentul sentiment de vină că l-au adus pe lume, că i-au făcut o nedreptate acestui copil cu infirmităţi. Uneori, mama caută într-o pretinsă boală a copilului scutul de apărare împotriva acuzelor celor străini şi propriilor ei îndoieli.

În general, ceea ce spune mama nu prea e considerat de încredere. Pentru că e părtinitoare, pentru că nu poate judeca imparţial. De aceea ne interesează mai mult părerea dascălilor, a celor cunoscători în materie, a celor cu experienţă: merită copilul bunăvoinţa noastră?

PROFESORUL PARTICULAR nu găseşte prea des condiţii corespunzătoare pentru a coopera cu copiii.

Incomodat de faptul că este controlat cu neîncredere, educatorul se vede obligat să penduleze între exigenţele celorlalţi şi propriile concepţii, între cerinţele care-i sunt impuse din exterior şi propria linişte, propriul confort psihic. El este răspunzător pentru copilul care i-a fost încredinţat, dar suportă consecinţele deciziilor îndoielnice pe care le-au luat în privinţa acestuia cei care sunt juridic responsabili de el şi-i asigură subzistenţa.

Obligat să ascundă şi să evite dificultăţile, profesorul poate uşor să cadă în demoralizare, impostură, amărăciune şi lenevie. Pe măsură ce copilul creşte, creşte şi distanţa dintre ceea ce pretinde adultul şi ceea ce doreşte copilul; se diversifică ştiinţa modalităţilor de a-l supune pe acesta din urmă.

Apar nemulţumiri legate de caracterul ingrat al acestei activităţi didactice: pe cine vrea Dumnezeu să-l pedepsească, îl face profesor.

NE OBOSEŞTE VIAŢA AGITATĂ, zgomotoasă, interesantă, ne obosesc enigmele ei, ne chinuie întrebările şi mirarea, descoperirile şi încercările cu rezultate de cele mai multe ori nefericite.

Mai rar îi suntem sfătuitori şi consolatori, de cele mai multe ori nu-i suntem decât judecători severi. Sentinţa urmată imediat de pedeapsă nu are decât o singură consecinţă:

Mai rare, dar cu atât mai violente şi neînduplecate vor fi capriciile plictiselii şi ale revoltei. Deci, trebuie să sporim supravegherea, să eliminăm opoziţia, să ne asigurăm împotriva oricăror surprize.

Iată care ar fi curba decăderii dascălului:

Dispreţuieşte, n-are încredere, are bănuieli, urmăreşte, prinde asupra faptului, mustră, învinuieşte şi pedepseşte, caută modalităţi corespunzătoare ca să prevină.

Tot mai des interzice şi tot mai intransigent obligă, nu vede efortul copilului atunci când scrie o pagină de caiet sau atunci când, timp de o oră din viaţa lui, trebuie să copieze ceva, ci afirmă indiferent că nu-i bine.

Prea rar seninătatea iertării, prea des stacojiul enervării şi al indignării.

PE CÂT DE MULTĂ ÎNŢELEGERE necesită educaţia unui grup, pe atât de uşor este să cazi în greşeala condamnării şi a resentimentelor.

Un singur copil, oricât de mic şi slab, te oboseşte; năzbâtiile lui izolate te scot din sărite; dar cât de supărătoare, de agasantă, de solicitantă şi de iresponsabilă în mişcările ei este mulţimea. Trebuie înţeles, în sfârşit, că nu e vorba de copii, ci de o mulţime. O grămadă, o bandă, o gaşcă – nu copii.

Te-ai obişnuit cu ideea că eşti puternic, dar deodată te simţi mic şi slab. Mulţimea este un uriaş, cu o greutate comună uriaşă, cu o sumă uriaşă de experienţe şi ba creşte într-o împotrivire solidară, ba se destramă în zeci de picioare, mâini şi capete, în fiecare fiind ascunse alte gânduri şi cerinţe secrete.

Cât de greu este pentru noul dascăl al clasei sau pentru pedagogul unui internat atunci când copiii au fost ţinuţi din scurt, când au fost supuşi unei discipline severe, iar cei obraznici şi dezgustaţi s-au organizat pe principiile constrângerii banditeşti. Cât de puternici şi periculoşi devin atunci când, printr-un efort colectiv, lovesc în voinţa ta, vrând să spargă digul – nu mai e vorba de copii, ci de o stihie.

Câte revoluţii ascunse, despre care dascălul nu zice nici pâs; îi e ruşine să recunoască faptul că e mai slab decât copilul.

Odată şcolit, fiecare găseşte un mijloc de a-i reprima pe ceilalţi şi de a domina. Nici vorbă de încredere, de vreo glumă nevinovată: fără răspunsuri murmurate, fără dat din umeri, fără gesturi de aversiune, fără tăceri încăpăţânate, fără priviri pline de nervi. Dispreţul şi nesupunerea trebuie smulse din rădăcini, arse în foc fără milă. Pe liderul grupului îl cumpără cu privilegii, îşi caută confidenţi, nu-şi pune problema ca pedepsele să fie corecte, chiar dacă sunt aspre, tocmai pentru a servi drept exemplu, pentru a stinge la timp orice scânteie de revoltă, pentru ca mulţimea-potentat nici în gând să nu fie tentată să formuleze revendicări sau să deranjeze ora.

Slăbiciunea copilului poate induce un sentiment de tandreţe, forţa mulţimii indignează şi supără.

EXISTĂ O FALSĂ IMPUTARE: că bunăvoinţa îi obrăzniceşte pe copii, că răspunsul la blândeţe e dezordinea şi convingerea că nu există pedeapsă.

Dar să nu confundăm bunătatea cu neglijenţa, cu incapacitatea şi cu prostia. Printre pedagogi, pe lângă brute şmechere şi mizantropi, mai întâlnim şi indivizi inutili, respinşi de peste tot, incapabili să-şi asume orice post de răspundere.

Se întâmplă ca unii dascăli să vrea să cocheteze cu copiii, să le câştige încrederea repede, ieftin, fără efort. Ei vor să se joace atunci când sunt în toane bune, şi nu să organizeze cu efort viaţa colectivului. Uneori, împletesc brusc indulgenţa de slugarnici cu explozii de proastă

dispoziţie. Se fac de râs în faţa copiilor.

Se întâmplă, de asemenea, ca un ambiţios să aibă impresia că, prin metoda convingerii şi prin căldură sufletească, poate să transforme omul, că e suficient să-i provoace o emoţie şi să obţină de la el promisiunea că se va îndrepta. Nu face decât să irite şi să obosească.

Se întâmplă şi ca unii să fie aparent binevoitori, să pactizeze cu copiii prin fraze nesincere, dar se dovedesc duşmanii perfizi ai acestora, făcându-le numai rău. Ei nu inspiră decât silă.

Răspunsul la nepăsare va fi dispreţul; la bunăvoinţă – aversiunea şi revolta; la neîncredere – conspiraţia.

ANI ÎN SIR DE ACTIVITATE au confirmat tot mai clar că şi copiii merită respect, încredere şi bunăvoinţă; că se lucrează bine cu ei într-o atmosferă senină, de sentimente plăcute, de amuzament plin de veselie, de eforturi iniţiale pline de vervă şi uimire, de bucurii curate, luminoase, îndrăgite de toată lumea; că munca împreună cu ei este alertă, fructuoasă şi frumoasă.

Ceva, totuşi, mi-a trezit îndoieli şi nelinişti.

De ce uneori chiar şi cel mai sigur lucru dezamăgeşte? De ce – rar, dar se întâmplă – o explozie bruscă a grupului într-o acţiune de indisciplină? Poate nici adulţii nu sunt mai buni, dar ei sunt mai stabili, mai siguri, te poţi baza pe ei cu mai mult temei. Am căutat cu încăpăţânare şi, treptat, am găsit răspunsul:

1) Dacă educatorul caută (să formeze la copii) trăsături de caracter şi valori care lui i se par deosebit de valoroase, dacă doreşte să formeze toţi copiii după acelaşi model, să-i atragă pe toţi în aceeaşi direcţie, va face o greşeală; unii vor lăsa impresia că se mulează pe dogmele lui, alţii vor prelua sincer sugestiile lui – până când? Până când va începe să se manifeste adevărata faţă a personalităţii copilului şi atunci atât educatorul, cât şi copilul vor simţi gustul amar al eşecului. Cu cât a fost mai mare efortul de a da impresia sau chiar de a urma sincer sugestiile educatorului, cu atât mai violentă va fi reacţia; identificat în tendinţele lui fundamentale, copilul nu mai

are nimic de pierdut. Ce lecţie importantă decurge de aici!

2) Alte criterii de evaluare are educatorul şi altele grupul: şi unul, şi ceilalţi recunosc bogăţia sufletească; educatorul aşteaptă ca elevii să se dezvolte, ei aşteaptă să vadă ce avantaj vor obţine azi, să vadă dacă beneficiul le va fi distribuit tuturor celor care posedă bogăţia respectivă sau el o va considera privilegiul său propriu şi exclusiv – îngâmfat, invidios, egoist şi zgârcit. El nu le spune basme, nu se joacă cu ei, nu desenează, nu-i ajută, nu-i serviabil – „parcă ar da de pomană", „trebuie să te rogi de el". Izolat, cu un gest eroic, vrea să câştige bunăvoinţa propriei sale comunităţi, care acceptă cu bucurie îndreptarea lui. N-a stăruit în rău, dimpotrivă, a înţeles şi s-a reabilitat.

3) Colectivul a dezamăgit, grupul a înşelat aşteptările. Am găsit o explicaţie într-o carte despre dresarea animalelor – şi nu ascund acest izvor de informaţie. Aşadar, leul nu este periculos atunci când e furios, ci când are chef de joacă şi vrea să se hârjonească; iar mulţimea e ca leul… Soluţiile trebuie căutate nu numai în psihologie, ci, mai degrabă, în manualele de medicină, de sociologie, de etnologie, de istorie, de poezie, de criminologie, în cărţile de rugăciuni şi în cele de dresaj. *Ars longa*.

4) Am ajuns la partea cea mai însorită – măcar de n-ar fi ultima explicaţie. Copilul poate să se îmbete cu oxigenul din aer, aşa cum adultul se îmbată cu alcool. Excitaţie, inhibiţie a centrilor de control, hazard, eclipsă; ca reacţie – jenă, acreală, sentiment de dezgust şi de vină. Observaţia mea este exactă, clinică. Până şi cel mai respectabil individ poate avea lipsurile lui. Nu-l dojeniţi: această beţie pură a copiilor provoacă doar înduioşare şi le face cinste: ea nu îndepărtează şi deosebeşte, ci apropie şi uneşte.

NE ASCUNDEM PROPRIILE DEFECTE şi faptele condamnabile. Copiii n-au voie să critice, n-au voie să observe cusururile, ridicolul şi viciile noastre. Pozăm în fiinţe perfecte. Sub ameninţarea celei mai mari pedepse, apărăm secretele clanului aflat la putere, ale castei celor

iniţiaţi – care se dedică unor scopuri superioare. Doar pe copil avem voie să-l înjosim fără ruşine şi să-l punem la stâlpul infamiei.

În jocul nostru cu copiii, folosim cărţi măsluite; slăbiciunile vârstei copilăriei le copleşim cu atuurile meritelor vârstei adulte. Trişori, amestecăm cărţile în aşa fel, încât ei să le aibă pe cele mai proaste, iar noi – pe cele bune şi valoroase.

Unde sunt neglijenţii şi uşuraticii, mâncăii lacomi, proştii, leneşii, derbedeii, scandalagiii, cei lipsiţi de conştiinţă, escrocii, beţivii, hoţii, unde sunt violurile noastre şi crimele cunoscute şi tăinuite; câte certuri, înşelătorii, invidii, bârfe, şantaje, cuvinte care schilodesc, fapte care dezonorează; câte tragedii de familie tăcute, din cauza cărora copiii suferă – cele dintâi victime martirizate!

Avem, oare, curajul să ne învinuim şi să ne condamnăm?! Dar societatea celor adulţi este cernută cu grijă, e filtrată.

Câţi n-au ajuns în mormânt, câţi la puşcărie şi la balamuc, câţi nu s-au dus pe canalul scursorilor şi al gunoaielor.

Le cerem copiilor să-i respecte pe cei mai în vârstă şi mai experimentaţi, nu să raţioneze; dar există, printre cei apropiaţi lor, şi unii mai în vârstă, mai experimentaţi, ale căror exigenţe şi presiuni trebuie să le suporte.

Unii, dedaţi la rele şi dezechilibraţi, umblă nestingheriţi şi lovesc, busculează, ultragiază, molipsesc. Din cauza acestora, toţi copiii suportă consecinţele în mod solidar – pentru că şi nouă ni se pare uneori că sunt de aceeaşi teapă. Acei puţini provoacă revolta opiniei echilibrate, ies în evidenţă ca nişte pete stridente pe suprafaţa vieţii copiilor: ei sunt cei care-i dictează rutinei metodele de acţiune: scurt – chiar dacă umilesc; aspru – chiar dacă rănesc; sever, adică brutal.

Nu le permitem copiilor să se organizeze; dispreţuindu-i, neavând încredere în ei, lipsindu-i de bunăvoinţă, nu avem grijă: fără participarea cunoscătorilor, nu vom reuşi; iar cunoscătorii sunt copiii.

OARE SUNTEM ATÂT DE LIPSIŢI de simţ critic, încât considerăm drept bunăvoinţă mângâierile cu care-i chinuim pe copii? Oare chiar nu înţelegem că, strângând un copil la piept, de fapt noi ne scăldăm în afecţiunea lui, ne ascundem neputincioşi în îmbrăţişarea lui, căutăm protecţie şi refugiu în momentele de durere pribeagă, de abandonare în voia sorţii, îl împovărăm cu greutatea durerilor şi a dorurilor noastre?

Orice altă mângâiere, în afară de căutarea copilului pentru un dram de speranţă, este o condamnabilă căutare de sine în el şi trezire a unor impulsuri senzuale.

Te strâng la piept, pentru că sunt trist. Sărută-mă şi-ţi dau. Egoism, nu bunăvoinţă.

Dreptul la respect

DE FAPT, EXISTĂ DOUĂ VIEŢI: una serioasă, respectabilă, şi alta tolerată cu indulgenţă, mai puţin valoroasă. Nu de puţine ori, spunem: cutare o să devină un om, un viitor specialist, un viitor cetăţean. Că adică vor fi, că mai încolo vor începe cu adevărat, că partea serioasă urmează abia în viitor. Cu alte cuvinte, le permitem, îngăduitori cum suntem, să mai şi greşească, dar ne-am simţi mai comod fără ei.

Nu, pentru că dintotdeauna copiii au existat şi vor exista. Ei nu ne-au surprins pe nepusă-masă şi pentru scurtă vreme. Sunt copiii noştri, nu vreun cunoscut oarecare întâlnit în treacăt, pe lângă care putem trece grăbiţi, de care scăpăm ieftin, cu un cuvânt de salut şi un zâmbet.

Copiii constituie un procent important din totalul omenirii, al populaţiei, al poporului, al locuitorilor, al concetăţenilor – ei sunt însoţitori permanenţi. Au fost, sunt şi vor fi.

Dar există, oare, o viaţă de glumă? Nu, vârsta copilăriei înseamnă nişte ani lungi, importanţi ai vieţii, ai omului.

LEGEA ATROCE, DAR SINCERĂ a Greciei şi a Romei permitea uciderea copilului. În Evul Mediu, pescarii scoteau cu năvoadele lor din râuri cadavre de nou-născuţi

înecaţi, în secolul al XVII-lea, la Paris, copiii mai mărişori le erau vânduţi cerşetorilor, iar cei mai mici erau daţi de pomană în faţa catedralei Notredame. În fond, e vorba de lucruri foarte recente. Chiar şi azi – când îi incomodează, părinţii îi aruncă.

Creşte numărul copiilor din afara căsătoriei, al celor părăsiţi, al celor neglijaţi, exploataţi, pervertiţi, maltrataţi. Legea îi apără, dar oare îi şi asigură într-o măsură îndestulătoare? Multe s-au schimbat: vechea legislaţie necesită îmbunătăţiri.

NE-AM ÎMBOGĂŢIT. Deja nu mai profităm de fructele propriei noastre munci. Suntem moştenitori, acţionari, coproprietari ai unei averi uriaşe. Câte oraşe avem, câte clădiri, fabrici, mine, hoteluri, teatre; câte mărfuri sunt în pieţe, câte vapoare le transportă de colo-colo – iar consumatorii se înghesuie care mai de care, le cer, ca să le utilizeze.

Să facem un bilanţ, să socotim: cât îi revine copilului din totalul general, cât i se cuvine ca parte a lui, nu ca o favoare din partea noastră, nu ca pomană. Să verificăm cu onestitate cât distribuim spre folosul copiilor, al părţii nevârstnice din întregul populaţiei, şi cât pentru cei de la putere. La cât se ridică masa succesorală şi cum se face împărţeala; oare nu i-am dezmoştenit, în calitatea noastră de tutori, nu i-am deposedat de ce era al lor şi li se cuvenea?

Se simt strâmtoraţi, sufocaţi, săraci, viaţa le este searbădă şi aspră.

AM INTRODUS ÎNVĂŢĂMÂNTUL GENERAL, obligativitatea activităţii intelectuale; există o evidenţă şi o înscriere la şcoală. Am aruncat pe umerii copilului dificultatea de a împăca interesele divergente a doua autorităţi paralele.

Şcoala cere, părinţii dau fără tragere de inimă. Conflictele dintre familie şi şcoală îl împovărează pe copil. Părinţii se solidarizează cu acuzaţiile nu întotdeauna corecte la adresa copilului venind din partea şcolii, în încercarea de a refuza responsabilitatea asupra copilului

impusă de şcoală.

Efortul serviciului militar e, de asemenea, pregătirea pentru ziua când fiecare va fi chemat la luptă; iar statul îi asigură toate necesităţile. Îi oferă acoperiş deasupra capului şi hrană; arma, uniforma şi solda sunt drepturi ale militarului, nu pomană.

Copilul trebuie să cerşească de la părinţi sau de la primărie, pentru că e supus obligativităţii învăţământului general.

Legislatorii de la Geneva au confundat îndatoririle cu drepturile; tonul declaraţiei e tonul celui care încearcă să convingă, nu al celui care pretinde: este un apel la bunăvoinţă, o rugăminte adresată bunăvoinţei cuiva.

ŞCOALA CREEAZĂ UN RITM AL ORELOR, zilelor şi anilor. Funcţionarii şcolii trebuie să satisfacă necesităţile actuale ale tinerilor cetăţeni. Copilul e o fiinţă raţională, care cunoaşte foarte bine necesităţile, dificultăţile şi impedimentele propriei sale vieţi. Nu de porunci despotice, de disciplină impusă şi de control bănuitor are nevoie, ci de înţelegere plină de tact, de încredere în experienţa lui, de colaborare şi convieţuire.

Copilul nu-i prost; printre copii, prostia nu e mai frecventă decât printre adulţi. împodobiţi de purpura vârstei, cât de frecvent le impunem reguli necugetate, lipsite de simţ critic, imposibil de executat! Copilul raţional cade uneori pe gânduri în faţa prostiei agresive, împovărate de ani, batjocoritoare.

COPILUL ARE VIITOR, însă are şi trecut: evenimente memorabile, amintiri, multe ore de meditaţii însingurate, de maximă importanţă. Exact la fel ca noi, el ţine minte sau uită, apreciază sau dispreţuieşte, gândeşte logic sau greşeşte atunci când nu ştie. Are încredere sau are îndoieli prudente.

Copilul e un străin, nu înţelege limba, nu ştie încotro duc străzile, nu cunoaşte legile şi obiceiurile. Uneori, vrea să se uite singur în jur; când nu se descurcă, el cere indicaţii şi sfat. Ar avea nevoie de un ghid care să-i răspundă politicos la întrebări.

Respect pentru lipsa lui de cunoaştere.

Răutăciosul, afaceristul şi şmecherul profită de ignoranţa străinului, îi dau răspunsuri de neînţeles, îl dezinformează intenţionat. Bădăranul mormăie ceva cu ostilitate, îi beştelim pe copii, îi certăm, îi mustrăm, îi dojenim, îi pedepsim, dar nu-i informăm cu bunăvoinţă.

Ce jalnic de sărace ar fi informaţiile pe care le au copiii, dacă nu le-ar completa cu cele pe care li le oferă colegii lor, pe care le aud, trăgând cu urechea, pe care le fură din cuvintele şi conversaţiile adulţilor.

Respect pentru strădania cunoaşterii.

RESPECT PENTRU INSUCCESE ŞI LACRIMI.

Nu-i vorba numai de ciorapii rupţi, ci şi de genunchii zdreliţi, nu numai de paharul spart, ci şi de rana de la deget, şi de vânătăi, şi de cucuie, adică de durere.

Pata de cerneală din caiet este un accident, un motiv de supărare, un insucces.

Când tata varsă ceaiul, mama zice: „Nu-i nimic”, dar pe copil tot timpul îl ceartă.

Neobişnuiţi cu durerea, cu nedreptatea, cu incorectitudinea, copiii suferă intens, de cele mai multe ori plâng; până şi lacrimile copiilor par mai puţin importante, provoacă observaţii glumeţe sau chiar scot din sărite.

Ei ţipă, urlă, se smiorcăie, se tăvălesc pe jos.

(Iată o succesiune de cuvinte care utilizează un vocabular adult, pentru a reda o realitate specifică copiilor.)

Lacrimi de încăpăţânare şi capricii – este vorba, de fapt, de lacrimi ale neputinţei şi ale revoltei, de un efort disperat de a protesta, de un strigăt după ajutor, de expresia nemulţumirii faţă de neglijenţa cu care este ocrotit, de o dovadă că adulţii se înverşunează să-l oblige fără să-l înţeleagă, de expresia disconfortului şi întotdeauna a suferinţei.

RESPECT PENTRU PROPRIETATEA COPILULUI şi pentru bugetul lui. Copilul împărtăşeşte dureros grijile materiale ale familiei, resimte lipsurile, îşi compară propria sărăcie cu îndestularea colegului, îl dor bănuţii lui

amari, smulşi din sărăcia familiei. Nu vrea să fie o greutate în plus.

Cum să faci, când ai nevoie şi de căciuliţă, şi de carte şi ai merge şi la film; şi de caiet nou, când cel vechi s-a terminat, şi de creion, când pe celălalt l-ai pierdut sau ţi l-a luat cineva; când ai vrea să-i oferi un cadou mic unei persoane drăguţe, ai vrea să cumperi şi o prăjitură şi i-ai da şi colegului cu împrumut? Atâtea nevoi urgente, atâtea dorinţe şi ispite, dar bani, de unde?

Oare faptul că la tribunalele de copii tocmai furturile constituie proporţia cea mai mare nu şochează, nu e luat în seamă? Noi vedem aici răzbunarea dispreţului faţă de bugetul copilului, dar pedepsele nu ajută la nimic.

Proprietatea copilului – nu nişte vechituri, ci obiecte cerşite, inclusiv rechizitele, şi speranţele, şi amintirile.

Nu-s imaginate, ci absolut esenţiale grijile şi neliniştile actuale, amărăciunea anilor tineri şi dezamăgirile lor.

COPILUL CREŞTE. Trăieşte mai intens, respiraţia lui e mai rapidă, pulsul mai viu, se construieşte pe sine – e tot mai mare; tot mai adânc creşte în viaţă. Creşte ziua şi noaptea, când doarme şi când e treaz, când e vesel şi când e trist, când face trăsnăi şi când vine înaintea ta spăsit.

Sunt primăveri de dezvoltare intensă şi toamne liniştite. Ba creşte scheletul şi inima nu poate ţine pasul, ba lipseşte ceva, ba e ceva prea mult, o altă chimie a unor glande care, fie încetează, fie încep să funcţioneze, alte nelinişti, alte surprize.

Acum vrea să alerge sau să răsufle, să se mişte, să se lupte, să câştige; acum să se ascundă, să viseze, să se legene în amintiri duioase. Rând pe rând forţă sau nevoie de linişte, de căldură şi de confort. Rând pe rând doreşte impetuos şi fierbinte sau e dezgustat.

Oboseală, dureri şi proastă dispoziţie, răceală, ba e prea cald, ba e prea frig, ba îi e somn, ba îi e foame, ba îi e sete, ba e prea mult, ba e prea puţin, ba se simte rău – nu-s capricii sau încercări de a scăpa de şcoală.

Respect pentru tainele şi oscilaţiile greu suportabile

ale creşterii.

RESPECT PENTRU ORA PREZENTĂ, pentru ziua de azi. Cum va putea să ştie mâine, dacă astăzi nu-l lăsăm să-şi trăiască viaţa în mod conştient, responsabil?

Nu trebuie călcat în picioare, nu trebuie brutalizat, nu trebuie vândut ca sclav zilei de mâine, nu trebuie oprit în loc, nu trebuie grăbit, nu trebuie gonit din urmă.

Respect pentru fiecare clipă separat; fiindcă trece şi nu se va mai repeta nicicând, fiecare secundă trebuie tratată cu seriozitate; dacă e schilodită, va sângera; dacă este ucisă, va deveni fantoma înspăimântătoare a amintirilor nefericite.

Să-l lăsăm să soarbă în voie bucuria dimineţii şi să capete încredere. Copilul tocmai asta îşi doreşte. El nu regretă timpul cât a ascultat povestea sau cât a stat de vorbă cu căţelul, cât a bătut mingea, cât s-a uitat cu atenţie la o imagine, cât a stat să deseneze o literă – a făcut totul cu drag. Şi e cel care are dreptate. Ne temem naiv de moarte, ignorând faptul că viaţa nu-i altceva decât un cortegiu de clipe care mor, pentru ca altele să le ia locul. Un an e doar încercarea de a înţelege veşnicia spre folosul general.

O clipă durează cât un zâmbet sau un oftat. Orice mamă vrea să-şi educe copilul. Dar nu va apuca: rând pe rând, o femeie se desparte de copil sau se alătură bărbatului.

Cu stângăcie categorisim anii ca fiind mai maturi sau mai necopţi; dar azi nu există vârstă imatură, nu există o ierarhie a vârstei, după cum nu există dureri şi bucurii, speranţe şi decepţii de rang superior sau inferior.

Când mă joc sau vorbesc cu un copil, se împletesc două momente la fel de mature: din viaţa mea şi din viaţa lui; când sunt cu un grup de copii, întâmpin şi mă despart de clipa fiecăruia cu un clipit din ochi, cu o privire şi cu un zâmbet. Când mă enervez, la fel: dar clipa mea plină de răutate, răzbunătoare, agresează şi otrăveşte clipa matură, importantă, a vieţii lui.

Să renunţ la ziua de azi pentru cea de mâine? Ce

atracţii promite? O schiţăm în mod exagerat în culori întunecate. Se verifică prezicerea: acoperişul se prăbuşeşte, pentru că fundaţia casei a fost neglijată.

Dreptul copilului de a fi ceea ce este

CE VA IEŞI DIN EL, CE SE VA-NTÂMPLA CU EL, ne întrebăm neliniştiţi.

Am vrea ca ei, copiii, să fie mai buni decât am fost noi.

Visăm la omul perfect al viitorului.

Trebuie să ne ocupăm vigilenţi de minciună, să demascăm orice egoism deghizat în exprimări nevinovate. Aparent, nu-i decât o renunţare generoasă; de fapt, o escrocherie ordinară.

Ne-am înţeles cu noi înşine şi ne-am resemnat, ne-am iertat şi ne-am scutit de obligaţia de a ne îndrepta. Am fost educaţi rău. Prea târziu. Defectele şi cusururile noastre erau deja înrădăcinate. Nu le permitem nici copiilor să ne critice, nici noi înşine nu ne controlăm.

Dezvinovăţiţi, am renunţat la lupta cu noi înşine, împovărându-i, însă, cu responsabilitatea ei pe copii.

Educatorul îşi însuşeşte sârguincios privilegiul adulţilor: nu se supraveghează pe sine, ci pe copii; nu-şi ţine socoteala greşelilor proprii, ci le pune pe răboj pe cele ale copiilor.

GREŞEALA COPILULUI e tot ceea ce afectează liniştea, ambiţiile, confortul nostru, tot ce ne ameninţă şi ne irită, tot ce aduce atingere obiceiurilor noastre, ne înghite timpul şi gândurile. Pentru noi, orice jignire de acest fel este făcută din rea-voinţă.

Nu ştie, n-a ascultat cu atenţie, n-a înţeles, a înţeles pe dos, a confundat; n-a reuşit, n-a putut – totul constituie o vină. Insuccesul lui, faptul că nu se simte în largul lui, orice moment dificil – totul este vină şi rea-voinţă.

Faptul că n-a făcut suficient de repede un lucru, sau l-a făcut prea repede, sau nu l-a executat cu atenţie – e vinovat de neglijenţă, de lene, de neatenţie, de lipsă de chef.

Neexecutarea unei sarcini injuste, peste puterile lui:

o vină. Bănuiala că din răutate a executat prost: tot o vină. O vină a copilului sunt toate temerile noastre şi suspiciunile şi chiar efortul lui de a se îndrepta.

Vezi? Dacă vrei, poţi.

Întotdeauna îi vom găsi ceva de reproşat şi cerem cu voracitate tot mai mult de la el.

Când renunţăm, oare o facem din tact, ca să evităm tensiuni inutile, ca să-i uşurăm convieţuirea împreună cu noi? Nu tocmai noi suntem cei încăpăţânaţi, capricioşi, agresivi, plini de toane?

COPILUL SE IMPUNE ATENŢIEI NOASTRE când ne deranjează şi ne tulbură; doar aceste momente le observăm, ni le amintim. Nu-l vedem, însă, atunci când e liniştit, serios, concentrat. Dispreţuim clipele sacre când copilul vorbeşte cu sine, cu lumea, cu Dumnezeu. El e obligat să-şi ascundă dorurile şi momentele de exaltare faţă de atenţia batjocoritoare şi anchilozată, trebuie să-şi ascundă dorinţa de a înţelege şi nu-şi mărturiseşte hotărârea de a se îndrepta.

Îşi ascunde ascultător privirile pătrunzătoare, mirările, neliniştile, regretele, mânia şi revolta. Dacă noi vrem să ţopăie şi să bată din palme, potrivit dorinţei noastre ne va arăta o faţă zâmbitoare de măscărici.

Faptele rele se manifestă zgomotos, la fel copiii răi; şoapta binelui ei o înăbuşă, dar există de o mie de ori mai mult bine decât rău! Binele e puternic şi va dura cu dârzenie. Nu-i adevărat că-i mai uşor să strici decât să îndrepţi.

Ne antrenăm atenţia şi inventivitatea spionând răul, străduindu-ne să-l adulmecăm, să-l urmărim, să-l găsim, vrând să surprindem copilul asupra faptului; ne antrenăm în previziuni rele şi în suspiciuni nedrepte.

(Oare pe cei în vârstă îi pândim să nu joace fotbal? Ce dezgustătoare este încăpăţânarea de a depista onanismul la copii!)

Unul a lovit uşa, altul nu şi-a făcut patul cum trebuie, unul şi-a aruncat paltonul la întâmplare, altul a făcut în caiet o pată de cerneală. Chiar dacă nu-i dojenim, măcar

ne exprimăm nemulţumirea, în loc să ne bucurăm că e doar atât.

Îi auzim, uneori, cum se plâng unii de alţii, cum se ceartă; dar de câte ori mai multe sunt împăcările, concesiile, ajutorarea reciprocă, grija faţă de celălalt, serviciile acordate, informaţiile, influenţa pozitivă, profundă şi frumoasă! Chiar şi cei agresivi şi răutăcioşi nu tot timpul îi fac pe ceilalţi să plângă, ci îi mai fac şi să zâmbească.

Pretindem cu rigiditate ca, din cele zece mii de secunde ale orelor de curs din cadrul şcolii (socotiţi, vă rog), să nu existe niciodată niciuna dificilă.

De ce acelaşi copil e rău pentru un profesor şi bun pentru altul? Pentru că exagerăm, pretinzând uniformizarea meritelor şi a momentelor, potrivit propriilor noastre preferinţe şi modele. Oare mai găsim pe undeva, în istorie, exemple ale unei asemenea tiranii? Prea s-a înmulţit generaţia lui Nero.

PE LÂNGĂ SĂNĂTATE, MAI EXISTĂ ŞI INDISPOZIŢIE; pe lângă merite şi valoare, mai există şi lipsuri şi defecte.

Pe lângă puţinii copii veseli, a căror viaţă este o permanentă sărbătoare, un basm, o legendă sublimă şi care sunt firesc încrezători şi plini de bunăvoinţă, mai există şi marea majoritate a celor cărora, încă din fragedă pruncie, lumea le predică adevăruri triste prin cuvinte tari, fără înfloriturі.

Alteraţi de desconsiderarea dispreţuitoare a grosolăniei şi a lipsurilor, alteraţi de batjocura îmbuibării senzoriale şi a rafinamentului dezmierdător.

Poate nespălaţi pe faţă, neîncrezători, dezgustaţi de oameni, dar nu răi.

Nu numai casa, ci şi tinda, coridorul, curtea şi strada sunt modele pentru copii. Ei vorbesc, folosind cuvintele celor din jur, îşi exprimă păreri, imită gesturi, urmează exemple. Nu există copil imaculat – fiecare dintre ei este, într-o măsură mai mare sau mai mică, afectat de ceva.

Dar cât de repede se eliberează şi se curăţă; unele

lucruri nu se lecuiesc, ci doar se şterg superficial; iar copilul participă plin de râvnă, bucurându-se că s-a găsit ce era rău. Aştepta cu atâta dor baia purificatoare şi-ţi zâmbeşte şi ţie, şi lui însuşi.

Asemenea triumfuri naive ca în povestioarele despre orfani înregistrează fiecare educator; asemenea cazuri îi iluzionează pe moraliştii fără prea mult simţ critic, cum că ar fi uşor. Superficialul se îmbată cu ele, ambiţiosul îşi atribuie meritul lor, pe brutal îl enervează faptul că nu se întâmplă aşa întotdeauna; unii vor să generalizeze la toţi copiii asemenea rezultate şi sporesc activitatea de convingere, alţii sporesc constrângerea.

PE LÂNGĂ CEI CARE SUNT DOAR SUPERFICIAL murdăriţi de rău, mai întâlnim şi copii răniţi sau chiar schilodiţi; există răni de la tăieturi care nu lasă cicatrice, ale căror ţesuturi se sudează singure din nou sub un pansament curat. Pentru vindecarea rănilor sfâşiate, trebuie să aşteptăm mai mult timp şi ele lasă cicatrice dureroase; nu trebuie zgândărite. Buboaiele şi ulcerele cer şi mai multă strădanie şi răbdare.

Poporul zice: vindecarea trupului. Îţi vine să completezi: şi a sufletului.

Câte zgârieturi mărunte şi infecţii nu apar la şcoală sau la internat, câte ispite şi şoapte neavenite; şi faptele copiilor, cât de trecătoare şi nevinovate. Să nu ne temem de epidemiile grave, dacă atmosfera internatului este curată, dacă în aer există ozon şi lumină.

Cât de înţelept, treptat şi minunat decurge procesul însănătoşirii. Câte admirabile taine se ascund în sânge, în celelalte sucuri şi în ţesuturi. Cum se străduieşte fiecare funcţie perturbată şi fiecare organ afectat să-şi recâştige echilibrul şi să-şi reia activitatea căreia îi sunt destinate. Câte minuni doar în fenomenul de creştere a plantei sau a omului, sau în inimă, sau în creier, sau în respiraţie. Cea mai măruntă emoţie, cel mai mărunt efort, şi inima bate mai tare, pulsul se accelerează.

Aceeaşi putere şi aceeaşi rezistenţă le are şi sufletul copilului. Există în el un echilibru moral şi o vigilenţă a

conştiinţei. Nu-i adevărat că un copil se molipseşte repede.

E foarte bine, deşi cam târziu, că igiena personală şi a mediului se regăseşte în programele şcolare. Fără a înţelege armonia trupului, nu te poţi simţi pătruns de respect pentru misterul vindecării.

O CLASIFICARE AD-HOC A COPIILOR i-ar împărţi în: vioi, ambiţioşi, cu simţ critic, cu toţii imperfecţi, dar sănătoşi şi curaţi; alături de aceştia, ar veni cei trişti, morocănoşi, bănuitori; apoi cei murdari, fleţi, superficiali, care se iau fără discernământ după modelele rele. Un asemenea punct de vedere imatur, neglijent, superficial îi amestecă şi-i confundă pe mulţi dintre ei cu rarii copii vicioşi, împovăraţi de tare.

(Noi, adulţii, ştim nu numai să neutralizăm vitregia sorţii, ci şi să profităm cu iscusinţă de munca celor dezmoşteniţi.)

Copiii sănătoşi, obligaţi să convieţuiască alături de cei taraţi, suferă de două ori mai mult: pentru că sunt nedreptăţiţi şi pentru că sunt supuşi atracţiei spre infracţionalitate. Şi noi ce facem? Nu cumva condamnăm cu superficialitate tot grupul, oare nu impunem o responsabilitate colectivă?

Aşa sunt ei, doar de asta sunt capabili.

Cu alte cuvinte: cea mai mare nedreptate din toate câte li se puteau face.

URMAŞII CELOR ALCOOLICI, ai violatorilor şi ai nebunilor. La ei, contravenţiile nu sunt ecourile unor voci din exterior, ci ale unei porunci din interior. Un moment sumbru în care ei au înţeles că nu e vina lor, că e greu, că sunt schilozi; că sunt parcă blestemaţi şi întărâtaţi. Prima decizie de a lupta împotriva forţei care le dictează faptele rele. Ceea ce alţii au primit pe degeaba, cu atâta uşurinţă, ceea ce la alţii e banal şi fără valoare, zilele luminoase de echilibru sufletesc, ei obţin doar ca premiu pentru chinuri supraomeneşti. Şi caută ajutor; dacă are încredere în cineva, un astfel de copil nu-l mai lasă-n pace, îl roagă, îl imploră: „Ajutor”.

Îşi mărturiseşte taina, vrea să se îndrepte, o dată

pentru totdeauna, dintr-odată, prin elanul unui singur efort.

Iar noi, în loc să frânăm cu atenţie elanul acesta superficial, să întârziem decizia de îndreptare, cu stângăcie îl îndemnăm şi-l grăbim. El vrea să se elibereze, noi ne străduim să-l atragem în plasă; el vrea să se smulgă din aceasta, noi îi pregătim făţarnic o altă cursă. Atunci când ei doresc sincer şi deschis, noi ce-i învăţăm? Doar să se ascundă. Ei ne oferă nouă o zi, cât e ea de lungă, fără cea mai mică pată, iar noi, pentru o clipă de rătăcire, îi respingem. Oare merită?

FĂCEA PIPI ÎN PANTALONI în fiecare zi, acum mai rar, a avut o perioadă mai bună, acum e mai rău – nu face nimic. Pauze mai mari între două crize consecutive de epilepsie. Mai rar apar şi crizele de tuse, i-a mai scăzut febra bolnavului de tuberculoză. Încă nu e mai bine, dar nu merge spre rău. Şi astfel de lucruri mai prescrie medicul, în afară de medicamente. În asemenea cazuri, nimic nu poate fi obţinut prin fraudă şi nici cu forţa.

Aceşti copii vin în faţa educatorului disperaţi, revoltaţi, plini de dispreţ faţă de meritele gloatei supuse şi răsfăţate; un singur lucru sfânt le-a mai rămas, poate ultimul: aversiunea faţă de ipocrizie. Vrem să le-o eliminăm şi pe aceasta, s-o combatem. Ne permitem o crimă sângeroasă! îi dezarmăm prin foame şi torturi – le frângem brutal nu revolta, ci exteriorizarea acesteia, şi nu facem decât să împingem la paroxism ura faţă de înşelătorie şi de ipocrizie.

Nu vor abandona ideea răzbunării, ci doar o amână, aşteptând momentul prielnic. Dacă ei cred cumva în bine, dorul după acesta îl vor îngropa în cel mai secret loc al sufletului lor.

De ce m-aţi lăsat să mă nasc, cine v-a rugat să-mi daţi viaţa aceasta de câine? 7

Fac apel la cea mai înaltă iniţiere, la iluminarea atât de dificil accesibilă. Când e vorba de contravenţii şi greşeli, ajunge o indulgenţă binevoitoare şi răbdătoare; infractorii au nevoie de dragoste. Revolta lor furioasă este

justă. Trebuie să dorim mai mult decât meritele ieftine, trebuie să fim alături de infractorul singuratic, marginalizat. Dacă nu acum, când să primească şi el floarea unui zâmbet?

În instituţiile de reeducare, încă domnesc inchiziţia, tortura pedepselor ca în Evul Mediu, înverşunarea solidară şi nepăsarea răzbunătoare. Nu vedeţi, oare, că, printre copii, celor mai buni le e milă de cei mai răi: cu ce sunt ei vinovaţi?

NU DEMULT, UN MEDIC SIMPLU, supus, le dădea bolnavilor siropuri dulci şi mixturi amare; îi lega pe cei agitaţi, lăsa sânge, îi înfometa în capelele întunecoase ale cimitirului. Le făcea pe plac celor bogaţi, era indiferent faţă de săraci.

Dar, la un moment dat, a început să emită pretenţii – şi a primit.

Medicul a obţinut pentru copii spaţiu şi soare, la fel cum – spre ruşinea noastră – generalul Piłsudski[18] i-a dat copilului tabere unde să alerge, aventuri după pofta inimii, bucuria unor servicii amabile, hotărârea unei vieţi corecte, cu conversaţii în jurul focului, cu licărit de stele în noapte.

Care este rolul nostru, al educatorilor, ce sarcini avem noi? Administrator al pereţilor şi al mobilierului, al liniştii din curte, al spălatului urechilor şi al podelelor; păstor al turmei – să nu facă stricăciuni, să nu-i deranjeze pe adulţi în muncă şi în timpul liber; chelar având în grijă uşile şi încălţămintea stricate; zgârcit magazioner de alimente. Adică apărător al privilegiilor celor adulţi şi leneş executant a tot ce nu-i obligaţie de serviciu, deci pare un simplu capriciu.

Tarabă cu temeri şi avertismente, dugheană cu nimicuri morale, debit de cunoaştere denaturată, care intimidează, încurcă şi adoarme în loc să trezească, să învioreze şi să aducă mulţumire. Agenţi ai virtuţii de doi bani, avem ca misiune să le impunem copiilor onoruri şi

18 Jôzef Klemens Pilsudski (1867-1935): primul şef de stat (1918-1922) şi dictator (1926-1935) al Poloniei renăscute, întemeietorul forţelor armate poloneze. (N. trad.)

umilinţe, să-i emoţionăm pe adulţi, să le oferim trăiri care să-i gâdile plăcut. Pentru un salariu de nimic, să construim un viitor solid, să înşelăm şi să tăinuim faptul că în copii avem un număr, o voinţă, o putere şi un drept. Medicul l-a smuls pe copil morţii; misiunea educatorilor, acum, e să-l ajute să trăiască, să-i cucerească dreptul de a fi copil.

CERCETĂTORII AU AFIRMAT că adultul se conduce după impulsuri, copilul, după înclinaţii; că adultul e logic, iar copilul este răpit într-o imaginaţie iluzorie; că adultul are caracter, o ţinută morală bine stabilite, copilul rătăceşte într. -un haos de instincte şi acte volitive. Ei studiază copilul nu ca pe un sistem de organizare psihică diferită, ci ca pe ceva inferior, mai slab, mai sărac. Cu alte cuvinte: toţi adulţii sunt mari profesori cu carte.

Dar cum rămâne cu harababura din capul adulţilor, cu înapoierea concepţiilor şi a convingerilor lor, cu psihologia lor gregară, cu prejudecăţile şi năravurile lor, cu faptele necugetate ale taţilor şi mamelor, cu viaţa adulţilor complet iresponsabilă? Cum rămâne cu neglijenţa, cu lenea, cu încăpăţânarea absurdă, cu neatenţia, cu stupiditatea, cu nebunia şi cu extravaganţele săvârşite la beţie?

Şi cu seriozitatea, cumpănirea şi echilibrul copiilor, cu angajamentele solide, cu experienţa pe cont propriu, cu capitalul de judecăţi şi evaluări corecte, cu sobrietatea plină de tact a cererilor lor, cu subtilitatea intuiţiei, cu simţul lor infailibil ai dreptăţii?

Orice adult e capabil să câştige, jucând şah cu un copil?

SĂ CEREM RESPECT PENTRU OCHII LOR LIMPEZI, pentru tâmplele lor plinuţe, pentru efortul tineresc şi pentru încrederea lor. Cu ce sunt mai demne de respect privirile stinse, fruntea încreţită, părul aspru cărunt, resemnarea gârbovită?

Şi răsăritul, şi apusul soarelui. Şi rugăciunea de dimineaţă, şi cea de seară. Şi inspiraţia, şi expiraţia, şi sistola, şi diastola inimii.

Soldatul este plin de praf şi când pleacă la luptă, şi

când se întoarce.

Creşte o nouă generaţie, un alt val se ridică. Vin cu toate defectele şi calităţile lor; oferiţi-le condiţii să crească mai buni. Nu vom câştiga procesul cu sicriul moştenirii noastre bolnave – degeaba-i spunem neghinei să fie grâu.

Nu suntem făcători de minuni – nu vrem să fim şarlatani.

Ne lepădăm de dorul ipocrit de a avea copii perfecţi.

Cerem: eliminaţi foamea, frigul, igrasia, duhorile, îngustimea spaţiului, suprapopularea.

Voi sunteţi cei care-i concepeţi bolnavi şi malformaţi, voi creaţi condiţiile pentru revoltă şi contagiune: frivolitatea, nechibzuinţa şi lipsa voastră de ordine.

ATENŢIE: VIAŢA CONTEMPORANĂ creează o brută puternică, *homo rapax*; acesta dictează modul de acţiune. Concesiile lui pentru cei slabi nu sunt decât minciuni, cinstirea celor bătrâni e o comedie, ca şi drepturile egale pentru femei şi bunăvoinţa pentru copii. Simţirea rătăceşte fără adăpost – o cenuşăreasă. Şi e vorba tocmai de copii: prinţii sentimentului, poeţi şi gânditori. Respect, dacă nu smerenie, în faţa copilăriei curate, limpezi, imaculate, pline de sfinţenie.

Însemnările unui medic pediatru, pedagog, director de orfelinat

Cum să-ți cunoști copilul și să-l lași să devină un univers de curiozitate? Cum să-i dezvolți imaginația și aptitudinile fără să-i reprimi nevoia de libertate sau dreptul la propria opinie? Janusz Korczak nu oferă o rețetă, ci spune simplu: „Un copil îi este egal unui adult și trebuie tratat cu același respect și aceeași responsabilitate."

În volumul a cărui nouă ediție o oferim cititorilor, Korczak propune un concept actual de a crește copii – acela al stabilirii unei relații de parteneriat între ei și adulți. Ideile lui se bazează pe experiența dobândită de-a lungul câtorva decenii în orfelinatele pe care le-a înființat și coordonat. Devotamentul față de aceste idei l-a făcut să nu abandoneze micuții din orfelinatul pentru copii evrei unde a lucrat în timpul celui de-Al Doilea Război Mondial, murind alături de ei în lagărul nazist de exterminare din Treblinka.

Datorită viziunii sale inovatoare asupra educației copiilor, Korczak a devenit unul dintre cei mai importanți reprezentanți ai așa-numitei mișcări „noua educație". Valorile lui stau la baza Convenției ONU privind drepturile copilului, adoptată în 1989, iar principiile promovate de el au dus la elaborarea unui nou model educațional, care este eficient și astăzi.

curteaveche.ro
ISBN 978-606-44-0326-1
9 786064 403261
CURTEA VECHE